

سخن نو

در تفسیر قرآن

(به ترتیب نزول)

جلد هشتم

از : جمال گنجه ای

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسنامه کتاب

نام کتاب : سخن نو در تفسیر قرآن – جلد هشتم

نام مولف: جمال گنجه ای

تاریخ انتشار ویرایش جدید در فضای مجازی: تابستان ۱۴۰۰

<https://tafsir.ganjei.com>

jamalganjei@gmail.com

فهرست

صفحه	موضوع
۱	مقدمه
۲	فهرست الفبائی همه سوره ها
۱۱	فهرست عناوین مندرجات سایر مجلدات تفسیری
۱۴	تفسیر سوره فرقان
۴۴	تفسیر سوره سجده
۵۸	تفسیر سوره زمر
۹۷	تفسیر سوره لقمان
۱۱۳	تفسیر سوره عنکبوت
۱۴۳	تفسیر سوره نحل
۲۰۳	تفسیر سوره فاطر
۲۲۴	تفسیر سوره روم
۲۴۹	تفسیر سوره رعد
۲۸۴	تفسیر سوره ملک

مقدمه

تفسیر قرآن، کوششی است مستمر برای فهمیدن، و بهتر فهمیدن پیام وحی. همانطور که در هر تلاش و کوشش بشری، مجهز بودن به ابزار مناسب و درخور، یاریگر و بلکه لازمه رسیدن به هدف و مقصود است، مفسر قرآن هم در تفسیر کلام خداوند بی نیاز از ابزارهای لازم و مناسب نیست.

با مطالعه تفاسیر کلاسیک قرآن می‌توان دید که مفسران سرشناس، هر چند در بالاترین درجات عالی علم و فضل هم بوده‌اند، ولی چون ابزار مناسب برای چنین تلاش مهمی نداشته‌اند، بعضاً به خطا رفته‌اند و از مشهورترین و معتبرترین تفاسیر کلاسیک هم می‌توان اشکال‌های زیادی گرفت.

رویکرد نو ما در «تفسیر تحلیلی قرآن»، ابزاری به مفسر قرآن پیشنهاد می‌کند که امیدواریم مورد توجه اهل فن قرار گیرد و دوره‌ای نو در ادراک پیام خداوند آغاز شود.

برای آشنایی با مبانی این روش توصیه می‌کنم :

۱۶۰ صفحه ابتدایی کتاب «علوم قرآنی» ما مطالعه شود. (در سایتی که در اول این کتاب نشانیش داده شده)

برای دانشمندانی که تنگی وقت‌شان در این حد هم مجال نمی‌دهد توصیه می‌کنم ۹۰ صفحه ابتدایی را از دست ندهند.

چندین کلیپ ویدئویی کوتاه در معرفی این روش تهیه شده است که به علاقمندان توصیه می‌کنم در سرویس‌های رایج اشتراک ویدئو با جستجوی «تفسیر تحلیلی قرآن مجید» مشاهده کنند.

فهرست الفبائی همه سوره ها

ردیف	نام سوره	جلد
۱	ابراهیم	۶
۲	احزاب	۱۰
۳	احقاف	۵
۴	اسراء	۶
۵	اعراف	۷
۶	اعلی	۲
۷	آل عمران	۹
۸	انبیاء	۶
۹	انشراح	۹
۱۰	انشقاق	۳
۱۱	انعام	۷
۱۲	انفال	۹

۳	انفطار	۱۳
۴	بروج	۱۴
۹	بقره	۱۵
۲	بلد	۱۶
۹	بینہ	۱۷
۴	تبت	۱۸
۱۰	تحریم	۱۹
۱۰	تغابن	۲۰
۲	تکاثر	۲۱
۳	تکویر	۲۲
۱۰	توبہ	۲۳
۱	توحید	۲۴
۱	تین	۲۵
۵	جاثیہ	۲۶

٩	جمعه	٢٧
٤	جن	٢٨
٣	حاقه	٢٩
٩	حج	٣٠
٧	حجر	٣١
١٠	حجرات	٣٢
١٠	حديد	٣٣
٩	حشر	٣٤
١	حمد	٣٥
٥	دخان	٣٦
٣	دهر	٣٧
٤	ذاريات	٣٨
٣	رحمان	٣٩
٨	رعد	٤٠

۸	روم	۴۱
۵	زخرف	۴۲
۱	زلزال	۴۳
۸	زُمر	۴۴
۵	سباء	۴۵
۸	سجده	۴۶
۶	شعراء	۴۷
۱	شمس	۴۸
۵	شوری	۴۹
۶	ص	۵۰
۶	صافات	۵۱
۹	صف	۵۲
۱	ضحی	۵۳
۱	طارق	۵۴

۱۰	طلاق	۵۵
۳	طور	۵۶
۷	طه	۵۷
۹	عاديات	۵۸
۲	عبس	۵۹
۱	عصر	۶۰
۲	علق	۶۱
۸	عنكبوت	۶۲
۳	غاشيه	۶۳
۸	فاطر	۶۴
۱۰	فتح	۶۵
۲	فجر	۶۶
۸	فرقان	۶۷
۵	فصلت	۶۸

١	فلق	٦٩
٤	فيل	٧٠
٣	ق	٧١
١	قارعه	٧٢
١	قدر	٧٣
٢	قریش	٧٤
٧	قصص	٧٥
٣	قلم	٧٦
٤	قمر	٧٧
٣	قیامت	٧٨
٢	کافرون	٧٩
٤	کوثر	٨٠
٧	کھف	٨١
٨	لقمان	٨٢

١	ليل	٨٣
١٠	مائدة	٨٤
٩	ماعون	٨٥
١٠	مجادله	٨٦
٩	محمد	٨٧
٤	مدثر	٨٨
٣	مرسلات	٨٩
٧	مريم	٩٠
٢	مزمل	٩١
٣	مطففين	٩٢
٤	معارج	٩٣
٨	ملك	٩٤
١٠	ممتحنه	٩٥
٩	منافقون	٩٦

٥	مومن	٩٧
٦	مومنون	٩٨
٤	نازعات	٩٩
١	ناس	١٠٠
٣	نباء	١٠١
٢	نجم	١٠٢
٨	نحل	١٠٣
١٠	نساء	١٠٤
١٠	نصر	١٠٥
٧	نمل	١٠٦
٤	نوح	١٠٧
١٠	نور	١٠٨
٣	واقعه	١٠٩
٢	همزه	١١٠

۱۱۱	هود	۶
۱۱۲	یاسین	۵
۱۱۳	یوسف	۷
۱۱۴	یونس	۶

برای یافتن سوره ها ئی که به بیش از یک نام معروف میباشند نام های دیگرشان نیز ذیلا ذکرشده که توصیه میشود به نامی که در فهرست الفبائی فوق ذکر شده مراجعه شود :

اخلاص : توحید - انسان : دهر - الم سجده : سجده - برائت : توبه - حم
 سجده : فصلت - شرح : انشراح - فاتحه الکتاب : حمد - قتال : محمد -
 غافر : مومن - ملائکه: فاطر - مسد : تبت -

فهرست مندرجات هر جلد کتاب تفسیری (بدون ذکر صفحه)

جلد ۱

۱ عصر - ۲ توحید - ۳ حمد - ۴ زلزال - ۵ قارعه - ۶ ضحی - ۷ فلق -
۸ ناس - ۹ تین - ۱۰ لیل - ۱۱ شمس - ۱۲ طارق - ۱۳ قدر

جلد ۲

۱۴ علق - ۱۵ قریش - ۱۶ تکویر - ۱۷ بلد - ۱۸ همزه - ۱۹ فجر - ۲۰
نجم - ۲۱ عبس - ۲۲ کافرون - ۲۳ اعلی - ۲۴ مزمل

جلد ۳

۲۵ انفطار - ۲۶ تکویر - ۲۷ حاقّه - ۲۸ مرسلات - ۲۹ قلم - ۳۰ غاشیه -
۳۱ نباء - ۳۲ طور - ۳۳ واقعه - ۳۴ رحمان - ۳۵ دهر - ۳۶ مطفین -
۳۷ قیامه - ۳۸ انشقاق - ۳۹ ق

جلد ۴

۴۰ مدثر - ۴۱ نازعات - ۴۲ نوح - ۴۳ قمر - ۴۴ فیل - ۴۵ بروج - ۴۶
مسد - ۴۷ معارج - ۴۸ ذاریات - ۴۹ جنّ - ۵۰ کوثر

جلد ۵

۵۱ دخان - ۵۲ زخرف - ۵۳ فصلت - ۵۴ جائیه - ۵۵ احقاف - ۵۶ مومن
- ۵۷ یس - ۵۸ شوری - ۵۹ سباء

جلد ۶

۶۰ مومنون - ۶۱ ابراهیم - ۶۲ اسراء - ۶۳ هود - ۶۴ شعراء - ۶۵ یونس
- ۶۶ انبیاء - ۶۷ صافات - ۶۸ ص

جلد ۷

۶۹ قصص - ۷۰ نمل - ۷۱ مریم - ۷۲ یوسف - ۷۳ حجر - ۷۴ طه - ۷۵
انعام - ۷۶ اعراف - ۷۷ کهف

جلد ۸

۷۸ فرقان - ۷۹ سجدہ - ۸۰ زمر - ۸۱ لقمان - ۸۲ عنکبوت - ۸۳ نحل
- ۸۴ فاطر - ۸۵ روم - ۸۶ رعد - ۸۷ ملک

جلد ۹

۸۸ انشراح - ۸۹ حج - ۹۰ بقرہ - ۹۱ بینہ - ۹۲ ماعون - ۹۳ عادیات - ۹۴
صف - ۹۵ محمد - ۹۶ انفال - ۹۷ حشر - ۹۸ منافقون - ۹۹ جمعہ - ۱۰۰
آل عمران

جلد ۱۰

۱۰۱ تغابن - ۱۰۲ حدید - ۱۰۳ احزاب - ۱۰۴ نساء - ۱۰۵ نور - ۱۰۶
طلاق - ۱۰۷ فتح - ۱۰۸ ممتحنہ - ۱۰۹ نصر - ۱۱۰ توبہ - ۱۱۱ حجرات
- ۱۱۲ مجادلہ - ۱۱۳ تحریم - ۱۱۴ مائدہ

مرحله هشتم

به اوج رسیدن فشارها
اما در عین حال
تقویت روزافزون رشد مؤمنان

سوره فرقان

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾ الَّذِي لَهُ مَلِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ صَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾ وَقَالُوا أَأَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اخْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمَلَّى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦﴾ وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أَنْزَلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ يُلْقَى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مُسْحُورًا ﴿٨﴾ انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾ تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ فُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾ إِذَا رَأَوْهُم مِّنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغِيْطًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾ وَإِذَا أَلْقَا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُّقْرَّبَيْنَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾ قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخَالِدِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ هُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾ هُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُورًا ﴿١٦﴾ وَيَوْمَ يُخْشَرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ ذُنُوبِكُمْ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَأَبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِم مَتَكُم نَذْفُهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾

پیش تفهیر

۱- استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

طرز استخراج عصاره محتوای سوره (یعنی «درس» سوره)، برای کل ۱۱۴ سوره قرآن، در کتاب «خودآموز تفسیر قرآن» (از همین قلم) وجود دارد، و خود کتاب مذکور را میتوانید در سایت (<https://tafsir.ganjei.com>) بیابید، و البته مبانی این موضوع نیز در ۱۶۰ صفحه اول کتاب «علوم قرآنی» (موجود در همان سایت) شرح داده شده است. و در مورد این سوره، عصاره محتوا، همان است که ذیلا دیده میشود.

درس: خداوند کافران را در دنیا مغلوب و در آخرت معذب و مومنان را در دنیا موفق

و در آخرت متنعم می‌کند.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: گوشه‌ای از آیات و صفات خداوندی و نمونه‌ای از افعال و اقوال کافران و نمونه‌ای از عاقبت رفتارهای کافران.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾ الَّذِي لَهُ مَلِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾

ریزدرپ: گوشه‌ای از آیات و صفات خداوندی و نمونه‌ای از افعال و اقوال کافران و نمونه‌ای از عاقبت رفتارهای کافران.

۲

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ صَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكُ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾ وَقَالُوا أَأَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦﴾ وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أَنْزَلَ إِلَيْنَا مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ يُلْقَى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مُشْخُورًا ﴿٨﴾

ریزدرپ: نمونه‌هایی از افعال و اقوال کافران

۳

انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾ تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ فُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾

ریزدرپ: نمونه‌ای از دلگرمی دادن الهی به آنحضرت

۴

إِذَا رَأَوْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا هَذَا تَغِيْظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾ وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا صَبِيحًا مُّقْرِنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾

ریزدرب: نمونه ای از ذکر عذاب اخروی کافران.

۵

قُلْ أَدَّبَكِ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءٌ وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾ هُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا ﴿١٦﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا اللَّيْكَرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾

ریزدرب: ای پیامبر! تفاوت عاقبت شان را در صورت اصلاح رفتارشان یادآوری کن.

۶

فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نَفْسًا عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾

ریزدرب: ای مسلمانان! فعلا لازم نیست به تکذیب مکذبان چندان حساس باشید.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لَبّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳ - سوالات

- ۱- چرا خداوند در اینجا از ضمیر «من» (الذی نزل عبده الذی له لم یتخذ لم یکن له خلق قدر) استفاده فرموده؟
- ۲- حالت کلمی این پاراگراف چگونه است؟ (دلدارى مومنان؟ «به رخ کشیدن» اهمیت قرآن یا.....؟)
- ۳- همه صفاتی را که خداوند برای خویش در اینجا ذکر فرموده، بنویسید، و سپس اصلی و فرعی کنید و بالاخره صفات اصلی آنحضرت را استخراج نمایید.
- ۴- منظور از «عالمین» (آیه ۱) چیست؟
- ۵- از جواب سوال فوق چه نتیجه ای میگیرید؟
- ۶- در آیه ۴ «هذا» اشاره به چه چیزی یا چه کسی است؟
- ۷- در آیه ۵ «هی» اشاره به چیست؟
- ۸- بطور کلی در آیات ۳ تا ۷ چه ایراداتی بر آنحضرت می گرفتند؟
- ۹- چنانکه از آیه های ۷ و ۸ پیدا است ایراد آنها این بود که چرا این پیامبر مانند ما است. آیا برای این موضوع، تا کنون، (با توجه به لیست ترتیب نزول) سابقه ای سراغ دارید؟
- ۱۰- در آیه ۹، ایرادات کفار را «امثال» نامیده، چرا؟
- ۱۱- منظور از «لا یستطیعون سیلا» (آیه ۹) چیست؟
- ۱۲- در آیه ۱۹، منظور از «کم» در کلمه «کذبوکم» چه کسی (کسانی) است؟
- ۱۳- «زمان» موضوع نیمه اول آیه ۱۹ چه وقتی است؟
- ۱۴- چه توضیحی برای کلمه «بل» (آیه ۱۱) دارید؟
- ۱۵- در آیه ۱۹، شش کلمه آخر، خطاب به چه کسانی است؟
- ۱۶- در سوال فوق، ظرف زمانی خطاب مذکور را مشخص کنید.

۴ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه های ۴ و ۵ فهمیده میشود فعالان کفر در این مقطع زمانی به توصیفات قبلی خویش چیزهایی افزوده بودند، مثلا اینکه آنچه میگوید جز دروغی بیش نیست و اینکه کسانی در این راه کمکش میکنند و افسانه های پیشینیان است که صبح و شام براو دیکته میشود.

از آیه های ۷ و ۸ فهمیده میشود انتظارات آنان از یک «پیامبر درست و حسابی» این بوده که غذا نخورد و با مردم محشور نباشد و ملائکه ای همراهش باشند و صاحب ثروت افسانه ای باشد و معاشش از مبدئی مستقل تامین گردد. از آیه ۱۸ فهمیده میشود از علل شرک مخاطبان آن روزها برخورداریی بوده که نسل اندر نسل به آن عادت کرده بودند که هشدارها (ی پیامبران سابق) فراموش شان شده بود.

۵ - آیات برجسته این پاراگراف

آیه های ۱ و ۲ به علت اقبال هنرمندان خوشنویس و کاشیکار که نمونه آثارشان را میتوان به وفور در مساجد و زیارتگاه ها دید، از آیات برجسته قرآنی است.

۶ - پیشگویی های تحقق یافته

در آیه ۱ که مخاطب های قرآن را منحصر به مکه ای ها ندانسته، حاوی یک پیشگویی محقق شده است.

۷ - آیات مشکل

آیه ۱۹ از این لحاظ که مفسران در آن اقوال مختلفی ابراز کرده اند، جزء آیات مشکل میباشد.

۸ - زاویه با تفاسیر رایج

(المیزان): غرض این سوره بیان این حقیقت است که دعوت رسول خدا (ص) دعوتی است حق، و ناشی از رسالتی از جانب خدای تعالی، و کتابی نازل شده از ناحیه او، و نیز در این سوره چند نوبت پشت سر هم ایرادهایی که کفار بر نبوت آن جناب از ناحیه خدا، و بر نازل بودن کتابش از جانب خدا کرده‌اند، دفع شده، و در این دفع عنایتی بالغ به کار رفته.

مطلبی که المیزان تحت عنوان «غرض» سوره ذکر کرده، «گمانی» است و آنچه ما تحت عنوان «درس» سوره گفته ایم از طریق محاسبه بدست آمده و دقیق است که در ذیل می بینید:

درس: خداوند کافران را در دنیا مغلوب و در آخرت معذب و مومنان را در دنیا موفق و در آخرت متنعم می‌کند.

۹ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه های ۱۲ و ۱۳ از این لحاظ که کسی این عوالم را ندیده و تجربه نکرده، فوق ذهنیات همه انسانهاست و طبعاً عرب ۱۴۰۰ سال پیش نیز به همینطور است آیات ۱۶ تا ۱۸.

۱۰ - چه عناصر فرا زمانی و فرا مکانی در این پاراگراف هست؟

گوشه‌ای از آیات و صفات خداوندی و نمونه‌ای از افعال و اقوال کافران و نمونه‌ای از عاقبت رفتارهای کافران.

۱۱ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیات ۲ و ۳ و ۶ و ۱۱ و ۱۵ و ۱۶ تا ۱۸، بقیه «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلید های تفسیری

بحث متنی

آیه ۶ بدون اینکه فرع بر آیه‌ای باشد پرانتزی است، دلیلش هم اینکه اگر چشم خویش بر آن بندیم و قبل و بعد آن را به یکدیگر وصل کنیم می‌بینیم روال سخن صاف و یکدست و بی‌دست‌انداز خواهد شد.

آیه‌های ۱۵ و ۱۶ نیز بدون اینکه فرع بر آیه‌ای باشند پرانتزی هستند، به دلیل فوق.

معنی چند کلمه

در رابطه با آیه ۴ «ظلم»، عمل کافران است که در رابطه با قرآن، تعریفی مغایر حقیقت از آن ارائه کرده‌اند، و «زور»، خود «گواهی دادن» به آن تعریف ظلم‌آمیز است.

البته مطابق اصطلاح عمومی ما، امروز، «زور»، با «قوت» مترادف است که این یک غلط مصطلح است و تدریجاً شکل گرفته و چون در طول زمان صاحبان قدرت زور می‌گفته‌اند، این کلمه با قوت و قدرت مترادف شده و تدریجاً معنی مصطلح حاضر را به خود گرفته است.

جداکننده باطل از حق

«فرقان» اصطلاحاً یعنی «فرق‌گذار بین حق و باطل» و این یکی از صفات قرآن کریم است.

بعبارت دیگر، یعنی اینکه هر عقیده‌ای را باید به قرآن عرضه کنیم اگر قرآن آنرا تأیید کرد، حق است و گرنه باطل می‌باشد.

اگر اندکی به مفهوم فوق دقت کنیم و قوه تخیل خود را کمی آزاد بگذاریم، در رابطه با ارزش و موقعیت قرآن جهان‌هایی از معانی جدید ظاهر خواهد شد و هزاران افسوس که بیش از ۱۴۰۰ سال است قرآن در بین بشر هست اما به این نقش آن کمتر توجه شده و اگر شده بود، وضع فکری و اجتماعی و معیشتی بشر اینگونه که هست نبود.

«هر چه بخواهند» خواهند داشت

جمله فوق در آیه ۱۶ را قبلاً در سوره ق دیدیم، این تعبیر، به تنهایی، از همه توصیفات مربوط به نعمت‌های بهشتی بالاتر است.

ترجمه تفسیری آزاد

بسم الله الرحمن الرحيم

پر برکت است خداوند که همان کسی است که آن فرقگذار بین حق و باطل را بر بنده اش نازل کرد تا برای جهانیان هشدار دهنده ای باشد (۱)
همان کسی که فرمانروائی آسمانها و زمین از اوست و فرزندی برنگرفته، و در فرمانروائی شریکی ندارد، و همه چیز را آفریده، و بخوبی تدبیر کرده است (۲)

اما اینان خدایانی غیر از او به پرستش گرفته اند که چیزی نمی‌آفرینند و خودشان آفریده می‌باشند و درباره خویش نه مالک نفعی و نه ضرری و نه مرگی و نه زندگی و نه برانگیختگی می‌باشند (۳)

و کافران میگویند این قرآن چیزی جز دروغی که به خدا نسبت داده میشود نیست و دیگرانی هم در مورد تولیدش آن باصطلاح پیامبر را یاری کرده اند. البته آن کافران مرتکب ظلمی شده اند و سخن زوری گفته اند (۴) و میگویند قرآن افسانه هائی از گذشتگان است که این باصطلاح پیامبر می نویسد و صبح و شب بر او خوانده میشود (۵) ای پیامبر! بگو آنرا کسی که نهانی های آسمان ها و زمین را میداند نازل کرده که آمرزشگری مهربان است (۶) و میگویند این چه رسولی است که غذا میخورد و در بازارها رفت و آمد میکند، پس چرا فرشته ای همراه او فرستاده نشده تا در هشدار دادن با او همراه باشد؟ (۷) یا چرا گنجی برایش افکنده نشده یا اینکه چرا باغی ندارد که از آن بخورد؟ و ظالمان گفتند جز این نیست که شما از شخصی جادو زده پیروی می کنید (۸)

ای پیامبر! بین چگونه برایت مثل هائی میزنند و گمراه شده اند و نمیتوانند راه را پیدا کنند (۹) پر برکت است کسی که اگر بخواهد چیزهائی بهتر از آن را برایت قرار میدهد، بهشتهایی که از کف آنها نهرها جاری است و برایت قصرهائی مهیا میکند (۱۰)

بلکه قیامت را تکذیب می کنند و ما نیز برای تکذیب کنندگان آتشی افروخته آماده کرده ایم (۱۱) که حتی وقتیکه از مکانی دور نیز آنها را ببینند، غضب و جوش و خروشی هولناک از آن میشنوند (۱۲) و هنگامیکه دست بسته به محل تنگی در آن انداخته شوند آرزوی هلاکت میکنند (۱۳) اینک فقط یکبار آرزوی هلاکت نکنید بلکه این آرزو را بسیار خواهید نمود (۱۴) بگو آیا این بهتر است یا بهشت جاودانی که به تقوا پیشگان وعده داده شده که پاداش و سرانجام آنهاست؟ (۱۵) که در آن هر چه بخواهند خواهند داشت و در آن جاودانند و وعده ای است که انجام آن بر عهده پروردگارت میباشد (۱۶)

روزی که آنها را و نیز آنچه را که غیر از خداوند می پرستیدند جمع کند و بگوید آیا شما بودید که بندگانم را گمراه کردید یا خودشان از آن راه گمراه شدند؟ (۱۷) و آن باصطلاح شریکان گویند خداوند تو مشزهی، ما را نمیرسد که جز تو اولیائی بگیریم ولیکن آنها و پدرانشان را برخوردار کردی، تا اینکه آن پند را فراموش کردند و دچار هلاکت شدند (۱۸) ای کافران! ببینید آن باصطلاح خدایانتان چگونه در روز قیامت گفته های شما را تکذیب می کنند و شما نمیتوانید آن عذاب را از خودتان برگردانید و نمیتوانید یاری بجوئید و کسی از شما که ظلم کند عذابی بزرگ به او می چشانیم (۱۹)

فرقان ٢ آيات ٢٠ تا ٦٢

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَبَاكِلُونَ الطَّعَامَ وَيَتَشَبَّهُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حَجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمُوا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنْثُورًا ﴿٢٣﴾ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشَقُّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَغْضُظُ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَا وَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فَلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾ الَّذِينَ يُخَشِّرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمْغْنَاَهُمْ تَذْمِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمُ نُوحٍ لَمَّا كَذَبُوا الرَّسُولَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَ وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَرَّأْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ أَنزَلْنَا عَلَى الْقُرْيَةِ الَّتِي أَطْرَقَتْ مَطَرُ السَّيِّئَةِ أَفْلَمْ يَكُونُوا يَرَوْهَا بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾ وَإِذَا رَأَوْكَ إِذَا يَتَخَذُونَكَ إِلَّا هُزُؤًا أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ إِنْ كَادَ لَيُضِلَّنَا عَنْ أَهْلِبْنَا لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلَّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ أَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾ أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ ذَلِيلًا ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبْضَتْنَاهُ لَيْلًا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالتَّوَمَّ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾ وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾ لِنُخْطِي بِهِ بَلَدَةً مَّيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَكَّرُوا فَأَنَّى أَكْثَرَ النَّاسِ إِلَّا كَفُورًا ﴿٥٠﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَبعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تَطْعَمُ الْكَافِرِينَ وَجَاهِذْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ بِذُنُوبٍ عِبَادَةٍ خَيْرًا ﴿٥٨﴾ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾ تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُبِيرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾

پیش تفهیم

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: خداوند کافران را در دنیا مغلوب و در آخرت معذب و مومنان را در دنیا موفق و در آخرت متنعم می‌کند.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: ای پیامبر! ایرادهایی که به تو می‌گیرند بیجاست و در قیامت پشیمان خواهند شد و خداوند پیامبران را موفق کرد و مخالفانشان را مغلوب نمود. در مورد تونیز چنین خواهد کرد، پس صبر کن و چنین بگو، و ای مردم خداوند و نعمت هایش چنین است دست از لجبازی بردارید و به رسولش بگروید.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾

ریزدرب: ای پیامبر! ناراحت مباش، ایرادهایی که به تو می‌گیرند بیجاست.

۲

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشْهَقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْخَبِيرُ لِلرَّحْمَنِ وَقَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعْصِي الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَا وَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾

ریزدرب: ای کافران! چنین عاقبتی میخواهید؟

۳

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾ الَّذِينَ يُحْشِرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ سَرُّ مُكَانًا وَأَصْلُ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمْغْنَاهُمْ تَذْمِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمُ نُوحٍ لَمَّا كَذَبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَ وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ أَنْوَا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْتُ مَطَرُ السَّوءِ أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنها بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾ وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوعًا أَلَيْسَ الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ إِن كَادَ لَيُضِلَّنَا عَنْ آيَاتِنَا لَوْلَا أَن صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرْوُونَ الْعَذَابَ مَنْ أَصْلُ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾ أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِن هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

ریزدرب: ای پیامبر! تکذیب و ایرادهای بیجای کافران چه چیز تازه ای نیست، و نتیجه اش هم مغلوبیت و عذاب اخروی است.

۴

أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظَّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ ذَلِيلًا ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾ وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾ لِنُخْطِي بِهِ بِلَدَةٍ مَيْتًا وَنُنْفِئَهُ إِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ تَذْمِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تَطْعَمُ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

ریزدرب: ای پیامبر! اینها گوشه هایی از قدرت های خدایت است، در مقابل مشکلات رسالت به او توکل کن.

۵

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ فَلَنْ مَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ بُدْنُوبَ عِبَادِهِ خَبِيرًا

﴿٥٨﴾ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ تُفُورًا ﴿٦٠﴾ تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خُلْفَةً لِّمَن أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾

ریزدرب: ای پیامبر! به خودت سخت مگیر، و به خدای توانایت تکیه کن.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لُب مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای مسلمانان! اهمیت قرآن را درک کنید و در هر چیزی که در آن اختلاف پیدا کردید به قرآن مراجعه کنید و چیزی را که موافق قرآن است درست بدانید و طرف دیگر را مردود بشناسید و ای پیامبر! به کافران و رفتارهایشان و سخنان شان چندان اهمیتی مده. زیرا که ذاتا اهمیتی ندارند و عاقبت شان هم عذاب اخروی است.

در این پاراگراف: نمونه هایی از ایرادهای بیجای کافران به پیامبر (ص) و دلداری- های خداوند به آن حضرت را ذکر میفرماید با خطایی به آنحضرت که ای پیامبر! به کافران و رفتارهایشان و سخنان شان چندان اهمیتی مده، عاقبت همانندان شان را هم که میدانی. دل خوش دار که تو را برای چنین نقش عظیمی پسندیده ایم ولی همانطور که می بینی هنوز تا تکمیل ماموریت خیلی مانده، پس، باز هم حوصله کن و اگر در رابطه با رسالت درخواستی داری از پروردگارت بخواه که به اوضاع و احوالت خبیر است.

۴- سوالات

۱- در آیه ۳۳، سه اصطلاح دیده میشود: مَثَل، حق، تفسیر. جایگاه هریک را در رابطه با پیامبر (ص) مشخص کنید.

۲- «ه» در «له» (آیه ۳۹) اشاره به چه دارد؟ (داستان های اقوام هلاک شده قبلی؟

یا...؟)

۳- در تفاسیر ، در باره سوال قبلی چه گفته اند و ارزیابی شما در باره جواب هریک از آنها چیست ؟

۴- «اسئل» (آیه ۵۹) امر به «سوال» (پرسش) است یا «درخواست»؟

۵- «به» (آیه ۵۹) از لحاظ «دستور زبان»ی چه نقشی دارد؟

۶- ارتباط بین ذکر و شکر را (در آیه ۶۲) با شب و روز بیان کنید.

۵ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه ۲۱ فهمیده میشود یکی از علل اصرار بر کفر فعالان کفر خودبزرگ بینی ای بوده که آنها دچارش بوده اند.

از آیه ۳۲ فهمیده میشود اینکه قرآن تدریجا نازل میشد و ناظر به اوضاع و احوال زمان و مکان بوده ، فعالان کفر را خیلی عصبانی مینموده زیرا نمی توانستند تکلیف خود را با قرآن روشن کنند.

از آیه های ۴۱ و ۴۲ فهمیده میشود فعالان کفر دائما آنحضرت را مسخره میکردند و او را مناسب رسالت تلقی نمیکردند و از خودشان خیلی ممنون بودند که گوش به حرف او نداده اند.

از آیه های ۴۳ و ۴۴ فهمیده میشود اصرار فعالان کفر بر مشی شان هیچ عنصر عاقلانه نداشت و فقط بر خواسته دل (که ناشی از موقعیت شان بوده و می ترسیدند از دست برود) بود.

از آیه ۵۲ فهمیده میشود یک نقطه عطفی در اوضاع و احوال اردوگاه اسلام اتفاق افتاده که به آنحضرت نه تنها هرگونه مماشات و معامله با اردوگاه کفر را ممنوع میکند بلکه جهادی بزرگ «بوسیله آن» را توصیه میفرماید و از قرائن چنین بر می آید که منظور از «بوسیله آن»، قرآن است. به عبارت دیگر به آنحضرت گوشزد میفرماید که این قرآن و تاثیر به قول مخالفان سحر آسای آن، سلاح تواست.

از آیه ۵۶ مفهوم میشود که حدود ماموریت آنحضرت را در دو محور مثبت و منفی دارد بازهم برای آنحضرت تشریح میکند.

از آیه ۵۷ معلوم میشود دارد به آنحضرت یاد میدهد که چگونه برای مخاطبان جا بیاندازد که گرایش آنها برایشان هزینه ای نخواهد داشت.

در آیه ۵۸ به آنحضرت یادآوری میکند جز خداوند به هیچ جایی امید نبندد.

از آیه ۶۰ فهمیده میشود به مرور فعالان کفر از تعالیم وحی نفرت پیدا کرده و با آن تعالیم نه تنها رابطه ای برقرار نمیکردند بلکه در آن تهدیدی هم میدیدند که مبادا به سبب آن زیر دست آنحضرت شوند.

۶ - پیشگوئی های تحقق یافته (علمی)

در رابطه با آیه ۵۴ قبلاً در سوره علق خواندیم که خداوند انسان را از علق آفرید، بعداً در سوره یس خواندیم که از خاک آفرید و در اینجا در آیه ۵۴ می خوانیم که از آب آفرید.

کدامش درست است؟ هر سه درست است و منشاء نزدیک آفرینش آدمی، علق است و منشاء دورتر آن نوعی ماده رسوبی است که در سوره یس به آن اشاره شده و منشاء باز هم دورتر از آن اب است که اگر نمی بود آن ماده رسوبی تشکیل نمی شد. و این نوع طرح مطلب، از معجزات علمی بارز قرآنی است که باید زیست شناسان درباره آن داد سخن دهند.

۷ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب سرورش و شمیستری است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

موضوع آیه ۲۱ فوق ذهنیات ما قرن بیست و یکمی ها هم هست چه رسد به مردم ۱۴۰۰ سال قبل.

آیه های ۲۲ تا ۳۲ «قیامتی» است، و معهود هیچ بنی بشری نیست و نخواهد بود. همچنین است آیه ۳۳ و ۳۴.

۸ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیات ۲۰ تا ۲۶ و آیه ۳۱ و ۳۴ تا ۴۰ و ۴۴ و ۴۷ تا ۵۵ و ۵۷، بقیه «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلید های تفسیری

بحث متنی

آنچه بین آیه های ۲۱ تا ۳۲ است، پرانتزی است و دلیلش را نیز بارها کردیم. آیات ۵۰ تا ۵۲ بدون اینکه فرع بر آیه‌ای باشند پرانتزی هستند و دلیل آن را بارها در بخش های نظیر دیگر عرض کرده‌ایم. دو آیه ۶۱ و ۶۲ نیز بدون اینکه فرع بر آیه‌ای باشند پرانتزی هستند و دلیلش را بارها عرض کرده ایم.

دریافته‌های کوتاه مستقیم

آیه ۲۲: معلوم می‌شود در «آن روز» استعداد های آدمی تغییر می‌کند، و افزایش می‌یابد، بطوری که قادر به دیدن ملائکه نیز می‌شوند. آیه ۲۵: ملائکه‌ای که در اینجا مطرح است، غیر از ملائکه‌ایست که در آیه ۲۲ مطرح شده، و ظاهراً آنها مأموران و مدیران برگزاری قیامت هستند و با این مفهوم قبلاً آشنا شده‌ایم.

سه کلمه اساسی

در آیه ۳۳ خداوند در جهت دلداری به آنحضرت یک متن کوتاهی گذاشت که میتوان صدها صفحه در باره آن نوشت، اما چه کنیم که من اهل اختصارم و این پُست هم ظرفیتش را ندارد.

متن این است: وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿۳۳﴾ و سه کلمه اساسی، مَثَل و حق و تفسیر است.

تا کنون اینهمه پُست تفسیری دیده اید!

بجای اینکه تایپ طولانی کنم و حوصله تان را سر ببرم شما تفسیر این آیه را بنویسید ببینیم چه یاد گرفته اید!

شکایت پیامبر(ص)

اگر به آیه ۳۰ خوب دقت کنیم می‌بینیم ما مسلمانان تاکنون مشمول این شکایت پیامبر(ص) بوده‌ایم.

زیرا تاکنون مسلمانان «زندگی» خویش را براساس قرآن مبتنی نکرده‌اند.

مثلاً نهایت مشغله‌های فکری بسیاری از نوابغ ما حل مسائل فلسفی افلاطون و ارسطو و چگونگی تطبیق آنها با اسلام، و حتی و بدتر از آن، تطبیق اسلام با آراء آنها بوده است.

بحث در اینجا زیاد است و محل آن نیز در این مختصر نیست و همینقدر اشاره کافیست.

مثلاً در قرآن آمده زندگیشان را «بین خودشان بصورت شورا» اداره می‌کنند. انصافاً در این ۱۴۰۰ و اندی سال، کجا مسلمانان بصورت شورائی زندگیشان را اداره کرده‌اند؟

در این ۵۰ سال اخیر هم که در اینجا و آنجا انواعی از دموکراسی را دارند تجربه می‌کنند، اینهم مال اسلام نیست.

گرچه چیز خوبی است اما بر اثر پیاده کردن آن آیه نبوده بلکه تقلیدی است که از اقوام موفق‌تر دارد بعمل می‌آید.

انصافاً امروز زندگی مسلمانان، بطور متوسط، «قرآنی» نیست و شکایت پیامبر که این قوم قرآن را مهجور گذاشته‌اند تا این لحظه درباره ما مسلمانان درست است مگر اینکه همتی کنیم و بعدها تغییر کند.

چرا قرآن یک دفعه نازل نمی‌شود؟

در رابطه با آیه‌های ۳۲ و ۳۳، اساساً چرا کفار این ایراد را گرفتند؟

مگر برای انبیاء دیگر، یکبار نازل شده بود؟

اساساً آنها با آن وضع علم و سوادشان (که در تمام مکه فقط هفت نفر که بتواند بخواند و بنویسد وجود داشت) در آن موقعیت بودند که بتوانند چنین چیزهائی را بدانند؟

آنها چیزهائی که حتی ما هم پس از بیش از ۱۴۰۰ سال (قمری) پس از آنها و با اینهمه پیشرفت علمی و تکنولوژیک هنوز نمی‌دانیم؟

بطور قطع آنها در چنان موقعیتی نبودند که چنان چیزهائی را بدانند اما ما می‌توانیم علت اینکه چنین ایرادی را گرفتند، حدس بزنیم.

آنها از حالت «زنده» و «تدریجی بودن نزول» و «سخن روز داشتن» قرآن کلافه شده بودند.

هر شایعه و توطئه‌ای که ایجاد می‌کردند فردا آیه‌ای نازل می‌شد و آن توطئه و شایعه را خنثی می‌کرد و هر ایرادی می‌گرفتند، جوابش می‌آمد و این بود که نمی‌دانستند

این روند چقدر ادامه خواهد داشت و تا کجا پیش خواهد رفت که این ایراد را می-گرفتند.

در حقیقت مشکل کفار آن دوره، یکی این بود که بعثت پویائی و زنده بودن مکانیزم نزول وحی، نمی‌توانستند «برنامه‌ریزی جامعی برای مقابله ایدئولوژیک با پیامبر» تدوین کنند و آیه ۳۳ در این موضوع بخوبی گویاست. البته اینکه فرموده: «قلب تو را بوسیله آن تثبیت کنیم»، در حقیقت، عموم مخاطبان آن روز - مثلاً مسلمانان و مؤمنان - به این تعبیر سزاوارتر بودند.

«خواسته دل خویش را خدای خویش بگیرد» یعنی چه؟

در رابطه با آیه ۴۳ «خواسته دل خویش را خدای خویش بگیرد» یعنی چه؟ چنانکه در سوره ناس دیدیم، خداوند ۳ نقش اصلی برای خویش تعریف کرده: ۱- ربوبیت، ۲- مُلک، ۳- الوهیت. «رب» به جنبه‌های مدیریتی و تدارکاتی و تهیه و برنامه‌ریزی و مربیگری و این نوع مطالب نظر دارد.

«مَلِک» به جنبه‌های «قدرت» و امر و نهی اشاره می‌کند. «إِلاه» به جنبه‌های عاطفی و پرستش و راز و نیاز توجه دارد. در آیه ۴۳ اشاره به «إِلاه» دارد و اینکه کسی خواسته‌اش را «إِلاه» گرفته باشد. آنچه که در رابطه با «إِلاه» مطرح است قوی‌ترین رابطه عاطفی است. عشق و پرستش!

نتیجه عشق و پرستش اطاعت بی چون و چراست. و کسی که «خواسته دلش را اله خویش» گرفته یعنی اینکه از خواسته‌های دلش اطاعت بی چون و چرا می‌کند، یعنی خواسته‌های دلش را بجای خداوند نشانده است.

آب زیاد

در بسیاری از جاهای قرآن «دریا» یعنی «آب زیاد». خداوند در سوره دخان که قبلاً دیدیم، معبر بنی اسرائیل را «دریا» خوانده در حالیکه می‌دانیم «رود» نیل بوده است. بنابراین دو دریا بهم مربوطند اما بهم آمیخته نمی‌شوند یعنی در جایی، یا در جاهائی، دو آب زیاد هستند که با هم مجاورند اما مخلوط نمی‌شوند. آب شیرین برای کشاورزی و نیز پرورش نوعی از ماهی‌های آب شیرین مفید است.

اما آب شور برای کشاورزی مضر است اما برای پرورش ماهی پذیرای تنوع بیشتری است. مخلوط شدن آنها سبب از بین رفتن خواص مفید هر یک می‌شود که دیگر نه بدرد کشاورزی خواهد خورد و نه بدرد پرورش ماهی‌های بسیار متنوع.

طرز قرار گرفتن این دو دریا نسبت به یکدیگر نیز طوریست که نمی‌توانند با یکدیگر آنقدر ممزوج شوند که یکدیگر را از خاصیت بیاندازند.

چنین چیزی را همه جا می‌توان یافت و مثلاً تالاب انزلی و خود بحر خزر یکی از مصادیق بارز و در دسترس آن است و حتماً از این نوع آبها در دنیا باز هم هست و قاعدتاً باید زیاد هم باشد.

نعمت بودن این امر هم از چند لحاظ است:

۱- اینکه با هم مخلوط نمی‌شوند، وجه نعمت بودن آن این است که خواص هر دو برای استفاده ما محفوظ می‌ماند.

۲- اما اینکه با هم مربوط هستند، وجه نعمت بودن آن اینست که مخلوط بودن از لحاظ «حیاتِ آبی» یعنی زندگی ماهیها و تخم‌گذاری آنها و سایر مطالبی که به حوزه زیست‌شناسی مربوط است، فواید مهمی برای ما دارد که بهتر است در این قسمت زیست‌شناسان محترم اظهار نظر فرمایند.

تصور می‌شود اگر در این زمینه تحقیق کافی صورت گیرد، برگ زرین دیگری به کتاب قطور معجزات علمی قرآنی اضافه خواهد شد.

ترجمه تفسیری آزاد

ای پیامبر! قبل از تو نیز هیچ رسولی را نفرستادیم مگر اینکه آنها نیز غذا می‌خوردند و در بازارها راه می‌رفتند و بعضی از شما را برای بعضی دیگر مایه آزمون قرار دادیم که آیا صبر خواهید کرد؟ و پروردگارت بیناست (۲۰) و آن‌آنکه امیدی به لقای ما ندارند میگویند چرا ملائکه بر ما نازل نمیشود یا پروردگارمان را نمی‌بینیم؟ اینها خود را در نزد خویش خیلی دست بالا گرفته‌اند و بسیار زیاده روی کرده‌اند (۲۱) روزی که ملائکه را ببینند آنروز دیگر برای گناهکاران نویدی نخواهد بود و به ملائکه خواهند گفت عذابم مکن، عذابم مکن (۲۲) و به اعمالشان خواهیم پرداخت و آنرا مانند گرد و غباری نابود خواهیم نمود (۲۳) در آنروز بهشتیان قرار گاه خوب

و استراحتگاه عالی خواهند داشت (۲۴) و روزی که آسمان با ابر شکافته شود و ملائکه به وجهی حیرت انگیز نازل شوند (۲۵) آن روز فرمانروائی به حق و خاص خداوند است و برای کافران روزی سخت خواهد بود (۲۶)

روزی که ظالم بر دستهایش می کوبد و میگوید ایکاش با پیغمبر یک راهی در پیش میگرفتم (۲۷) وای بر من. ای کاش فلانی را دوست نمیگرفتم (۲۸) که مرا پس از آن پندی که بسویم آمده بود همراه کرد و شیطان انسان را بحال خود رها میکند (۲۹) و پیغمبر میگوید پروردگارا قوم من از این قرآن دوری گزیدند (۳۰)

چنین است که برای هر پیغمبری دشمنی از گناهکاران قرار دادیم و پروردگار تو برای هدایت و یاری کافی است (۳۱) و کافران میگویند چرا قرآن یکباره بر او نازل نشده؟ برای آنکه قلب تو را بوسیله آن تثبیت کنیم و آنرا به آرامی بر تو خوانده ایم (۳۲) و کافران با هیچ مَثَلِ تحقیرآمیزی به تو رو نمی کنند مگر اینکه ما حق را با بهترین توصیف برایت می آوریم (۳۳) آنانکه بر رویهایشان بسوی جهنم کشیده میشوند جایگاه شان بدتر و خودشان همراه ترند (۳۴)

ای پیامبر! بیاد آر که آن کتاب را به موسی دادیم و برادرش را نیز کمک کارش نمودیم (۳۵) و گفتیم بسوی قومی که آیاتمان را تکذیب کردند بروید و سپس فرعونیان را به وضعی عجیب هلاکشان نمودیم (۳۶) و قوم نوح نیز که پیامبران را تکذیب کردند غرقشان کردیم و آنها را برای مردم نشانه ای قرار دادیم و برای ظالمان عذابی دردناک آماده نمودیم (۳۷) و نیز قوم عاد و قوم ثمود و اصحاب رسّ و اقوام زیادی که بین آنها بودند را نیز (۳۸) و برای همگی آنها مثل ها زدیم و همگی را نابود کردیم (۳۹) و حتما بر آن شهری که بارانی بد بر آن بارانده شده است گذر کرده اند. آیا

آنرا ندیده اند؟

البته کار ایشان به این چیزها درست نمیشود زیرا زنده شدن پس از مرگ را باور ندارند (۴۰) و هنگامیکه می بینند به مسخره ات میگیرند و میگویند این است که خداوند بعنوان پیامبر برانگیخته است؟ (۴۱) نزدیک بود ما را هم اگر بر عقیده مان پایداری نکرده بودیم از خدایانمان منصرف کند و بزودی وقتی که آن عذاب را ببینند خواهند دانست چه کسی گمراه تر است (۴۲)

ای پیامبر! نظرت راجع به کسی که خواسته دل خویش را خدای خویش بگیرد چیست؟ آیا تو نگهبان اوئی؟ (۴۳) شاید می پنداری که اکثر آنها می شنوند و تعقل می کنند، نه! آنها جز مانند چارپایان نیستند، بلکه گمراهترند (۴۴) آیا نمی بینی پروردگارت چگونه سایه را می کشد و اگر میخواست آنرا ساکن قرار میداد، آنگاه آفتاب را راهنمای آن قرار داده؟ (۴۵) آنگاه آنرا به گرفتنی ملایم بسوی خویش می برد؟ (۴۶) و هموست که شب را برای شما لباسی و خواب را آرامشی و روز را زندگی دوباره ای قرار داد (۴۷) و هموست که بادها را قبل از باران رحمتش بعنوان نوید دهنده فرستاد و از آسمان آبی پاک کننده نازل نمود (۴۸) تا بوسیله آن سرزمین مرده را زنده نموده و بسیاری از چارپایان و آدمیانی را که آفریده سیراب کند (۴۹)

ای پیامبر! اینک این قرآن را بینشان گردانیدم شاید پسند گیرند. اما اکثر مردم شانه خالی کردند و جز ناسپاسی کاری نکردند (۵۰) و اگر میخواستیم در هر شهری هشدار دهنده ای برمی انگیزتیم (۵۱) پس، از کافران اطاعت مکن و بوسیله آن قرآن با آنان جهادی بزرگ کن (۵۲)

و هموست که دو دریا را بهم آمیخت، این یکی شیرین گوارا و

دیگری شورِ تلخ. و بین آنها حائلی قرار داد و چیزی که انگار بوسیله آن هر یک به دیگری میگوید دور باش دور باش (۵۳) و هموست که از آب بشری آفرید و او را دارای نسب و سبب نمود، و پروردگار تو قدرتمند است (۵۴) و آنها بجز خداوند چیزهائی را عبادت می کنند که نفع و ضرری برایشان ندارد و آنگاه کافران علیرغم پروردگار از بتان پشتیبانی میکنند (۵۵)

ای پیامبر! تو را جز بعنوان مژده دهنده و هشدار دهنده ای نفرستاده ایم (۵۶) بگو از شما مزدی نمیخواهم مگر اینکه کسی بخواهد بسوی پروردگارش راهی بجوید (۵۷) ای پیامبر! بر آن زنده ای که مرگ ندارد توکل کن و به ستایشش تسبیح گوی و همو برای آگاهی برگناهان بندگان خویش بس است (۵۸)

همانکه آسمان ها و زمین و ما بین آنها را در شش مرحله آفرید و سپس به عرش پرداخت، او خدای رحمان است. درباره او از کسی بپرس که آگاه است (۵۹) وقتی که به آنها گفته شود برای خداوند رحمان سجده کنید میگویند رحمان چیست؟ آیا به چیزی که شما میگویید سجده کنیم؟ و نفرتشان بیشتر میشود (۶۰) پربركت است آنکه در آسمان برج هائی و در آن چراغی و ماه نورانی قرار داد (۶۱) و هموست که شب و روز را جایگزین یکدیگر قرار داد، و این، برای کسی که بخواهد پند گیرد یا شکر گزارد آیتی است (۶۲)

فرقان ۳ آیات ۷۷ تا ۷۷

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾ أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾ خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ فَلَنْ مَّا يَعْبادُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

پیش تفسیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:
درس: خداوند کافران را در دنیا مغلوب و در آخرت معذب و مومنان را در دنیا موفق و در آخرت متنعم می کند.
برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:
درب: ای مسلمانان! برای اینکه در دنیا و آخرت موفق باشید می باید به چنین صفاتی آراسته شوید.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِالْغُلُوبِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ إِذَا دُكِّرُوا بِآيَاتٍ رَبِّهِمْ لَمْ يَخْرُجُوا عَلَيْهَا ضُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا ذُرِّيَّتًا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْ لَنَا لِمُنْقِيْنٍ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

ریزدرب: بندگان پسندیده، از نظر خداوند، چنین اند

۲

أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾ خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾

ریزدرب: عاقبت بندگان پسندیده چنین است

۳

قُلْ مَا يَغِبُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

ریزدرب: ای پیامبر! به مردم بگو شرف شما به این است که خداوند شما را مخاطب قرار میدهد

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لُبّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه

استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای مسلمانان! اهمیت قرآن را درک کنید و در هر چیزی که در آن اختلاف پیدا کردید به قرآن مراجعه کنید و چیزی را که موافق قرآن است درست بدانید و طرف دیگر را مردود بشناسید و ای پیامبر! به کافران و رفتارهایشان و سخنان شان چندان اهمیتی مده. زیرا که ذاتا اهمیتی ندارند و عاقبت شان هم این است.

در پاراگراف ۲: نمونه‌هایی از ایرادهای بیجای کافران به پیامبر(ص) و دلدارهای خداوند به آن حضرت را ذکر میفرماید با خطابی به آنحضرت که ای پیامبر! به کافران و رفتارهایشان و سخنان شان چندان اهمیتی مده، عاقبت همانندان شان را هم که میدانی. دل خوش دار که تو را برای چنین نقش عظیمی پسندیده ایم ولی همانطور که می بینی هنوز تا تکمیل ماموریت خیلی مانده، پس، باز هم حوصله کن و اگر در رابطه با رسالت درخواستی داری از پروردگارت بخواه که به اوضاع و احوالت خبر است.

در این پاراگراف با ذکر مشخصات افراد مقبول مکتب و اینکه قدر و منزلت آدمی در نزد خداوند به اندازه سعی او در کسب این مشخصات است، می فرماید ای مردم خود را با این الگوها از نو بسازید.

۴ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیات ۶۳ تا ۷۷ فهمیده میشود مقارن نزول این آیات کیفیت اشخاص موجود در اردوگاه اسلام ارتقاء معنی داری یافته بود، از سوره معارج که چک لیست مفصلی بود و سپس سوره مومنون و بالاخره تا اینجا به نظر میرسد کیفیت «فرد متوسط مومن» ارتقاء چشمگیری یافته است.

۵ - آیات برجسته این پاراگراف

کل آیات این پاراگراف از آنجا که مورد اقبال هنرمندان خوشنویس و کاشیکار واقع شده و در برخی از مساجد و زیارتگاه ها دیده میشود جزء آیات برجسته قرآن کریم میباشد.

۶ - آیات مشکل

آیه ۷۷ از آنجا که مورد دو تفسیر دوازدهم واقع شده، جزء آیات مشکل قرآنی می‌باشد. اما، چنانکه خواهید دید، از نظر ما که بر اساس این شیوه تفسیری کار می‌کنیم، مشکل نیست.

۷ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه های ۶۵ و ۶۶ و ۶۹ و ۷۰ و ۷۵ و ۷۶، از آنجا که به موضوعاتی از موضوعات قیامتی اشاره دارند، و قیامت نیز هنوز واقع نشده و کسی تجربه ای از آنها ندارد، فوق ذهنیات کلیه انسانها تا روز قیامت است، چه رسد به مخاطبان اولیه. همچنین است سه کلمه آخر آیه ۷۷ که مکانیزم اجرائی آن تا کنون بطور دقیق فهم نشده، فوق ذهنیات ما قرن بیست و یکمی ها است، چه رسد به عرب ۱۴۰۰ سال قبل.

۸ - چه عناصر فرا زمانی و فرا مکانی در این پاراگراف هست؟

ای مسلمانان! برای اینکه در دنیا و آخرت موفق باشید شایسته است به چنین صفاتی آراسته شوید.

۹ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

با توجه به ترتیب نزول سوره ها، تقریباً تمام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

«چک لیست» سطح بالاتر

توصیف روشن افراد مورد قبول مکتب را اول بار در سوره معارج دیدیم، با وعده احترام و بهشت برای واجدین آن صفات.

سپس توصیفی سطح بالاتر در سوره مؤمنون دیدیم با وعده رسیدن به «فردوس» که درجه خاصی است در بهشت و سطح آن از وعده ذکر شده در سوره معارج بالاتر است.

اینک در این سوره توصیفی باز هم بالاتر را می‌بینیم. چیزی که در این توصیف‌ها نسبت به دو سوره یاد شده جدید است اینهاست:

- ۱- تواضع،
- ۲- شب زنده‌داری،
- ۳- پناه بردن از عذاب جهنم به خدا،
- ۴- میانه‌روی در خرج کردن،
- ۵- دوری از شرک و دوری از قتل نفس،
- ۶- اجتناب از گواهی زور،
- ۷- اجتناب از زنا،
- ۸- توجه و تعمق در آیات الهی،
- ۹- مواظبت از همسران و فرزندان از لحاظ دینی،
- ۱۰- مواظبت بر اعمال تقوایی و پیشتازی در این مورد بطوریکه الگوی دیگران شوند.

نگاهی به لیست فوق نشان می‌دهد آدمهای موردنظر این پاراگراف در سطح بالائی از معرفت و علم و عمل هستند و لذا دوری از شرک و دوری از قتل نفس در اینجا باید معنی‌ای بالاتر از چیزی داشته باشد که معمولاً از این کلمات و عبارات فهمیده می‌شود. شرک در اینجا باید چیزی ظریف‌تر از شرکی باشد که مردم عادی آن روزها دچار آن بودند.

در همین سوره ما با نوعی از شرک که لطیف‌تر از شرک‌های عادی بود آشنا شدیم. مثلاً نشانیدن خواسته‌های دل بجای خدا و پیروی بی قید و شرط از آن، که در چند آیه قبل دیدیم، شرک نیست؟ بله مانند بت‌پرستی صریح نیست اما چون اطاعت مخصوص خداست، اطاعت از مرجع دیگر غیر از خداوند، خود بخود نوعی از شرک خواهد بود اما این نوع شرک در مقایسه با شرک کلاسیک و شرک سنتی، البته نوع لطیف‌تر و مخفی‌تری از آن است و حتماً در اینجا برای این نوع اشخاص، در این بند، که اجل از شرک سنتی هستند، این نوع شرک‌های لطیف و مخفی مورد نظر است، یعنی توحید و ایمان اینها بالاتر از توحید و ایمان متوسط است.

همچنین است راجع به قتل نفس. چنین اشخاصی بالاتر از این هستند که به قتل بپردازند و لذا باید در اینجا هم نوعی لطیف‌تر از قتل نفس سنتی و کلاسیک را جستجو کرد.

و همچنین است راجع به «زنا» که در اینجا قاعداً باید نوعی خفیف‌تر موردنظر باشد. در اینصورت، به زمینه‌چینی در اموری که به قتل نفس منتهی شود، یا آبروریزی غیر مجاز مؤمنان، و از این نوع اموری که از قتل نفس سنتی و کلاسیک لطیف‌تر و مخفی‌تر است بر می‌خوریم و معنی آیه این می‌شود که این نوع افراد، از این نوع کارها هم پرهیز می‌کنند.

قید «مگر به حق» هم لابد مربوط است به آنجاهائی که قوانین شرع اجازه می‌دهد مثلاً در مورد قصاص و دفاع و جهاد و غیره.

چنانکه دیده می‌شود، صفات مذکور صفاتی نیست که عده‌یادی واجد آن باشند و بهمین علت باید دانست که رسیدن به این درجه به این آسانی‌ها نیست و «اخلاق عمومی» و «اخلاق متوسط» مسلمانان با این توصیفات فاصله دارد و لذا «بندگان رحمان» کم هستند و اگر کسی بخواهد واجد این صفات شود باید کوشش و مجاهدات قابل توجهی کند. اما آنچه در «چک لیست» سوره مؤمنون آمده، توسط عده بیشتری قابل عمل است. و جایزه آن نیز کوچک نیست و آنچه در سوره معارج آمده توسط اکثر آدم‌ها قابل حصول است.

«ملاقات» با گناه خود

در آیه ۶۸ می‌خوانیم که شخص با گناه خود «ملاقات» خواهد کرد، البته تاکنون در آیات و سوره‌های قبل با این مفهوم آشنا شده‌ایم. البته از اینکه این «دیدن» چگونه است، تصویری نمی‌توانیم داشته باشیم زیرا قیامت هنوز بوقوع نپیوسته. اما از آیات قبلی در سوره‌های قبلی می‌توانیم یک تصور اجمالی داشته باشیم.

مثلاً قبلاً خوانده‌ایم که «بر شما نگهبانانی گماشته شده است» «گرامیانی که نویسنده‌اند» یا «هیچ کسی نیست مگر آنکه بر او نگهبانی گماشته شده است» با توجه به این نوع آیات، کمترین تصویری که می‌توانیم داشته باشیم نوعی تصویربرداری مانند ویدئو به ذهن می‌آید اما آنچه از آیه فهمیده می‌شود زنده‌تر و بالاتر و عینی‌تر است.

یعنی اینکه «خودِ اعمال» به نحوی حفظ می‌شوند و صاحب آنها، با آنها «ملاقات» می‌کند، و ما با این مفهوم در سوره زلزال که از اولین نزولات وحی بوده آشنا شده‌ایم. (لبروا اعمالهم)

دو معنی مختلف

در رابطه با آیه ۷۷ مفسران قسمت اول این آیه را دو جور معنی کرده‌اند:

۱- اگر دعايتان نبود شما نزد خداوند ارزشی نداشتید.

۲- ارزش شما به این است که خداوند دعوتتان کرده است.

کدامیک درست است؟

هر دو نوع معنی، طرفداران قابل توجهی دارد، اما ما با توجه به «درس» و «درب»، معنی دوم را انتخاب میکنیم.

«توجه» در نزد ما بمعنی این است که به چیزی رو می‌کنیم و در آن حال از چیزهای دیگر غافل می‌شویم.

البته خداوند بالاتر از آن است و توجه اینطوری ندارد اما توجه خدائی شاید به این معنی باشد که وقتی خداوند آدمی را دعوت به چیزی می‌کند، (مانند ایمان و عمل صالح و ...) این نشانه توجه خداوند به آدمی، و در نتیجه، مایه ارزش او است.

ترجمه تفسیری آزاد

ای پیامبر! بندگان خداوند رحمان همان کسانی هستند که در روی زمین متواضعانه راه می‌روند و اگر جاهلان خطابشان کنند سخنی ملائیم میگویند (۶۳)

و همانها که برای پروردگارشان قسمتی از شب را به عبادت به روز می‌آورند (۶۴)

و همانها که میگویند پروردگارا عذاب جهنم را از ما برطرف فرما زیرا که آن عذاب دست بردار نیست (۶۵) و بد قرارگاه و بد جایگاهی است (۶۶)

و همانها که وقتی خرج میکنند نه اسراف میکنند و نه سخت میگیرند و بین این دو حالت معتدلند (۶۷)

و کسانی که همراه خداوند معبود دیگری را عبادت نمی‌کنند و شخصی را که خداوند کشتنش را حرام کرده نمی‌کشند. مگر به حق. و زنا نمی‌کنند و هر که چنین کند با آن گناه ملاقات خواهد کرد (۶۸) عذابش در روز قیامت مضاعف بود و در آن به خواری جاودان خواهد ماند (۶۹) مگر آنکس که توبه کند و ایمان

-۴۲-

بیاورد و عمل صالح کند که خداوند بدیهای آنها را به نیکی بدل می کند و خداوند آمرزشگر مهربان است (۷۰) و کسی که توبه کند و عمل صالح انجام دهد حتما بسوی خداوند بازگشتی خوب نموده است (۷۱)

و همانها که گواه باطل نمیشوند و هنگامی که از لغو گذر کنند گذری بزرگوارانه می کنند (۷۲) و همانها که چون به آیات پروردگارشان پندشان دهند کورکورانه نمی پذیرند (۷۳)

و همانها که میگویند پروردگارا از همسرانمان و فرزندانمان روشنی چشمی بما لطف کن و ما را از پیشوایان اهل تقوا قرار ده (۷۴) آنها آن غرفه بهشتی را بخاطر صبری که کرده اند پاداش میگیرند و در آنجا با خوش آمد و سلام روبرو می گردند (۷۵) در آن جاودان خواهند بود. و چه قرارگاه و موقعیت خوبی است (۷۶)

ای پیامبر! بگو اگر دعوت شما از سوی پروردگارم نبود قدر و منزلتی نداشتید اینک که تکذیب کردید، این تکذیب بزودی همراهتان خواهد بود (۷۷)

سوره سجده

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾

الم ﴿۱﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۲﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿۳﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿۴﴾ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿۵﴾ ذَلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۶﴾ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿۷﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿۸﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُّوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿۹﴾ وَقَالُوا أَنِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَتَأْتِنَا بِهَذَا الْخَلْقِ جَدِيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿۱۰﴾ قَالَ يَتَوَفَّاكُم مِّلْكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿۱۱﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُو رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿۱۲﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿۱۳﴾ فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۱۴﴾ إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿۱۵﴾ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿۱۶﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۷﴾ أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ ﴿۱۸﴾ أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ الْمَأْثُورِ ﴿۱۹﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿۲۰﴾ وَلَنَذِيقَنَّ هُنَّ مِنَ الْعَذَابِ الْأَذَىٰ ذُوْنَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿۲۱﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ﴿۲۲﴾ *: سجده واجب

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

طرز استخراج عصاره محتوای سوره (یعنی «درس» سوره)، برای کل ۱۱۴ سوره قرآن، در کتاب «خودآموز تفسیر قرآن» (از همین قلم) وجود دارد، و خود کتاب مذکور را میتوانید در سایت (<https://tafsir.ganjei.com>) بیابید، و البته مبانی این موضوع نیز در ۱۶۰ صفحه اول کتاب «علوم قرآنی» (موجود در همان

سایت) شرح داده شده است. و در مورد این سوره، عصاره محتوا، همان است که ذیلاً دیده میشود.

درس: این جهان بستریست که کافران ومومنان در شرایط نسبتاً یکسانی قرار می گیرند تا واقعیت هایشان در آخرت بروز کند.
برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:
درب: مفهوم فوق سخنی جدی است زیرا از جانب خداوند است و این خداوند میتواند چنان کند ، و عاقبت کسانی که به این سخن اهمیت نمی دهند و عاقبت کسانی که این سخن را جدی می گیرند، می باید چنان تفاوتی داشته باشد.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

الم ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾
ریز درب: مردم در این جهان دعوت شده اند که در قرآن بیندیشند تا حقانیت آن را درک کنند، و عده ای این حقانیت را تکذیب میکنند.

۲

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾ ذَلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُّوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾ وَقَالُوا أَبَدًا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَتُنَبِّئُونَا بِحَقِّهِ لَئِي خَلَقَ جَدِيدَ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُو رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَوْ شِئْنَا

لَا تَتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هَذَاهَا وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

ریزدرب: خداوندی که چنین علم و قدرتی دارد میتواند قیامت را نیز برقرار کند.

۳

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

ریزدرب: آنهایی که در این جهان چنین رفتاری دارند به درک حقایق نزدیکترند.

۴

أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا لَّا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾ أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهِ تَكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَتَذِيقْنَهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَذَى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَن أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

ریزدرب: رفتارهای متفاوت در این جهان به نتایج خیلی متفاوت در آن جهان منجر میشود.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لبّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه

استخراج شده است.

۳ - سوالات

- ۱ - منظور از «لَأْمَلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ» (آیه ۱۳) چیست؟ (پرکردن جهنم از همه بدکاران فقط؟ یا...؟)
- ۲ - دلیل قرآنی تان در صورتیکه گزینه اول را انتخاب کرده باشید چیست؟
- ۳ - «إِنَّا نَسِينَاكُمْ» (آیه ۱۴) چه نوعی از سخن است؟ (به زبان مخاطب؟ یا...؟) در صورتیکه گزینه اول را می پسندید آن را توضیح دهید.
- ۴ - منظور از «ضَلَلْنَا» (آیه ۱۰) چیست؟
- ۵ - حالت کلی این پاراگراف چگونه است؟ (هشدار نرم به کفار؟ هشدار غلیظ؟ گفتگو؟ یا...؟)
- ۶ - منظور از «لقاء» (آیه ۱۰) چیست؟
- ۷ - منظور از کلّ مفهوم آیه ۱۳ را بیان کنید.

۴ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

در آیه ۳ رویکرد فعالان کفر را باز میگوید و میگوید که آنان این قرآن را افترا تلقی میکنند و آن را تعلیل میکند به اینکه آنها قبل از پیامبر پیغمبری نداشته اند. در آیه های ۱۵ و ۱۶ صفاتی از نخبه های موجود در اردوگاه ایمان را بر می شمارد که از صفات موجود در چک لیست هایی که تا کنون در سوره های قبل (معارج و مومنون و فرقان) دیده ایم بسیار بالاتر است.

۵ - آیات برجسته این پاراگراف

آیه های ۱۵ تا ۱۷ نیز مورد اقبال هنرمندان قرار گرفته اند، ولی علاوه بر آن یک نوع خاصیت «مو بر اندام راست کنی» نیز دارند که در کل قرآن کم نظیر است. لذا از این لحاظ نیز جزء آیات بسیار برجسته قرآنی میباشند.

۶ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه ۱ از حروف مقطعه است و مفاهیم آنها برای ما قرن بیست و یکمی ها روشن نشده، لذا به طریق اولی فوق ذهنیات مخاطبان اولیه نیز بوده است.

همچنین است از لحاظ فوق ذهنیات ما قرن بیست و یکمی ها بودن، آیه های ۴ و ۵ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ و ۲۱. است که اکثراً «قیامتی» میباشند.

۷ - پیشگویی های تحقق یافته

در رابطه با آیه ۲۱ امروز معلوم است که منظور از «عذاب نزدیکتر» همان کشته شدن سران کفار و مشرکین در جنگ بدر و شکست آنها در فتح مکه است.

۸ - چه عناصر فرا زمانی و فرا مکانی در این پاراگراف هست؟

- ۱ - مفهوم فوق (این جهان بستری است که کافران و مومنان در شرایط نسبتاً یکسانی قرار می گیرند تا واقعیت هاشان در آخرت بروز کند - که از عصاره محتوای سوره برگرفته شده) سخنی جدی است زیرا از جانب خداوند است
- ۲ - عاقبت کسانی که به این سخن اهمیت نمی دهند و عاقبت کسانی که این سخن را جدی می گیرند، می باید چنان تفاوتی (که در آیات مربوط توضیح داده شده) داشته باشند.

۹ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیات ۳ تا ۶ و ۱۰ و ۱۲ و ۱۴ و ۱۸ و ۱۹ و ۲۲، بقیه «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلید های تفسیری

بحث متنی

آیه ۱۳ بدون اینکه فرع بر آیه ای باشد پرانتزی است و دلیلش را نیز بارها گفته ایم. و آیه های ۱۷ و ۱۸ بدون اینکه فرع بر آیه ای باشند پرانتزی هستند.

صفات و افعال الهی

صفات‌ی که از خداوند که در این پاراگراف ذکر شده عبارت است از:

۱- آسمانها و زمین و آنچه که بین آنهاست را در شش مرحله آفرید، ۲- به عرش پرداخت، ۳- شفیع است، ۴- سرپرست است، ۵- آن امر را از آسمان بسوی زمین تدبیر می‌کند (آنگاه در روزی که مقدارش هزار سال از سالهائی است که می‌شمارید بسوی او بالا می‌رود)، ۶- دانای پنهان و آشکار است، ۷- عزتمند مهربان است، ۸- آفرینش هر چیز را نیکو کرده است، ۹- خلقت انسان را از گِل آغاز کرده، ۱۰- نسل انسان را از آبی ضعیف قرار داد، ۱۱- سپس انسان را پرداخت، ۱۲- از روح خود در انسان دمید، ۱۳- برای انسان گوش و چشمها و دلها قرار داد.

اگر بخواهیم این صفات را به نوعی دسته‌بندی مرتبط و منطقی منظم کنیم اینطور می‌شود:

صفات شخصی خداوند: ۱- دانای پنهان و آشکار، ۲- عزتمند مهربان، ۳- سرپرست، ۴- شفیع.

صفات آفریدگاری: ۱- آسمانها و زمین و آنچه که بین آنهاست را در شش روز آفرید، ۲- به عرش پرداخت، ۳- آن امر را از آسمان بسوی زمین تدبیر می‌کند (آنگاه در روزی که مقدارش هزار سال از سالهائی است که شما می‌شمارید بسوی او بالا می‌رود)، ۴- آفرینش همه چیز را نیکو کرده.

آفرینش انسان: ۱- آفرینش انسان را از گِل آغاز کرده، ۲- نسل انسان را از خلاصه‌ای از آبی ضعیف قرار داده، ۳- برای انسان گوش و چشمها و دلها قرار داده، ۴- سپس انسان را پرداخته، ۵- از روح خود در انسان دمیده.

و باز هم اگر بخواهیم موارد مشابه را ادغام کنیم چنین می‌شود:

صفات شخصی خداوند: علم، مهربانی (مهربان، سرپرست، شفیع)، قدرت (سرپرست، شفیع).

صفات آفریدگاری: آفرینش همه چیز، تدبیر امور همه چیز از آسمان بسوی زمین. **آفرینش انسان:** آغاز آفرینش انسان از گِل، قرار دادن سیستم عادی آفرینشی انسان (نطفه، اعضاء، تکمیل، روح).

مفاهیمی مانند «شش روز»، «عرش»، آفرینش انسان از «گِل» و «خلاصه‌ای از آبی

ضعیف» را نیز در سوره‌های قبل دیده و در محل خویش شرح خلاصه‌ای عرض کرده-
ایم.

«چک لیست» باز هم سطح بالاتر

کیفیت صفاتی که در اینجا برای مؤمنان خاص ذکر شده از کیفیت مطالب آخرین سوره‌ای که همین صفات برای آنان ذکر شده بسیار بالاتر است. کافیت صفات مورد اشاره در این پاراگراف را با صفات اشاره شده در آخر سوره فرقان مقایسه فرمائید.

در اینجا نیز نماز شب، و انفاقات، تواضع سنگین و خضوع در مقابل خداوند، و دوری از تکبر، و نشان دادن واکنش بی‌اختیار هنگام متذکر شدن به آیات الهی، ذکر شده است، اما کیفیت برخی از این حالات و اعمال، نسبت به موارد مشابه مذکور در انتهای سوره فرقان خیلی بالاتر است.

مثلاً مقایسه «پهلویشان را از رختخواب‌ها دور می‌کنند» در مقایسه با «برای پروردگارشان با سجده و قیام شب زنده‌داری می‌کنند»، حالت ارادی مصممانه‌تری را نشان می‌دهد و نیز به سجده افتادن هنگام متذکر شدن به آیات الهی، کیفیت روحی دقیق‌تر و سرسپردگی غلیظ‌تری را ارائه می‌کند.

«هیچ کس» نمی‌داند چه نعمت‌هایی برای این نوع مؤمنان در نظر گرفته شده

آنچه از نعمت‌های بهشتی، که در سوره‌های مختلف تاکنون دیده‌ایم، در مقابل توصیفات که در بطن آیه ۱۷ نهفته است، چیزی نیست.

توضیح اینکه نسبت جهان آخرت، به این جهان، بسیار بیشتر از نسبت این جهان است به جهان جنین داخل رحم.

چگونه می‌توان این جهان را برای جنینی که داخل رحم است توصیف کرد؟ نمی‌شود. غیرممکن است. محال است.

لذا اینکه تاکنون در سوره‌هایی بعضی از نعمت‌هایی را از بهشت برای ما شرح داده‌اند که اشاره به نوشیدنی‌ها و خوراکی‌های عالی، احترام بسیار زیاد، رفاه عجیب، مصاحبت-ها و لذت‌های معنوی بالا و والا داشته، در حقیقت در آن آیات «به زبان مخاطب» و «مطابق فهم شنونده» صحبت شده است.

اما در این آیه سطح فکر را بالاتر برده و گفته آنچه تاکنون خوانده و شنیده‌اید، بجای خود، اما مطلب بالاتر از این چیزهاست و «هیچکس» نمی‌داند برای اعمالش چه نعمت

هایی در انتظارش است و این «تمی داند» از جهت شدت عالی بودن و زیادیِ غیرقابل درک بودن آن نعمت ها است.

اگر فکر خود را روی کلمه «هیچکس» متمرکز کنید و شخصیت‌های بزرگ بشری مانند علماء و حتی انبیاء را نیز بنظر آورید که در داخل محدوده کلمه «هیچکس» قرار دارند، آن وقت میزان غیرقابل وصف بودن، و درجه شدتِ عالی بودن، و عظمت غیرقابل درک آن نعمت‌ها بهتر در ذهن خواهد نشست.

ترجمه تفسیری آزاد

بسم الله الرحمن الرحيم

الم (۱)

فرو فرستادن این کتاب که شکی در آن نیست، از سوی پروردگار جهانیان است (۲)

شاید گویند آن را افترا بسته، نه! بلکه حق، و از جانب پروردگار است، تا قومی را که قبل از تو هشدار دهنده ای بسویشان نیامده بود هشدار دهی، شاید هدایت یابند (۳)

خداوندی که آسمانها و زمین و آنچه را که بین آنهاست در شش مرحله آفرید، سپس به عرش پرداخت. غیر از او سرپرست و شفيعی ندارید. آیا پند نمی گیرید؟ (۴) آن امر را از آسمان بسوی زمین تدبیر میکند، آنگاه در روزی که مقدار آن هزار سال از آن سالهایی است که می شمارید، بسوی او بالا میرود (۵) این خداوندِ دانای پنهانها و آشکارها است که همو پیروزمند مهربان است (۶) که آفرینش هر چیزی را نیکو کرده و خلقت انسان را از گل آغاز نموده (۷) سپس نسل او را از خلاصه ای از آبی ضعیف قرار داد (۸) سپس او را پرداخت و از روحش در او دمید و برایتان گوش و چشمها و دلها قرار داد. چه کم شکر میگزاید (۹)

و کافران میگویند: آیا وقتی که در زمین گم شدیم، آیا در

آفرینشی جدید در خواهیم آمد؟ بگو بله، ولی ضمنا این را هم بدان که آنها این سخن را از این جهت میگویند که به ملاقات پروردگارشان کافرند (۱۰) بگو فرشته مرگ که بر شما گماشته شده، جان شما را دریافت می کند آنگاه بسوی پروردگارتان باز می گردید (۱۱)

ای پیامبر! اگر میدیدی چگونه مجرمان سرشان را نزد پروردگارشان به زیر انداخته و می گویند پروردگارا اینک حقایق را دیدیم و شنیدیم، ما را بر گردان تا عمل شایسته ای کنیم که یقین پیدا کرده ایم (۱۲) در آن روز به آنان جواب خواهیم داد که اگر می خواستیم، هدایت هر کس را به او می دادیم، و لیکن این حکم مقرر شده که جهنم از جنیان و آدمیانی مانند شما پر شود (۱۳) پس بسبب آنکه ملاقات امروزتان را فراموش کردید، این عذاب را بچشید که ما نیز با شما طوری رفتار میکنیم که انگار فراموشتان کرده ایم، و عذاب جاودانه را بسبب آنچه که می کردید بچشید (۱۴)

جز این نیست: کسانی به آیات ما مومند هنگامی که به وسیله آن تذکر داده می شوند به سجده می افتند و پروردگارشان را تسبیح گویند ستایش می کنند و هیچ گردنکشی هم نمی کنند (۱۵) پهلوهایشان را از رختخواب ها دور می کنند، و پروردگارشان را با بیم و امید می خوانند، و از آنچه روزیشان کرده ایم در راه خدا هزینه می کنند (۱۶)

ای پیامبر! هیچکس نمی داند به پاداش آنچه بجای آورده، چه چشم روشنی هائی برایش نهان شده است (۱۷)

آیا آن کس که مومن است مانند گناه پیشه است؟ هرگز مساوی نیستند (۱۸) آنانکه ایمان آورده و عمل شایسته کرده اند به جهت

اعمالشان بهشت های جایگاه را خواهند داشت (۱۹) اما آنآنکه
گناه پیشه کردند جایگاهشان آتش خواهد بود، هر گاه که بخواهند
از آن خارج شوند به آن برگردانده می شوند و به آنان گفته می
شود بچشید عذاب آتشی را که تکذیب می کردید (۲۰) و ما البته
عذاب نزدیک تر را که هزیمت در جنگ یا مغلوبیت باشد زودتر از
عذاب بزرگتر به آنها می چشانیم شاید به راه حق باز گردند (۲۱)
و چه کسی ظالم تر است از آنکه به آیات پروردگارش تذکرش
دهند اما روی بر گرداند؟ که البته از مجرمان انتقام می گیریم
(۲۲)

سجده ۲ آیات ۲۳ تا ۳۰

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُن فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يُهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُم يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾ أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنَخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرِ إِنَّهُمْ مُنْتَضِرُونَ ﴿٣٠﴾

پیش تفسیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:
درس: این جهان بستریست که کافران و مومنان در شرایط نسبتاً یکسانی قرار می گیرند تا واقعیت هایشان در آخرت بروز کند.
برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:
درب: نکوهش کافران که به این همه مواردی که توجه به آنها سبب هدایت است توجه نمی کنند.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

چنانکه تاکنون دیده اید، در هر پاراگراف تفسیری، عصاره محتوای پاراگراف را از یک «راه دوم» نیز استخراج میکردیم، که معمولاً دیده میشد مطابقت معنا داری با استخراج از راه اول داشت.
اما، در پاراگراف هائی که خیلی کوتاه میباشند ضرورتی در این کار نیست.

۳ - از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: این مفهوم که دنیا بستری است که کافران و مومنان در شرایط نسبتاً یکسانی قرار میگیرند تا واقعیت هایشان در آخرت بروز کند ، سخنی جدی است زیرا

از جانب خداوند است و این خداوند میتواند چنان کند، و عاقبت کسانی که به این سخن اهمیت نمی دهند و عاقبت کسانی که این سخن را جدی می گیرند، می باید چنان تفاوتی داشته باشد.

در این پاراگراف می فرماید: ای پیامبر! اینک که با چنین مخالفانی روبرو هستی که سخن صواب در آنها اثری نمی کند، از آنها رو بگردان و منتظر گشایشی نزدیک باش.

۴- پیشگوئی های تحقق یافته

در آیه ۲۱ عذابی را به فعالان کفر وعده داده که قبل از «بزرگترین عذاب» (آخرت) بر سرشان خواهد آمد، و چنانکه دیدیم در (جنگ بدر و فتح مکه) عذاب شکست مفتضحانه را تجربه کردند.

۵- در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه های ۲۵ و ۳۰ «قیامت» است، و هیچ بنی بشری تجربه اش را ندارد، و قبل از قیامت نخواهد داشت، لذا، چه در آن روزهای نزول وحی و چه الی یوم القیامه بالاتر از ذهنیات بشر خواهد بود.

آیه ۲۶ از این لحاظ که مربوط به اقوامی است که در قبل از تاریخ بوده اند، و علم باستان شناسی آنقدر رشد نکرده که ما از اوضاع و احوال آنها مطلع باشیم، برای ما نیز روشن نیست، چه رسد به مخاطبان اولیه این آیات.

۶- کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیات ۲۳ تا ۲۷، بقیه آیات این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

نکوهش اکثریت یهودیان بد از طریق ستودن اقلیت خوب آنها

سه آیه اول این پاراگراف راجع به بنی اسرائیل است و ذکر آن در اینجا نکوهش تلویحی یهودیان است که از متن همان آیه فهمیده می شود که آنها دچار این عیوب شده بودند:

۱- درباره آخرت شک داشتند،

۲- از هدایت پیروی نکردند،

۳- به آیات الهی یقین نداشتند،

۴- در راه دین خویش، صبر پیشه نمی کردند،

۵- و در امور دین خویش راه اختلاف پیمودند.

که همین انتقادات به کفار قریش نیز بر می گردد. بعلاوه موضوع آیه ۲۶ که نشانگر بی توجهی آنها به سرگذشت اقوام پیشین و عبرت نگرفتن از سرگذشت آنان می باشد. و همچنین از همین آیه ۲۶ معلوم می شود بعضی از اقوام گذشته در همان حول و حوش مکه آن روزی زندگی می کردند که هلاک شدند. و چنانکه چندین بار عرض کردیم، جا دارد علماء باستان شناسی از این نوع آیات سرنخ بگیرند و کاوش نموده و آثار قوم لوط و عاد و ثمود را بیابند.

منظور از «فتح» ذکر شده در آیه ۲۹ چیست؟

«فتح» مورد بحث آیه ۲۸ قاعدتا باید قیامت باشد که پس از وقوع آن، دیگر ایمان آوردن اشخاص کمکی به آنها نمی کند. یک معنی دیگر کلمه «فتح» پیروزی و نیز معنی دیگر آن «باز کردن» است و البته هر سه معنی به یکدیگر مربوط هم می باشند. از آنجا که کافران، از طریق قرآن آیاتی مانند آیه ۳۰ را شنیده بودند و می دانستند مسلمانان منتظر یک «پیروزی» هستند، از آنها بطور طعنه و کنایه می پرسیدند «پس این باصلاح پیروزی که شما امیدش را دارید کی خواهد بود اگر راست می گوئید» اینکه در آیه ۲۹ فتح را به معنی قیامت عنوان نموده چه بسا به این علت باشد که خواسته توطئه کفار علیه مسلمین را تخفیف داده باشد.

ترجمه تفسیری آزاد

و آن کتاب را به موسی دادیم، و در آن این مطلب بود که درباره ملاقات خداوند هیچ شکی نداشته باش، و آن را هدایتی برای بنی اسرائیل قرار دادیم (۲۳) واز بین آنها پیشوایانی قرار دادیم که به امر ما هدایت میکردند، چون صبور بودند و به آیات ما یقین داشتند

(۲۴) البته پروردگارت خودش در روز قیامت درباره آنچه که درباره آن اختلاف می کرده اند بین آنها حکم خواهد کرد (۲۵)

مگر نمی دانند چه اقوامی را قبل از آنان هلاک کرده ایم که دارند در مسکن های آنها گام میزنند؟ البته در این موضوع نشانه هائی است. آیا نمی شنوند؟ (۲۶) آیا نمی بینند که ما آب را به سوی زمین بایر میرانیم و بوسیله آن محصولی پدید میآوریم که خودشان و چهارپایانشان از آن میخورند؟ آیا نمی اندیشند؟ (۲۷)

میگویند: پس این فتح کی خواهد بود اگر راست میگوئید (۲۸) بگو روز آن فتح، دیگر ایمان آوردن بدرد کافران نخواهد خورد و مهلتی هم نخواهند داشت (۲۹)

پس، از آنان روی گردان و منتظر باش که آنان نیز منتظرند (۳۰)

سوره زمر

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿٢﴾ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَا صُطْفَىٰ بِمَا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يَكُونُ اللَّيْلُ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَانزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذِكْرُكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾ إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَرَوْا وَارِثَةً وَرَثَتِي أَوْ رِثَةً أَرْثَتِي ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مُّرجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾ وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نِسِيَ مَا كَانَ يُدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾ أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾ قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللَّهُ أَعْبُدْ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ قُلْ إِنَّ الْحَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهَ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونَ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

طرز استخراج عصاره محتوای سوره (یعنی «درس» سوره)، برای کل ۱۱۴ سوره قرآن، در کتاب «خودآموز تفسیر قرآن» (از همین قلم) وجود دارد، و خود کتاب مذکور را میتوانید در سایت (<https://tafsir.ganjei.com>) بیابید، و البته مبانی این موضوع نیز در ۱۶۰ صفحه اول کتاب «علوم قرآنی» (موجود در همان سایت) شرح داده شده است. و در مورد این سوره، عصاره محتوا، همان است که ذیلا دیده میشود.

درس: دعوت از انسان که رفتارهای کودکانه را کنار گذاشته و آخرت و نعمت های خداوندی را در نظر گرفته و مسیر خویش را اصلاح کند.
برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:
درب: یادآوری یک نعمت بزرگ الهی (قرآن) و ردّ استدلال های کودکانه و ذکر گوشه هایی از قدرت و الطاف الهی و دعوت به ایمان و نکوهش کفر ضمن ذکر روانشناختی ریشه های کفر و ای پیامبر این مواضع را اعلام کن.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿٢﴾

ریز درب: ای پیامبر! (و ای مردم!) به محتوای این کتاب با عظمت اهمیت دهید، و دین خود را یکسره از ناخالصی ها پالایش کنید.

۲

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ

يَتَّخِذْ وَلَدًا لَّصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَانزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقْكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾ إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ عَنِّيْ عَنكُمُ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾ وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نِسِيَ مَا كَانَ يُدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِّيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾

ریزدرب: خداوندتان چنین است، شایسته نیست چیزهائی را که اصلا در مقایسه با او چیزی نیستند شریکش قرار دهید.

۳

أَمَّنْ هُوَ قَانَتْ آتَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةً رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولَٰئِكَ الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾ قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللَّهُ أَعْبُدْ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخَسِرَانِ الْمُفِينِ ﴿١٥﴾ هُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فَمِشْرَ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولَٰئِكَ الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾

ریزدرب: ای پیامبر! به مردم بگو هم اینک عده ای در رابطه با خداوند رفتار پسندیده دارند، شایسته است شما هم رفتارتان را بهبود بخشید.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لُبّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه ۹ فهمیده میشود در اردو گاه ایمان اشخاص خیلی پیشرفته ای به ظهور رسیده بودند.

۴ - پیشگویی های تحقق یافته

«آفرینشی در تاریکیهای سه گانه» نیز با توجه به حد علمی که جهان در عصر بعثت رسول اکرم (ص) داشت از جمله معجزات علمی است.

۵ - آیات برجسته این پاراگراف

آیه ۹ علاوه بر اقبال هنرمندان و تولید آثار ماندگار هنری بر مبنای آن، یکشوع اثر «مو بر اندام راست کنی» قابل توجه دارد که از این لحاظ در زمره آیات برجسته قرآنی قرار میگیرد. همچنین است مجموعه دو کلمه آخر آیه ۱۷ و تمام آیه ۱۸، که علاوه بر دو خاصیت فوق الذکر بسیار مورد استفاده خطباء و وعاظ و نویسندگان نیز قرار گرفته و میگیرد.

۶ - در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه های ۱ و ۲ در باره فروفرستادن قرآن است، و از آنجا که مکانیزم آن ارسال برای هیچکس شناخته شده نیست، خارج از معهودات همگان است، چه رسد به مشافهین ۱۴۰۰ سال قبل.

با شبیه به همین دلیل، همچنین است آیه های ۵ و ۶ و نیمه دوم آیه ۷.

جمله «لا تزر وازره وزر اخری» در آیه ۷ «قیامتی» است، و هیچ بنی بشری تجربه اش را ندارد، و قبل از قیامت نخواهد داشت، لذا، چه در آن روزهای نزول وحی و چه الی یوم القیامه بالاتر از ذهنیات بشر خواهد بود. همچنین است انتهای آیه ۸. نیز آیه های ۱۳ و ۱۵ و ۱۶.

۷ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۱ و ۴ و ۵ و ۸ و ۱۱ تا ۱۳، بقیه «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

«فرعی»، «پرانتری»، «فرعی - پرانتری»

مفهوم «فرعی» معلوم است و منظور از آن جملات و عباراتی است که معنی آنها بدون همراه بودن با جملات و عباراتی دیگر کامل نباشد و مثال های آن زیاد است مثلاً آیه ۷ سوره مومنون که بدون دو آیه قبل خویش بی معنی است و مثالهای بسیار زیاد دیگر.

اما، جملات و آیاتی وجود دارند که در یک متن قرآنی موجودند و در همان متن نقشی شبیه به نقش جملات فرعی را هم بازی میکنند، اما، بطور مستقل نیز دارای کاربردی شبیه «کلمات قصار» بوده و میتوانند در خارج از متن مذکور نیز کاربرد داشته باشند، که ما در روش تفسیری خویش این نوع جملات و آیات را اصطلاحاً «پرانتری» نامیده ایم، و مثال های اینها هم زیاد است، مثلاً آیه ۷۱ سوره فرقان و مثالهای بسیار زیاد دیگر.

آیات و جملاتی هم هستند که نه بطور کامل در تعریف «فرعی» میگنجند و نه در تعریف «پرانتری»، اما ضمناً تا حدودی هر دو خاصیت را هم دارند، مثال خوب آنها همان آیه ای است که در بالا شرحی در موردش عرض شد، یعنی آیه ۱۸ فوق الذکر که ما آنها را «فرعی - پرانتری» نام می نهیم.

شرحی که در باره آیه ۱۸ عرض کردیم مربوط به حالتی است که اگر آن را «پرانتری» بینیم، اما، آیه مذکور در داخل متن پاراگراف معنی محدود تری دارد، که حدودش با ایمان و کفر و حق و باطل مرزبندی میشود.

حروف مقطعه

«درس» این سوره بسیار شبیه درس سوره های «الم» دار است، ولی فاقد «الم» است.

چرائی این موضوع، آغاز تحقیقاتی را در باره چگونگی آغاز مکتوب نمودن قرآن کریم در زمان خلیفه اول و ادامه آن در زمان خلیفه دوم و سپس نهائی شدنش در زمان خلیفه سوم می طلبد که خوب است موضوع پایان نامه های برخی دانشجویان مستعد مقطع کارشناسی ارشد در رشته های مرتبط بگردد.

فلسفه ادیان

«مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى» در آیه ۳، بار «فلسفه ادیان»ی واضحی دارد. چنانکه از قرآن کریم به روشنی استنتاج میشود، ادیان واقعی در سرچشمه خویش مورد پذیرش عموم بوده و کارکردی شبیه قانون اساسی را داشته اند، اما تدریجا در اثر منفعت طلبی عده ای تفسیرهای خاصی از آن ارائه میشد که امتیازات خاصی را برای کسانی و مسئولیت های کمتری را برای همانها تامین میکرد و به این ترتیب دین اصلی به شاخه هایی منشعب میشد و هرشاخه برای متمایز کردن خویش نام و شعار و سمبلی بر میگزید که بعدها این سمبل ها به نام «بت» نامیده شد. به عبارت دیگر، منشعب شدن شاخه هایی نسبت به دین اصلی، ریشه در کسب منافع بیشتر و دارا بودن مسئولیت کمتر از سوی فرصت طلبان هر زمان و مکان مناسب، دارد، که درطول تاریخ بشری و در همه نقاط این زمین پهناور، پتانسیل های آن، اجمالا موجود بوده، که در جاهائی به علت وجود اشخاص جاه طلب و اکثریت نادان، از بالقوه به بالفعل تبدیل میشده است. پس از وقوع چنین چیزی، توجیه آن لازم میشده، زیرا پذیرش اینکه کسی بطور عریان بگوید «من امتیاز بیشتری دارم و مسئولیتی هم نمی پذیرم زیرا گردنم کلفت است» سخت است اما اگر موضوع به امر مقدسی مربوط شود پذیرش مذکور را بسیار سهل و روان میکند و «مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى» همان عامل تسهیل و روان کننده لازم در ادیان شرک است.

شما را از یک «نفس» آفرید

در رابطه آیه ۶ مفهوم «شما را «از یک نفس» آفرید» را قبلاً دیدیم و منظور از «نفس» همان است که در سوره شمس دیدیم، و «جفت او را از آن قرار داده»، یعنی از اصول کلی همان نرم افزار قرار داده است.

«نازل کرد»

در رابطه با آیه ۶: «و از چارپایان هشت جفت نازل کرد»، یعنی مقدر کرد و گرنه می دانیم که چهارپایان را از آسمان نفرستاد زیرا با شرافتی که بنی آدم دارد که در سوره های تین، شمس، لیل، اسراء و بسیار جاها به آن اشاره دارد و در این همه سوره ها آفرینش آدمی را از خاک و آب و گل خشک متعفن و غیره (که همه این مفاهیم «زمینی» هستند) قلمداد فرموده، طبیعی است که آفرینش چارپایان نیز منشاء زمینی داشته باشد و لذا ذکر جمله «فرو فرستاد» راجع به آنها همعرض آیه ۲۲ سوره ذاریات می باشد (و فی السماء رزقکم و ما توعدون) و سواری و بارکشی از حیوانات را رزق آدمی قرار داده و آن را بصورت تقدیر نازل فرموده است.

«علم»

«علم» مورد بحث در آیه ۹ نوع خاصی از علم است که در نتیجه آن آدمی به آن حالات می رسد و در اینجا توجه را به بحثی که در سوره تکاثر جلب می نمائیم.

«اخلاص» و «عقل آدم معمولی»

بیشتر مطالب این پاراگراف حاوی جنبه تعلیمی و ارشادی است. یعنی پیامبر(ص) بطور واضح دارد راجع به امت «کار آموزشی» می کند. باین معنی که آیات ۱۰ تا ۱۶ بطور مستقیم بیان و «آموزش مستقیم» است و اگر دقت کنیم، در این مجموعه آیات، بیشتر روی خلوص و اخلاص تأکید شده است. و معلوم می شود ضرر واقعی، نداشتن اخلاص است. چیزی که در این سوره به نسبت سوره های قبلی جدید است یکی تکیه بر «اخلاص» است و دیگری بر «عقل آدم معمولی»

حالا که گوش به حرف حساب نمی دهید....

موضوع آیه ۱۵ به این معنی نیست که شما «مجاز» هستید هر چه را می خواهید

عبادت کنید بلکه با توجه به آنچه در سوره‌های قبلی دیدیم، از آنجا که شدت فشار علیه اسلام خیلی بالا بود و کافران عمد و عناد و اصرار بر ثبات بر کفرشان داشتند، این نوع بیانی که در آیه ۱۵ شده به این معنی است که «حالا که هدایت نمی‌پذیرید، و گمراهی را ترجیح می‌دهید، هر کاری می‌خواهید بکنید. دودش در چشم خودتان می‌رود»

بخصوص اگر به محتوای انتهای همان آیه و نیز مطلب آیه ۱۶ توجه کنیم، خواهیم دید که آن سخنان، از «موضع یأس» یک هدایتگر دلسوز نسبت به یک نادان لجباز هدایت‌ناپذیر بیان شده است نه اینکه کوچکترین معنی اباحه و اجازه داشته باشد.

سخن را می‌شنوند و از بهترین پیروی می‌کنند

در رابطه با آیه ۱۸ شنیدن سخن‌های مختلف و پیروی از بهترین را ستوده و چنین کسانی را «خردمند» ذکر کرده است.

در تفسیر این آیه، مناقشات زیادی شده است.

گروهی می‌گویند منظور کسانی است که آنقدر سطح علمی آنها بالا باشد که اساساً بتوانند ارزش سخن‌های مختلف را درک کرده و آنگاه آنها را ارزیابی کرده و بهترین را شناخته و آن را پیروی کنند.

گروهی دیگر می‌گویند آدمی، یعنی آدم متوسط، یعنی آدم عادی، یعنی شخصی که به سفاقت معروف نباشد، در صورتیکه در معرض شنیدن اقوال مختلف باشد، می‌تواند سخن بهتر را تشخیص بدهد.

امروز، نظر غالب این است که نظر دوم ارجح است. به دلایل ذیل:

۱- در سطح جهان، وجود اینهمه رسانه‌های مختلف، اعم از رادیویی، تلویزیونی، اینترنتی، روزنامه‌ای، مجله‌ای، کتب، مقالات، و غیره وجود دارد که همگی در این ویژگی مشترکند که می‌خواهند پیام خود را به همان «آدم عادی» برسانند و لذا اینهمه مدیران رسانه‌ها در کل جهان، اعتراف عملی دارند به قابلیت درک آدم عادی.

۲- اگر منظور نظر آیه، آدم‌های خاص، آدم‌های نخبه، آدم‌های متخصص، و آدم‌های ویژه بود، در متن آیه به آن اشاره می‌داشت در حالیکه غیر از صفت «بندگانم» اشاره‌ای به صفات خاص و نخبه و ویژه ننموده است.

البته میدانید که در پاراگراف دوم سوره اسراء خداوند آن فرد سفاک ظالم را نیز بنده خود نامیده، و لذا کسی ان قلت نکند که منظور از بندگان در این آیه، بندگان مطرح

در پاراگراف آخر سوره فرقان است .

۳- خطاب خود قرآن به مردم نیز، کلماتی مانند «یا ایها الناس» و «یا ایها الذین آمنوا» است که خطابی است به آدم‌های معمولی و عادی.

۴- دلایل دیگری هم هست که به سبب رعایت اختصار، ذکر همین مقدار کفایت می‌کند.

ترجمه تفسیری آزاد

بسم الله الرحمن الرحيم

فرو فرستادن این کتاب از جانب خداوند پیروزمند فرزانه است
(۱)

ای پیامبر! البته این کتاب را به حق بر تو فرو فرستادیم پس
خداوند را در حالی که دین خویش را برای او خالص گردانیده ای
عبادت کن (۲)

ای مردم! آگاه باشید که دین خالص برای خداوند است و کسانی
که به جز او اولیائی بر گرفته اند میگویند اینها را جز برای اینکه
ما را به خدا نزدیک کنند عبادت نمی کنیم. خداوند در آنچه بین
خویش اختلاف میکنند حکم خواهد کرد. خداوند دروغگویان
ناسپاس را هدایت نمی کند (۳) اگر خداوند می خواست فرزندی
بگیرد از بین آنچه آفریده هر چه را می خواست بر میگزید، اما
منزه است، که او خداوند یگانه قهار است (۴) آسمانها و زمین را
به حق آفرید، شب را روی روز و روز را روی شب می افکند، و
آفتاب و ماه را رام نموده که هر کدام تا سرآمدی معین حرکت و
جریان دارند، بدانید که او پیروزمند آمرزنده است (۵) شما را از
یک نفس آفریده، سپس جفت او را از آن قرار داده، و برای شما
از چارپایان هشت جفت فرو فرستاده و شما را در شکم های
مادرانتان می آفریند، آفرینشی پس از آفرینشی، در تاریکیهای
سه گانه. این است خداوند پروردگارتان که فرمانروایی از آن

اوست. خدائی جز او نیست. پس به کجا منحرف میشوید؟ (۶)

اگر کفر بورزید البتّه خداوند از شما بی نیاز است، ولی کفر را به بندگانش نمی پسندد، و اگر شکر کنید به شما می پسندد، و هیچ کس بار دیگری را بر نمیدارد، سپس به سوی پروردگارتان بازمیگردید، و همو خبر آنچه را که انجام می دادید به شما می دهد، که او حتی به آنچه در سینه هاست نیز داناست (۷)

و اگر ناراحتی به انسان برسد پروردگارش را توبه کنان میخواند، آنگاه اگر نعمتی از جانب خویش بسویش حواله کرد، آنچه را که قبلا در حال دعا بسویش میخوانده فراموش میکند. و برای خدا همتایانی قرار میدهد تا مردم را از راه صحیح گمراه کند. بگو با همان کفر اندکی برخوردار باش که البتّه سپس از یاران آتش خواهی بود (۸)

ای پیامبر! آیا کسی که لحظات شب را به عبادت می گذراند و در سجده و قیام است و از آخرت در حذر است و به رحمت پروردگارش امید دارد، مانند آنهاست؟ بگو آیا آنانکه علم دارند مانند کسانی هستند که علم ندارند؟ جز این نیست که فقط خردمندان پند می پذیرند (۹) بگو ای بندگان مومنم از پروردگارتان پروا کنید. آنانکه احسان کنند در همین دنیا نیز پاداش نیک خواهند داشت و زمین خدا وسیع است. جز این نیست که پاداش پایداران بدون حساب به آنان پرداخت میگردد (۱۰) بگو من مامورم که خداوند را طوری عبادت کنم که دینم خالص و فقط برای او باشد (۱۱) و مامورم که اولین مسلمان باشم (۱۲) بگو از عذاب روزی بزرگ میترسم که پروردگارم را نافرمانی کنم (۱۳) بگو فقط عبادت خداوند میکنم و دینم را برای او خالص کرده ام (۱۴) و شما هر چه را میخواهید غیر از او عبادت کنید، ضررش به خودتان برمیکردد. بگو البتّه زیانکاران آنهایی هستند

که خودشان و اهلشان را در روز قیامت به ضرر انداخته باشند و بدانید که ضرر آشکار همان است (۱۵)

از بالا و پائین شان سایه هائی از آتش است و این چیز است که خداوند بندگان را از آن میترساند که ای بندگان از من پروا کنید (۱۶) و کسانی که از طاغوت و اینکه عبادتش کنند دوری کرده و بسوی خدا توبه کنند مژده خواهند داشت. پس بندگانم را مژده ده (۱۷) همان کسانی که سخنها را می شنوند و بهترینش را پیروی میکنند. آنها کسانی هستند که خداوند هدایتشان کرده و همانها خردمندند (۱۸)

زمر ۲ آیات ۱۹ تا ۴۰

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ هُمْ غُرَفٌ مِّنْ فَوْقِهَا غُرْفٌ مَّبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِّنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعَدَ اللَّهُ لَا يَخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعٌ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيَجُ فِتْرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾ أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾ اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾ أَفَمَنْ يَتَّبِعِ يَوْجَهُهُ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَمَاتَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قَرَأْنَا عَرَبِيًّا وَعَبْرًا عَلَى ذِي عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالْحَقِّ إِذْ جَاءَهُ الْبَيِّنَاتُ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِي جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ هُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾ أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُّضِلٍّ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾

پیش تفهیم

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:

طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که نتیجه مطابق ذیل است:

درس: دعوت از انسان که رفتار های کودکانه را کنار گذاشته و آخرت و نعمت های خداوندی را در نظر گرفته و مسیر خویش را اصلاح کند.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: مقایسه هایی بین کافر و مومن از لحاظ های مختلف برای تشویق کفار به اصلاح مسیر خویش و ذکر مثلی برای درک روشن فرق توحید و شرک و ذکر گوشه ای از الطاف و افعال و صفات الهی با گرایش رد استدلالهای کافران و اینکه ای مردم! همه می میرند، پس از مرگ این تفاوت های عظیم هست! میخواهید چه عاقبتی داشته باشید؟

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ هُمْ غُرْفٌ مِّنْ فَوْقِهَا غُرْفٌ مَّبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنَ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعَدَ اللَّهُ لَا يَخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعٌ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيَجُ فِتْرَاهُ مُصَفًّى ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾ أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ فَلَوْهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾ اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانٍ تَفْشَعُ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾ أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَتَّاهُمْ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

ریز در رب: ای مردم! مومن و کافر چنین تفاوت عظیمی در آخرت خواهند داشت.

۲

وَلَقَدْ صَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾

ریزدرپ: ای مردم! مومن و کافر چنین تفاوت عظیمی در زندگی همین دنیا دارند.

۳

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالْحَقِّ إِذْ جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِي جَاءَ بِالْبَصْدِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ هُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾ لِيَكْفِرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾

ریزدرپ: ای مردم! بالاخره همه میمیرند، به تفاوت عظیم موقعیت اخروی تکذیبگر و مومن بیاندهشید.

۴

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضَرْهِهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ مَنْ يَأْتِهِ عَذَابٌ يُجْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾

ریزدرپ: ای مردم! به تفاوت خدای واقعی و خدایانی که کافران به خدائی گرفته اند بیاندهشید.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لبّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای انسان! آنچه که میتواند رفتارهای تو را لایق مقامی که خداوند می پسندد کند توجه جدی به تعلیم این قرآن است و اینکه باترفندها و شبه استدلالهایی درحقّ خالص، شائبه ایجاد کنی، و عده ای را گمراه نمائی، دور از رفتار های پسندیده مقام انسانیت است و چیزی که برآورنده مقام عالی انسانیت است این است که دراین نشانه ها و آیات لطف و آفرینش خداوندی به چشم عبرت بگیری و سپس زندگی مطابق نتیجه ای که به آن رسیدی درپیش گیری و توصیه به پیامبر که نعمت های خدا را به یاد مردم بیاورد و مردم را به خلوص در ایمان و عبادت دعوت کند.

در این پاراگراف می فرماید: مکذبان هم در دنیا و هم در آخرت عذاب خواهند داشت، و توحید به معنی هماهنگ شدن با یک مرجع و شرک به معنی هماهنگ شدن با چند مرجع متخاصم است، و آنآنکه بر خداوند دروغ ببندند و سخن راست را تصدیق نکنند جهنمی و اشخاص متضاد آنها بهشتی اند، و توصیه به پیامبر (ص) که به کافران بگوید خدایم کاملاً حمایت می کند و شما و باصطلاح خدایانتان نمی توانید کاری علیه من بکنید.

۴- حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه ۳۶ فهمیده میشود فعالان کفر آنحضرت را بطور جدی مورد تهدید قرار داده بودند و از آیه ۳۹ فهمیده میشود آنحضرت متقابلاً به آنها اظهار کرده بود که هیچ کاری نمیتوانید کنید.

۵- آیات برجسته این پاراگراف

آیه ۲۳ («مثنائی») به علت اقبال زیاد هنرمندان در استفاده از آن در تابلوهای خوشنویسی و نیز در کاشیکاری های زیبا که در مساجد و زیارتگاه ها دیده میشود، و نیز پرداختن به آن توسط نویسندگان علوم قرآنی در زمره آیات برجسته قرآنی قرار میگیرد.

دو آیه ۲۷ و ۲۸ از لحاظ کثرت استناد نویسندگان علوم قرآنی به آنها در زمره آیات برجسته است.

۶ - آیات مشکل

آیه ۲۳ به علت اختلاف مفسران مختلف در معنی آن، جزء آیات مشکل قرآنی محسوب میگردد.

۷ - پیشگونی های تحقق یافته

فعالان کفر آنحضرت را بطور جدی مورد تهدید قرار داده بودند (آیه ۳۶) آنحضرت متقابلاً به آنها اظهار کرده بود که هیچ کاری نمیتوانید کنید (آیه ۳۹)

۸ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه های ۱۹ و ۲۰ از این لحاظ که قیامت هنوز واقع نشده و کسی تجربه ای از آن ندارد فوق ذهنیات همگان الی یوم القیامه است، چه رسد به مخاطبان اولیه. همچنین است آیه های ۲۴ و ۲۵ و ۲۶. نیز آیات ۳۰ تا ۳۵. آیه ۴۰.

۹ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه ۲۱ و ۲۶ تا ۲۸ و ۳۱ و ۳۲ و ۳۸ تا ۴۰، بقیه «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلید های تفسیری

بحث متنی

آیات ۲۱ تا ۲۳ بدون اینکه فرع بر آیه ای باشند پُرانتزی هستند، دلیلش هم اینکه اگر انتهای آیه ۱۹ را به ابتدای آیه ۲۴ وصل کنیم می بینیم روال سخن صاف و یکدست است.

دریافت‌های کوتاه مستقیم

آیه ۲۳: کسانی که در مقابل پروردگار خشیت دارند این «بهترین سخن» را می‌شنوند و درهای دلشان را برای آن گشاده می‌گردانند و کسانی که خشیت ندارند (یعنی کسری دارند یعنی سلامت دل ندارند) وارد دلشان نمی‌شود. راجع به هدایت و گمراهی نیز که خداوند به خویش نسبت می‌دهد بارها بحث کرده‌ایم و توجه خواننده گرامی را به به تیر تکرار شونده «فعل خداوند قانونمند است» جلب مینمائیم.

آیه ۲۴: ما معمولاً هنگام خطر با دست خویش صورتمان را می‌پوشانیم، اما در این آیه به یک نوع رفتاری اشاره دارد که برعکس است یعنی نوعی عذاب هست که کافر صورتش را جلوی آن می‌گیرد که بقیه جان‌ش را حفظ کند. آیه ۲۲: در وسط آیه موضوع کلید شماره ۷ اتفاق افتاده است.

«متشابه» و «مثنی» و این روش تحلیلی

اینکه در آیه ۲۳ قرآن را «بهترین سخن» معرفی کرده، تاکنون که حدود ۱۵ قرن از نزول آن می‌گذرد درستی آن معلوم شده و همینقدر اشاره کافی است که این قرآن معجزه جاوید آخرین پیامبر است و تاکنون هیچ شخص حقیقی و حقوقی نتوانسته مثل و مانند و بدیلی برای قرآن معرفی کند.

اما اینکه فرموده «متشابه مثنی» (و فرموده «متشابه‌ها» و «مثنی») یعنی اینکه هر دو صفت را با هم دارد یعنی در عین حالی که متشابه هست، مثنی هم هست و البته متشابه بودن آن از لحاظ معانی و مفاهیم است.

در روش تحلیلی که در این کتاب ملاحظه فرمودید، اینکه قسمتهایی از آن شبیه سایر قسمتهاست را بارها و بارها دانسته‌اید.

علیرغم اینکه آیات و بندها و سوره‌ها با هم کاملاً از لحاظ کلمه و جمله متفاوت و متمایز هستند اما «سخن اصلی» (که در «درس» و «درب» و «لبّ مطلب» و «محورسخن» خود را نشان میدهد) یا توجه دادن است، یا تشویق به ایمان است، یا هشدار از نتایج کفر است، یا دعوت به نیکی‌هاست، یا آموزش‌های اعتقادی است، یا اصلاح افکار اشتباه است، و عصارهٔ چکیده مطالب اغلب پاراگراف‌ها شبیه یکدیگر است. (این از «متشابه» بودن)

اما اینکه فرموده بعضی قسمتها به بعضی قسمتهای دیگر منعطف اند، این را هم در

همین روش تحلیلی تاکنون ملاحظه فرموده‌اید.

یعنی اینکه در این روش تحلیلی دیده‌اید که پاراگراف‌های مختلف سوره‌ها به یکدیگر منعطف‌اند و «درس» هر سوره مانند نخ تسبیح که دانه‌های تسبیح را در ارتباط با یکدیگر نگه می‌دارد، ارتباط پاراگراف‌های سوره را نشان می‌دهد. چون تاکنون کاملاً این موضوع مورد مشاهده‌تان قرار گرفته، لذا بحث بیشتر لازم ندارد.

البته این آیه تفسیر آیه ۸۷ سوره حجر هم هست و «کتاباً» در اینجا معادل «القرآن العظیم» آنجاست و اینکه در اینجا فرموده «سبعاً من المثنائی»، باید بدانیم که «سبع» در بعضی جاها بمعنی «زیاد» است.

لذا تفسیر آیه ۸۷ سوره حجر اینطور خواهد شد که ای پیامبر ما به تو کتابی داده‌ایم که قسمتهای زیادی از آن «مثنائی» است یعنی طوری است که بخشهایی منعطف است به بخشهایی دیگر و اینکه القرآن العظیم را با «واو» (و) از آن جدا کرده به این معنی است که تمام قسمتهای آن «مثنائی» نیست (یعنی بعضی قسمتهای آن «منحصر» است مثلاً آیات احکام) اما اینکه در این آیه به «انحصار» مذکور اشاره‌ای نکرده به این معناست که «حالت غالب» (و حالت حداکثری) قرآن اینطور است که مطالب آن «متشابه مثنائی» است و آیات انحصاری آن (مانند احکام) بسیار کم است بطوریکه در تعیین صفات آن نقش زیادی ندارد.

البته همین بیان را در آیه ۷ سوره آل عمران (که چون به ترتیب نزول کار می‌کنیم هنوز به آن نرسیده ایم) نیز طور دیگری (منه آیات محکمت-هن ام الکتاب-واخر متشابهات) فرموده که خواننده این تفسیر به سهولت درک میکند این سه آیه همخوانی دارند.

هر چه بخواهند، خواهند داشت

به عبارت «هر چه بخواهند» در آیه ۳۴ توجه فرموده و قوه خیالتان را آزاد بگذارید و فکر کنید که اگر در همین دنیای کوچک و حقیر و پر از محدودیت‌ها کسی به شما بگوید خداوند تعهد کرده که هر چه بخواهی برایت فراهم کند، چه حالی به شما دست خواهد داد و چه چیزهایی خواهید خواست؟

حالا این امر را در مقیاس آخرتی (که یک روزش مثل هفتاد هزار سال از سالهای ما و یک حبه انگورش چنان است که اگر به این دنیا بیاورند همه جهانیان از بوی آن مست و بیهوش می‌شوند) تصور کنید که این چه وعده عظیمی است.

واقعاً همین یک آیه از همه آیات ذکر نعمت های بهشت بالاتر است. در همین رابطه باید این نکته را هم افزود که در ذیل آیات قبلی بحثی درباره «مَثَل» داشتیم و گفتیم که آن توضیحاتی که از مطالب مربوط به آخرت می‌شود از باب «مَثَل» است.

مثلاً اینکه فرموده باغ‌هائی که نه‌رها از کف آن جاریست و میوه‌های چیدنی آن در دسترس است و همسرانی چنین و چنان در آن است و غیره و غیره، از باب مثل است و گر نه حقیقت خیلی بالاتر از آن است و واقعاً در ذهن ما نمی‌گنجد (مانند جنین و این جهان)

اما جمله «در آنجا هر چه بخواهند خواهند داشت» با معنی و محتوایش به این مطلب اشاره می‌کند که این جمله دیگر مثل نیست. بلکه یک مفهوم عالی است که گرچه عظمت را می‌رساند اما باز هم حد و حدودش قابل درک نیست.

آنچه نیاز داریم نزد خداوند است

با توجه به آیات ۳۶ تا ۴۸ اگر بخواهیم شمه‌ای از الطاف و صفات الهی را که در این قسمت مورد اشاره قرار گرفته به خلاصگی نشان دهیم باید به لیست ذیل توجه کنیم:

- ۱ - خداوند بنده‌اش را از هر لحاظ کفایت می‌کند. آیه‌های ۳۶-۳۸-۳۹
- ۲ - هیچ چیز مانع خداوند نمی‌شود در صورتیکه بخواهد به کسی هدایتی برساند. ۳۶-۳۷-۳۸
- ۳ - شفاعت تماماً در دست اوست. آیه ۴۴
- ۴ - مرگ و زندگی در دست خداوند است آیه ۴۲
- ۵ - آفریدگار آسمانها و زمین است. ۴۶-۳۸
- ۶ - درباره موارد اختلاف بین بندگان حکم می‌کند. آیه ۴۶
- ۷ - دست نیافتنی است. آیه ۳۷
- ۸ - دانای پنهان و آشکار است. آیه ۴۶
- ۹ - مورد توکل همگان است. آیه ۳۸
- ۱۰ - صاحب انتقام است. آیه ۳۷

توجه به لیست فوق بما می‌گوید آنچه که آدمی نیاز دارد که دلش می‌خواهد به آنها برسد یا نگران آن است که از دست بدهد، همه در نزد خداوند است و تمام این موارد دهگانه، همه‌اش فرع است بر ردیف ۱ و بعبارت دیگر موارد ردیف‌های ۲ تا ۱۰ شرحی

است بر ردیف ۱.

با این مقدمه می‌توانیم به متن برگردیم و آیات را بازخوانی کنیم و اگر چنین کنیم می‌بینیم خداوند برطرف کننده هر نیازی است که ما تصورش را کنیم. نیازهایی مانند:

۱- وضعیت مطلوب آخرتی با توجه به آیه‌های ۳۵ و ۳۹.

۲- دفع شر دشمنان با توجه به آیه‌های ۳۶ و ۳۹.

۳- جلب انواع خیرهای علمی و هدایتی با توجه به آیه‌های ۳۷ و ۴۱ و ۴۶.

۴- برآوری نیازهای اساسی و ابتدایی با توجه به آیه‌های ۳۸ و ۴۲ و ۴۶.

۵- برآوری سایر نیازها با توجه به آیه‌های ۴۳ و ۴۶.

یعنی اینکه خداوند بنده مؤمن را از همه لحاظ ممکن کفایت می‌کند و «غیر از خداوند»، هیچکس او را در هیچ چیز کفایت نمی‌کند.

ترجمه تفسیری آزاد

ای پیامبر! آیا می‌توانی کسی را که کلمه عذاب بر او فرود می‌آید از آتش برهانی؟ (۱۹) البته آنهایی که از پروردگارشان پروا نمودند غرقه‌هائی خواهند داشت که روی آنها هم غرقه‌هائی است و از کف آنها نهرها جاری است. این وعده خداوندی است که از وعده اش تخلف نمی‌کند (۲۰)

ای پیامبر! آیا نمی‌بینی که خداوند آبی از آسمان فرو می‌فرستد و آنرا چون چشمه سارها میراند، سپس بوسیله آن زراعتی به رنگهای مختلف بیرون می‌آورد، سپس آن را می‌خشکاند و می‌بینی که زرد شده، آنگاه آنرا بصورت کاه و خس و خاشاک در می‌آورد؟ البته در همه اینها پندهائی برای خردمندان نهفته است (۲۱) آیا کسی که خداوند دلش را برای اسلام گشاده گردانیده و بر نوری از جانب پروردگارش استوار است مانند کسی است که دلش سخت شده؟ وای بر کسانی که از لحاظ یاد خدا سخت دل هستند که در گمراهی آشکار می‌باشند (۲۲)

خداوند بهترین سخن را فرستاد. در کتابی که هر قسمتش شبیه سایر قسمتهاست و بعضی قسمتهای آن به بعضی دیگر منعطف است که به سبب آن پوست کسانی که از پروردگارشان بیم دارند به لرزه می افتد، سپس پوست و دلشان بسوی یاد خدا نرم میشود. این هدایت خداست که بوسیله آن هر کس را خواهد هدایت میکند و هر کس که لیاقتش گمراهی باشد هدایت کننده ای نخواهد داشت (۲۳)

آیا کسی که در روز قیامت، با چهره اش خود را از عذاب حفظ می کند مانند مومنان است؟ در آن موقعیت به ظالمان گفته میشود اینک چیزی را که بدست آورده اید بچشید (۲۴) عده ای از پیشینیان هم که قبلاً تکذیب کرده بودند، از جایی که فکرش را هم نمیکردند عذاب بر آنان در آمد (۲۵) خداوند در زندگی این جهان، خواری را به آنها چشانده و البته عذاب آخرت بزرگتر است اگر میدانستند (۲۶)

و ما البته در این قرآن از همه گونه مثلی برای مردم زدیم. باشد که پند گیرند (۲۷)
قرآنی به زبان روشن و بدون انحراف، شاید پروا کنند (۲۸)

خداوند مثلی میزند: شخصی است که چند شریک ناسازگار بر سر او نزاع میکنند و شخصی است که مخصوص یکنفر است. آیا این دو مثل مساوی است؟ ستایش مخصوص خداست ولیکن اکثرشان نمیدانند (۲۹) البته تو میمیری و آنها هم میمیرند (۳۰) آنگاه روز قیامت نزد پروردگارتان ستیزه خواهید داشت (۳۱) پس چه کسی ظالمتر است از آنکه بر خداوند دروغ بندد و سخن راست را وقتی که بسویش بیاید تکذیب کند؟ آیا در جهنم جایگاهی برای کافران نیست؟ (۳۲) و کسانی که راست بگویند و سخن راست را تصدیق هم کنند، آنها اهل تقوا هستند (۳۳) نزد پروردگارشان هر چه بخواهند خواهند داشت. این پاداش نیکوکاران است (۳۴) تا خداوند از بدترین عملشان صرف نظر کند و پاداش آنها را به بهترین عملی که انجام میدادند بدهد (۳۵)

آیا خداوند برای بنده اش کافی نیست که تو را از غیر او میترسانند؟ و کسی را که خدا گمراه کند هیچ هدایت کننده ای نخواهد داشت (۳۶) و کسی را که خداوند هدایت کند هیچ گمراه کننده ای نخواهد داشت. آیا خداوند پیروزمند صاحب انتقام نیست؟ (۳۷)

و اگر از آنها بپرسی که آسمانها و زمین را چه کسی آفریده حتما خواهند گفت خداوند. بگو خبرم دهید آیا آنچه را که غیر از خدا میخوانید اگر خداوند بخواهد صدمه ای به من بزند، آیا آنها برطرف کننده آن ناراحتی هستند؟ یا اگر خداوند خواست مهربانیی بمن بکند، آیا آنها جلوگیر مهربانی او خواهند بود؟

بگو خداوند مرا بس است. همو که توکل کنندگان بر او توکل میکنند (۳۸)
بگو ای مردم! هر کاری که میتوانید بکنید. من کار خودم را میکنم و بزودی خواهید فهمید (۳۹) که عذاب خوار کننده بسوی چه کسی خواهد آمد و نیز خواهید فهمید عذاب ماندگار بر چه کسی فرود می آید (۴۰)

زمر ۳ آیات ۴۱ تا ۶۳

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّٰ فَمَا يَصِلُ عَلَيْهَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾ اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فِيمِنْسِكِ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلْ أُولَٰئِكَ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْتَأَزَتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾ قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤٨﴾ فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾ أَوْ لَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلُمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّآخِرِينَ ﴿٥٦﴾ أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَىٰ الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلَىٰ قَدْ جَاءَ ثَلَاثُ آيَاتٍ فَكَذَّبَتْ بِهَا وَاسْتَكْبَرَتْ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَىٰ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾

پیش تفصیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:

طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: دعوت از انسان که رفتار های کودکانه را کنار گذاشته و آخرت و نعمات خداوندی را در نظر گرفته و مسیر خویش را اصلاح کند.
برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:
درب: با توجه به بی‌خاصیت بودن «خدایان» بهتر است آدمی فکر خود را درست کند و شرک ظلم است و مرتکب آن در آخرت جوابگو نیست.
کافران گذشته نیز مانند همین ها رفتار می کردند و ای مردم! به صفوف ایمان پیوندید و مبادا بعدا بگویید ای کاش چنین و چنان می شد و....

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّٰ فَمَا يَصِلُ عَلَيْهَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾

ریزدررب: ای پیامبر! چیزی که نزدت است حجت است، خویش را بیش از حد لزوم درگیر قبول و رد آن مکن.

۲

وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَخُذَ شِمَازَتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلَ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلْ أُولَئِكَ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ ﴿٤٥﴾ قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾

ریزدررب: ای پیامبر! این مخاطبان غافل همین مقدار بسنده کن که خداوند و تاثیرش در زندگی آنان را اجمالاً بیان کنی.

۳

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤٨﴾

بیزدرب: ای مردم! متوجه عاقبت حتمی تان باشید.

۴

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنِّي أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالُوا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أُغْنِي عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا لَهُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾ أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

بیزدرب: ای مردم! راجع به نعمتها و تمتعات خویش چندان خیال بافی مکنید.

۵

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلُمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّآخِرِينَ ﴿٥٦﴾ أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرْةٌ فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَّكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيَنْجِي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازِهِمْ لَا يَنْسَهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

بیزدرب: ای پیامبر! مردم را به لطف الهی امیدوار کن تا با توجه به عاقبت حتمی اخروی وضع خویش را اصلاح کنند.

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾

ریزدرب: ای مردم! خداوندتان چنین است، بسویش بگروید.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

تَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای انسان! آنچه که میتواند رفتارهای تو را لایق مقامی که خداوند می پسندد کند توجه جدی به تعلیم این قرآن است و اینکه باترفندها و شبه استدلالهایی درحقّ خالص، شائبه ایجاد کنی، و عده ای را گمراه نمائی، دور از رفتارهای پسندیده مقام انسانیت است و چیزی که برازنده مقام عالی انسانیت است این است که دراین نشانه ها و آیات لطف و آفرینش خداوندی به چشم عبرت بگیری و سپس زندگی مطابق نتیجه ای که به آن رسیدی درپیش گیری و توصیه به پیامبر که نعمت‌های خدا را به یاد مردم بیاورد و مردم را به خلوص در ایمان و عبادت دعوت کند.

در پاراگراف ۲ می فرماید: مکذبان هم در دنیا و هم در آخرت عذاب خواهند داشت، و توحید به معنی هماهنگ شدن با یک مرجع و شرک به معنی هماهنگ شدن با چند مرجع متخاصم است، و آنانکه بر خداوند دروغ ببندند و سخن راست را تصدیق نکنند جهنمی و اشخاص متضاد آنها بهشتی‌اند، و توصیه به پیامبر (ص) که به کافران بگوید خدایم کاملاً حمایت می‌کند و شما و باصطلاح خدایانتان نمی‌توانید کاری علیه من بکنید.

در این پاراگراف می فرماید: ای مردم! شما که تمام زندگی‌تان تحت

تاثیر خداوند است، چرا فکر و عمل خود را تصحیح نمی‌کنید؟ کسانی که شرک می‌ورزند به خویش ظلم می‌کنند و در آخرت چه جوابی خواهند داشت؟ و ای گناهکاران! خداوند آفریدگار و مواظب همه چیز هست، لذا از موقعیت ناپسند اخروی حذر کنید و به آغوش باز و پر مهر خداوند بخشنده روی آورید.

۴ - سوالات

- ۱- حالت کلی این پاراگراف چگونه است؟ (انتقاد نرم مشفقانه دعوت کننده به اصلاح؟ یا.....؟)
- ۲- چرا خداوند از بین صفات ممکن، صفات مندرج در آیه ۴۶ را برای معرفی خویش برگزیده؟
- ۳- منظور از «فاطر» (آیه ۴۶) چیست؟

۵ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه ۴۵ فهمیده میشود فعالان کفر به شنیدن نام خدای واحد حالت انزجار و نفرت پیدا میکردند، و این میتواند به این علت باشد که آنها نتوانسته بودند پیام وحی را خاموش کنند و آینده روشنی نیز برای تحقق این منظور نمی‌دیدند. از آیه های ۵۳ تا ۵۹ فهمیده میشود موضع آنحضرت اینک بسیار قوی تر شده که بنا بر آیات مذکور و به دستور خداوند اعلان عفو عمومی نموده است.

۶ - آیات برجسته این پاراگراف

آیه ۴۲ (الله یتوفی الانفس . .) از این لحاظ که بسیار مورد استفاده اهل منبر و نیز نویسندگان امور پس از این زندگی فعلی است، از آیات بسیار مشهور بوده و لذا برجستگی قابل توحهی دارد.

۷ - پیشگوئی های تحقق یافته

در آیه ۴۹ کلمه انسان را ذکر کرده و چنانکه قبلا دیدیم در این موضوع یک پیشگوئی محقق شده هست.

۸ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه های ۴۲ و ۴۴ و ۴۶ و ۶۲ و ۶۳ از آن لحاظ که مربوط به شئون الهی است، فوق ذهنیات نوع بشر است و لذا فوق ذهنیات مخاطبان اولیه نیز میباشد.

آیه های ۵۰ و ۵۱ از این لحاظ که جزئیات عاقبت پیشینیان بر ما قرن بیست و یکمی ها روشن نیست فوق ذهنیات ما است، چه رسد به عرب ۱۴۰۰ سال قبل.

و نیز آیه های ۶۰ و ۶۱ که راجع به قیامت است که فوق ذهنیات هر بنی بشری است الی یوم القیامه.

۹ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۴۱ و ۴۳ و ۵۲ و ۵۹ تا ۶۲، بقیه «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

دریافت های کوتاه مستقیم

آیه ۵۳: یکی از قوی ترین آیات دعوت کننده مردم و مؤدده دهنده به آنان است و جمله «خداوند همه گناهان را می آمرزد» در کل قرآن تقریباً بی نظیر است.

آیه ۵۵: عبارت «بهترین چیز» در این آیه را می توان به وحی، قرآن، هدایت الهی، و بخصوص این موضوع اخیر، یعنی «وعده بخشش همه گناهان» که در آیه ۵۳ ذکر شده است، تطبیق نمود.

ای مردم! فرصتی را که فعلاً دارید غنیمت شمرد و فکرو عمل تان را اصلاح کنید و مبادا فردا در قیامت بگوئید کاش چنین و چنان کرده بودم.

شباهت زیاد خواب و مرگ

موضوع آیه ۴۲ به این معنی است که «جان» یا «نفس»، یا «روح» یا «من»، و خلاصه آنچه که در سوره شمس شرحش داده شد، و حقیقت وجودی ما می باشد، و ما آنرا به یکی از نامهای فوق می نامیم، هنگام خواب از بدن جدا می شود و پس از برگشت او به

بدن است که بیداری صورت می‌گیرد و لذا آنچه که از علم و آگاهی و مسئولیت و فهم و درک و قبول و رد و عمل و عکس‌العمل و از این نوع امور باشد، همگی منتسب به آن عامل است و بدن ما با آنهمه پیچیدگی‌هایش که موضوع علوم پزشکی و آنهمه رشته‌های علمی و عملی وابسته به آن است، فقط یک ابزار است برای آن. آن عامل که در آیه ۴۲ و نیز در سوره شمس و نیز در همه جای قرآن «نفس» نامیده شده، و «حقیقت وجودی» ما است، هنگام خواب از بدن ما جدا می‌شود و پس از اینکه خداوند آنرا برگرداند ما دوباره بیدار می‌شویم، و مرگ عبارت است از بر نگرداندن آن. این مفهوم را قبلاً در آیه‌های ۶۰ و ۶۱ سوره انعام نیز دیده‌ایم.

«ظلم» در آیه ۴۷ به چه معناست؟

همه مان تصویری از ظلم داریم.

اما آنچه در آیه مذکور آمده به معنی «شرک ورزیدن برای خداوند متعال» است. توجه نمودید؟ درس و درب و متن پاراگراف راجع به کلماتی که ممکن است چند معنی داشته باشند کمک می‌کند که مفسر بفهمد کدام یک از معانی چندگانه را باید انتخاب کند.

ترجمه تفسیری آزاد

ای پیامبر! البته آن کتاب را برای مردم بر تو نازل کرده ایم. پس هر کس که هدایت ورزید به نفع خویش کرده و هر کس که گمراه شد جز این نیست که به ضرر خود گمراهی ورزیده و تو مسئول آنها نیستی (۴۱)

خداوند جان‌ها را هنگام مرگ دریافت میکند و نیز کسی که نمرده در خواب جانش را دریافت میکند و جان آنکس را که مرده است نگه میدارد و جان دیگری را که مرگش نرسیده تا سرآمدی معین پس می‌فرستد. البته در این آیاتی است برای کسانی که تفکر می‌کنند (۴۲)

ای پیامبر! آیا اینان شفیعیانی غیر از خدا گرفته اند؟ بگو حتی اگر هم که آن باصطلاح شفیعیان مالک چیزی نباشند و قدرت تعقل هم نداشته باشند؟ (۴۳) بگو شفاعت تماماً از آن خداست. فرمانروائی آسمانها و زمین از آن اوست، سپس بسوی او برمیگردید (۴۴)

و هنگامیکه خداوند به تنهائی یاد میشود دل‌های کسانی که به آخرت ایمان ندارند متنفر میشود و اگر غیر او یاد شود خوشحال میشوند (۴۵)

بگو ای خداوندی که آفرینشگر آسمانها و زمینی! دانای پنهان و آشکار توئی. خودت بین بندگان درباره آنچه که اختلاف می‌ورزند حکم خواهی کرد (۴۶)

و آن‌آنکه ظلم کردند اگر بخواهند تمامی آنچه را که در زمین هست بعنوان جایگزین عذاب روز قیامت بدهند قبول نمیشود و از خداوند چیزی برایشان آشکار میشود که قبلاً گمانش را هم را نمیکردند (۴۷) بدی‌های آنچه که میکرده اند برایشان آشکار میشود و آنچه که مسخره اش میکردند بر آنان فرود می‌آید (۴۸)

ای مردم! چون به انسان ناراحتی برسد ما را میخواند، سپس اگر نعمتی از جانب خویش به او عطا کردیم میگوید این به سبب لیاقتم بوده، نه! بلکه آن یک امتحان است ولیکن اکثرشان نمیدانند (۴۹) پیشینیان آنها نیز چنین میگفتند و آنچه که انجام میدادند فایده ای برایشان نداشت (۵۰) پس بدیهای آنچه میکردند به آنان رسید و کسانی از اینان که ظلم میکنند نیز همینطور، بزودی بدیهای آنچه را که میکنند به آنها می‌رسد و نمیتوانند جلوگیری کنند (۵۱)

آیا ندانستند که خداوند روزی را برای هر کس که بخواهد زیاد یا به اندازه میکنند؟ که البته در این آیاتی برای مومنان است (۵۲)

ای پیامبر! بگو خداوند گفته: ای بندگانم که بر خویش ستم روا داشته اید! از رحمت خداوند نومید نباشید زیرا خداوند همه گناهان را می‌آمرزد که او بسیار آمرزنده

مهربان است (۵۳) و بسوی پروردگارتان بازگردید و تسلیم او شوید قبل از اینکه آن عذاب به شما برسد که آن هنگام دیگر یاری نخواهید دید (۵۴) و این قرآن را که بهترین چیزی است که از سوی پروردگارتان بسویتان نازل شده، پیروی کنید. قبل از اینکه آن عذاب بطور ناگهانی به شما برسد و متوجه نباشید (۵۵) تا مبدا کسی بگوید افسوس که در رابطه با خداوند کوتاهی کردم و از مسخره کنندگان بودم (۵۶) یا اینکه کسی بگوید اگر خدا هدایتم کرده بود از تقواداران میشدم (۵۷) یا اینکه وقتی عذاب را ببیند بگوید کاش امکان می داشت میتوانستم یکبار دیگر زندگی کنم و از نیکوکاران بشوم (۵۸) در این حالت ها به او خطاب میشود آیاتم بسویت آمد اما تکذیبش کردی و گردنفرازی نمودی و از کافران شدی (۵۹)

و کسانی را که برخداوند دروغ بستند در روز قیامت می بینی که رویشان سیاه است. مگر جهنم جایگاهی برای متکبران نیست؟ (۶۰) و خداوند تقواداران را با رستگاریشان نجات میدهد. هیچ غذایی به آنان نمیرسد و اندوهگین نیز نمیگردند (۶۱) خداوند خالق همه چیزاست و همو بر هر چیزی نگهبان است (۶۲) کلیدهای آسمانها و زمین از آن اوست و کسانی که به آیات خداوند کافر شدند خودشان زیانکارند (۶۳)

زمر ۴ آیات ۶۴ تا ۷۵

قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّبِعُونَ أَعْبُدُوا اللَّهَ أَجْمَعِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبِطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللَّهُ فَاعِلٌ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾ وَنَفَخَ فِي الصُّورِ فَنُفِخَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نَفَخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾ وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا حَتَّىٰ إِذَا جَاؤُوهَا فَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا بَلَىٰ وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾ قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فِئَسَ مَنُوعُ الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّىٰ إِذَا جَاؤُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

پیش تفهیم

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: دعوت از انسان که رفتارهای کودکانه را کنار گذاشته و آخرت و نعمت های خداوندی را در نظر گرفته و مسیر خویش را اصلاح کند.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: ای پیامبر! با کافران اصرار گر هیچ مماشانی مکن، و مقایسه هایی بین مومن و کافر در آخرت (با تشویق کافران به ترک کفر)

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّبِعُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾
ریزدرب: ای پیامبر! با کافران اصرار گر هیچ مماشات می‌کن.

۲

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾
ریزدرب: ای مردم! قدرشناس چنین خداوندی باشید.

۳

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾ وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورٍ رَبَّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَفُضِّي بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

ریزدرب: ای مردم! چنین آینده حتمی در مقابلتان است، آماده اش هستید؟

۴

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا حَتَّىٰ إِذَا جَاؤُوهَا فَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا قَالُوا بَلَىٰ وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾ قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾
ریزدرب: ای مردم! آیا موافقید چنین آینده ای داشت باشید؟

۵

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّىٰ إِذَا جَاؤُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ

مِنْ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَأَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُمُ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

ریزدرب: ای مردم! دوست دارید چنین آینده ای داشته باشید؟ پس، خود را برای آن شایسته کنید.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

تَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳ - از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای انسان! آنچه که میتواند رفتارهای تو را لایق مقامی که خداوند می پسندد کند توجه جدی به تعلیم این قرآن است و اینکه باترفندها و شبه استدلالهایی درحقّ خالص، شائبه ایجاد کنی، و عده ای را گمراه نمائی، دور از رفتارهای پسندیده مقام انسانیت است و چیزی که برازنده مقام عالی انسانیت است این است که دراین نشانه ها و آیات لطف و آفرینش خداوندی به چشم عبرت بگیری و سپس زندگی مطابق نتیجه ای که به آن رسیدی درپیش گیری و توصیه به پیامبر که نعمت های خدا را به یاد مردم بیاورد و مردم را به خلوص در ایمان و عبادت دعوت کند.

در پاراگراف ۲ می فرماید: مکذبان هم در دنیا و هم در آخرت عذاب خواهند داشت، و توحید به معنی هماهنگ شدن با یک مرجع و شرک به معنی هماهنگ شدن با چند مرجع متخاصم است، و آنآنکه بر خداوند دروغ ببندند و سخن راست را تصدیق نکنند جهنمی و اشخاص متضاد آنها بهشتی اند، و توصیه به پیامبر (ص) که به کافران بگوید خدایم کاملاً حمایت می کند و شما و باصطلاح خدایانتان نمی توانید کاری علیه من بکنید.

در پاراگراف ۳ می فرماید: ای مردم! شما که تمام زندگی تان تحت تاثیر خداوند است، چرا فکر و عمل خود را تصحیح نمی کنید؟ کسانی که شرک می ورزند به خویش ظلم می کنند و در آخرت چه جوابی خواهند داشت؟ و ای گناهکاران! خداوند آفریدگار و مواظب همه چیز

هست، لذا از موقعیت ناپسند اخروی حذر کنید و به آغوش باز و پر مهر خداوند بخشنده روی آورید.

در این پاراگراف می فرمایید: ای پیامبر! به وحیی که به تو می شود محکم بجسب و از روش پیامبری خویش ذره ای عدول نکن، و ای مردم! این عاقبت همگان است، شما کدام عاقبت را برای خویش می پسندید؟ اگر عاقبت خوب رامی پسندید برای احراز آن اقدام کنید.

۴ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه های ۶۴ تا ۶۶ فهمیده میشود فعالان کفر از آنحضرت خواسته بودند اندکی از مواضع خویش کوتاه بیاید تا آنها بتوانند به صفوف مسلمین بپیوندند اما خداوند کوچکترین مماشات را در این رابطه بر آنحضرت روا نداشت.

۵ - پیشگویی های تحقق یافته

در آیه های ۶۴ تا ۶۶ اگر دقت شود تنیدی بکار رفته که فقط از کسانی بر می آید که از موضع خویش مطمئن میباشند و تلویحا پیشگویی موفقیّت آنحضرت را میکنند.

۶ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه ۶۷ چند مورد از محتوایش چنان است که در این ۱۴ قرن سرهائی را به سوت کشیدن انداخته و کلا فوق ذهنیات ما قرن بیست و یکمی هاست چه رسد به آن قرن یکمی ها. همچنین است آیات ۶۸ و ۶۹ و ۷۰. نیز آیه های ۷۱ و ۷۲ و ۷۳ و ۷۵.

۷ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۶۴ تا ۶۶، بقیه آیات این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

دریافت‌های کوتاه مستقیم

آیه ۶۸: موضوع شیپور را قبلاً بارها دیده‌ایم اما اینکه دو بار نواخته می‌شود، شاید بار اول «پایان دنیا» و بار دوم «استارت» پروژه قیامت باشد. آیه ۶۸: عبارت «مگر آنکه خدا بخواهد» در آیه ۶۸، همانطور که بارها و بارها دیده‌ایم یعنی اینکه «مگر آنکه کسی که بطور عادی و طبیعی از چنان ظرفیت بالایی برخوردار باشد که تاب تحمل آن شیپور (و مطابق عبارات قرآنی، صور = صاخه = صیحه = ...) را داشته باشد».

در هر حال پس از بی‌هوش شدن همگانی از حول و هراس وقوع قیامت، همگان با شیپور دوم برمی‌خیزند در حالیکه وقوع قیامت را دریافته‌اند. آیه ۶۹: کلمه «شهدا» در اینجا به معنی «کشتگان راه خدا» نیست. بلکه مقصود از آنها همان معنی لغوی آنها یعنی «گواهان» است که قبلاً در سوره‌های قبلی ذکر کرده‌ایم از آنها به عمل آمد.

طبیعی است که «گواهان» نیز یکی از عناصر اصلی دادگاه فوق است که واضح است که اولین «گواهان» هم پیامبران هستند و پس از آنها یکی از وظایف اوصیاء آنها همین «گواه بودن به اعمال معاصران خویش» است.

دو صفت قدرتی الهی

در رابطه با آیه ۶۷ قسمت اول آیه، یعنی اینکه رفتاری در خور اهمیت و موقعیت بالا و والای خداوندی نشان ندادند.

چرا از بین صفات الهی روی آن دو صفت تأکید نموده که در قیامت «زمین در قبضه» اوست و «آسمانها به دست او در هم پیچیده می‌شود» از اشاره به آسمانها قدرت عجیب خدایی فهمیده می‌شود و از اشاره اول در دست او بودن زندگی همگان. واقعاً کسی که خداوند را چنین بدانند، این نوع رفتارهای حاکی از اهمیت ندادن به آن وجود متعال از او صادر می‌شود؟

تابش انوار الهی

توصیفی که در آیه ۶۹ آمده تا حد هوش ربائی عارفانه و شاعرانه است. از توصیف فوق فهمیده می‌شود قبل از آن (یعنی مثلاً همین حالا) زمین از آن نورانیت بی‌بهره است.

این تعبیر به یادمان می‌آورد که اینک، ما در دوره‌ای به سر می‌بریم که «چهره زمین» مخدوش و کدر شده است.

اما در آن روز با کنار رفتن کدورت‌های حاصل از گناهان و تاریکی‌های حاصل از افکار باطل و شیطانی، حقیقت (که از جنس نور و هدایت و اشراق است) نمایان می‌شود یعنی نوری را که داشته ظاهر می‌کند.

«نامه اعمال» یا «آئین دادرسی»؟

این چه «کتاب»ی است که در آیه ۶۹ به آن اشاره شده؟

آیا نامه‌های اعمال است؟

نه! زیرا نامه‌های اعمال چیزهای جداگانه‌ایست و هر یک به شخص خاصی مربوط می‌شود و چیزی نیست که «گذاشته» شود.

بهترین جوابی که می‌توانیم بدهیم این است که «کتاب» مذکور تعریف نوعی «آئین دادرسی» باشد که مبنای محاسبه اعمال و ضابطه‌گذاری چگونگی ممیزی وضعیت هر کس است.

مبنای «دسته‌بندی» برای فرستادن به بهشت یا جهنم

در آیه ۷۱ اینکه فرموده کافران دسته دسته بسوی جهنم رانده می‌شوند، این سؤال را بوجود می‌آورد که مبنای دسته‌بندی آنها چیست؟

یکی از مبانی دسته‌بندی، می‌تواند معاصر بودن آنها باشد اما آنچه بهتر به ذهن می‌نشیند دسته‌بندی آنها برحسب دسته‌بندی اعمال و شدت کفرشان باشد.

مثلاً فرعون و ابوجهل از لحاظ شدت مخالفتشان با پیامبران خویش، (علیرغم تفاوت قدرت و شوکت و ثروتشان در دنیا)، شبیه بودند و اگر بخواهد دسته‌بندی برحسب شدت مخالفت و اصرار به تکذیب و عناد و استکبار در مقابل حق باشد ابوجهل و فرعون در یک رتبه قرار می‌گیرند و چه بسا مبنای دسته‌بندی نیز همین باشد.

و نیز از لحاظ قوت و کیفیت ایمان نیز همینطور، صاحبان ایمانهای نازل با هم و صاحبان ایمانهای قوی استدلالی آزمایش شده نیز با هم قرار گیرند.

معنی «اعمال» در آیات مربوط به قیامت

در آیه ۷۰ چنین آمده که «وَقِيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ» که نظایر بسیاری از آیات قرآن در مورد حساب و کتاب، تقریباً فقط روی «عمل» تکیه میکنند، در حالیکه در متن قرآن در مورد نحوه زندگی پسندیده، تقریباً همیشه بر «ایمان و عمل صالح» تاکید میشود (و عمل های خوب اشخاص بی ایمان را نابود قلمداد مینماید) از مجموع دو نکته مذکور این نتیجه مهم حاصل میگردد که نفس ایمان نیز از جنس عمل صالح است.

ترجمه تفسیری آزاد

ای پیامبر! بگو ای جاهلان! از من میخواهید پرستش غیر خدا کنم؟ (۶۴) ای پیامبر! البته به تو و همچنین بر پیامبران قبل از تو نیز وحی شده که اگر شرک ورزید حتماً عملتان از بین خواهد رفت و از زیانکاران خواهید بود (۶۵) بلکه فقط خدا را عبادت کن و از شکر گزاران باش! (۶۶)

ای پیامبر! اینها قدر خدا را آنطور که باید ندانستند. همو که روز قیامت زمین در قبضه اوست و آسمانها بدست او در هم پیچیده میشود. منزّه و بالاتر است از آنچه که با او شریک میکنند (۶۷) و در شیپور دمیده میشود، و هر کس که در آسمانها و زمین است همگی بیهوش میشوند مگر آنکه خدا بخواهد. آنگاه یکبار دیگر در آن دمیده میشود و فوراً برمیخیزند و نگرانند (۶۸) و زمین به نور پروردگارش روشن میشود و کتاب آئین دادرسی گذاشته میشود و پیامبران و گواهان را میاورند و بین آنان به حق حکم میشود و هیچ ظلمی نمیشوند (۶۹) و به هر کس آنچه که عمل نموده بطور کامل داده میشود و همو به آنچه میکنند دانایتر است (۷۰)

و کافران دسته دسته بسوی جهنم رانده میشوند، تا هنگامیکه به آن برسند درهایش باز میشود و نگهبانانش به آنان میگویند آیا رسولانی از بین خودتان بسویتان نیامدند و از چنین روزی هشدارتان ندادند؟ میگویند بله. ولی ای پیامبر! این تصدیق دیگر چه فایده ای برای آنان دارد در حالیکه کلمه عذاب بر کافران فرود آمده است (۷۱) به آنان گفته شود به درب های جهنم داخل شوید که در آن جاودان خواهید بود که جایگاه متکبران چه بد است (۷۲)

و آنانکه از پروردگارشان پروا کردند نیز دسته دسته بسوی بهشت برده میشوند. تا اینکه به آن برسند و درب هایش باز میشود و نگهبانانش به آنان میگویند سلام بر شما. خوشتان باد. داخل شوید که در آن جاودانید (۷۳) و میگویند سپاس خدائی را که وعده اش را برایمان راست درآورد و آن سرزمین را به آسانی بما داد که در بهشت هر جا که بخواهیم جای بگیریم و پاداش عاملان چه نیکوست (۷۴)

و ملائکه را می بینی که دوروبر عرش میچرخند و خداوند را به ستایش تسبیح میگویند، و بین آنها به حق قضاوت میشود، و گفته میشود ستایش از آن خداوند پروردگار جهانیان است (۷۵)

سوره لقمان

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾

الم ﴿۱﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿۲﴾ هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ ﴿۳﴾ الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿۴﴾ أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۵﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَن يُشْتَرِي هُوَ الْحَدِيثَ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿۶﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَئِيَ مَسْتَكِبَرًا كَانُوا فِي أَذُنِهِمْ وَفَرًّا فَنَشِرُهُمْ بِعَذَابِ أَلِيمٍ ﴿۷﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿۸﴾ خَالِدِينَ فِيهَا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۹﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿۱۰﴾ هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۱۱﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿۱۲﴾ وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿۱۳﴾ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفَصَّالَهُ فِي سَبْعِينَ أَسْفَارًا وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ يَا بُنَيَّ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿۱۶﴾ يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿۱۷﴾ وَلَا تَصْعَقْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمَسَّ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿۱۸﴾ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْصِضْ مِن صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿۱۹﴾

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

طرز استخراج عصاره محتوای سوره (یعنی «درس» سوره)، برای کل ۱۱۴ سوره قرآن، در کتاب «خودآموز تفسیر قرآن» (از همین قلم) وجود دارد، و خود کتاب مذکور را میتوانید در سایت (<https://tafsir.ganjei.com>) بیابید، و البته مبانی این موضوع نیز در ۱۶۰ صفحه اول کتاب «علوم قرآنی» (موجود در همان سایت) شرح داده شده است. و در مورد این سوره، عصاره محتوا، همان است که ذیلا دیده میشود.

درس: بشر غرق در نعمت های الهی است. بهتر است از رفتارهای کافران دوری گزیند و به رفتار پسندیده بگراید.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: قرآن و هدایت و ایمان از مصادیق نعمت های بزرگ الهی است، اما عده ای از مردم دنبال چیزهایی بی ارزش هستند و آیات و نعمت های الهی را نمی بینند و شرحی راجع به یکی از اشخاصی که به آیات و نعمت های الهی توجه کرد و حکمت یافت.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

الم ﴿۱﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿۲﴾ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿۳﴾ الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿۴﴾ أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۵﴾

ریز درب: قرآن و هدایت و ایمان از مصادیق نعمت های بزرگ الهی است.

۲

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي هُوَ الْحَدِيثَ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿۶﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّى مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَن فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَيَسْهَرُهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿۷﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿۸﴾ خَالِدِينَ فِيهَا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۹﴾

ریز درب: عده ای از مردم دنبال چیزهایی بی ارزش هستند و آیات و نعمت های الهی را نمی بینند.

۳

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ۖ وَاللَّهُ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِي ۚ أَن تَمِيدَ بِكُمْ ۖ وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَابَّةٍ ۖ وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿۱۰﴾ هَٰذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ ۚ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۱۱﴾

ریز درب: ای مردم! خدای شما صاحب چنین آیاتی از علم و قدرت است، از خدایان برساخته خویش اعراض کرده و بسوی او بگرائید.

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَسَنَةً أُمُّهُ وَهَنًا عَلَى وَهْنٍ وَفَصَالُهَا فِي عَمَاقٍ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿١٤﴾ وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ يَا بُنَيَّ إِنَّمَا إِنْ تَكُ مُنْقَلًا حَيَّةً مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾ يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٧﴾ وَلَا تَصْعَقْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمَسَّ فِي الْأَرْضِ مَرْحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

ریزدرب: شرحی راجع به یکی از اشخاصی که به آیات و نعمت های الهی توجه کرد و حکمت یافت.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لُبّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه های ۶ و ۷ فهمیده میشود فعالان کفر که از تاثیر وسیع و عمیق قرآن ناراحت بودند (و قبلاً این توصیه را میکردند که هنگام تلاوتش سر و صدا کنید و چون دیده بودند فایده ای نداشت) این راه را در پیش گرفتند که در مقابل قرآن یک بدیل بسازند و ضمناً در مقابل قرآن خود را به راه دیگر بزنند و آن را نشنیده بگیرند. از آیه های ۱۴ و ۱۵ فهمیده میشود که مقارن نزول این آیات جوانانی به آنحضرت میگریه‌دند و لذا با والدین خویش که کافر تلقی میشدند درشتی و بد ادبی میکردند

و از این راه به طعن آنحضرت کمک میکردند که ببینید این یتیم ابوطالب چه کرده ... و با نزول آیات مذکور این مشکل راه حل خود را یافت.

۴ - آیات برجسته این پاراگراف

آیات ۱۲ تا ۱۹ از آنجا که مورد استقبال هنرمندان خوشنویس و کاشیکار قرار گرفته و بسیاری از مساجد و زیارتگاه ها مزین به آثارشان است، و نیز از این لحاظ که اصحاب منابر و نویسندگان مواعظ از این آیات استفاده کرده اند، در زمره آیات برجسته قرار میگیرند.

۵ - پیشگویی های تحقق یافته (علمی)

۱ - در آیه ۱۰ بطور وضوح برای آسمانها ستون هایی اشاره نموده اما فرموده شما آن را نمی بینید.

با توجه به قدرت درک و فهم مخاطب های اولیه این آیات، این مطلب را در ذهن آنها القا می نمود که اگر ستون هایی نباشد نظام کیهانی فرو می ریزد اما نوع آن ستون ها طور است که شما نمی بینید.

این سخن حتی امروز نیز در کمال درستی است.

لذا این آیه یک معجزه بزرگ علمی است.

۲ - همچنین است آیه ۱۰ در خصوص «لنگرهای مانع اضطراب زمین» که در سوره نباء توضیح داده شده. اما هر چه باشد این نوع سخن گفتن بسیار بالاتر از سطح علمی آن روزها بود و بطور قطع این آیه نیز یک معجزه بزرگ علمی است.

۳ - در آیه ۱۴ از کلمه انسان استفاده نموده و در این وعده ای است که مخاطبان قرآن محصور و محصر در مکه ای ها نخواهد ماند.

۶ - در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

شروع سوره با «الم» است که از حروف مقطعه است، که این عنصر قرآنی هنوز معنی مقنعی نیافته، یعنی معهود بشر امروز نیز نیست، چه رسد به مخاطبان ۱۴۰۰ سال پیش!

آیه های ۸ و ۹ «قیامتی» است، و هیچ بنی بشری تجربه اش را ندارد، و قبل از قیامت نخواهد داشت، لذا، چه در آن روزهای نزول وحی و چه الی یوم القیامه بالاتر از ذهنیات بشر خواهد بود.

مکانیزم اجرائی آیه های ۱۰ و ۱۱ برای ما ساکنان قرن ۲۱ گرچه اندکی روشن شده است، در حالیکه اگر نگاهی اندکی دقیق به آیات مذکور کنیم می بینیم که محتوای آنها اشاره به مطالبی دارد که قبل از قرن هجده میلادی (یعنی حدود بیش از هزار سال پس از نزول قرآن) نه تنها برای عرب معاصر نزول قرآن بلکه برای کل بشریت شناخته شده نبود.

آیه ۱۶ از این لحاظ که مکانیزم طرز کارش هنوز مشخص نشده، تاکنون فوق ذهنیات بشر بوده، و لذا فوق ذهنیات مخاطبان اولیه نیز بوده است.

۷- کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیات ۵ تا ۸ و ۹، بقیه آیات این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلید های تفسیری

بحث متنی

آیه ۱ که جزء حروف مقطعه است به محتوای کل سوره ارتباط دارد. و لذا جزء تحلیل و تفکیک ما قرار نمی گیرد.

آیه های ۸ و ۹ بدون اینکه فرع بر آیه ای باشند پُرانتزی هستند، زیرا اگر چشم خویش را بر آنها بسته و قبل و بعد آنها را وصل کنیم می بینیم روال سخن صاف و یکدست می شود.

آیه های ۱۴ و ۱۵ بدون اینکه فرع بر آیه ای باشند پُرانتزی هستند.

دریافت کوتاه مستقیم

آیه ۱۵: می فرماید اگر به راه غلط دعوت کردند از آنها پیروی نکن. اما در عین حال به آنان نیکی کن.

آیات ۱۹-۱۳: نوعی «چک لیست» است که برای جوانان خیلی مفید و کاربردی است

و جا دارد روانشناسان و علماء تربیت و کارشناسان آموزش و پرورش و برنامه‌ریزان نیروی انسانی خیلی به آن توجه نموده و آنرا کاربردی نمایند.

در باره لقمان حکیم

در آیات این پاراگراف تجلیلی از آن بزرگوار شده که اگر در آن دقت شود فهمیده خواهد شد که حد نهائی تحسین و تجلیل است.

اینکه او که بوده و کجا زندگی میکرده و کدام قرن و ... قرآن مطلقاً سکوت کرده، زیرا روش قرآن این نیست که مانند داستان سرایان به جزئیاتی که سبب «مجلس گرم کنی» است بپردازد، بلکه قصه های قرآنی مقصود موعظه ای دارد و در آنها ذکر جزئیاتی که به مقصود موعظتی کمک نمیکند نشده است، مثلاً در داستان یوسف به ذکر نام برادران او نپرداخته، همانطور که به نام اسامی اصحاب کهف نیز اشاره ای ننموده است.

هرچه باشد چنین کسی بوده و مورد تحسین و تجلیل خداوند هم قرار گرفته، و پیامبر هم نبوده، اما کلامش پیامبرانه است.

در روایات ما مسلمانان نیز لقمان مورد ستایش است، در روایاتی متعدد و متواتر . اما جالب است بدانید که در در کشورهای اروپا و امریکا و امثال آنها «لوک» (Luke) که خیلی ها به عنوان نامگذاری روی پسران خویش از آن استفاده میکنند، نشانه نفوذ و احترام عمیقی است که آنها نسبت به این بزرگوار دارند.

سوال این است که چرا خداوند چنین اشاره مفصلی به این بزرگوار نموده؟ اگر از باب موعظتی به موضوع نگاه کنیم در می یابیم که مقصود این بوده که بشر معمولی نیز میتواند با قدم گذاشتن در راه تعالیم انبیاء به جایی برسد که مورد تحسین و تجلیل خداوند متعال قرار گیرد.

این چیزی است که «درس» سوره نیز به آن رهنمون است.

ترجمه تفسیری آزاد

بسم الله الرحمن الرحيم

الم (۱)

این آیات آن کتاب پر حکمت است (۲) که هدایت و رحمتی برای نیکوکاران است (۳)

همان کسانی که نماز بهامیدارند و زکات می‌دهند و به آخرت یقین دارند (۴)

آنان بر هدایتی از جانب پروردگارشان استوارند و همانها نیز رستگار خواهند بود (۵)

و از میان مردم کسانی هستند که خریدار سخنان بیهوده اند، تا مردم را به وسیله چیزی که خودش پوچ است، از راه خدا گمراه کنند و آنرا به مسخره گیرند.

آنان غذایی خوار کننده خواهند داشت (۶) و هنگامی که آیاتمان بر آنها خوانده میشود با گردن فرازی چنان روی بر میگردانند که انگار آنرا نشنیده اند.

پس، ای پیامبر! به غذایی دردناک مژده شان ده (۷) اما کسانی که ایمان آورده و عمل شایسته انجام داده اند بهشتیانی پر نعمت خواهند داشت (۸)

که در آن جاودانند. وعده خداوند حق است، و همو پیروزمند فرزانه است (۹)

خداوند است که آسمانها را بدون ستونهای که آنها را ببینید آفرید، و در زمین لنگرهای انداخت تا مبدا شما را بلرزاند، و از هر گونه جنبندگان در آن گسترده،

و از آسمانی آبی فرستاد تا در زمین از هر گونه بالارزش گیاهی بروید (۱۰) ای پیامبر! بگو این آفرینش خداست، اما شما مشرکان نشانم دهید آن به اصطلاح خدایان غیر از او چه چیزی آفریده اند؟

البته که چیزی نیافریده اند ولی ظالمان مشرک در گمراهی آشکارند (۱۱)

ای پیامبر به مردم خبر ده که آن حکمت را به لقمان دادیم که شکر خدا کن، و هر که شکر کند قطعاً شکرش بنفع خود اوست، و کسی که کفر ورزد البته خداوند بی نیاز ستوده است (۱۲) و بیباد آر لقمان را که به پسرش چنین پند میداد و میگفت پسرکم به خداوند شرک مَورَز زیرا که شرک ظلمی بزرگ است (۱۳) و انسان را نسبت

به والدینش سفارش کردیم، مخصوصا نسبت به مادرش، که او را حامله شد و سستی پس از سستی تحمل کرد، و شیر خوارگیش دو سال طول کشید. پس ای انسان! مرا و والدین خویش را شکر کن و سرانجام بسوی من است (۱۴) ولی اگر آنها با جد و جهد از تو خواستند که آنچه را که نسبت به آن علمی نداری با من شریک بگیری اطاعتشان مکن، و در این جهان با آنان با رفتار پسندیده مصاحبت کن و راه کسانی را در پیش گیر که بسوی من است و آنگاه بازگشت آنها بسوی من خواهد بود و من شما را به حقیقت آنچه انجام میدادید خبر خواهم داد (۱۵) همچنین از پندهای لقمان به پسرش این است که میگفت پسرکم! البته چنین است که اگر چیزی حتی باندازه دانه خردلی هم بوده و در صخره ای یا در آسمانها یا در زمین باشد خداوند میتواند بیاوردش. که خداوند دقیق و آگاه است (۱۶) پسرکم! نماز بپادار و به چیزهای پسندیده فرمان ده و از چیزهای ناپسند بازدار و بر آنچه بشو میرسد صبوری کن که انجام این چیزها از تصمیم قوی حکایت دارد (۱۷) ای پسرکم! چهره ات را برای مردم دژم مکن و با خود پسندی در زمین راه مرو، که خداوند هیچ خود پسند فخر فروشی را دوست نمی دارد (۱۸) و در روش خویش معتدل باش و از صدايت بکاه، که ناپسند ترین صداها صدای خران است (۱۹)

لقمان ۲ آیات ۲۰ تا ۳۴

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمَنِ النَّاسُ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَّلُو كَانِ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾ وَمَنِ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَنِ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾ ثُمَّ نَبِّئُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ مِّنْ خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ اللَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ تَحْتِهِ سَبْعُ بَحْرٍ مَّا نَفَذْتُ كَلِمَاتِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ غَزِيرٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَتَفْسٍ وَاحِدَةً إِنَّ اللَّهَ سَبِغٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَإِذَا غَشِيَهم مَوَجٌ كَالظُّلَلِ دَعَا الْغُلَّاصِينَ لَهُ الْدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَاحْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي الْيَجْرَىٰ وَلَدُّهُ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنِ الْوَلَدِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿٣٣﴾ إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ عَذَابًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: بشر غرق در نعمات الهی است. بهتر است از رفتارهای کافران دوری گزیند و به رفتار پسندیده بگراید.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: ذکر بعضی از نعمت های الهی و دعوت از مردم برای اصلاح رفتار خویش و توصیه به آنحضرت که از رفتار ناپسند آنان اندوهگین مباش و به ما واگذار.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّثِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا آبَاءَنَا أُولَئِكَ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾ وَمَن يَسْلَمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَن كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾ ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾

ریزدرب: ای پیامبر! از رفتار ناپسند آنان اندوهگین مباش و به ما واگذار

۲

وَلَمَّا سَأَلْتَهُم مِّنْ خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ آبِحَارٍ مَا نَفَذْتُ كَلِمَاتِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كُنْفُسًا وَّاحِدَةً إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾ ذَلِكَ بَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ يَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَآخِشُوا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنِ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَارٌ عَنِ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿٣٣﴾ إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ

مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

ریزدرب: ذکر بعضی نعمت های الهی و دعوت از مردم برای اصلاح رفتارشان

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لُب مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: قرآن مایه هدایت و رحمت برای نیکوکاران است که رستگار خواهند بود و اشخاص بیهوده باز، به نعمت‌ها و آفرینش خداوند توجه نمی‌کنند و همین امر سبب آن رفتارشان است و اینکه ای مردم! به آیات و نعمت های الهی توجه نمائید تا چشمه های حکمت و معرفت از دل‌هایتان بجوشد.

در این پاراگراف می فرماید: ای پیامبر! اندوهگین کفر آنها مباش و با یادآوری نعمت‌ها و قدرت‌های الهی و رفتار خوب پیروانت و اینکه خداوند در زمان و مکان مناسب به رفتار کافران پاسخ خواهد داد دلگرم باش، و به این مردم بگو شما عقیده تان در بسیار نقاط با عقاید صحیح نزدیک است، پس چرا این چند قدم قلیل را بر نمی دارید، درحالی‌که میدانید دائماً دارید از الطاف و نعمت های الهی استفاده میکنید؟

۴- سوالات

۱- حالت کلی این پاراگراف چگونه است؟ (هشدارنرم؟ هشدار کافران و دل‌داری همزمان مومنان؟ یا...؟)

۲- منظور از «سخر» (آیه ۲۰) چیست؟ (برای بهره برداری برایتان رام کرد؟ برای تصرف کامل برایتان رام کرد؟ هردو؟ یا...؟)

۳- «من» (آیه ۲۲) در کدام معنی بکاررفته؟ (کسی که؟ کسانی که؟) و چرا؟

۵ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

ثلث آخر آیه ۲۰ و آیه ۲۱، به نظر می آید از ادامه مطلب آیه های ۶ و ۷ خبر میدهد که آنها برای بدیل سازی در مقابل قرآن به افسانه های معهود پیشینیان خویش نیز دست می یازیدند.
از آیه ۲۴ فهمیده میشود فعالان این عرصه از متمکنان و متمولان بوده اند.

۶ - آیات برجسته این پاراگراف

آیه ۲۷ (ما خلقکم و لا بعثکم الا کنفس واحده . .) علاوه بر اینکه بسیار مورد استقبال اهل هنر قرار گرفته، بسیار مشهور هم هست و بسیار مورد استفاده و استناد اهل منبر و نویسندگان مطالب اخلاقی نیز قرار گرفته است.

۷ - در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)
آیه های ۳۳ و ۳۴ «قیامتی» است، و هیچ بنی بشری تجربه اش را ندارد، و قبل از قیامت نخواهد داشت، لذا، چه در آن روزهای نزول وحی و چه الی یوم القیامه بالاتر از ذهنیات بشر خواهد بود.
آیه های ۲۰ و ۲۱ از این لحاظ که مربوط به اقوامی است که در قبل از تاریخ بوده اند، و علم باستان شناسی آنقدر رشد نکرده که ما از اوضاع و احوال آنها مطلع باشیم، برای ما نیز روشن نیست، چه رسد به مخاطبان اولیه این آیات.
مکانیزم اجرائی آیه های ۲۷ و ۲۸ و ۲۹ برای ما ساکنان قرن ۲۱ نیز روشن نیست چه رسد مخاطب های اولیه!

۸ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه ۲۴ تا ۲۶ و ۲۹ تا ۳۲، بقیه آیات این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

بحث متنی

دو آیه ۲۷ و ۲۸ بدون اینکه فرع بر آیه ای باشند پراتزی هستند.

معجزه ادبی

آیه ۲۷ از نوع «بیان مطالب سنگین به زبان ساده» است و در حقیقت در این آیه «بی‌نهایت» را به چنان زبان ساده ای بیان نموده است. عدد «هفت» نیز کنایه از «زیاد» است.

ممکن است کسانی در پی این باشند که تخمین بزنند که درختان موجود کره زمین چقدر است، و از آنها چقدر «قلم» ممکن است ساخته شود، و هر قلم برای نوشتن چقدر مرکب می‌خواهد، و ظرفیت «آن دریا» (که طبعاً بنظر می‌آید نزدیک‌ترین دریا به مکه منظور بوده) چقدر است، و هفت برابر آن چقدر است، و با هر قلم چند نعمت را می‌توان نوشت.

خلاصه اینکه اگر کسی دنبال این نوع محاسبات برود راه خطا پیموده است. زیرا درست است که قرآن مال همه زمانها و همه مکانهاست و طبعاً به همین دلیل مال زمان صدر اسلام هم بوده و امکان چنین محاسبه‌ای برای مخاطب‌های آن روز وجود نداشته، اما آیه مذکور دعوتی به این کار نمی‌کند زیرا کاریست عبث و همان مفهوم «بی‌نهایت» که برای مردم امروز جا افتاده می‌باشد، کافیست.

اما چون مردم آن روزگار مفهوم بی‌نهایت را درک نمی‌کردند، به این بیان شیرین و در عین حال درست که امروز هم به همان شیرینی و درستی هست چنان مطلب غامضی را به ذهن چنان مخاطبی نزدیک کرده است.

واقعاً خوب است ریاضی‌دانان برای اینکه برای این آیه یک مدل و فرمول ریاضی بسازند که بنظر می‌آید باید چنین «دترمینانی» شود:

$$\begin{bmatrix} 1 & , & \dots & \infty \\ \vdots & & & \\ \vdots & & & \\ \vdots & & & \\ \infty & & & \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} 1 & , & \dots & \infty \\ \vdots & & & \\ \vdots & & & \\ \vdots & & & \\ \infty & & & \end{bmatrix}$$

که البته چنین چیزی از ذهن ریاضی‌دان‌ترین فرد بشری آن روزها نیز دور بوده است و این آیه یک معجزه ادبی است که چنین موضوع پیچیده دور از ذهنی را به چنان عبارت شیرین و مفهومی بیان فرموده است.

چه یک نفر چه میلیاردها نفر، برای خداوند فرقی نمی‌کند

آیه ۲۸ نیز یکی از آیات غامض قرآنی است که مانند آیه قبلی به بهترین و ساده‌ترین بیان گفته شده است.

معنی خلاصه آیه این است که آفرینش همه انسانها که میلیاردها نفر هستند، مانند آفرینش یکنفر است و برانگیختگی مجدد آن همه انسان مانند برانگیختن یکنفر است و بعبارت دیگر، برانگیختن آن همه مرده، پس از مرگ، به این علت که زیاد هستند، برای خداوند مشکل نیست.

چه یکنفر باشند چه میلیاردها میلیاردها نفر برای خداوند فرقی نمی‌کند.

سه نوع علم خداوند

در آیه ۳۴ به سه نوع علم اشاره شده است:

۱- علمی که «نزد خدا» است، ۲- علم خدا، ۳- علمی که کسی غیر از او ندارد. به عنوان نمونه علم نوع دوم فرموده باران می‌فرستد و می‌داند در رحم‌ها چیست. چنانکه می‌دانیم امروز انسان هم می‌تواند باران ایجاد کند و بفرستد و هم بکمک سونوگرافی جنسیت نوزاد را تعیین می‌کند. بنابراین نمونه علم نوع دوم از آن نوع علمی است که بشر در اثر فعالیت علمی و تحقیقات و مشاهده و تجربه و غیره می‌تواند به آن راه داشته باشد و خداوند چنین خواسته که بشر در اثر دقت در آیات الهی چنین علمی را پیدا کند و از آن استفاده ببرد.

اما علم از نوع اول (که به تصریح آیات زیادی مثلاً آیه آخر سوره نازعات و آیات بسیار دیگر) انحصاراً در «نزد» خداست، هیچ کسی در حدی نیست که بتواند راهی به آن داشته باشد،

اما علم نوع سوم از نوعی است که بعضی‌ها (مثلاً پیامبران و معصومان) امکان دارد به اذن خدا به آن راه پیدا کنند.

در مجموع، مطابق «درس»، اگر آنچه را که در این بند آمده، به «نگاه نعمت»ی نگاه کنیم، چنان پرده‌هایی از لطف و عظمت الهی از مقابل چشمانمان کنار می‌رود که ذکر آن به صفحات زیادی نیاز دارد که نه برای این بنده نگارش آن ممکن است و نه خواننده ارجمند حوصله‌اش را دارد و نه نیازی به نگارش آن هست زیرا خواننده ارجمند فهیم است و کافیت خودش این آیات را با «نگاه نعمت»ی بخواند.

ترجمه تفسیری آزاد

ای پیامبر! به ایشان بگو آیا نمی بینید که خداوند آنچه را که در آسمانها و زمین است رام شما کرد و نعمتهای آشکار و پنهانش را بر شما ریخت؟ باوجود این، بعضی از مردم هستند که بدون اینکه از علمی و هدایتی برخوردار بوده و به کتاب نورافشانی دسترسی داشته باشند، درباره خداوند جدل می کنند (۲۰) و هنگامی که به آنان گفته شود از آنچه خدا فرستاده پیروی کنید میگویند نه، بلکه از آنچه که نزد پدرانمان یافتیم پیروی می کنیم. آیا حتی اگر شیطان بسوی عذاب سوزان هم دعوتشان کند؟ می باید از پدرانشان پیروی کنند؟ (۲۱) و هر کس که روی بسوی خدا کند و نیکوکار نیز باشد به دستاویزی استوار چنگ زده و عاقبت همه امور بسوی خداوند است (۲۲) و کسی که کفر ورزید، ای پیامبر! کفرش اندوهگینت نکند. بازگشت آنها بسوی ما است و خبر اعمالی را که انجام میدادند به آنها میدهیم، که البته خداوند به حقیقت آنچه در دلها میگذرد آگاه است (۲۳) اندکی بهرمندشان می کنیم سپس بسوی عذابی ناگوار میرانیمشان (۲۴)

و اگر از آنان بپرسی چه کسی آسمانها و زمین را آفریده با تاکید خواهند گفت خدا. بگو ستایش مخصوص خداست. بلکه اکثرشان مطابق همین علمی که دارند رفتار نمیکنند (۲۵) آنچه در آسمانها و زمین است از آن خداست. البته خداوند بی نیاز ستوده است (۲۶) و اگر همه درخت های زمین قلم میشد و آن دریا و هفت دریای دیگر هم مرکب میشد شمارش کلمات خداوند تمام نمی شد. خداوند البته پیروزمند فرزانه است (۲۷) آفرینش و برانگیختن شما جز مانند آفرینش و برانگیختن یکنفر نیست، و خداوند شنوای بیناست (۲۸)

ای پیامبر! به آنان بگو آیا نمی بینید که خداوند شب را داخل

روز می کند و روز را داخل شب می کند و آفتاب و ماه را رام کرده و هرکدام تا سر آمدی معین جریان دارند؟ و البته چنین خداوندی به آنچه می کنید آگاه است (۲۹) این به آن خاطر است که خداوند خود حق است و آنچه را که غیر از او میخوانند باطل است و خداوند بلند مرتبه با عظمت است (۳۰) آیا نمی بینید که کشتی در دریا به نعمت او روان است تا از نشانه های او به شما بنمایاند؟ البته در این برای هر صبر پیشه شکر گزاری نشانه هائی است (۳۱) و هنگامی که موجی بزرگ سایه بان مانند آنها را فراگیرد، از روی اخلاص خداوند را صدا میزنند، اما همینکه آنان را به سوی خشکی نجات داد، فقط بعضی شان معتدل خواهند بود. و نشانه های ما را جز عهد شکنان کفران پیشه انکار نمی کنند (۳۲)

ای مردم! از پروردگار خویش پروا کنید. و از روزی بترسید که نه پدر میتواند برای فرزندش کاری کند و نه فرزند برای پدر. وعده خداوند حق است. پس مبادا زندگی دنیا فریبتان دهد، و مبادا آن شیطان فریبکار که در همه جا نزدیکتان است درباره خداوند فریبتان دهد (۳۳) علم قیامت نزد خداوند است. و همو باران را میفرستد. و میداند در رحم ها چیست. و کسی نمیداند فردا چه بدست می آورد. و کسی نمیداند در کدام زمین خواهد مرد. البته خداوند دانای آگاه است (۳۴)

سوره عنكبوت

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾

الم ﴿۱﴾ أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يَتْرُكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿۲﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ﴿۳﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿۴﴾ مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنْ أَجَلَ اللَّهُ لَاتِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۵﴾ وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿۶﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۷﴾ وَوَعَيْنَا الْإِنْسَانَ بُوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۸﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿۹﴾ وَمَنْ النَّاسُ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةً لِلنَّاسِ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ وَلَئِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ أَوْلَىٰ آلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ﴿۱۰﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ﴿۱۱﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿۱۲﴾ وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ وَلَيَسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿۱۳﴾

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

طرز استخراج عصاره محتوای سوره (یعنی «درس» سوره)، برای کل ۱۱۴ سوره قرآن، در کتاب «خودآموز تفسیر قرآن» (از همین قلم) وجود دارد، و خود کتاب مذکور را میتوانید در سایت (<https://tafsir.ganjei.com>) بیابید، و البته مبانی این موضوع نیز در ۱۶۰ صفحه اول کتاب «علوم قرآنی» (موجود در همان سایت) شرح داده شده است. و در مورد این سوره، عصاره محتوای همان است که ذیلا دیده میشود.

درس: ای پیامبر! در مقابل ناملایمات صبر کن. تو و قومت نجات خواهید یافت.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: ای مسلمانان! ایمانتان آزمایش خواهد شد و اطاعتتان از خداوند و رسولش باشد اما نسبت به والدین نیکو کار باشید و برای رشد و تعالی باید صبری کنید و کوششی بنمایید.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

الم ﴿۱﴾

۲

أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُزَكَّوْا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿۲﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ﴿۳﴾
ریز درپ: ای مسلمانان! ایماننان آزمایش خواهد شد.

۳

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿۴﴾ مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ
فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۵﴾ وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ
﴿۶﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿۷﴾

ریز درپ: ای مسلمانان! در ایماننان صابر باشید تا در آزمایش پیروز گردید

۴

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ
فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۸﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿۹﴾
ریز درپ: ای مسلمانان! نسبت به والدین نیکو کار باشید اما اطاعت تان از
خدا و رسول باشد

۵

وَمَنْ النَّاسُ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةً لِلنَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ وَلَكِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِنَ
رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ أَوَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ﴿۱۰﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ
آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ﴿۱۱﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ

وَمَا لَهُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَنْتَ لَا مَعَهُمْ أَثْقَالٌ
وَلَيْسَ أَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْعَرُونَ ﴿١٣﴾

ریزدرپ: ای مسلمانان! ایماننان آزمایش خواهد شد

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لُبّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

آیه های ۲ و ۳ بیانگر این است که اوضاع در مقابل کسانی که مقارن نزول این آیات به آنحضرت میگرویدند سخت شده بود و از بکار رفتن کلمه «جهاد» در آیه ۶ معلوم میشود روحیه عمومی مسلمانان نسبت به قبل بالارفته و آنها آماده مقابله با این شرایط نا مساعد شده بوده اند.

از آیه های ۸ و ۹ فهمیده میشود که مقارن نزول این آیات جوانانی به آنحضرت میگرویدند و والدین شان سعی میکردند آنها را بازدارند و و با نزول آیات مذکور این مشکل راه حل خود را یافت.

از آیه ۱۰ فهمیده میشود اذیت نوگرویدگان هنوز ادامه داشت و از آیه ۱۱ که اولین بار است کلمه منافق در قرآن بکار رفته معلوم میشود عده ای اینقدر را فهمیده بودند که این جریان چیزی نیست که این سران فعالان کفر بتوانند جلویش را بگیرند و این جریان آینده دارد، و آنها کسانی بودند که به ماهیت محتوای پیام وحی کاری نداشتند و فقط برای خویش از نمد این جریان کلاهی میخواستند و لذا اظهار گرایش میکردند اما در مقابل تحركات اردوگاه کفر تاب نمی آوردند و احیاناً برخی از آنها بر میگشتند.

۴ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه ۱ از حروف مقطعه است و تا کنون بطور مقنعی رمز گشائی نشده و لذا فوق ذهنیات ما است چه رسد به مخاطبان اولیه. آیه های ۱۲ و ۱۳ «قیامتی» و حامل معانی است که در قیامت معلوم خواهد شد و فعلا خارج از امکان درک و تجربه ما قرن بیست و یکمی ها است، چه رسد به مخاطبان اولیه.

۵ - پیشگویی های تحقق یافته

در آیه ۸ کلمه انسان را ذکر کرده و چنانکه قبلا دیدیم در این موضوع یک پیشگویی تحقق یافته نهفته است. در آیه ۱۱ با ذکر کلمه منافقین بطور روشن وعده پیروزی داده، و این اولین بار است که این کلمه در قرآن استفاده میشود و معنی آن این است که در تاریخ نزول این سوره (که سال دوم قبل از هجرت باشد) عده ای بدون اینکه معتقد به پیامهای آنحضرت باشند به او گرویدند، و این به این علت بود که آنها در این نهضت «آینده» ای میدیدند و برای خویش از نمد این آینده کلاهی میخواستند. و چنین نیز شد.

۷ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۸ و ۹، بقیه آیات این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

بحث متنی

آیات ۶ تا ۹ کلاً «پرانرژی» است دلایل هم اینکه اگر چشم خویش را بر آن ببندید و قبل

وبعد آن به هم وصل کنید می بینید روال سخن صاف و یکدست و بی سخته میشود.

چند دریافت کوتاه مستقیم

آیه ۲: می گوید صرف ادعا کافی نیست، بلکه واقعیات اثبات کننده ملاک است.

آیه ۳: می گوید این موضوع (یعنی همان موضوع آیه ۲) چیز جدیدی نیست بلکه سنت ثابت خداوندی است که همیشه معمول بوده است.

آیه ۴: به اشتباه فکری بدکاران اشاره دارد که اساساً خارج از رده کسانی هستند که داعیه رشد و تعالی دارند.

آیات ۵ تا ۷: به کسانی که در مسیر صحیح هستند انگیزه می دهد و آنها را تشویق می کند که سعی و کوشش خود را نه تنها قطع نکنند بلکه افزایش دهند.

چه کسی آرزوی ملاقات خداوند را دارد؟

در رابطه با آیه ۵: واقعاً چه کسی آرزوی ملاقات خدا را دارد؟

اگر کمی فکر کنیم، نگاه به رفتارها و طرز زندگی های خویش کنیم می بینیم بسیار کم هستند (مثلاً یک در میلیونها) کسانی که آگاهانه آرزوی ملاقات خدا را داشته باشند.

اما اگر با دید دیگری به موضوع نگاه کنیم می بینیم همگی افراد بشر بدون استثناء آرزوی ملاقات خداوند را دارند. زیرا خداوند آفریننده چیزهایی است که ما آنها را می خواهیم، پس، از آنها خواستنی تر است.

مثلاً کسی که ثروت و قدرت را دوست دارد و برای بدست آوردن ذره ای از آنها تمام عمر خود را گذرانده، اگر بداند که موجد و منبع ثروت و قدرت خداوند است، و هر نوع ثروت و قدرتی که تصور شود رشحه ای از رشحات صفات اوست، چنین کسی خواه ناخواه خداوند را می خواهد اما به این خواست خویش آگاهی ندارد.

کسی که دنبال زیبایی است و عمری را در هنر صرف کرده، بدون اینکه متوجه باشد خداوند را می خواهد زیرا سرچشمه همه زیبایی ها و آفریننده آن، خود اوست.

با این تعبیر، همه، بدون استثناء، خداوند را به عنوان کمال اعلای موجد و منبع چیزهایی که خواسته آنهاست، می خواهند و آرزوی ملاقات او را دارند.

اما این نوع «خواستن» ناآگاهانه است و موضوع آیه ۵ نوع آگاهانه آن است.

پاداش برای بهترین عملی که انجام می‌دادند

مرضوع آیه ۷ به این معنی است که بدی‌هایشان را ندید می‌گیریم و طوری با آنها رفتار می‌کنیم که انگار عمرشان را به آن بهترین کاری که معمولاً به آن می‌پرداختند، گذرانده‌اند و پاداش آن را به آنان می‌دهیم.

پیامبر دوره بلوغ بشریت

ای ایمان آوردگان! شما که قبلاً سوره‌های قصص و یوسف و مریم و طه و اعراف و امثال آنها را از زبان پیامبرتان شنیده اید این توقع را نداشته باشید که با شما هم مانند (مثلاً) قوم موسی رفتار کنیم که هر مشکلی داشتند با (مثلاً) عصای موسی بطور خارق العاده حل شود. نه! بلکه چون شما قوم آخرین پیامبر هستید رفتار ما با شما اینطور نیست که فقط به صرف اینکه شهادتینی بر زبان آوردید فوراً همه جور معجزاتی بر شما نازل شود و همه مشکلاتتان از طرق اعجازی حل گردد. بلکه شما باید تکانی به خودتان بدهید و البته در آن صورت ما هم از طریق وحی هدایتی برای کمک به شما می‌فرستیم.

منافقین وارد می‌شوند

در رابطه با آیه ۱۱ اگر سوره‌ها را مطابق لیست «ترتیب نزول سوره‌ها» ما بخوانیم می‌دانیم که این اولین بار است که کلمه منافقین در قرآن مطرح می‌شود. از همینجا معلوم می‌شود که نهضت اسلام آنقدر رشد کرده بود که بعضی‌ها «بوی پیروزی» آن را استشمام کرده و بدون اینکه پیام آن برایشان مهم باشد برای اینکه در «جامعه پس از پیروزی» موقعیت مناسبی داشته باشند خود را با آن همراه نشان می‌دادند.

لذا این سوره باید در زمانی نزدیک به هجرت نازل شده باشد. علاوه بر موضوع فوق، بطور کلی، آیات ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ بارِ بالائی از لحاظ «حدسیاتی» از اوضاع و احوال آن روزها» دارند.

ترجمه تفسیری آزاد

بسم الله الرحمن الرحيم

الم (۱)

آیا مردم گمان کرده اند که به صرف اینکه بگویند ایمان آورده ایم رهایشان می کنیم و امتحان نمیشوند؟ (۲) و البته پیشینیانشان را آزمودیم و خداوند آنان را که راست میگویند از آنانکه دروغ میگویند مشخص خواهد کرد (۳)

آیا آنانکه کارهای زشت می کنند گمان کرده اند از ما جلو می افتند؟ چه بد حکم می کنند (۴) هر کس که آرزوی ملاقات خداوند را دارد بداند که سرآمدشان حتما می آید و خداوند شنوای داناست (۵) و کسی که کوشش کند جز این نیست که بنفع خویش کرده، که خداوند از جهانیان بی نیاز است (۶) و کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند بدیهایشان را میپوشانیم و پاداش آنها را برای بهترین کاری که میکرده اند میدهیم (۷)

و به انسان سفارش والدینش را کرده ایم که به آنان نیکی کند، و اگر کوشیدند چیزی را که به آن علم ندارد با خداوند شریک کند مبدا در این مورد اطاعتشان کند، زیرا که بازگشتگاه شان بسوی خداوند است، که آنگاه آنان را به حقیقت آنچه انجام میدادند آگاه میکند (۸) و کسانی را که ایمان آورده و عمل صالح کرده اند در گروه صالحان داخلشان می کند (۹)

و از مردم کسانی هستند که میگویند به خداوند ایمان آورده ایم اما هنگامی که درباره خداوند دچار اذیتی شدند، اذیت مردم را همتراز عذاب خدا میگیرند، اگر یاری از جانب پروردگارت بیاید خواهند گفت با شما بودیم، آیا خداوند درباره آنچه که در دل جهانیان میگذرد دانا تر نیست؟ (۱۰)

و خداوند مومنان را از منافقان مشخص خواهد کرد (۱۱) و آنانکه کفر ورزیدند به مومنان خواهند گفت راه ما را پیروی کنید و ما نیز حتما

بار خطاهای شما را حمل خواهیم کرد. آنها حمل کننده هیچ بار خطائی از آنان نخواهند بود والبته آنها دروغگویند (۱۲) و حتما بارهای سنگین خودشان و بارهای سنگین دیگر را با مال خودشان حمل خواهند کرد و روز قیامت درباره آن افترائی که میزدند باز خواست خواهند شد (۱۳)

عنكبوت ۲ آیات ۱۴ تا ۴۰

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾ فَاتَّخِذْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَالْعَالَمِينَ ﴿١٥﴾ وَإِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ تَكْذِبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَن يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا أَنتم بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَئِسُوا مِن رَّحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٣﴾ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَبَلَغَ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَاَمَّن لَّهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾ وَلُوطُ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُم لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَفَّكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾ أَنتُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيَكُمُ الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اتَّيْنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَن فِيهَا لَنَنْجِيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا أَمْرًا أَنَّهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِئَئِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنْجِيُكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا أَمْرًا تَكُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٣﴾ إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْرًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْبُدُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾ فَكَلَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الرَّحْمَةُ فَاصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جاثين ﴿٣٧﴾ وَعَاذًا وَوَعْدًا وَقَدْ نَبَّأَ لَكُمْ مِّن مَّسَاقِبِهِمْ وَرَبَّنَّ هُمُ الشَّيْطَانُ أَغْمَاهُمْ فَصَدَّاهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُّوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٩﴾ فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنبِهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَّنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَّنْ أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
 طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: ای پیامبر! در مقابل ناملایمات صبر کن. تو و قومت نجات خواهید یافت.
 برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:
درب: پیامبران سابق نیز بر ناملایمات صبر کردند و بالاخره هم پیروز شدند.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٥﴾
ریز در پ: نوح نیز بر ناملایمات صبر کرد و بالاخره هم پیروز شد.

۲

وَإِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَن يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا أَنتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَكُونُ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٣﴾ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ بَلَّغْ بَعْضُكُم بَعْضًا وَمَا لَكُم مِّن النَّارِ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٢٥﴾

ریز در پ: ابراهیم نیز بر ناملایمات صبر کرد و بالاخره هم پیروز شد.

۳

فَأَمَّنْ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾ وَلُوطُ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُم لَأَتَّوُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾ أَنْتُمْ

لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّيْلَ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمْ الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اتَّبِعْنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنَنْجِيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِئَاءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنْجِيكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا امْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٣﴾ إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَى أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

ریزدرپ: لوط نیز بر ناملایمات صبر کرد و بالاخره هم پیروز شد.

۴

وَأِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جاثِمِينَ ﴿٣٧﴾

ریزدرپ: شعیب نیز بر ناملایمات صبر کرد و بالاخره هم پیروز شد.

۵

وَعَادًا وَثَمُودَ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسَاكِينِهِمْ وَزَيْنَ هُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَاهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

ریزدرپ: سایر پیامبران سابق نیز بر ناملایمات صبر کردند و بالاخره هم پیروز شدند.

۶

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٩﴾ فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنبِهِ فَمِنْهُمْ مَن أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَن أَخَذَتْهُ الصَّبْحَةُ وَمِنْهُمْ مَن خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَن أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾

ریزدرپ: مخالفان پیامبران سابق نیز بالاخره شکست خوردند.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدرپها، و جمع بندی ریزدرپ ها، همان درب پاراگراف

که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای مردم! برای رشد و تعالی خویش باید کوششی بکنید و رفتار عاقلانه با والدین (که از طرفی باید به آنها احسان کنید و از طرف دیگر نباید در جهت خلاف حق اطاعتشان کنید) و باید در راه ایمان از خودتان صبر و استقامتی نشان دهید زیرا خداوند ارزیابی می کند.

در این پاراگراف شرحی گذرا از پیامبران سابق میدهد و اشاره ای به مشکلات تشات با قومشان میکند، که در آخر، آنها و پیروانشان نجات یافته و آن اقوام هلاک میشوند.

۴- پیشگوئی های تحقق یافته

۱- در در آیه های ۱۴ و ۱۵ با ذکر داستان نوح و غالب شدن او بر خصم و اضمحلال خصم تلویحا وعده میدهد که ای پیامبر تو موفق خواهی شد.

۲- در آیه های ۱۶ و ۱۷ با ذکر موفق شدن ابراهیم تلویحا به آنحضرت وعده موفقیت میدهد.

۳- در آیات ۲۶ تا ۳۵ با ذکر داستان لوط و قومش و موفقیت او و اضمحلال جبهه مخالفش تلویحا این وعده را میدهد که تو موفق و مخالفانت شکست خورده خواهند بود.

۴- در آیه های ۳۶ و ۳۷ همین پیشگوئی تلویحی را با اشاره به داستان شعیب و قومش داریم.

۵- در آیه ۳۸ شبیه به همین را با اشاره به عاد و ثمود دارد.

۶- و در آیه های ۳۸ و ۳۹ در باره فرعونیان.

خلاصه اینکه در این پاراگراف لااقل شش مورد پیشگوئی تحقق یافته می بینیم.

۵- در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

قسمتی از آیه ۲۵ «قیامتی» است، و هیچ بنی بشری تجربه اش را ندارد، و قبل از قیامت نخواهد داشت، لذا، چه در آن روزهای نزول وحی و چه الی یوم القیامه بالاتر از ذهنیات بشر خواهد بود.

آیه های ۱۴ تا ۱۷ از این لحاظ که مربوط به اقوامی است که در قبل از تاریخ بوده اند، و علم باستان شناسی آنقدر رشد نکرده که ما از اوضاع و احوال آنها مطلع باشیم، برای ما نیز روشن نیست، چه رسد به مخاطبان اولیه این آیات. همچنین است آیات ۲۴ تا ۴۰.

مکانیزم اجرائی آیه های ۱۹ و ۲۰ برای ما ساکنان قرن ۲۱ نیز روشن نیست چه رسد مخاطب های اولیه!

۶- کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۱۵ و ۱۷ و ۱۹ و ۲۱ و ۲۲ و ۲۴ و ۲۶ و ۲۷ و ۲۸ و ۳۰ تا ۳۹، بقیه آیات این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

باز هم «طوفان نوح در چه حدودی بود»؟

با توجه به آیه ۱۵ منظور از کلمه «جهانیان» که در آیه ۱۵ آمده چه کسانی است؟ عبارت دیگر، نوح و اهل آن کشتی را آیتی برای چه کسانی قرار داد؟ از همینجا معلوم می شود آن فرضیه ای که می گوید قضیه طوفان نوح مربوط به کل کره زمین بوده و آب تمام کره زمین را گرفت و همه اهالی کره زمین غرق شدند غیر از سواران آن کشتی، غلط است.

زیرا باید جهانیانی بوده باشند که راکبان آن کشتی برای آنها آیت شده باشند. در غیر اینصورت آنها فقط برای خودشان آیت بودند و حداکثر برای اولاد و احفادشان که این البته پذیرفتنی نیست زیرا مثل این است که بگوئیم آیت هائی برای خودشان آیت شده اند.

از همین نکته فهمیده می شود موضوع طوفان نوح یک موضوع محلی و محدود به حدود معینی بوده و کل کره زمین را شامل نشده است و بحث در این مورد زیاد است و ما در سورعه قمر بحثی در این خصوص عرض کرده ایم. البته همیشه به خواننده محترم این تذکر را می دهیم که برای درک بهتر هر آیه

«درس» و «درب» را مورد ملاحظه مجدد قرار دهند و به این ترتیب آیات مفهوم‌تر می‌شود و اگر چنین کنیم کل مطالب این پاراگراف مفهوم است. بعضی جاها که شرحی می‌دهیم به این معنی نیست که جاهای دیگر احتیاج به شرح ندارد اما خواننده محترم اگر سیر مطلب را از اول (سوره عصر) شروع و تا اینجا دنبال کرده باشد خواهد دید بسیاری از چیزها قبلاً توضیح داده شده و تکرار آن بی‌وجه است و بسیاری از نکات هم با دقت کردن در «درس» و «درب» مفهوم می‌شود.

ترجمه تفسیری آزاد

و البتة نوح را بسوی قومش فرستادیم که در میان آنان نهصد و پنجاه سال ماند. سپس آن طوفان درگرفتشان و قوم او ظالم بودند (۱۴) اما او و اهل آن کشتی را نجات دادیم و آنها را آیتی برای جهانیان نمودیم (۱۵)

و ابراهیم را نیز بیاد آر، وقتی که به قومش میگفت خداوند را عبادت و از او پروا کنید، این برایتان بهتر است اگر دانا باشید (۱۶) آنچه را که بجز خدا عبادت میکنید جز بت‌هائی نیستند و جز دروغی که میسازید نیست. و مالک روزی برای شما نیستند. روزی را نزد خدا بجوئید و او را عبادت نموده و او را شکر کنید، و روز قیامت هم بسوی او باز میگردید (۱۷) و اگر تکذیب می‌کنید امت‌های قبلی نیز تکذیب کردند و چیزی جز رساندن آشکار بر عهده رسولان نیست (۱۸)

ای پیامبر! آیا نمی‌بینند که چگونه خداوند آفرینش را شروع میکند و آنگاه ادامه اش میدهد؟ این برای خداوند آسان است (۱۹) بگو در زمین بگردید، تا ببینید چگونه آفرینش را شروع کرده، آنگاه خداوند مرحله آخرت را ایجاد خواهد کرد، که او بر هر چیزی تواناست (۲۰) هر کس را بخواهد عذاب می‌کند و هر کس را بخواهد می‌بخشد، و بسوی او باز میگردید (۲۱) و شما در زمین خداوند را عاجز نخواهید کرد و در آسمانها هم همینطور و جز خداوند هیچ سرپرست و

یارگیری ندارید (۲۲) و آنانکه به آیات خدا و ملاقاتش کفر ورزیدند از رحمت مایوسند و عذابی دردناک خواهند داشت (۲۳) جواب قوم او جز این نبود که گفتند بکشیدش یا آتشش بزنید و خداوند هم نجاتش داد. البته در این برای قومی که ایمان دارند آیت هائی است (۲۴) و گفت جز این نیست که شما غیر از خداوند بتهایی برگرفته اید که در زندگی دنیا بین شما دوستی برقرار کنند سپس روز قیامت بعضی تان به بعض دیگر کفر میورزد و یکدیگر را لعنت می کنید، و جایگاهتان آتش است و هیچ یاریگری ندارید (۲۵)

و لوط به او ایمان آورد و گفت من مهاجری بسوی پروردگارم هستم که او پیروزمند فرزانه است (۲۶) و به ابراهیم اسحق و یعقوب را دادیم و در فرزندانش نبوت و کتاب گذاردیم و در دنیا هم پاداش دادیم و در آخرت نیز از شایستگان است (۲۷)

و لوط آن هنگامی که به قومش گفت آیا آن کار زشت را می کنید که قبل از شما هیچیک از اهل جهان به آن رو نکرده؟ (۲۸) آیا با مردان می آمیزید، و راه را قطع، و در انجمن خویش کارهای زشت مرتکب میشوید؟ اما جواب قومش جز این نبود که گفتند عذاب خدا را بیاور اگر از راستگویانی (۲۹) گفت خداوند مرا بر مفسدان یاری کن (۳۰) و هنگامیکه فرستادگانمان با آن مؤده به ابراهیم در آمدند گفتند ما هلاک کننده اهل این شهریم، زیرا که اهل آن ظالم شده اند (۳۱) گفت لوط در آن است. گفتند بهتر میدانیم چه کسی در آن است. البته او و خاندانش را حتما نجات خواهیم داد، مگر زنش را که از ماندگان است (۳۲) و هنگامیکه فرستادگان ما به لوط رسیدند از دیدن آنان دژم شد و اوضاع بر او تنگ گردید. گفتند مترس و اندوهگین نیز مباش که ما تو و پیروانت را نجات خواهیم داد، غیر از زنت را که از ماندگان است (۳۳) ما بر اهالی این شهر بعثت آن گناهی که میکرده اند عذابی از آسمان فرود خواهیم آورد (۳۴) و البته در آن برای قومی که تعقل می کنند نشانه ای آشکار

بجا گذاشتیم (۳۵)

و بسوی مدین نیز برادرشان شعیب را فرستادیم. گفت ای مردم خدا را عبادت کنید و امید روز آخرت را داشته باشید و در زمین فساد برنیا نگیرید (۳۶) ولی تکذیبش کردند و آن لرزه آنها را بگرفت و در خانه هایشان از پا افتادند (۳۷)

و همچنین است داستان قوم عاد و ثمود. و این برایتان از سکونتگاههایشان آشکار است. و شیطان اعمالشان را برایشان آراست، و از راه حق بازشان داشت درحالیکه به حقایق بینا بودند (۳۸)

و داستان قارون و فرعون و هامان نیز همینطور بود که موسی با نشانه های روشن بسویشان آمد اما در زمین سرکشی کردند و پیروز هم نشدند (۳۹)

پس هر کدام را به گنااهش برگرفتیم. بر بعضی از آنها سنگ فرستادیم، و بعضی شان را صدای بسیار بلند بگرفت، و بعضی را به زمین فرو بردیم، و بعضی را غرق کردیم. و اینطور نبود که خداوند ظلمشان کند ولیکن بر خویش ظلم میکردند (۴۰)

عنکبوت ۳ آیات ۴۱ تا ۵۵

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾ أَتُلُوا مَا أُوحِيَ إِلَيْكُم مِّنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَا تَجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِنَّا وَإِنَّهُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذَلِكَ أُنزِلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّ بِيَمِينِكَ إِذَا لَا رَقَابَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ بَنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمْ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

پیش تفهیم

۱- استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج می‌کنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: ای پیامبر! در مقابل ناملایمات صبر کن. تو و قومت نجات خواهید یافت.
برآیند درسی فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:
درب: ای پیامبر! ریشه کفر کافران چنین سست است و خداوند تو را موفق می‌کند، پس با مخالفان فاعلا چنین بگو (و بزودی نجات خواهید یافت) و چنین الطاف بزرگی به تو شده. پس چنین باش و چنین کن.

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

مَقُلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لِنَصْرِهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾

ریز در ب: ای پیامبر! ریشه کفر کافران چنین سست است و خداوند تو را موفق می کند، پس با مخالفان فعلاً چنین بگو (و بزودی نجات خواهید یافت)

۲

اثُلُ مَا أَوْحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَا تَجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأَنْزَلَ الْكِتَابَ وَالْهَدْيَ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لِآتَنَابِ الْمُبِطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالُوا لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَى عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ كَفَى بِاللَّهِ بَيِّنًا وَبَيِّنَاتٍ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

ریز در ب: ای پیامبر! با مخالفان فعلاً چنین بگو و چنین الطاف بزرگی به تو شده. پس چنین باش و چنین کن.

۳

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمْ الْعَذَابُ مِنْ

فَوَقَّهْمُ وَمَنْ تَحْتَ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

ریزدرب: ای پیامبر! فعلا با مخالفانت فعلا چنین بگو، و نیز خودت متوجه باش که مخالفانت بد سرانجامی خواهند داشت.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقا با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

تَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقا می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای مردم! برای رشد و تعالی خویش باید کوششی بکنید و رفتارعاقلانه با والدین (که از طرفی باید به آنها احسان کنید وازطرف دیگرنباید درجهت خلاف حق اطاعتشان کنید) و باید در راه ایمان از خودتان صبر و استقامتی نشان دهید زیرا خداوند ارزیابی می کند.

در پاراگراف ۲ شرحی گذرا از پیامبران سابق میدهد و اشاره ای به مشکلاتشات با قومشان میکنند که در آخر، آنها و پیروانشان نجات یافته و آن اقوام هلاک میشوند.

در این پاراگراف می فرماید: کسی که سنگ بنای عقاید و رفتارهایش را بر «حق» مبتنی نکند، بر چه مبتنی خواهد کرد؟ ای کافران! این قرآن به عنوان معجزه کافی نیست ؟ و ای پیامبر! چنین چیز ارزشمندی به تو داده شده، قدردان آن باش.

۴ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه های ۴۶ تا ۴۹ فهمیده میشود در زمان نزول این آیات اهل کتاب (یهودیان) نیز وارد چالش در مقابل اردوگاه ایمان شده اند ولی مزاحمت شان خیلی جدی نیست که توصیه وحی این است که با آنها مجادله به احسن و تکیه بر مشترکات ایمانی

بشود.

از آیه ۴۸ فهمیده میشود آنحضرت این روزها را هرگز به خویش نمیدید (کتاب و وحی و مقابله با فعالان کفر و مزاحمان اهل کتاب)

۵ - در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه های ۵۴ و ۵۵ «قیامتی» است، و هیچ بنی بشری تجربه اش را ندارد، و قبل از قیامت نخواهد داشت، لذا، چه در آن روزهای نزول وحی و چه الی یوم القیامه بالاتر از ذهنیات بشر خواهد بود.

آیه های ۴۸ و ۴۹ مربوط به وحی است، و از آنجا که از شئون الهی است، فوق ذهنیات هر بنی بشری است، چه رسد به معاصران نزول. مکانیزم اجرائی آیه ۴۵ برای ما ساکنان قرن ۲۱ نیز روشن نیست چه رسد مخاطب های اولیه!

۶ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۴۲ تا ۴۴ و ۵۵، بقیه آیات این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

بازداشتن از گناهان کبیره آبروبر و کارهای ناپسند

اشاره آیه ۴۵ به این معنی است که یکی از خواص مداومت بر نماز این است که بیادارندگان آن را از ارتکاب به فحشاء و منکر باز می دارد، یعنی صفاتی در آنها ایجاد می کند که آن صفات مانع ارتکاب فحشاء و منکر است، اما اینکه فرموده «و البته یاد خدا بزرگتر است» یعنی اینکه یاد خدا از لحاظ باز داشتن از فحشاء و منکر اثر قوی تری دارد.

مجادله به بهترین وجه

اشاره آیه ۴۶ به این است که با اهل کتاب به بهترین حالت مجادله کنید و این «بهترین حالت» این است که به آنها بگوئید ما آنچه را بر خودمان و بر شما نازل شده قبول داریم و خدای هر دوی ما یکی است و ... اما اینکه فرموده «مگر با کسانی که ظلم کردند»، البته، این جمله معترضه (یعنی مطلب پُرانتزی است) و ادامه مطلب پس از

آن آمده است یعنی اینکه با آنها لازم نیست «به بهترین حالت» مجادله کنید (یعنی اصلاً عمر و انرژی خویش را به مجادله با آنها تلف نکنید)

فرق است بین کافران معمولی و سران کفرورزی

اشاره آیه ۴۷ به «کافران» مطرح در آخر آیه، اشاره به کسانی است که کفر در دلشان محکم شده و عمد و عناد و لج دارند، و کافران معمولی منظور نیست زیرا در همین آیه فرموده «از اینها نیز کسانی به آن ایمان می‌آورند» طبعاً با توضیح فوق، مفهوم آیه ۴۹ هم روشن میشود. و اینکه آن کافران را «ظالم» نامیده مربوط است به ادبیات خاص قرآن که تبلورش در آیاتی از سوره مایده است که ان شاء الله در همانجا شرح بیشتری در این خصوص خواهیم دید.

بازهم وحی، بازهم حجیت قرآن

اشاره آیه ۴۸ به این معنی است که تو اگر در جایی درسی خوانده بودی یا نوشتن می‌دانستی ممکن بود عده‌ای بگویند این قرآن را از کسی یاد گرفته‌ای. اینکه در آیه ۵۱ با توجه به اینکه قرآن معجزه الهی است و همگان دعوت شدند که سوره‌ای مانند آن بیاورند و نتوانستند، می‌فرماید معجزه از این بالاتر می‌خواهید؟ و این آیه، آیه ۵۰ را هم جواب می‌دهد. خلاصه اینکه در مجموع این آیات می‌فرماید ای کافران! مگر شما «معجزه» نمی‌خواهید؟ پس این قرآن چیست؟ معجزه نیست؟ مگر قبلاً نگفتم اگر می‌توانید مانند آن را بیاورید (سوره اسراء) و بعد تخفیف دادیم و گفتیم ده سوره مانند آن بیاورید (سوره هود) و بعدش بازهم تخفیف دادیم و گفتیم یک سوره مانند آن بیاورید (سوره یونس) و بعدها سوره بقره آیا آوردید؟ اینک که نتوانستید مانند حتی یک سوره هم بیاورید پس دیگر چرا اینقدر معجزه-معجزه میکنید؟ این قرآن همان معجزه ای است که آنقدر به تکرار می‌خواهیدش.

ترجمه تفسیری آزاد

مثال آنانکه سرپرستانی به غیر از خدا برگرفته اند مانند عنکبوت است که خانه ای برگرفته، و البته سست ترین خانه ها خانه عنکبوت است اگر بدانند (۴۱) البته خداوند نسبت به آنچه بجز او را به

عبادت می‌خوانند داناست و همو دست نیافتنی صاحب حکمت است
(۴۲)

و مَثَل ها را اینطور برای مردم می‌زنیم اما غیر از صاحبان علم واقعی
آنها به عقل در نمی‌یابند (۴۳)

خداوند آسمانها و زمین را به حق آفرید. البته در آن نشانه ای برای
مومنان است (۴۴)

ای پیامبر! آنچه را که از آن کتاب آسمانی بر تو وحی شده تلاوت کن و نماز بپا دار زیرا
که نماز از کارهای بسیار زشت و ناپسند باز میدارد و البته یاد خدا از این لحاظ موثرتر
است. و خداوند میداند چه میکنید (۴۵)

و با اهل کتاب مگر به بهترین حالت مجادله نکنید، غیر از کسانی از آنان که ظلم
کردند. و بگوئید به آنچه بر ما نازل شده و آنچه به شما نازل شده ایمان آوردیم و
خدای ما و خدای شما یکی است و ما تسلیم او هستیم (۴۶)

و آن کتاب را چنین بر تو نازل کردیم لذا آنان که کتابشان دادیم به آن باور دارند. و
از قوم تو نیز کسانی به آن باور دارند. و غیر از کافران هیچکس آیاتمان را انکار نمی
کند (۴۷)

و تو قبل از آن هیچ کتابی نمی‌خواندی، و با دستت چیزی نمی‌نوشتی، زیرا در
آنصورت تبه اندیشان بد گمان میشدند (۴۸) بلکه این ها آیاتی است که در دل‌های
کسانی که علم به آنان داده شده حقانیت آنها دلایل روشن دارد. و جز ظالمان آیاتمان
را انکار نمی‌کنند (۴۹)

میگویند چرا معجزاتی از جانب پروردگارش بر او نازل نمیشود؟ بگو
جز این نیست که معجزات نزد خداست و من فقط هشدار دهنده ای
آشکارم (۵۰) و آیا همین برایشان کافی نیست که این کتاب را بر تو

نازل کردیم که بر آنان خوانده میشود؟ البته در این رحمتی و پندی برای مومنان است (۵۱) بگو خداوند برای گواهی بین من و شما کافی است. آنچه را که در آسمانها و زمین است میداند. و کسانی که به باطل میگروند و به خدا کفر میورزند زیانکارند (۵۲)

و آن عذاب را به عجله از تو میخواهند و اگر سرآمدی معین نبود البته برآنان در می آمد. به هر حال، بطور ناگهانی بر آنان در خواهد آمد و متوجه نخواهند بود (۵۳) آن عذاب را به عجله از تو میخواهند و البته جهنم فراگیر کافران است (۵۴) روزی که آن عذاب از بالایشان و از زیر پاهایشان آنها را فرا گیرد، در آن روز به آنان خطاب خواهد شد که بچشید نتیجهء آنچه را که انجام میدادید (۵۵)

عنکبوت ۴ آیات ۵۶ تا ۶۹

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةً فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُؤْتِيَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَجْرٍ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَجْمٍ يُنَوَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رَزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾ وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لُغْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾ فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا خَرَمًا أَمِنًا وَيَتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَبِلَبَاطٍ يُؤْمِنُونَ وَبِعِصْمَةِ اللَّهِ يُكَفِّرُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

پیش تفهیم

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: ای پیامبر! در مقابل ناملایمات صبر کن. تو و قومت نجات خواهید یافت.
برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:
درب: ای مسلمانان توکلتن را یکسره به خدا نموده و مسیرتان را کاملاً صحیح کنید و ای پیامبر! مخالفان خودشان به عقایدی که تو دعوت می کنی اقرار دارند. مخالفتشان دلایل دیگری دارد، تو رسالت را پیگیری کن.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةً فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَحْمِهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ ذَاتَةِ لَا تَحْمِلُ رِفْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْبَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾ وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا هُوَ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهيَ الْحَيَاةُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾

ریزدرب: ای مسلمانان! توکل و عبادت تان را یکسره بسوی خدا نمایید که رستگار خواهید شد و از اینکه ممکن است در اثر اظهار ایمان به سختی بیفتید مهربانید.

۲

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَاوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَنَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيَتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَبَالِطِلٍ يُؤْمِنُونَ وَيَنْعِمَ اللَّهُ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

ریزدرب: ای مردم! شما که اعتقاد واقعی تان به خداست، آن را ظاهری هم اظهار کنید.

۳

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

ریزدرب: ای مردم! بسوی ما قدمی بردارید، پاسخ ما را حس خواهید کرد.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقا با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.
لُبّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقا می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای مردم! برای رشد و تعالی خویش باید کوششی بکنید و رفتارعاقلانه با والدین (که از طرفی باید به آنها احسان کنید و از طرف دیگر نباید در جهت خلاف حق اطاعتشان کنید) و باید در راه ایمان از خودتان صبر و استقامتی نشان دهید زیرا خداوند ارزیابی می کند.

در پاراگراف ۲ شرحی گذرا از پیامبران سابق میدهد و اشاره ای به مشکلات تشات با قومشان میکند که در آخر، آنها و پیروانشان نجات یافته و آن اقوام هلاک میشوند.

در پاراگراف ۳ می فرماید: کسی که سنگ بنای عقاید و رفتارهایش را بر «حق» مبتنی نکند، بر چه مبتنی خواهد کرد؟ ای کافران! این قرآن به عنوان معجزه کافی نیست؟ و ای پیامبر! چنین چیز ارزشمندی به تو داده شده، قدردان آن باش.

در این پاراگراف می فرماید: ای مسلمانان! به ایمانتان بچسبید که رستگاری-تان در همان است و ای کافران! از لحاظ عقاید که به پیامهای این پیامبر نزدیک هستید، از لحاظ معیشت هم که از مزایای حرمت وامنیتی که خدای این پیامبر برای شهرتان ایجاد کرده دارید استفاده میکنید، پس مخالفت و کفر و لجبازی و توطئه های دائمی تان چه وجهی دارد؟

۴- سوالات

۱- حالت کلی این پاراگراف چگونه است؟ (نکوهش برای اعتراف قلبی به چیزی که بطور زبانی انکار میشود؟ یا...؟)

۲- چرا در آیه ۶۹، به جای «فینا» فرموده «فی آیاتنا» (با چیزی شبیه به آن)؟

۳- شباهت های «موت» (آیه ۶۳) را با موت درانسان بیان کنید.

۴- خداوند در این پاراگراف هم از ضمیر «من» استفاده فرموده (ییسط یشاء یقدر عباده نجاهم مع) و هم از ضمیر «ما» استفاده فرموده (آتینا انا جعلنا فینا لنهینهم

سبلنا) علت رایبان کنید .

۵- منظور از «یقدر» (آیه ۶۲) چیست؟ (به اندازه می آورد؟ ابراز قدرت میکند؟ یا...؟)

۶- منظور از «یوفکون» (آیه ۶۱) چیست؟

۷- حالت کلمه مذکور را بیان کنید (نکوهش ضمنی؟ یا...؟)

۸- کلمه «حیوان» (آیه ۶۴) از لحاظ «دستور زبان»ی چه وضعیتی دارد؟ (مثال بزنید)

۵ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

در آیه های ۵۶ و ۶۰ تلویحا مومنان را به هجرت تشویق میفرماید. آیه های ۶۱ و ۶۲ بما میگوید در زمان نزول این سوره فعالان کفر آفرینش آسمانها و زمین و رام کردن خورشید و ماه و فرو ریختن باران را به خداوند نسبت میدادند (تا اینجا آنحضرت موفق شده بود مقداری از عقاید آنها را اصلاح کند) از آیه ۶۵ فهمیده میشود مردم آن دوره کشتی سوار میشدند و برایشان عادی بود. از آیه ۶۷ فهمیده میشود حومه مکه نا امن بود، و آدم ربائی غیر عادی نبود، از آیه ۶۹ فهمیده میشود در زمان نزول این آیات در اردوگاه ایمان عده ای بودند که در مسلمانی خویش جدی بوده و در راه خدا از کوششی دریغ نداشتند.

۶ - آیات برجسته این پاراگراف

آیه ۵۷ (کل نفس ذائقه الموت . .) آنقدر مشهور است که لازم نیست راجع به برجستگی اش چیزی بگوئیم.

۷ - پیشگوئی های تحقق یافته

در آیه ۶۹ با بیانی روشن پیشگوئی موفقیت آنحضرت را کرده است.

۸ - در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه ۵۸ «قیامتی» است، و هیچ بنی بشری تجربه اش را ندارد، و قبل از قیامت نخواهد داشت، لذا، چه در آن روزهای نزول وحی و چه الی یوم القیامه بالاتر از ذهنیات بشر خواهد بود. همچنین است آیه ۶۴. نیز آیه ۶۸.

آیه های ۶۰ و ۶۱ و ۶۲، از آنجا که مکانیزم اجرائی آنها برایمان روشن نیست، فوق ذهنیات ما است، چه رسد به مخاطبان اولیه. همچنین است آیه ۶۹.

۹ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۵۷ و ۵۸ و ۶۱ و ۶۲ و ۶۴ و ۶۵، بقیه «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

اصلی - فرعی:

آیه ۵۷ بدون اینکه فرع بر آیه ای باشد پرانتری است.
آیه ۶۰ نیز همین طور. زیرا اگر چشم خویش را بر آن ببندیم و قبل و بعد آن را به یکدیگر وصل کنیم می بینیم روال سخن صاف تر و یکدست تر می شود.
آیه ۶۲ بدون اینکه فرع بر آیه ای باشد پرانتری است.
دو آیه ۶۴ و ۶۵ نیز همین طور.

شرک مشرکان آن روزها در چه حدودی بود؟

در رابطه با آیات ۶۱ تا ۶۳ معلوم می شود که کفار آن روزها این چیزها را قبول داشتند:

- ۱- آسمانها و زمین را خدا آفریده،
 - ۲- خورشید و ماه را خدا رام کرده،
 - ۳- خداوند از آسمان آبی می فرستند و بوسیله آن زمین را زنده می کند.
- یعنی آنها قبول داشتند که روزی بندگان نیز بدست خداست. چنانکه ملاحظه می شود، آنها، هم خالقیت خداوند، و هم رازقیت او را، قبول داشتند، و لذا شرک آنها محدود به سایر عناصر تدبیری جهان بود که در آنها بعضی ملائکه و ارواح خبیثه و طیبه را شریک می دانستند و برای آنها بتهائی درست کرده بودند.

یک مکان امن در جنگل وحوش

موضوع آیه ۶۷ همان است که در سوره قریش آمده است که «ای مشرکان شما در دنیای جنگل مانند پر از جنگ و غارت و وحشیگری زندگی می‌کنید که مکه مانند یک جهان متفاوت امن و محترم در آن جنگل وحشی، زندگی امن و آبرومندانه‌ای برای شما فراهم کرده که احترام آن نیز بخاطر احترام رب آن است، و لذا آیا سزااست که رسول همان رب را احترام و پیروی نکرده بلکه شدیدترین مخالفت‌ها را هم با او بکنید؟»

ترجمه تفسیری آزاد

ای بندگانم که ایمان آورده اید! زمینم وسیع است، پس فقط مرا عبادت کنید (۵۶) هر کسی چشمنده مرگ است. آنگاه بسوی ما بازگردانده میشوید (۵۷) و آنانکه ایمان آورده و عمل شایسته کرده اند را در آن بهشت در مسکن‌هایی جایشان میدهیم که نهرها از کف آن جاری است که در آن جاودانند. پاداش عاملان چه خوب است (۵۸) همانها که پایداری کردند و بر پروردگارشان توکل نمودند (۵۹)

و چه بسا جنیندگانی که روزیشان را هم نمیتوانند حمل کنند، خداوند است که روزیشان میدهد. به شما هم همینطور. و همو شنوای داناست (۶۰) و اگر از آن کافران بپرسی آسمانها و زمین را چه کسی آفرید و خورشید و ماه را چه کسی رام کرد حتما خواهند گفت خداوند. پس به کجا به خطا منحرف میشوند؟ (۶۱) خداوند است که روزی را برای هر کس از بندگانیش که بخواهد بسط میدهد یا اندازه میکند، که خداوند به همه چیز داناست (۶۲) و اگر از آنها بپرسی چه کسی از آسمان آبی میفرستد و بوسیله آن زمین را پس از مرگش زنده میکند خواهند گفت خداوند. بگو سپاس خداوند را سزااست. اما اکثرشان عقل خویش را بکار نمیبرند (۶۳)

و این زندگی دنیا جز بازی و سرگرمی نیست، و آخرت، اگر بدانند، زندگی واقعی است (۶۴)

این کافران چنانند که هنگامی که به کشتی سوار شوند خداوند را با اخلاص میخوانند. اما وقتی که بسوی خشکی نجاتشان داد فوراً به شرک میگرایند (۶۵) تا آنچه را که به آنان داده ایم کفران کنند و به خیال خویش برخوردار شوند، اما بزودی خواهند دانست (۶۶)

آیا نمی بینند که ما حرم امنی قرار دادیم و سایر مردم از دور و بر آن ربوده میشوند؟ آیا به باطل ایمان می آورند و به نعمت خداوند کفر میورزند؟ (۶۷) و چه کسی ظالم تر است از کسی که به خدا افترای دروغ بندد؟ و یا حق را وقتی که بسویش آمده تکذیب کند؟ آیا در جهنم جایگاهی برای کافران نیست؟ (۶۸)

و آنانکه در راه ما کوشش نمایند، آنها را بیشتر به راه های خویش هدایت خواهیم کرد. و البته خداوند با نیکوکاران است (۶۹)

سوره نحل

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾

أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾ يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾ وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرْجَوْنَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بِالْعِيبَةِ إِلَّا يَشِقُّ الْإِنْسَانُ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرؤُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٧﴾ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِزٌ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩﴾ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾ يُبَشِّرُ لَكُمْ بِهِ الظَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُغْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُوهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاحِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾ وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ تَعَدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصَوْهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا نُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

طرز استخراج عصاره محتوای سوره (یعنی «درس» سوره)، برای کل ۱۱۴ سوره قرآن، در کتاب «خودآموز تفسیر قرآن» (از همین قلم) وجود دارد، و خود کتاب مذکور را میتوانید در سایت (<https://tafsir.ganjei.com>) ببابید، و البته مبانی این موضوع نیز در ۱۶۰ صفحه اول کتاب «علوم قرآنی» (موجود در همان سایت) شرح داده شده است. و در مورد این سوره، عصاره محتوا، همان است که ذیلا دیده میشود.

درس: ای مردم نعمات خدا را بیاد آورید و مسیر صحیح را در پیش گیرید تا به

سعادت دو جهان برسید.

برآیند درسی فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: گوشه‌ای از نعمت های الهی.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

أَتَى أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾ يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾

ریز درب: ای مردم! خبر قیامت به صورت هشدار در باره وقوع حتمی اش به شما رسید.

۲

وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرْجَعُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرؤُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٧﴾ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَايِزٌ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩﴾ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾ يُنبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنَّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُوهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاحِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾ وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَمْهَارًا وَسُبُلًا لِّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَعَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾

ریز درب: گوشه‌ای از نعمت های الهی.

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْواتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ
أَيَّانَ يُنْعَثُونَ ﴿٢١﴾

**ریزدرب: ای مردم! بجای خدایان بی خاصیت به خدای واقعی
گرایش یابید.**

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف
که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه
استخراج شده است.

۳- در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه های ۱ و ۲ از این لحاظ که راجع به قیامت است و خود قیامت،
بالاتر است از امکان درک ما و به طریق اولی از درک مخاطبان اولیه
نیز بالاتر است.

آیه ۹ از این لحاظ که جزئیات مکانیزمش برای ما (و به طریق اولی
برای مخاطبان اولیه) مشخص نیست، بالاتر از ذهنیات ما است.

همچنین است آیه های ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳. نیز آیه ۱۵ و ۱۹.

آیه ۱۸ که سخن از بینهایت میگوید هم از ذهنیات ما بالاتر است و
هم مخاطبان اولیه.

۴- کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیات ۱ تا ۴ و ۱۲ و ۱۵ و ۱۷ تا ۲۱، بقیه «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

دریافته‌های کوتاه مستقیم

آیه ۱: جمله «امر خدا آمد» به قرینه «پس با عجله نخواهیدش» از آنجا که در سوره‌های قبل دیدیم که کفار به پیامبرانشان می‌گفتند «آن (عذاب) را بیاورید اگر راست می‌گوئید» لذا «امر خدا» به قیامت انطباق دارد و اینکه فرموده «آمد» به این معنی است که «بسیار نزدیک شده است» آنقدر نزدیک که گویا آمده است.

آیه ۲: از جمله «هشدار دهید...» معلوم می‌شود که منظور، پیامبران است.

بنابراین «روحی از امر خویش» اشاره به وحی است.

لذا «کسانی از بندگانش که می‌پسندند» پیامبران هستند، و «پسند» خداوند بر حسب لیاقت و شایستگی است و لذا معنی آیه این می‌شود: «ملائکه را با وحی خویش بر کسانی که لیاقت پیامبری دارند می‌فرستد که هشدار دهید...»

آیه ۱۲: شب و روز آفتاب و ماه و دریا را برای شما رام کرد یعنی امور عالم را طوری سامان داد که آدمی زندگی مطلوبی داشته باشد.

آیه ۱۷: می‌فرماید، این خداست که اینهمه را از او دارید. با وجود این، پس چرا بسوئی رو می‌کنید که هیچ فایده‌ای برایتان ندارد و نعمتی از سوی او ندیده‌اید.

آیه ۱۹: اشاره لطیفی دارد به اینکه شرک مشرکان یک عمل صادقانه نیست.

یعنی حق برایشان آشکار شده اما علیرغم درک حق، آنرا انکار نموده و به باطل رو می‌کنند.

آیه ۲۱: «مردگانی غیر زنده»، یعنی آن باصطلاح خدایان چون چیزی نمی‌آفرینند، اثری در زندگی شما (مشرکان) ندارند و برای شما در حکم مرده هستند.

ضمناً در آیه ۱ که میگوید «امر خدا آمد» یعنی آنقدر نزدیک شده است که گویا آمده، از آنجا که امروز می‌دانیم این آیات در زمانی نازل شده که هجرت (که کاملاً لیاقت دارد «امر خدا» نامیده شود) خیلی نزدیک بوده، لذا، این، یک پیشگویی تحقق یافته بوده و در عداد معجزات قرآنی است.

سخن این پاراگراف

در این پاراگراف نسبتاً طولانی به گوشه‌هایی از نعمتهای الهی که بشر غرق در استفاده

از آنهاست و به همین علت از آنها غافل است اشاره می‌شود، شاید بیداری و توجهی حاصل شود. نعمت هائی مانند:

هدایت بوسیله وحی (آیه ۲)

وجود جهان (آیه ۳)

آفرینش انسان (آیه ۴)

چارپایان که لباس و غذا و راحتی ما را تأمین می‌کنند (آیات ۵ تا ۸)

باران و رویش گیاهان (آیه‌های ۱۰ و ۱۱)

نظم جهان (آیه ۱۲)

امکان حمل و نقل آبی و خوراک دریائی (آیه ۱۴)

آرامش زمین (آیه ۱۵)

جهت‌یابی (آیه ۱۶)

و غیره و غیره.

آیا در این نعمت‌ها شکی هست؟

آیا در اینکه این نعمت‌ها از جانب خداست شکی هست؟

آیا در اینکه اینها مشتی از خروار و کمی است از بسیار شکی هست؟

اگر نه، پس چرا کفر؟ و چرا شرک؟ و چرا تکذیب پیامبران؟ اینها چیزهائی است که این پاراگراف می‌خواهد بگوید.

ترجمه تفسیری آزاد

بسم الله الرحمن الرحيم

امر خدا آمد، پس ای کافران! عذاب را به عجله نخواهیدش. خداوند منزّه و بالاتر است از آنچه با او شریک می‌کنند (۱)

ملائکه را با روحی از امر خویش بر کسانی از بندگانش که می‌پسندد می‌فرستد که هشدار دهید که خدائی جز من نیست. و از من پروا کنید (۲)

آسمانها و زمین را به حق آفرید. بالاتر است از آنچه با او شریک می‌کنند (۳) انسان را از نطفه ای آفرید. آنگاه، همو، ستیزه‌گری آشکار

است (۴) و چارپایان را آفرید که شما در آنها پوشش و منافع دیگر دارید و از آنها میخورید (۵) و در آنها زیبایی در زندگی تان دارید، وقتی که از چراگاه می آیند و وقتی که به سوی آن میروند (۶) و بارهای شما را بسوی شهری که جز به دشواری به آن نمیرسید، حمل میکنند که پروردگارتان رؤف و مهربان است (۷) و اسبها و قاطرها و الاغ ها که سوارشان میشوید و مایه زینت هستند و نیز چیزهایی بسیار زیاد را که نمیدانید می آفریند (۸) هدایت به راه معتدل بر عهده خداست و غیر از آن بیراهه است و اگر میخواست همگی تان را هدایت میکرد (۹) هموست که از آسمان برایتان آبی فرستاد، که از آن نوشیدنیی است و نیز روئیدنیی که در آن می چرانید (۱۰) و بوسیله آن برایتان زراعت و زیتون و خرما و انگور و همه میوه ها را میرویانند. که در آن آیه ای برای متفکران است (۱۱) و شب و روز و آفتاب و ماه را برایتان رام کرد و ستارگان به امر او رام هستند، که در این آیاتی برای عاقلان است (۱۲) و آنچه در زمین برایتان آفرید رنگارنگ است. که در این آیاتی برای پند پذیران است (۱۳) و هموست که دریا را رام کرد تا از آن گوشتی تازه بخورید و زینتی که برخویش بپوشید استخراج کنید. و کشتی را می بینید که آب را می شکافد و تا از فضل او روزیتان را جستجو کنید و شاید شکر بگزارید (۱۴) و در زمین لنگرهای درانداخت که مبادا شما را بلرزاند و رودها و راه هایی قرار داد شاید هدایت یابید (۱۵) و علامت هایی پدید آورد و بوسیله آنها و نیز ستارگان هدایت می یابید (۱۶) آیا کسی که می آفریند مانند کسی است که نمی آفریند؟ آیا ای کافران پند نمی گیرید؟ (۱۷) و اگر نعمتهای خدا را شماره کنید ، نمیتوانید آنها را به شمار آورید. و البته خداوند آمرزگار مهربان است (۱۸) و خداوند آنچه را که پنهان می کنید و یا آشکار میکنید میداند (۱۹) و آنانکه غیر از خدا را میخوانند بدانند که آنها چیزی نمی آفرینند بلکه خودشان مخلوقند (۲۰) مردگانی غیر زنده می باشند. و نمیدانند چه موقع برانگیخته خواهند شد (۲۱)

نحل ۲ آیات ۲۲ تا ۴۲

إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَزَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَآذَا أُنْزِلَ رُبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيُخْلِمُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّوهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلَا سَاءَ مَا يَزِيدُونَ ﴿٢٥﴾ قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَآتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوَقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْرِجُهُمْ وَيَقُولُ أَيَّنَ شُرَكَائِي الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقِقُونَ فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ فَأَلْقَوْا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ بَلَى إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلْيُنْسْ مَشْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾ وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَآذَا أُنْزِلَ رُبُّكُمْ قَالُوا خَيْرٌ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَكِنَّ الْآخِرَةَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ هُمْ فِيهَا مَشْأَوُونَ كَذَلِكَ يُخْرِجُ اللَّهُ الْمُنْتَقِينَ ﴿٣٠﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣١﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرٌ رَبِّكَ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٢﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَخَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٣﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ تَحْرِيصَ عَلَى هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٦﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ بَلَى وَعَدَا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَكِنْ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يُخْتَلَفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٣٨﴾ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٩﴾ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنَبْوِّنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَآجِرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤١﴾

پیش تفهیم

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:

طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: ای مردم نعمات خدا را بیاد آورید و مسیر صحیح را در پیش گیرید تا به سعادت دو جهان برسید.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: کفر و گردنکشی در مقابل خداوند مانع رشد شماست و اتخاذ این مواضع شما را به سعادت نمی رساند و ای مردم! کدام موقعیت آخرتی را برای خویش می پسندید؟ اگر بهشت جاودان را می پسندید پس زندگی متناسب با آن را در پیش گیرید و ای مسلمانان! در راه خدا هجرت کنید و موفق خواهید شد.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا حَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمَ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أُنْزِلَ رُبُّكُمْ قَالُوا أَصَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيُحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّوهُمْ بَغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا سَاءَ مَا يَزُرُونَ ﴿٢٥﴾ قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَآتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَحَرَّ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَنْتَاهُمْ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾

ریز درب: کفر و گردنکشی در مقابل خداوند مانع رشد شماست و اتخاذ این مواضع شما را به سعادت نمی رساند.

۲

الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَائِفِي أَنْفُسِهِمْ فَأَلْقَوْا السَّلَامَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ بَلَى إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَيْسَ مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾ وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرٌ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ هُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ

﴿٣١﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرٌ رَبِّكَ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَخَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٤﴾

ریزدرب: ای مردم! کدام موقعیت آخرتی را برای خویش می پسندید؟ اگر بهشت جاودان را می پسندید پس زندگی متناسب با آن را در پیش گیرید.

۳

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ إِنْ تَحَرَّصَ عَلَى هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ بَلَى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لِيَبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يُخْتَلَفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنَنْبُوْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَآ جُزْءَ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

ریزدرب: ای مسلمانان! در راه خدا هجرت و پایداری کنید که موفق خواهید شد.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لبّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای مردم! شما دائما دارید از بینهایت نعمت های پروردگارتان استفاده میکنید، لذا سزاوارنست جز رفتار شکر آمیز از شما سرزند.

در این پاراگراف می فرماید: ای کافران! از این خودبزرگ بینی ها و غفلت ها و نیرنگ ها و رفتارهای نا صحیح که باعث نابودی پیشینیان تان هم شد دست بردارید و به راه صحیح بازگردید تا سعادتمند شوید، و کافران در قیامت جوابگو نیستند و در این جهان نیز توقع بیجا دارند، در حالی که اهل تقوا در آخرت وضع مطلوب خواهند داشت، و کافران شرک خود را به خداوند نسبت می دهند و به عاقبت همانندانی پیش از خود توجه نمی کنند و قیامت را تکذیب می کنند و توجه ندارند که این نوع اعتقادات و این نوع رفتارها به شقاوت میرساند، و ای پیروان رسول خدا(ص)! هجرت در راه خدا به شما کمک خواهد کرد در دنیا زندگی شایسته و در آخرت نیز رستگار باشید.

۴- سوالات

- ۱- حالت کلی این پاراگراف چگونه است؟ (ارشاد مشفقانه؟ یا.....؟)
- ۲- چرا از کلمه «ابواب» (آیه ۲۹) استفاده فرموده؟
- ۳- در کدام آیه این پاراگراف از ضمیر متکلم وحده استفاده شده و چرا؟
- ۴- منظور از «تشاقون» (آیه ۲۷) چیست؟
- ۵- منظور از «علم» (آیه ۲۷) چیست؟
- ۶- چرا در آیه ۲۸، به جای «تتوفاهم» نفرموده «توفاهم»؟
- ۷- با توجه به آیه ۳۴، آنها چه چیزی را مسخره میکردند؟

۵- حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه های ۴۱ و ۴۲ به وضوح فهمیده میشود مومنانی که مورد آزار فعالان کفر قرار میگرفتند تشویق به هجرت شده اند.

۶- پیشگویی های تحقق یافته

با توجه به آیه های ۴۱ و ۴۲ از آنجا که بعداً معلوم شد این سوره نزدیک به هجرت بزرگ نازل شده، فهمیده می شود این دو آیه در ایجاد ذهنیت مساعد برای مسلمانان

نازل شده است و حاوی یک پیشگوئی محقق شده بوده و در عداد معجزات قرآنی است.

۷ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

مکانیزم نیمه دوم آیه ۲۲ حتی برای ما قرن بیست و یکمی ها نیز مشخص نیست، چه رسد به مخاطب های اولیه. همچنین است نیمه اول آیه ۲۳.

آیه های ۲۵ و ۲۷ قیامتی است و به علتی که بارها شرح داده ایم بالاتر از اذهان ما و آنها است. همچنین است آیات ۲۸ تا ۳۴. آیه ۲۶ از آن لحاظ که مواردش در آن روز مشخص نبود و امروز هم پیشرفت فوق العاده ای ننموده، بالاتر از ذهنیات ما و آنان است. آیه ۴۰ از شئون الهی است و مطلقا بالاتر از ذهنیات ما است.

۸ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیات ۲۲ تا ۲۴ و ۳۱ تا ۳۵ و ۴۰، بقیه «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلید های تفسیری

بحث متنی

آیه ۳۷ بدون اینکه فرع بر آیه ای باشد پُرانتزی است. همچنین است موقعیت آیه ۴۰.

«قسمتی از» بار دیگران را نیز

آیه ۲۵ متضمن نکته ظریفی است.

معلوم است که آدمی بار خود را در قیامت بر می دارد.

یعنی مسئول اعمال خودش است و به عقاب اعمال زشت خویش باید برسد. اما اینکه فرموده «قسمتی از» بار کسانی که بدون علم گمراهشان کرده یعنی چه؟ کسی را که این فرد مستکبر گمراه کرده، علی‌القاعده باید تمام بار او را بردارد پس چرا فرموده «قسمتی از آن» را؟ واضح است آن فرد گمراه شده، نیز سرمایه‌ای از عقل و فهم و آزادی و اختیار داشته و می‌توانسته با استفاده از این سرمایه در مقابل رفتار آن فرد مستکبر بایستد و از او پیروی نکند، اما این کار را نکرده است. یعنی از سرمایه‌های خدادادی استفاده نکرده و از او پیروی کرده است. بنا بر این گمراهی او، «قسمتی» بعلت فشارها، تبلیغات، توطئه و برنامه ریزی‌های آن فرد مستکبر بوده و «قسمتی» بعلت استفاده نکردن خودش از سرمایه‌های خدادادی که وسیله هدایت و نجاتش بوده، و به این ترتیب، مسئولیت گمراهی او، «قسمتی» با خودش است و «قسمتی» با آن فرد مستکبر.

مشركان معمولاً «جبری» هم هستند

با توجه به آیه ۳۵ و نیز با توجه به مفهوم مخالف «درب»، موقعیت‌های ناپسندی که منجر به شقاوت دو جهان خواهد شد عبارت است از:

- ۱- مسخره کردن آموزه‌های دینی (آیه ۳۴)، ۲- مغلطه‌کاری و القای مطالب باطل، در خصوص «خواست خدا» بودن اعمال کافران (آیه ۳۵)، ۳- ادای سخت‌ترین قسم‌ها بر واقع نشدن قیامت (آیه ۳۸)، ۴- اختلاف (درباره حق) (آیه ۳۹).

قبلاً در سوره‌های پیشین بارها و بارها مطالب فوق را دیده‌ایم. چیزی که اندکی توضیح لازم دارد، موضوع ردیف ۲ است که ذیلاً عرض می‌کنیم:

مشركان قائل به نوعی جبر بودند و (هستند) و اعمال خود و هر کس دیگر را خارج از اراده فاعل آن دانسته و به این ترتیب تظاهر به نوعی حقانیت برای مجموعه خویش می‌کردند.

ترجمه تفسیری آزاد

خدای شما خدائی است واحد. پس کسانی که به آخرت ایمان ندارند، قلوبشان انکارگر است و سرکشی میکنند (۲۲) البته خداوند آنچه را که پنهان می‌کنند و آنچه را آشکار می‌کنند میداند البته او سرکشان را دوست ندارد (۲۳) و وقتی که به آنها گفته میشود

پروردگارتان چه فرستاده میگویند افسانه های پیشینیان است (۲۴)
تا بارهای خود را در روز قیامت بطور کامل بر دارند و نیز قسمتی
از بارهای کسانی را که بدون علم گمراهشان کرده اند. توجه کنید،
بدباری است که بر میدارند (۲۵)

پیشینیان آنان نیز نیرنگ کردند. پس خداوند نیز بنیان آنها را
برکند و سقف بر آنان فرود آمد و عذاب از جایی که فکرش را
نمیکردند به سروقتشان رسید (۲۶) آنگاه در روز قیامت خوارشان
میکند و میگوید آن شریکانم که در مورد آنها بسختی با مومنان
مخالفت میکردید کجا هستند؟

صاحبان علم چنین ارزیابی میکنند: امروز خواری و بدی علیه
کافران است (۲۷)

همان کسانی که به خویش ظلم میکنند، و وقتی ملائکه جانشان را
دریافت میکنند، از در تسلیم درمی آیند و میگویند ما هیچ کار
بدی نمیکردیم، بلی، خداوند میداند چه میکرده اید (۲۸)
به آنان خطاب میشود اینک داخل درب های جهنم شوید که در آن
جاودانید و جایگاه متکبران چه بد است (۲۹)

و به کسانی که تقوا پیشه کرده بودند گفته میشود پروردگارتان چه
نازل کرده؟ میگویند خوب. برای کسانی که نیکی کردند، در این
جهان پاداش نیکی خواهد بود و خانه آخرت بهتر است و سرای اهل
تقوا چه نیکوست (۳۰) بهشتهائی جاودان که داخلش میشوند. در
آن هر چه بخواهند خواهند داشت. خداوند تقوا داران را اینطور
پاداش میدهد (۳۱)

همان ها که ملائکه جان آنها را در حالیکه پاکیزه هستند دریافت
میکند و به آنها میگویند سلام بر شما داخل بهشت شوید بسبب
آنچه انجام میدادید (۳۲)

آیا اینان به چیزی غیر از آمدن ملائکه یا آمدن امر پروردگارت رضایت نمیدهند؟ پیشینیان آنها نیز چنین کردند و خدا به آنها ظلمی نکرد بلکه خودشان به خویش ظلم میکردند (۳۳) و بدی های اعمال زشتی که میکردند به آنان رسید و آنچه را که مسخره میکردند بر سرشان فرود آمد (۳۴)

و مشرکان میگویند اگر خدا نمیخواست، نه ما و نه نیاکان ما هیچ چیزی را با او شریک نمیکردیم، و چیزی را هم حرام نمی نمودیم. پیشینیان آنها نیز چنین میگفتند. مگر برعهده پیامبران چیزی غیر از رساندن آشکار هست؟ (۳۵)

و البته در هر امتی، رسولی برانگیختیم که خداوند را عبادت کنید و از طاغوت دوری کنید. از مخاطب های آن پیامبران کسانی را خداوند هدایتشان کرد و کسانی به گمراهی دچار شدند. پس در زمین بگردید و ببینید عاقبت تکذیبگران چه شد (۳۶)

ای پیامبر! اگر چه بر هدایت آنها حریص هستی اما خداوند کسی را که گمراه کرده هدایت نمی کند و یآوری نخواهند داشت (۳۷) و سخت ترین قسم های خویش را ادا کردند که خداوند کسی را که مرده، زنده نمی کند. بلی، وعده ای است که بر عهده اوست و لیکن اکثر مردم نمیدانند (۳۸) تا اینکه علاوه بر رسیدن اهداف الهی، ضمنا برایشان آنچه را که در موردش اختلاف میکردند آشکار کند و اینکه کافران بدانند که دروغ میگفتند (۳۹)

جز این نیست که گفتار ما به چیزی وقتی که اراده اش کردیم این است که بگوییم باش، خواهد شد (۴۰)

و کسانی که پس از ظلمی که دیده اند در راه خدا مهاجرت کنند آنها را در این جهان بخوبی جای خواهیم داد و البته پاداش آخرت بزرگتر است اگر بدانند (۴۱) همان

کسانی که صبر کردند و بر پروردگار خویش توکل نمودند (۴۲)

نحل ۳ آیات ۴۳ تا ۶۰

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾
 بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾ أَفَأَمِنَ
 الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾
 أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقْلِبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُوفٌ رَحِيمٌ
 ﴿٤٧﴾ أَوْ لَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالْشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ
 دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا
 يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾ وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا
 إِلَهَيْنِ اثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَإِيَّايَ فَارْهَبُونَ ﴿٥١﴾ وَلَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الَّذِينَ
 وَاصِبًا أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجَاوَزُونَ
 ﴿٥٣﴾ ثُمَّ إِذَا كُشِفَ الضُّرُّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ
 فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللَّهِ لَتَسْأَلُنَّ عَمَّا
 كُنْتُمْ تُفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ
 بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيَسْكُنُ عَلَىٰ
 هُنَّ أَمْ يَدُسُّ فِيهِ الرِّثَابُ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلَّهِ
 الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾

پیش تفهیم

۱- استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
 طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه
 کرده ایم که مطابق ذیل است:
درس: ای مردم نعمت های خدا را بیاد آورید و مسیر صحیح را در پیش گیرید تا به
 سعادت دو جهان برسید.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: ای مردم! به قدرت های الهی توجه کنید و به راه درست برگردید، و توجه به
 موقعیت خداوند و هماهنگ شدن با نتیجه آن، به سعادت می رساند، اما داشتن اعتقاد
 غلط راجع به او به شقاوت می رساند، و ای پیامبر! کماکان رسالت را با قوت پی بگیر.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجُلًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾

ریزدرپ: ای پیامبر! کما کان رسالتت را با قوت پی گیر.

۲

أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقْلُبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٧﴾

ریزدرپ: ای مردم! به قدرتهای الهی توجه کنید و به راه درست برگردید.

۳

أَوْ لَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَقَّهُ طَالُلُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾

ریزدرپ: ای مردم! توجه به موقعیت خداوند و هماهنگ شدن با نتیجه آن، به سعادت می رساند.

۴

وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَخِفُوا إِيَّاهِ تَنْبِيْنٍ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَإِيَّايَ فَارْهَبُونَ ﴿٥١﴾ وَلَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾

ریزدرپ: ای مردم! داشتن اعتقاد غلط راجع به او به شقاوت می رساند.

۵

وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ إِذَا كُشِفَ الضُّرُّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

ریزدرب: ای مردم! به قدرت‌های الهی توجه کنید و به راه درست برگردید.

۶

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾

ریزدرب: ای مردم! داشتن اعتقاد غلط راجع به خداوند به شقاوت می‌رساند.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت‌هایی را که می‌بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لب مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف‌ها، و ریزدرب‌ها، و جمع بندی ریزدرب‌ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می‌بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می‌فرماید: ای مردم! شما دائماً دارید از بینهایت نعمت‌های پروردگارتان استفاده میکنید، لذا سزاوارنست جز رفتار شکر آمیز از شما سرزند.

در پاراگراف ۲ می‌فرماید: ای کافران! از این خودبزرگ بینی‌ها و غفلت‌ها و نیرنگ‌ها و رفتارهای نا صحیح که باعث نابودی پیشینیان تان هم شد دست بردارید و به راه صحیح بازگردید تا سعادتمند شوید، و کافران در قیامت جوابگو نیستند و در این جهان نیز توقع بیجا دارند، در حالی که اهل تقوا در آخرت وضع مطلوب خواهند داشت، و کافران شرک خود را به خداوند نسبت می‌دهند و به عاقبت همانندان پیش از خود توجه نمی‌کنند و قیامت را تکذیب می‌کنند و توجه ندارند که این نوع اعتقادات و این نوع رفتارها به شقاوت میرساند، و ای پیروان رسول خدا(ص)! هجرت در راه خدا به شما کمک خواهد کرد در دنیا زندگی شایسته و در آخرت نیز رستگار باشید.

در این پاراگراف میفرماید: ای پیامبر! پیامبران قبلی نیز راهنمایان وحی بود و تو نیز این پندها را برای مردم بیان کن و بشر غرق در نعمت‌های الهی است ولی عده‌ای که به آخرت ایمان ندارند به وضعیت ناپسند منتقل خواهند شد، و این کافران چه ایرادی دارند که خلاف جهت کل جهان رفتار می‌کنند؟

۴ - سوالات

- ۱- منظور از «ذکر» (آیه ۴۴) چیست؟
- ۲- از مطالب این پاراگراف فهمیده میشود که پیامبران سابق با «معجزات» و «کتاب‌ها» بسوی قومشان فرستاده میشدند و به سوی پیامبر ما (ص) «ذکر» نازل شد تا «برای مردم» «چیزی را که بسویشان نازل شده»، «بیان کند» با توجه به این مطالب، بگوئید: منظور از «چیزی را که بسویشان نازل شده» چیست؟
- ۳- آیا «ذکر» و «چیزی را که بسویشان نازل شده»، یک چیز است؟ (برای جواب فقط دلیل قرآنی ارائه کنید)
- ۴- باتوجه به مطالب این پاراگراف، اگر بگوئیم وظیفه آنحضرت این بوده که «ذکر» را برای مردم «بیان» کند درست است؟ (بادلایل قرآنی جواب دهید)
- ۵- مخاطب کلمه «فاسئلوا» چه کسانی است؟ (کافرانی که مسئله دار شده بودند ولی از ترس روسای قبایل هنوز جرئت اعلام ایمان نداشتند؟ یا...؟)
- ۶- در تفاسیر راجع به سوال فوق جستجویی نموده و سپس تصمیم بگیرید که جواب صحیح چیست.

۵ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیات پاراگراف قبل و نیز چندین پاراگراف در سوره‌های قبل فهمیده میشود که بسیاری از کفار معمولی خیلی میل داشتند اعلام ایمان کنند اما از ترس روسای قبایل این کار را نمیکردند، از این پاراگراف (سه آیه ۴۵ تا ۵۰) به وضوح فهمیده میشود که خود روسای قبایل نیز این موضوع را حس کرده و فهمیده بودند که دارند قافیه را می‌بازند و لذا به تکاپو افتاده بودند.

در آیه‌های ۵۸ و ۵۹ اشاره‌ای به موضوع «دختر کشی» که در میان برخی از اعراب معمول بود دیده میشود که البته در همینجا هم شیوع امر مذکور فهمیده نمیشود.

۶ - در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب سروش و برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه ۵۲ «قیامتی» است، و هیچ بنی بشری تجربه اش را ندارد، و قبل از قیامت نخواهد داشت، لذا، چه در آن روزهای نزول وحی و چه الی یوم القیامه بالاتر از ذهنیات بشر خواهد بود.

در آیه های ۴۹ و ۵۰ به موجوداتی اشاره شده که معهود ما بشر قرن حاضر هم نیست، چه رسد به مشافهین ۱۴۰۰ سال قبل!

آیه های ۴۳ و ۴۴ مربوط به وحی است، و از آنجا که از شئون الهی است، فوق ذهنیات هر بنی بشری است، چه رسد به معاصران نزول.

۷ - پیشگویی های تحقق یافته

در آیه ۴۱ توصیه ای به مهاجرت شده، و دیدیم مهاجرتی با توفیق زیاد به وقوع پیوست.

۸ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۴۵ تا ۴۷ و ۵۱ و ۵۴ و ۵۵ و ۵۷، بقیه «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

معنی برخی کلمات

با توجه به کلمه «واصباً» (=در دناک)، از بین سه معنی کلمه «دین»، آن معنی که به «قیامت» مرتبط است بهتر به آیه ۵۲ می خورد.

از «اهل ذکر» بپرسید ...

در رابطه با آیه های ۴۳ و ۴۴ در حقیقت، جمله «پس بپرسید از اهل ذکر اگر خودتان نمی دانید» جمله ای است پرانتزی و با توجه به این نکته، مطلب آیه های ۴۳ و ۴۴ چنین خلاصه می شود: ای پیامبر! پیامبران قبل از تو اینطور بودند که:

۱- وحی بسویشان می آمد،

۲- با دلایل روشن (مثلاً معجزات) تأیید می شدند،

۳- و نیز کتابهای آسمانی همراهشان بود. و بسوی تو نیز این قرآن را فرستادیم تا برای این مردم بیان کنی.

خلاصه اینکه با توجه به «درس»، برای اینکه بشر بتواند سعادت دو جهان را بدست بیاورد، باید طرح و برنامه و نقشه راه داشته باشد که آن همان است که نزد پیامبرمان بود یعنی قرآن.

اما اینکه فرموده «بپرسید از اهل ذکر اگر نمی‌دانید» یعنی اینکه این حرف جدیدی نیست. سابقه قبلی دارد. به عبارت دیگر این جمله پرانتزی همعرض است با دوآیه آخر سوره اعلی.

خلاصه اینکه «اهل ذکر» لازم نیست چنانکه المیزان گفته معصومین باشند، بلکه همیشه کسانی بوده اند که «دین شناس» و «کتاب آسمانی شناس» بوده اند، و آیه مورد نظر دارد به کفاری که تحت تاثیر قرآن (آن مقدار که تا کنون - که نزدیک های هجرت باشد نازل شده) قرار گرفته و در کفرشان تردید پیدا کرده بودند میگوید اگر شکی در حقانیت این پیغمبر دارید به اشخاصی که دین شناس و کتاب آسمانی شناس هستند مراجعه کنید.

تأخیری می‌اندازیم شاید تنبه یابید

موضوع آیات ۴۵ تا ۴۷ یعنی اینکه اگر این اتفاقات برای صاحبان توطئه‌های بد رخ بدهد عادلانه است، اما خداوند از آنجا که بسیار رئوف و مهربان است این عدالت را به اجرا در نمی‌آورد. بلکه در اثر رأفت و رحمت خویش باز هم مهلتی می‌دهد و تأخیری می‌اندازد، تا شاید برای بعضی‌ها تنبهی رخ دهد، و بازگشتی کنند.

«سجده» سایه، سایر موجودات، ملائکه، و انسان

در رابطه با آیات ۴۸ تا ۵۰ سجده‌ای که ما به تصور می‌آوریم، اظهار «رام»ی و تواضع در مقابل خداوند است که از طریق خود را به زمین انداختن و اظهار کوچکی نمودن صورت می‌گیرد.

چیزی که در آیه ۴۸ مطرح شده بسیار شبیه همان است.

اگر به سایه‌ها توجه نمائید، ملاحظه خواهید نمود که سایه‌ها، انگار که خود را به زمین انداخته و دارند خود را را روی زمین می‌کشند، و از لحاظ سمبلیک می‌توان آن را بسیار شبیه سجده دانست.

البته چون سجده یک عمل ارادی است، افضل است، و لذا حرکت سایه روی زمین را باید شبیه سجده قلمداد کرد نه سجده را شبیه آن.

با توجه به آیه ۴۹، سجده ملائکه مفهوم است.

اما سجده جنبندگان در کل آسمانها و زمین، چون شامل همه جور موجوداتی اعم از جاندار و بیجان می‌شود، می‌توانیم از مفهوم آیه ۴۸ مدد بگیریم و معنی سجده آنان را به ذهن بیاوریم.

سجده موجودات بیجان (مثلاً آنچه که در ابتدای سوره رحمان دیدیم که «درخت و گیاه» یا «درخت و ستاره» سجده می‌کنند)، می‌باید بمعنی «رام» شدن کامل در مقابل قوانین الهی که همان قوانین قرار داده شده در ذات جهان است، بوده باشد.

آنچه در آیه ۵۰ آمده مفهوم را کاملاً تکمیل می‌کند که درکِ موقعیتِ خداوندیِ خداوند و عمل به وظیفه، همان اتخاذ موضع صحیح است که توسط هر مخلوقِ آگاهِ ذی‌شعور، مانند ملائکه، صورت می‌گیرد.

سجده در موجودات بی‌جان نیز بصورت پیروی کامل و تخطی نکردن از نظام جهانی آفرینش و انجام کامل صحیح بی‌خطای نقش خویش، می‌باشد.

در مورد انسان نیز، این دو نکته (یعنی درک موقعیت خداوندی و عمل به وظیفه) در اعمال عبادی (و در اوج آنها در سجده) نمود می‌یابد.

از طرفی جنس مؤنث را بی‌ارزش می‌دانید و از طرف دیگر می‌پرستید؟

چکیده آیات ۶۰-۵۶ این است که برای باصطلاح «خدایان» خویش قربانی‌هایی می‌نمودند، و زاده شدن مولود پسر را نتیجه سعادت شخص، و مولود دختر را نتیجه بی‌ارزشی او و والدینش حساب می‌کردند، و ملائکه را نیز دختران خداوند می‌دانستند، و بسیاری از باصطلاح «خدایان» آنها نیز بعضی از ملائکه بودند. البته در بطن همین اعتقاد آنها تناقضی هم هست باین ترتیب که چیزی را که برای خویش بد می‌دانستند، همان را پرستش هم می‌کردند.

البته درباره دخترکشی و پرستیدن «دختران خدا» قبلاً شرحی گفته ایم.

ترجمه تفسیری آزاد

ای پیامبر! قبل از تو کسی را به رسالت نفرستادیم مگر که بسویشان وحی میکردیم، پس، ای مردم! اگر در باره این موضوع خبری ندارید، از اهل علم و اطلاع پرسید

(۴۳) بله، اینطور بود که آن پیامبران را با دلایل روشن و نوشته ها بر اقوامی که در حوزه رسالتشان بود میفرستادیم، و این قرآن را نیز بسوی تو فرستادیم تا برای مردم بیان کنی که چه مطالبی برای آنان فرستاده ایم و شاید تفکر کنند (۴۴)

آیا آنهایی که توطئه های بد نمودند ایمن هستند از اینکه زمین آنها را فرو ببرد یا اینکه عذاب از جایی که به فکرشان نمیرسد بسویشان بیاید؟ (۴۵) یا اینکه هنگام رفت و آمدشان آنها را بگیرد و نتوانند کاری کنند؟ (۴۶) یا اینکه آنان را در حال ترس فراگیرد؟ و البته پروردگارتان رؤف و مهربان است (۴۷)

آیا اینان چیزهایی را که خداوند آفریده، نمی بینند که سایه شان از راست و چپ سجده کنان و با اظهار کوچکی می آیند؟ (۴۸) و آنچه در آسمانها و زمین است اعم از جنیندگان و ملائکه، برای خداوند سجده می کنند و سرکشی ندارند (۴۹) از پروردگارشان که فوقشان است خشیت دارند و به آنچه مامورند عمل میکنند (۵۰)

خداوند گفت دو خدا نگیرید. جز این نیست که او خدایی است یگانه. و فقط از من پروا کنید (۵۱) و آنچه در آسمانها و زمین است از آن اوست و قیامت دردناک نیز از آن اوست. پس، آیا از غیر او پروا میکنید؟ (۵۲)

ای مردم! هر نعمتی که دارید از خداست. و هنگامیکه ناراحتی به شما برسد بسوی او ناله درد آلود سر میدهید (۵۳) آنگاه که ناراحتی را از شما برطرف کرد فوراً عده ای از شما برای پروردگارشان شریک میگیرند (۵۴) تا نسبت به آنچه که به آنان عطا کرده ایم کفران ورزند. بر آنان چنین مقرر میشود که برخوردار شوید و بزودی خواهید دانست (۵۵)

این کفار از آنچه روزیشان کرده ایم، برای باصطلاح خدایانشان،

نصیبتی قرار میدهند. به خدا قسم حتماً درباره آنچه که افترا می
بندند باز خواست خواهند شد (۵۶)

این کفار ملائکه را دختران خدا قرار میدهند، و برای خودشان اولاد
پسر را می پسندند، منزّه است خداوند از اینکه اولاد داشته باشد
(۵۷) و هنگامی که به یکی آنها مژده دختر داده شود رویش از شدت
ناراحتی سیاه میشود اما اندوه خود را فرو میخورد (۵۸) و مژده ای
را که به او داده شده آنقدر بد میداند که نمیداند از قوم خویش
متواری شود و اینکه آیا دختر نوزاد را با خواری نگه دارد یا در زیر
خاک پنهانش کند؟ چه زشت است حکمی که می کنند (۵۹)

برای آنها که به آخرت ایمان ندارند مَثَل زشت و برای خداوند مثل
بالا تر است و همو پیروزمند حکیم است (۶۰)

نحل ۴ آیات ۶۱ تا ۷۲

وَلَوْ يَأْخُذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَآئِبَةٍ وَلَكِنْ يُوَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْجِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكُذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَىٰ لَا جَرْمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُّفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَرِيقٌ لَّهُمُ الشَّيْطَانُ أَغْوَيْنَاهُمْ فَهُمْ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَا أُنزِلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾ وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْبَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾ وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ ﴿٦٦﴾ وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّاكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَآذِي رِزْقِهِمْ عَلَىٰ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِعِزَّةِ اللَّهِ يَتَّخِذُونَ ﴿٧١﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَيْنٌ وَخَفَذَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَيَنْعِمَتِ اللَّهُ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٧٢﴾

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج می‌کنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: ای مردم نعمت های خدا را بیاد آورید و مسیر صحیح را در پیش گیرید تا به سعادت دو جهان برسید.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: یادآوری گوشه ای دیگر از آیات و نعمت های الهی و انتقاد از کافران که به همه اینها بی توجه بوده و شرک می‌ورزند.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ ذَاتِهِ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْذِنُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكُذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَىٰ لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُّفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

ریزدرب: نکوهش کافران که به این حقایق بی توجه بوده و شرک می - ورزند.

۲

وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾ وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّعَبْرَةِ سُقْيَاهُمْ إِنَّ فِي بَطْنِهِ مِن بَيْنِ فَرَتٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ ﴿٦٦﴾ وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بَطْنِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّاكُمْ وَمِنْكُمْ مَّن يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْنًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَآذِي رِزْقِهِمْ عَلَىٰ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَيْنَ وَحَفْدَةٍ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِعِمَّتِ اللَّهُ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٧٢﴾

ریزدرب: یادآوری گوشه ای دیگر از آیات و نعمت های الهی.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقا با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقا می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای مردم! شما دائما دارید از بینهایت نعمت های پروردگارتان استفاده میکنید، لذا سزاوارنست جز رفتار شکر آمیز از شما سرزند.

در پاراگراف ۲ می فرماید: ای کافران! از این خودبزرگ بینی ها و غفلت ها و نیرنگ ها و رفتارهای نا صحیح که باعث نابودی پیشینیان تان هم شد دست بردارید و به راه صحیح بازگردید تا سعادتمند شوید، و کافران در قیامت جوابگو نیستند و در این جهان نیز توقع بیجا دارند، در حالی که اهل تقوا در آخرت وضع مطلوب خواهند داشت، و کافران شرک خود را به خداوند نسبت می دهند و به عاقبت همانندان پیش از خود توجه نمی کنند و قیامت را تکذیب می کنند و توجه ندارند که این نوع اعتقادات و این نوع رفتارها به شقاوت میرساند، و ای پیروان رسول خدا(ص)! هجرت در راه خدا به شما کمک خواهد کرد در دنیا زندگی شایسته و در آخرت نیز رستگار باشید.

در پاراگراف ۳ میفرماید: ای پیامبر! پیامبران قبلی نیز راهنمایان وحی بود و تو نیز این پندها را برای مردم بیان کن و بشر غرق در نعمت های الهی است ولی عده ای که به آخرت ایمان ندارند به وضعیت ناپسند منتقل خواهند شد، و این کافران چه ایرادی دارند که خلاف جهت کل جهان رفتار می کنند؟

در این پاراگراف کافران را که علی رغم این همه نعمت های گوناگون این رفتارها را دارند نکوهش می فرماید.

۴- حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

در آیه ۶۷ اشاره به گرفتن عرقیات از خرما و انگور و در آیه های ۶۸ و ۶۹ اشاره به استفاده از غسل و در آیه ۷۰ اشاره به رسیدن برخی از مردم به سن های خیلی بالا و در آیه ۷۱ اشاره به اختلاف طبقاتی نسبتا زیاد دیده میشود.

۵ - آیات برجسته این پاراگراف

آیه ۶۸ (واوحی ربک الی النحل . .) آنقدر مشهور است و آنقدر کاشیکاری شده است که در اینجا و آنجا دیده میشود که بهتر است ما چیزی از برجستگی‌اش نگوئیم.

۶ - در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه ۶۳ از این لحاظ که مربوط به اقوامی است که در قبل از تاریخ بوده اند، و علم باستان شناسی آنقدر رشد نکرده که ما از اوضاع و احوال آنها مطلع باشیم، برای ما نیز روشن نیست، چه رسد به مخاطبان اولیه این آیات. مکانیزم اجرائی آیه ۶۱ برای ما ساکنان قرن ۲۱ نیز روشن نیست چه رسد مخاطب های اولیه!

۷ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۶۱ تا ۶۵، بقیه آیات این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

دریافتهای کوتاه مستقیم

آیه ۶۳: با توجه به قرینه «من قبلک» (قبل از تو)، در «فهو و لیهم الیوم» (امروز سرپرستان است)، کلمه «امروز»، به معنی برزخی آن است. آیات ۶۴ تا ۷۲: بعضی از مطالب این قسمت در سوره های قبلی آمده، اما زمینه همه این مطالب توجه دادن آدمی به نعمتهایی است که از بس آنها را دیده، برایش عادی شده. آیه ۶۷: اشاره ای به این هست که از انگور می توان شراب گرفت و از همین جا معلوم می شود که در این مقطع هنوز حکم تحریم شراب نازل نشده بود. آیه ۶۹: راجع به زبور غسل می فرماید «از همه نوع میوه جات بخور»، اشاره ای به این هست که شهد گل مقدمه میوه است و چنانکه به «جنین انسانی» می توان «آدمیزاد»

گفت، در آیه مذکور نیز «شهد گل» را «میوه» نامیده است. آیه ۷۰: چیزی که ما عادت کرده‌ایم راجع به پیران تصور کنیم «ناتوانی» است، اما ظاهراً ملاک خداوند با عادت و سلیقه ما فرق می‌کند و آنحضرت «نادانی» را ضعف مهمتری می‌داند.

از تفسیر متمایل به سرمایه‌داری یا سوسیالیستی بپرهیزید

در رابطه با آیه ۷۱ این آیه از لحاظ مفسران محترم مختلف به تفسیرهای مختلفی تفسیر شده که عمدتاً می‌توان آنها را به سه دسته بزرگ تقسیم کرد:

۱- تفسیرهای متمایل به سرمایه‌داری و بازار، بطور خلاصه به این معنی که ثروت یک موهبت الهی است و کسی که آنرا ندارد نباید به کسی که دارد حسادت کند زیرا آنرا خدا داده و اگر کسی حسادت کند به این معنی است که با خداوند مخالفت ورزیده که این عین کفر و شرک و گناه کبیره و ... است.

۲- تفسیرهای متمایل به سوسیالیسم، بطور خلاصه به این معنی که آیه در صدد انتقاد از کسانیکس که ثروتشان را تقسیم نمی‌کنند تا همگان از ثروت همگانی بهره‌مند شوند و انجام ندادن این کار (همانطور که در انتهای آیه آمده) انکار نعمت خداوندی است.

۳- تفسیرهای خارج از این دو طیف که از لحاظ تنوع زیاد است اما از لحاظ اهمیت و مورد قبول واقع شدن و مورد دفاع قرار گرفتن، به هیچ روی در سطح آن دو طیف اصلی نیست.

اما، ما در این تفسیر به «درس» و «درب» که هر دو از خود آیات گرفته شده‌اند نگاه می‌کنیم و چیزی را از خارج قرآن بر آن تحمیل نمی‌کنیم و عرض می‌کنیم: آنچه از «درس» و «درب» استفاده می‌شود این است که آدمی باید در آیات و نعمت های الهی دقت کند و موضوع آیه ۷۱ نیز از این موضوع مستثنی نیست.

اگر با دید «درس» و «درب» که «قرآنی‌ترین» دید است به آیه نگاه کنیم باید «نکات نعمتی» آن را از «نکات غیر نعمتی» آن جدا کنیم.

نکات نعمتی آیه ۷۱ کدام است؟

نکته نعمتی آیه ۷۱ این است که «خداوند به بعضی از شما رزق بیشتری داد».

نکته غیر نعمتی آیه ۷۱ این است که «آنانکه برتر شدند، روزیشان را بر مملوکشان تقسیم نمی‌کنند که با آنان مساوی شوند». باید توجه داشت که جمله اخیر یک جمله

معتزله (پرانتری) است و جزء سخن اصلی نیست که بتواند مورد چنان استنتاج‌هایی (سرمایه‌داری یا سوسیالیستی) واقع بشود. عبارت دیگر آنهمه استنتاج‌های مختلف، اعم از تفسیرهای مایل به سرمایه‌داری یا سوسیالیستی، کاملاً زاید بوده است. البته وجه نعمتی «به بعضی از شما رزق بیشتری داد» واضح است زیرا این امر «موتور حرکتِ رو به پیش جامعه بشری» است.

ترجمه تفسیری آزاد

اگر قرار باشد خداوند مردم را بسبب ظلمشان بگیرد، روی زمین هیچ جنبنده ای نخواهد ماند ولیکن آنها را تا سرآمدی معین مهلت میدهد. پس هنگامی که سرآمدشان سررسید، نه ساعتی تأخیر خواهند داشت و نه جلو خواهند افتاد (۶۱)

و چیزی را که خودشان بدشان می آید به دروغ به خدا نسبت میدهند و به دروغ چنین میگویند که آن چیزی که به نظرشان خوب می آید، برای آنان است. چاره ای ندارند جز اینکه آتش از آن آنان است و بسوی آن با سرعت رانده میشوند (۶۲)

به خدا قسم البته بسوی اقوام قبل از تو نیز رسولانی فرستادیم اما شیطان اعمالشان را برایشان آراست. و در آن روز قیامت همو سرپرست آنهاست و عذابی دردناک خواهند داشت (۶۳) و این کتاب را بر تو نازل نکردیم مگر برای اینکه برایشان آنچه را که در آن اختلاف پیدا کرده اند بیان کنی و نیز هدایت و رحمتی برای مومنان باشد (۶۴)

و خداوند از آسمان آبی فرستاد و بوسیله آن زمین را پس از مرگش زنده کرد. البته در این آیاتی است برای کسانی که می شنوند (۶۵) و برای شما درباره چارپایان عبرتی است: از آنچه در شکمهای آنهاست به شما می نوشانیم و از میان سرگین و خون شیر خالص و گوارا برای نوشندگان دارند (۶۶) و از میوه های نخلستان ها و

تاکستان ها روزی نیکو و مایه مستی میگیرید که البته در این آیتی برای خرد ورزان است (۶۷) و پروردگارت به زنبور عسل وحی کرد که از کوهها و درختان و آنچه برمی افرازند خانه بگزیند (۶۸) سپس از شهد همه نوع میوه جات بخورد و به راه های پروردگارت به سهولت روان باشد. آنگاه از شکمهایشان نوشابه ای به رنگهای گوناگون خارج میشود که در آن برای مردم شفاست. که البته در این آیتی برای اندیشمندان است (۶۹) و خداوند شما را آفرید، آنگاه شما را بطور کامل دریافت می کند، و بعضی از شماها آنقدر عمر میکنید که به پائین ترین درجات زندگی میرسید. آنقدر که پس از دانایی به جایی میرسید که چیزی ندانید. که خداوند البته دانای قدرتمند است (۷۰) و خداوند بعضی از شما را از لحاظ روزی بر بعضی دیگر برتری داد. پس آنانکه برتر شدند روزی شان را بر مملوکشان تقسیم نمی کنند که با آنان مساوی شوند. آیا نعمت خدا را انکار می کنند؟ (۷۱) و خداوند از خودهاتان برایتان جفتهائی قرار داد و برایتان از جفتهاتان اولاد و یاورانی قرار داد و شما را از چیزهای دلپسند روزی داد. آیا به باطل ایمان آورده و به نعمت خدا کافر میشوند؟ (۷۲)

نحل ۵ آیات ۷۳ تا ۸۳

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾
 فَلَا تَصْرَبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ
 عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَثْنُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ
 لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا زُجْلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ
 أَيْنَمَا يُوَجِّههُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾
 وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ
 شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾ وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمْ السَّمْعَ
 وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوْ السَّمَاءِ مَا
 يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ
 لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّوهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا
 أَثَانًا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ ﴿٨٠﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظَلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ
 لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمُ بَأْسَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾
 فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُوهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ
 ﴿٨٣﴾

پیش تفهیم

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
 طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه
 کرده ایم که مطابق ذیل است:
درس: ای مردم نعمات خدا را بیاد آورید و مسیر صحیح را در پیش گیرید تا به
 سعادت دو جهان برسید.
 برآیند درسی فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:
درب: ای مردم به این مثل ها و این آیات و نعمت ها توجه کنید تا رشد یابید.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾
فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ
عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ
أَيْنَمَا يُوَجِّههُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾
وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾

ریزدرب: ای مردم به این مثل ها توجه کنید و از آنها عبرت گیرید تا رشد
یابید.

۲

وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوْ السَّمَاءِ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ
لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا
تَسْتَخِفُّوهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارُهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ ﴿٨٠﴾
وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ
وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْبَأْسَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

ریزدرب: ای مردم این نعمت های الهی توجه کنید، باشد که بسوی صاحب
نعمت متمایل شوید.

۳

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُوهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ
﴿٨٣﴾

ریزدرب: ای پیامبرا به بی توجهی های اینان منگر، ماموریت تو فقط ابلاغ
است.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

تَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای مردم! شما دائماً دارید از بیهیبت نعمت های پروردگارتان استفاده میکنید، لذا سزاوارنست جز رفتار شکر آمیز از شما سرزند.

در پاراگراف ۲ می فرماید: ای کافران! از این خودبزرگ بینی ها و غفلت ها و نیرنگ ها و رفتارهای نا صحیح که باعث نابودی پیشینیان تان هم شد دست بردارید و به راه صحیح بازگردید تا سعادتمند شوید، و کافران در قیامت جوابگو نیستند و در این جهان نیز توقع بیجا دارند، در حالی که اهل تقوا در آخرت وضع مطلوب خواهند داشت، و کافران شرک خود را به خداوند نسبت می دهند و به عاقبت همانندان پیش از خود توجه نمی کنند و قیامت را تکذیب می کنند و توجه ندارند که این نوع اعتقادات و این نوع رفتارها به شقاوت میرساند، و ای پیروان رسول خدا(ص)! هجرت در راه خدا به شما کمک خواهد کرد در دنیا زندگی شایسته و در آخرت نیز رستگار باشید.

در پاراگراف ۳ میفرماید: ای پیامبر! پیامبران قبلی نیز راهنمایان وحی بود و تو نیز این پندها را برای مردم بیان کن و بشر غرق در نعمت های الهی است ولی عده ای که به آخرت ایمان ندارند به وضعیت ناپسند منتقل خواهند شد، و این کافران چه ایرادی دارند که خلاف جهت کل جهان رفتار می کنند؟

در پاراگراف ۴ کافران را که علی رغم این همه نعمت های گوناگون این رفتارها را دارند نکوهش می فرماید.

در این پاراگراف می فرماید: ای پیامبر! منشاء کفر ورزی این کافران لجبازی است، لذا چندان اهمیتی به آنان مده.

۴ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه ۸۰ فهمیده میشود خانه های مردم آن روزها میتوانست آرامش شان را تامین کند و نیز در آیه ۸۱ به لباسهایی برای زندگی عادی و نیز لباسهایی که برای جنگ داشتند اشاره دارد.

۵ - آیات برجسته این پاراگراف

آیه ۷۴ (فلا تضربوا لله الامثال) بار معارفی و تفسیری فوق العاده ای دارد و از این لحاظ دارای برجستگی خاصی است.

۶ - در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه ۷۷ «قیامتی» است، و هیچ بنی بشری تجربه اش را ندارد، و قبل از قیامت نخواهد داشت، لذا، چه در آن روزهای نزول وحی و چه الی یوم القیامه بالاتر از ذهنیات بشر خواهد بود.

۷ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۷۳ و ۷۷ و ۷۸ و ۸۲ و ۸۳، بقیه «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

دریافتهای کوتاه مستقیم

آیه ۷۴: کسی که مثل می زند باید به واقعیت چنان احاطه ای داشته باشد که بتواند آنرا بصورت الگوی ساده قابل مثل زدن در آورد و چطور ممکن است آدمی که مخلوقی بیش نیست، چنان به ذات و صفات الهی اشراف و اطلاع پیدا کند که نه تنها بتواند آنها را بطور کامل فهم کند بلکه بتواند آنرا بصورت الگوی ساده در آورده و برای دیگران مثل بزند.

آیه های ۷۶ و ۷۵: خداوند که همه چیز را آفریده و بر همه چیز اشراف و اطلاع دارد می تواند مثل بزند و در آیه های مذکور در رد شرک و توضیح توحید دو مثل زده است. در آیه ۷۵، بنده مملوکی که قدرت بر چیزی ندارد، همان معبودهای شرک است که

مخلوق خداوند هستند. و چیزی که مورد نکوهش قرار گرفته، این است که شخص، آن بنده مملوک بی‌خیر را (که معبودان شرک باشد) بر خداوند ترجیح دهد. و همچنین در آیه ۷۶، معبودان شرک را به آن لالِ ناتوانِ سر بارِ مثل زده و نسبت آن با خداوند، همان نسبتی است که در آیه ۷۵ ذکر شده است.

آیه ۷۸: اینکه در آیه ۷۸ گوش را مفرد اما چشمها و دلها را جمع آورده، چه بسا ناظر بر این واقعیت باشد که چشمها و دل آدمی در زمان واحد می‌تواند متوجه چند چیز باشند اما گوش فقط می‌تواند متوجه یک مبدأ باشد و در عین حال و در زمان واحد نمی‌تواند متوجه بیش از یک فرستنده باشد.

آیه ۸۰: خانه‌های «از پوست چارپایان» یعنی «چادر» و آیه ۸۱: یعنی غارها، و زره‌ها.

ترجمه تفسیری آزاد

اما کافران غیر از خداوند عبادت کسانی را میکنند که در آسمانها و زمین اختیار روزی را برای آنان ندارند، و نه میتوانند داشته باشند (۷۳)

پس برای خداوند مثل نزنید. زیرا خداوند میداند و شما نمیدانید (۷۴)

خداوند مثلی میزند: بنده مملوکی که قدرت بر چیزی ندارد و کسی که از جانب خویش روزی نیکو به او داده ایم و او آشکار و پنهان از آن انفاق میکند، آیا اینها مساویند؟ سپاس خدای را. بلکه اکثرشان نمیدانند (۷۵) و خداوند باز هم مثلی میزند: دو نفر که یکی لال است و بر چیزی قادر نیست و سربارِ سرورِ خویش است و به هر طرف که او را متوجه میکنند خیری نمی‌آورد آیا او با کسی که به عدل فرمان میدهد و بر صراط مستقیم است مساویست؟ (۷۶)

علم غیب آسمانها و زمین از آنِ خداوند است و امر قیامت جز مانند چشم بر هم زدن نیست. بلکه از آن هم نزدیکتر است. خداوند بر هر چیزی تواناست (۷۷) و خداوند شما را از شکمهای مادرانتان بیرون آورد و چیزی نمیدانستید و برای شما گوش و چشمها و دلها قرار داد شاید شکر کنید (۷۸)

آیا پرندگان را که در جو آسمان رام هستند ندیدند؟ جز خداوند کسی آنها را نگه

نمیدارد. البته در آن برای مومنان آیاتی است (۷۹) و خداوند برایتان از خانه هاتان وسیله آرامشی قرار داد و همچنین از پوست چارپایان خانه هائی قرار داد که در سفر و حضر سبک و مناسب باشد و از پشم ها و کرک ها و موهای آنها اثائی و وسیله بر خورداری تا مدتی قرار داد (۸۰) و خداوند از آنچه آفرید برایتان سایه بان هائی قرار داد و برایتان از کوه ها چیزهائی قرار داد که خود را میپوشانید و برایتان پیراهن هائی قرار داد که شما را از گرما و از سختی تان هنگام جنگ و کار حفظ میکند. چنین است که خداوند نعمتش را بر شما تمام میکند شاید تسلیم حق شوید (۸۱) پس ای پیمبر! اگر روی بر گردانند جز ابلاغی آشکار بر عهده تو نیست (۸۲) زیرا نعمت خدا را می شناسند اما انکارش می کنند و اکثرشان کافرند (۸۳)

نحل ۶ آیات ۸۴ تا ۹۷

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾ وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَائُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُو مِنْ دُونِكَ فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٨٦﴾ وَأَلْقَوْا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَامَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَفْضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِي نَقَضَتْ غَرْلَاهُ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَارًا تَتَخَذُونَ آيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ وَلِيُبَيِّنَ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يَبْصُلُ مِنْ يَشَاءَ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَا تَتَّخِذُوا آيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَرِلَ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا أَلْسُوءَ مَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْفَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

پیش تفهیم

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: ای مردم نعمات خدا را بیاد آورید و مسیر صحیح را در پیش گیرید تا به سعادت دو جهان برسید.

برایند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: ای مردم! آیا می خواهید چنین عاقبتی داشته باشید؟ راه رشدتان این است.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾ وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَائُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُو مِنْ دُونِكَ فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٨٦﴾ وَالْقَوْلُ إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَامُ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾

ریز درب: ای مردم! آیا می خواهید چنین عاقبتی داشته باشید؟

۲

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِي نَقَضَتْ غَزْوَةً مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَارًا تَتَخَذُونَ آيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ وَلِيُبَيِّنَ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَتَسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَا تَتَّخِذُوا آيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّهُ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْشَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

ریز درب: ای مردم! راه رشدتان این است.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقا با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.
لَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقا می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرمایید: ای مردم! شما دائما دارید از بینهایت نعمت های پروردگارتان استفاده میکنید، لذا سزاوارنست جز رفتار شکر آمیز از شما سرزند.

در پاراگراف ۲ می فرمایید: ای کافران! از این خودبزرگ بینی ها و غفلت ها و نیرنگ ها و رفتارهای نا صحیح که باعث نابودی پیشینیان تان هم شد دست بردارید و به راه صحیح بازگردید تا سعادتمند شوید، و کافران در قیامت جوابگو نیستند و در این جهان نیز توقع بیجا دارند، در حالی که اهل تقوا در آخرت وضع مطلوب خواهند داشت، و کافران شرک خود را به خداوند نسبت می دهند و به عاقبت همانندان پیش از خود توجه نمی کنند و قیامت را تکذیب می کنند و توجه ندارند که این نوع اعتقادات و این نوع رفتارها به شقاوت میرساند، و ای پیروان رسول خدا(ص)! هجرت در راه خدا به شما کمک خواهد کرد در دنیا زندگی شایسته و در آخرت نیز رستگار باشید.

در پاراگراف ۳ میفرمایید: ای پیامبر! پیامبران قبلی نیز راهنمایشان وحی بود و تو نیز این پندها را برای مردم بیان کن و بشر غرق در نعمت های الهی است ولی عده ای که به آخرت ایمان ندارند به وضعیت ناپسند منتقل خواهند شد، و این کافران چه ایرادی دارند که خلاف جهت کل جهان رفتار می کنند؟

در پاراگراف ۴ کافران را که علی رغم این همه نعمت های گوناگون این رفتارها را دارند نکوهش می فرماید.

در پاراگراف ۵ می فرمایید: ای پیامبر! منشاء کفر ورزی این کافران لجبازی است، لذا چندان اهمیتی به آنان مده.

در این پاراگراف می فرمایید: ای پیامبر! کافران در قیامت اعتراف خواهند کرد که عقیده شان باطل، و چاپلوسی شان بی فایده است، تو را نیز دادستان علیه خویش خواهند یافت، و ای ایمان آوردگان به این پیامبر! شما برای زندگی در این جهان احتیاج به قوانینی دارید که بزودی به آن نیاز پیدا خواهید کرد. این احکام همان است.

۴ - سوالات

- ۱- چرا خداوند در اینجا از ضمیر «من» (متکلم وحده) استفاده فرموده؟
- ۲- حالت کلی این پاراگراف چگونه است؟
- ۳- ماخذ مثالی را که در آیه ۹۲ ذکر شده (در اساطیر قوم عرب) بیان کنید.
- ۴- منظور از «دخل» (آیه های ۹۲ و ۹۴) چیست؟

۵ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه های ۹۰ تا ۹۷ فهمیده میشود اردوگاه ایمان از لحاظ کیفیت متوسط اخلاقی اعضا به حد قابل توجهی رسیده بود و صفاتی مورد تاکید و تکرار قرار گرفته که صفت اشخاص محترم قابل اعتماد است: عدل، احسان، دهش، وفا به عهد، شکیبایی، پایداری، و دوری از اخلاق زشت و فحشاء و منکر و تجاوز و زورگویی.

جامعه مسلمین دیگر به حدی از رشد و بلوغ رسیده که می تواند خودش را اداره کند. همین جامعه، از لحاظ «عمل صالح»، چنانکه در پاراگراف های قبل دیدیم دیگر به ظاهر اکتفا ندارد و به «اخلاص» و کیفیت رابطه شخص با مبدأ معنویت تکیه دارد.

همین جامعه از لحاظ رشد عقلی به جایی رسیده که موضوعات پیچیده معارف الهی را در قالب مثلها، بطور استدلالی دریافت و آنرا جذب می کند.

این جامعه، اینک به جایی رسیده که «مقررات اجتماعی و اخلاقی» دریافت کند که رعایت آنها علت قوام و دوام جوامع و عدم رعایت آنها سبب فروپاشی آنها می گردد. هیچ احکام حکومتی و اجتماعی جامع تر از آنچه در این قسمت آمده، نیست.

۶ - در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیات ۸۴ تا ۸۹ قیامتی است، و چنانکه بارها توضیح داده شده، خارج از ذهنیات کلیه آحاد بنی آدم است الی یوم القیامه، از جمله مخاطبان اولیه.

آیه ۹۷ از این لحاظ که مکانیزم اجرائی اش هنوز معلوم نشده، نه تنها بالاتر از ذهنیات مخاطبان اولیه بلکه ما قرن بیست و یکمی ها نیز هست.

۷- کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیات ۸۵ تا ۸۸، بقیه آیات این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

بحث متنی

آیه ۹۳ بدون اینکه فرع بر آیه‌ای باشد پرانتزی است.

در باره این پاراگراف

در این پاراگراف دو آیه ۹۰ و ۹۱ سخن اصلی و محوری بوده و آیه های ۹۲ تا ۹۶ به جوهری از این سخن محوری اشاره دارد، و از آنجا که این سوره در نزدیکیهای هجرت نازل شده تلویحا این هشدار را در خود دارد که ای مسلمانان مبدا پس از اینکه از این شرایط نا مطلوب رها شدید به این ورطه های ناپسند اخلاقی دچار شوید.

قانون اساسی برای جامعه رو به رشد

بطور واضح و آشکار پیداست که در این چند مقررہ اجتماعی و اخلاقی، جنبه نفیی آن، بر جنبه اثباتی آن غالب است و نیز پیداست که جنبه نفیی آن، روی نکوهش قسم‌شکنی متمرکز است.

اگر موضوع را در لیستی مرتب کنیم بهتر معلوم می‌شود:

اوامر :

(۱) عدل

(۲) احسان

(۳) بخشش به خویشانندان (آیه ۹۰)

(۴) وفا به عهد خدا (آیه ۹۱)

نواهی :

- (۱) ترک کارهای زشت
- (۲) ترک کارهای ناپسند
- (۳) ترک ظلم (آیه ۹۰)
- (۴) ترک قسم‌شکنی (آیه ۹۱)
- (۵) ترک قرار دادن قسم‌ها برای اینکه گروهی ثروتمندتر از دیگران گردند (آیه ۹۲)
- (۶) ترک قرار دادن قسم‌ها برای دغلباری و جلوگیری از راه خدا (آیه ۹۴)
- (۷) ترک بی‌اهمیتی به عهد خدا (آیه ۹۵)

اما از لحاظ کمی، آیات ۹۱ تا ۹۴ (۴ آیه از ۸ آیه) راجع به اهمیت قسم و نشکستن آن است و ۴ آیه دیگر مربوط به کلیه موارد دیگر است.
چرا اینهمه تأکید روی قسم؟

از همین تأکید زیاد فهمیده می‌شود که قسم خوردن در آن روزها امری بسیار عادی و شایع و رایج بوده و با این تأکید زیاد، پایه‌های سد‌کردن و نهی آن گذاشته شده است.

رایج بودن قسم خوردن در آن زمان، ضمناً، از اینجا نیز فهمیده می‌شود که می‌بینیم بسیاری از سوره‌های آغازین قرآنی، یا با قسم شروع می‌شود یا حاوی قسم است مثلاً سوره‌های عصر، قارعه، طارق، تین، شمس، لیل، بلد، قیامت، نازعات، مرسلات، قلم، بروج، فجر، نجم و غیره. اما این را هم می‌بینیم که هر چه بطرف زمان حاضر (سوره نحل) و پس از آن (سوره نحل به بعد) پیش می‌رویم قسم‌های قرآنی کم و کمتر می‌شود بطوریکه در سوره‌های نازله پس از هجرت، می‌شود گفت که دیگر تقریباً دیده نمی‌شود. (غیر از سوره عادیات)

چه بسا علت آن این باشد که قرآن می‌خواهد رفتار و سلیقه مردم تغییر کند و بهبود یابد و عقل و منطق و استدلال وزن بیشتری یافته و نقش قسم در زندگی مردم کمرنگ‌تر شود.

البته باید اعتراف کنیم آنچه واقعاً در دنیای انسانی اتفاق افتاد همین بود و امروزه می‌بینیم قسم خوردن جایگاهی به آن اهمیت که قبلاً در زندگی‌ها داشت ندارد.

ترجمه تفسیری آزاد

ای مردم! به فکر روز قیامت باشید که از همه اقوام شاهدی علیه خودشان بر میانگیزیم، آنگاه به کافران نه اجازه ای داده میشود و نه اینکه عذر خواهی کنند (۸۴) و هنگامی که ظالمان عذاب را ببینند نه تخفیفی خواهند داشت و نه مهلتی خواهند یافت (۸۵) و هنگامی که مشرکان آنها را که شریک گرفتند ببینند گویند پروردگارا اینها کسانی هستند که شریکشان گرفتیم و آنها را به جای تو میخواندیم. پس آن گفتار بر آنها فرود می آید که شما ها دروغگوئید (۸۶) و در آن روز تسلیم خداوند میشوند و آنچه بر او افترا می بستند از آنها محو میشود (۸۷) آنانکه کفر ورزیدند و از راه خدا بازداشتند عذابی به عذابشان می افزائیم، برای آن فسادى که میکردند (۸۸) در آن روز از هر قومی گواهی از خودشان بر آنها برانگیزیم و تو را نیز بعنوان گواه بر اینها بیاوریم. و این کتاب را بر تو نازل کردیم تا بیان کننده همه چیز و هدایت و رحمتی و مژده ای برای تسلیم شدگان باشد (۸۹)

خداوند به عدل و احسان و بخشش به خویشان فرمان میدهد و کارهای زشت و ناپسند و تجاوز را نهی میکند. خداوند موعظه تان میکند شاید پند گیرید (۹۰)

به عهد خدا وقتی که عهد کردید وفا کنید و قسم ها را پس از تأکید بر آنها نشکنید، در حالیکه خداوند را نیز بر خود گواه قرار داده اید، که خداوند به آنچه میکنید داناست (۹۱) و مانند آن زن مباشید که رشته خویش را پس از تابیدن پراکنده و گسیخته میکرد. قسم هایتان را بین خودتان سبب این قرار مدهید که گروهی به سبب قسم های دروغ شما بیش از دیگری برخوردار شود. جز این نیست که خداوند بوسیله آن قسم ها آزمایشتان میکند و برای شما در روز قیامت حقیقت آنچه را که در آن اختلاف می ورزیدید بیان خواهد نمود (۹۲)

و اگر خدا میخواست شما را ماندهم قرار میداد، و لیکن هر که را زمینه گمراهی داشته باشد گمراه میکند و هر که را لیاقت هدایت داشته باشد هدایت میکند، و حتماً

راجع به آنچه انجام می‌دهید ارزیابی خواهید شد (۹۳) و قسم هایتان را بین خودتان وسیله دغل قرار ندهید تا قدمی را بعد از استحکام بلغزانید، و در نتیجه جریمه اش را بچشید، و عذاب عظیم داشته باشید (۹۴) و عهد خدا را به قیمتی ناچیز بفروشید، جز این نیست که آنچه نزد خداست برایتان بهتر است اگر بدانید (۹۵) آنچه نزد شماست تمام می‌شود و آنچه نزد خداست میماند و البته پاداش کسانی را که صبر نمودند به بهترین وجهی می‌دهیم (۹۶)

هر کس، چه زن باشد و چه مرد، اگر عمل صالح کند و مومن باشد، البته او را به زندگی دلپسند زنده می‌داریم و پاداشش را بهتر از آنچه که بسبب عملش سزاوارش شده است می‌دهیم (۹۷)

نحل ٧ آيات ٩٨ تا ١٢٨

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾ وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَّكَانَ آيَةٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنْزَلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفَرِّجُ بَلِّ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِي وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٠٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَهُمْ وَعَدَابُ اللَّهِ ﴿١٠٤﴾ إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾ مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَهُمْ وَعَدَابُ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اسْتَحْبَوْا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَسَمِعَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعُفَايِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَزَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾ يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ نَجْدًا عَنْ نَفْسِهَا وَتُوْفَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾ فَكُلُوا بِمَا رَزَقَكُمْ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَحُمَ الْخَنِزِيرِ وَمَا أَهْلَ لَغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَهُمْ وَعَدَابُ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حُرْمًا مِمَّا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِأَنْعَمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾ إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَكْهُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾ ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِهِمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾ وَإِنْ

عَاقِبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَكِنَّ صَبَرْتُمْ هُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: ای مردم نعمت خدا را بیاد آورید و مسیر صحیح را در پیش گیرید تا به سعادت دو جهان برسید.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: ای مسلمانان! صبر کنید، هجرت و جهاد کنید، و موفق خواهید شد و کفران نعمت، و تکذیب، و حرام و حلال بیجا نکنید، و ای پیامبر! به وحی دلگرم باش و رسالت را پی گیر و ابراهیم را به یاد آر و موفق خواهی شد و چنین کن و چنین باش.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾ وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَّكَانَ آيَةٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا نُنْزِلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفَرِّجُ بَلِّ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِن رَّبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٠٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بَايَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بَايَاتِ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

ریز درب: ای پیامبر! به وحی دلگرم باش و رسالت را پی گیر.

۲

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيْمَانِهِ إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيْمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ عَذَابٌ مِنَ اللَّهِ وَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اسْتَحْبَبُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمِعَتْهُمْ وَأَبْصَارِهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَزَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾ يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾

ریزدرب: ای مسلمانان! قدردان اعتقادات تان باشید که از نعمت های مهم الهی است.

۳

وَصَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرِيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾ فَكُلُوا بِمَا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُعْبُدُونَهُ ﴿١١٤﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَحُمَ الْخَنِيزِ وَمَا أَهْلُ لَغَرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لَتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَمًا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾

ریزدرب: ای مردم! بالاترین نعمت به شما داده شده، با تکذیب این رسول هردو جهان تان را خراب نکنید.

۴

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ خَافًا وَلَمْ يَكُنْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِأَنْعَمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ خَافًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾ إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ

عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾
 ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ
 ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ
 صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ
 مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

ریزدرب: ای پیامبر! کما فی السابق به پیگیری محکم رسالتت بپرداز، که
 یاری خداوندی را خواهید داشت.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف
 که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه
 استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای مردم! شما دائماً دارید از بینهایت نعمت های پروردگارتان
 استفاده میکنید، لذا سزاوارنست جز رفتار شکر آمیز از شما سرزند.

در پاراگراف ۲ می فرماید: ای کافران! از این خودبزرگ بینی ها و غفلت ها و نیرنگ
 ها و رفتارهای نا صحیح که باعث نابودی پیشینیان تان هم شد دست بردارید و به راه صحیح
 بازگردید تا سعادتمند شوید، و کافران در قیامت جوابگو نیستند و در این جهان نیز توقع بیجا
 دارند، در حالی که اهل تقوا در آخرت وضع مطلوب خواهند داشت، و کافران شرک خود را به
 خداوند نسبت می دهند و به عاقبت همانندان پیش از خود توجه نمی کنند و قیامت را تکذیب
 می کنند و توجه ندارند که این نوع اعتقادات و این نوع رفتارها به شقاوت میرساند، و ای
 پیروان رسول خدا(ص)! هجرت در راه خدا به شما کمک خواهد کرد
 در دنیا زندگی شایسته و در آخرت نیز رستگار باشید.

در پاراگراف ۳ میفرماید: ای پیامبر! پیامبران قبلی نیز راهنمایان وحی بود و تو نیز این پنדהا

را برای مردم بیان کن و بشر غرق در نعمت‌های الهی است ولی عده‌ای که به آخرت ایمان ندارند به وضعیت ناپسند منتقل خواهند شد، و این کافران چه ایرادی دارند که خلاف جهت کل جهان رفتار می‌کنند؟

در پاراگراف ۴ کافران را که علی‌رغم این همه نعمت‌های گوناگون این رفتارها را دارند نکوهش می‌فرماید.

در پاراگراف ۵ می‌فرماید: ای پیامبر! منشاء کفر ورزی این کافران لجبازی است، لذا چندان اهمیتی به آنان مده.

در پاراگراف ۶ می‌فرماید: ای پیامبر! کافران در قیامت اعتراف خواهند کرد که عقیده-شان باطل، و چالوسی‌شان بی‌فایده است، تو را نیز دادستان علیه خویش خواهند یافت، و ای ایمان آوردگان به این پیامبر! شما برای زندگی در این جهان احتیاج به قوانینی دارید که بزودی به آن نیاز پیدا خواهید کرد. این احکام همان است.

در این پاراگراف می‌فرماید: ای پیامبر! دل خوش دار که در وضعیتی محکم هستی، آنچه بدست آورده ای تثبیت میشود، پیروان راستین در معرض ریزش قرار ندارند، و کافران نیز آنچه می‌گویند اهمیتی ندارد، اینک که فشار کفار بر پیروان از حدی گذشته و بعضی از آنها از تو بریده و به مخالفت پیوسته اند اندوهگین باش. آنها لایق آنچه که خود را داخل آن کرده بودند نبودند که به اندک امتحانی مردود شدند و البته خداوندتان حمایتگر تو و پیروان راستین تو است، و و ای پیامبر! ابراهیم گونه با رسالت به بهترین وجه برخورد کن و به مسلمانان نیز همین را بیاموز و ای مسلمانان! به غذاهای حلال رو کنید و کفران نعمت نکنی.

۴ - سوالات

- ۱ - منظور از «ولایت» (آیه ۱۰۰) چیست؟
- ۳ - منظور از «سلطان» (آیه های ۹۹ و ۱۰۰) چیست؟
- ۴ - در آیه ۱۰۰، منظور اکثریت چه کسانی است؟
- ۸ - با توجه به آیه ۱۰۲، ماموریت قرآن را تشریح کنید.
- ۹ - آیه ۹۸ چه «بار اعجازی» دارد؟
- ۱۰ - منظور از «حق» (آیه ۱۰۲) چیست؟

۵ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه ۱۰۳ فهمیده میشود مقارن نزول این آیه فعالان کفر حرف جدیدی از خویش در آوردند و گفتند کسی را میشناسند که قرآن را بر آنحضرت فرومیخواند. از آیه ۱۰۶ فهمیده میشود فعالان کفر هنوز هم به سیاست آزار و اذیت خشن مومنان با هدف برگرداندن آنان به وضع سابق ادامه میدادند که در این مقطع تاکتیک تقیه توصیه شد و در آیه ۱۱۰ به وضوح و صراحت راه مهاجرت را نشان داده است. از مطالب این پاراگراف به وضوح معلوم است که بزرگان مشرکان در پای بتها حیواناتی را قربانی می کردند (آیه ۱۱۵) و براساس آئین های مشرکانه خود ساخته، چیزهائی را حرام و چیزهائی را حلال اعلام می کردند (آیه های ۱۱۵ و ۱۱۶) و علت این رفتارها تراشیدن نوعی انحصارات و منافع نامشروع برای خودشان بود (آیه ۱۱۷) همچنین یهودیان که باصطلاح اهل کتاب آسمانی بودند نیز از این لحاظ با مشرکان فرقی نداشتند (آیه ۱۱۸) در این شرایط پیامبر اکرم (ص) با وحی حق مطلب و حلال و حرام واقعی را برایشان تشریح نمود. از آیه ۱۲۶ فهمیده میشود اینک اردوگاه ایمان به جائی رسیده بود که اگر مورد آزار و عقوبت فعالان کفر قرار میگرفت میتوانست مقابله به مثل کند.

۶ - آیات برجسته این پاراگراف

آیات ۹۸ تا ۱۰۰ به علت کثرت استقبال هنرمندان، اعم از خوشنویس و کاشیکار که کارهایشان چه بصورت کاشیکاری در مساجد و زیارتگاه ها و چه به صور دیگر به وفور دیده میشود، و نیز استفاده اصحاب منبر و نویسندگان، که بسیار از این آیات استفاده کرده اند، در زمره آیات برجسته قرآنی در آمده است.

۷ - در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه های ۱۰۹ و ۱۱۱ و ۱۱۶ و ۱۱۷ قیامتی است و چنانکه قبلا شرح داده ایم بالاتر از ذهنیات ما است، چه رسد به مخاطب اولیه. همچنین است آیه ۱۲۴.

آیه های ۱۱۲ و ۱۱۳ از این لحاظ که مربوط به اقوامی است که در قبل از تاریخ بوده اند، و علم باستان شناسی آنقدر رشد نکرده که ما از اوضاع و احوال آنها مطلع باشیم، برای ما نیز روشن نیست، چه رسد به مخاطبان اولیه این آیات. در آیه های ۹۸ تا ۱۰۰ به موجوداتی اشاره شده که معهود ما بشر قرن حاضر هم نیست، چه رسد به مشافهین ۱۴۰۰ سال قبل! آیه های ۱۰۱ تا ۱۰۳ مربوط به وحی است، و از آنجا که از شئون الهی است، فوق ذنیات هر بنی بشری است، چه رسد به معاصران نزول. آیه های ۹۹ و ۱۰۰، از آنجا که مکانیزم کارشان هنوز مشخص نشده برای ما، بشر قرن بیست و یکمی بالاتر از ذنیات است چه رسد به مخاطب اولیه.

۸ - پیشگوئی های تحقق یافته

در آیه ۹۸ با ذکر کلمه قرآن وعده داده که تعالیم وحی تا تکمیل آن ادامه خواهد یافت.

در آیه ۱۰۶ تاکتیک تقیه را به مسلمانان تحت فشار مباح اعلام کرده و در این نکته ای است که از آن وعده تلویحی موفقیت مستفاد میشود.

در آیه ۱۱۰ قول بهروزی و موفقیت به مسلمانان مهاجر داده و چنانکه میدانیم به این وعده عمل شده است.

در آیات ۱۲۰ تا ۱۲۲ با تجلیل از ابراهیم و ذکر موفقیت هایش تلویحا قول موفقیت به آنحضرت نیز داده است.

در آیه های ۱۲۳ و ۱۲۵ او را بر دین ابراهیم ذکر کرده و به او نشان داده که تاکیدش در دعوتش بر چه باشد، و در این وعده ای نهفته است.

در آیه ۱۲۶ به مسلمانی که هجرت کنند اجازه مقابله به مثل در عوض تعرضات احتمالی خصم را داده، و در این، این پیشگوئی تحقق یافته هست که شما هجرت خواهید کرد و مورد پیگیری و تعرض قرار خواهید گرفت اما آنقدر قوی خواهید بود که مقابله به مثل

کنید.

در آیات ۱۲۷ و ۱۲۸ ضمن دلداری به آنحضرت و اینکه به پشتیبانی الهی وعده اش داده، وعده موفقیت به او - با توجه به اتفاقات بعدی که همه در باره آن میدانند - روشن است.

۹ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیات ۹۸ تا ۱۰۲، و ۱۰۴ و ۱۰۵ و ۱۱۵ و ۱۲۰ تا ۱۲۲، بقیه آیات این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

بحث متنی

آیه ۱۰۶ بدون اینکه فرع بر آیه‌ای باشد پرانزی است.

آن دوره بسیار حساس در یک نگاه

همانطور که تاکنون در همین سوره دیده ایم، نزول این سوره مقارن است با تحولات مهم و نقاط عطفی در حیات امت نوپای اسلام که از آنجمله است صراحت در موضوع جواز هجرت.

و همچنین دیدیم که چگونه با صدور مقرراتی اخلاقی و اجتماعی، سنگ بنای جامعهای جدید گذاشته می‌شود، و نیز می‌بینیم چگونه در انتهای سوره، نوعی حالت تدافعی فعال پیش‌بینی می‌شود که با حالت صبر و احتراز از واکنش متناسب متقابل که تاکنون جریان داشت فرق می‌کند.

ارائه بعضی از مصادیق انحراف‌ها:

بعضی از مصادیق انحراف‌ها که در این پاراگراف ذکر شده عبارت است از:

- ۱- استفاده نمودن از آنچه خداوند (و پیامبران او) حرام شمرده‌اند.
- ۲- استفاده نکردن از آنچه خداوند (و پیامبران او) حلال شمرده‌اند.
- ۳- دخالت در تشریعات دینی بدون اینکه مجوزی از سوی خداوند داده شده باشد.

چرا بحث افترا پیش آمد؟

مجموعه این تغییرات در دستورها و توصیه‌ها که از طریق آیات نازل صورت می‌گیرد، طبعاً برای پاسخ به نیازهای جدید جامعه در حال رشد امت نوپای اسلام بوده است. اما کافران این تغییر لحن آیات را به تغییر لحن پیامبر نسبت می‌دادند و چنین وانمود می‌کردند که پیامبر حرفی را که قبلاً به خدا نسبت می‌داد، عوض کرده و چون (به استدلال آنها) حرف نباید عوض شود، پس این تغییر لحن که او باز هم دارد آنرا به خدا نسبت می‌دهد افترائی بیش نیست و برای اینکه سخن خود را مستند هم جلوه دهند، کسی را نیز اسم می‌بردند، که یعنی مثلاً پیامبر(ص) به او رجوع می‌کند و این مطالب را (یعنی قرآن را) او به پیامبر(ص) دیکته می‌کند.

منتها چون در همان زمان شأن والای قرآن برای همگان آشکار شده بود، نمی‌توانستند دیکته کننده را از بین خودشان معرفی کنند لذا یکنفر از مسلمانان را که با شنیدن آواز اسلام از بلاد دیگر خود را به حوزه اسلام رسانده و به مسلمانان پیوسته بود را نام می‌بردند که پیامبر(ص) این مطالب را از او تلقی می‌کند.

در پاسخ به این شبهه افکنی در آیه ۱۰۳ مطلب را با استدلال به فقط یکی از ویژگی‌های کلام قرآنی که فصاحت و بلاغت عجیب آن باشد رد می‌کند، به این معنی که شما خودتان عرب هستید و قرآن به زبان خودتان است. علیرغم مبارزه‌طلبی‌های قرآن (مثلاً آنچه در سوره‌های قبلی آمده که اگر فکر می‌کنید این قرآن افترا و ساخته و پرداخته بشر است شما هم مانند آن را بیاورید و اگر نیاوردید بدانید که این قرآن به علم پروردگار نازل شده) نتوانستید مانند آن را بیاورید، پس چگونه ممکن است کسی که حتی هم‌زبان شما هم نیست بتواند گوینده چیزی باشد که شما نتوانید (لااقل از لحاظ فصاحت و بلاغت و فن بیان در زبان خودتان) مانند آن را بیاورید؟

چطور ممکن است کسی ایمان بیاورد و دوباره کفر بورزد؟

با نگاهی به آیات ۱۰۹-۱۰۶ عرض میکنیم که، اگر اوضاع آن زمان را در نظر بگیریم که مسلمانان گرچه از لحاظ روحیه قوی و محکم و از لحاظ عقلی و استدلالی بسیار بالا بودند، اما در عین حال، از لحاظ ظاهری ضعیف، و کم، و فقیر، بودند، موضوع مفهوم می‌گردد.

به این معنی که عده‌ای از استدلالات قرآنی خوششان می‌آمد و می‌گرویدند و بعداً در اثر وسوسه‌های قبیله خویش و سران کفار و وعده امکانات و رفاهیات، رسماً اعتداز

می‌جستند و اظهار کفر می‌کردند. عده‌ای هم برای این امر تحت فشار قرار می‌گرفتند و وقتیکه شکنجه و آزار و اذیت از حد می‌گذشت مجبور می‌شدند کلمه‌ای که کافران را خوشحال کند بگویند.

شیاطین هیچ گونه دخالتی در فیزیک جهان ندارند

در رابطه با آیات ۹۸-۱۰۰ چنانکه تاکنون در چند جای قرآن دیده‌ایم و از این پس نیز زیاد خواهیم دید، شیاطین، اعم از جن یا انس، ابزاری جز وسوسه ندارند. پیشنهاداتی بصورت وسوسه می‌کنند، اگر آدمی جذب شد، گمراه می‌شود و اگر هم جذب نشد که هیچ.

خلاصه اینکه شیطان، هیچ قدرت و قوه مجبور کننده‌ای ندارد و نمی‌تواند هیچ کس را مجبور به پذیرش وسوسه‌های خود کند و این نکته بسیار مهمی است که با فکر اروپایی و امریکایی که بصورت فیلمها، سریالها، رمانها، دائماً در گوش مخاطبین خوانده می‌شود تفاوت بسیار مهمی دارد. دنیای «هری پاتر»ی و «بابا حلقه‌ها»ئی و «جن‌گیر»ی سراسر غلط و باطل و بی‌اساس است و سخن در این باب زیاد است اما برای خواننده آگاه، همینقدر کافیست.

رفتارهای کافران مطرح در اینجا و پاراگراف بعد

با توجه به آیات ۱۰۸-۱۰۱ رفتارهای کافرانهای که در این پاراگراف ذکر شده است عبارت است از:

- ۱ - نسبت افترا دادن به پیامبر پس از اینکه آیه‌ای تبدیل می‌شود (آیه ۱۰۱)
- ۲ - نسبت دادن آیات به غیر خدا و برای قبولاندن این امر، ذکر نام کسی برای آن (آیه ۱۰۳)
- ۳ - دروغگویی (آیه ۱۰۵)
- ۴ - بازگشت به کفر، پس از ایمان (آیه ۱۰۶)
- ۵ - ترجیح زندگی دنیا به آخرت (آیه ۱۰۷)
- ۶ - غفلت (آیه ۱۰۸)

خود را مرکز عالم نپندارید

در این قسمت مردم را تشویق می‌کند که اهمیت بیشتری به مقررات دینی بدهند و

هر کس خود را مرکز عالم نپندارد و نظر خویش را بعنوان مقررات دینی به خورد سایرین ندهد و در این چارچوب در آیه‌های ۱۱۲ و ۱۱۳ بی‌توجهی به مورد فوق را سبب دچار شدن به عذاب دنیوی و هلاکت اعلام نموده و در آیه‌های ۱۱۴ و ۱۱۵، موارد حرام را مشخص نموده و بقیه موارد را حلال دانسته و لذا صریحاً اظهار نموده که تحریم‌های رایج بین مشرکان و یهودیان آن زمان بی‌جا بوده و لازم‌الرعایه نیست و در آیه‌های ۱۱۶ و ۱۱۷ مجدداً و بطور صریح بر انضباط زبانی تأکید کرده که بدون مجوز چیزی را حلال یا حرام نکنید و در آیه ۱۱۸ برای آیات ۱۱۴ تا ۱۱۷ نمونه‌ای ذکر کرده و آیه ۱۱۹ خلاصه همان مطالب فوق را نتیجه‌گیری نموده و مطلبی فرموده که ما مختصرترین شرح آن را در قالب «درب» خلاصه نمودیم.

رفت و برگشت از مخاطب عام به خاص و بالعکس

آیات ۱۱۰ تا ۱۲۷ از لحاظ «دو نوع مخاطبی» شباهتی به آیات ۲۲ تا ۳۹ سوره اسراء دارد.

آیه ۱۱۰: به وضوح خبر از آینده‌ای می‌دهد که در آن بحث درگیری و جهاد و جنگ و گرفتاری و صبر بر مصیبت است. و این نیز نمود دیگری از تغییر وضعیت امت نوپای مسلمین است.

آیه ۱۲۳: خاص پیامبر(ص) است و همان توصیه در آن وجود دارد.

آیه ۱۲۴: مربوط است به یکی از جوامعی که می‌باید به مثل این توصیه‌ها عمل می‌کردند اما نکردند و در نتیجه مورد عقوبت قرار گرفتند.

آیه ۱۲۵: مجدداً خاص پیامبر(ص) است که در آن ظرائفی راجع به حصول بهترین نتیجه آموزش داده می‌شود.

آیه ۱۲۶: به مجموع پیامبر(ص) و مسلمانان بر می‌گردد و در آن نکته‌ای ظریف هست که توجه به آن به تعالی روحی بیشتر می‌انجامد.

آیه ۱۲۷: مجدداً خاص پیامبر(ص) و آیه ۱۲۸ باز هم ناظر به هر دو، پیامبر(ص) و مردم می‌باشد.

دیگر منتظر چه هستید؟

آیات ۱۲۳-۱۲۰: بیشتر ناظر به مردم است که ای مردم اگر حق برایتان آشکار شد منتظر چیز دیگری نباشید و به آن حق آشکار شده عمل کنید و از اینکه در جامعه‌تان تک افتاده باشید ناراحت نباشید که چنین کاری به هدایت بیشتر و خیر دو جهان

منتج خواهد شد. و عمل حضرت ابراهیم (یعنی عمل به حق درک شده، علیرغم مخالفت قاطع عمومی) چنان در نظر خداوند مهم است که مهمترین و بزرگترین و آخرین پیامبر، که صاحب ماندگارترین دین نیز هست را، به پیروی از او توصیه می‌کند.

یهودیان نیز یک «مشکل» اضافه برای آنحضرت

آیه ۱۲۴: اشاره به آن دسته از یهودیان است که در حکم شنیه (که در پاراگرافهای آخر سوره اعراف ذکر شده) کلاه شرعی گذاشتند و ظاهراً آن را رعایت اما در حقیقت عمل مخالف انجام دادند و از همین آیه فهمیده می‌شود که پیامبر(ص) علاوه بر مشرکان، با یهودیان نیز مشکل داشت.

آیه ۱۲۶: فهمیده می‌شود که هر چه باشد بین مسلمانان و کفار اعم از مشرکان یا یهودیان، حالت صلح کامل حکمفرما نبوده بلکه درگیری‌هایی (ولو پراکنده) وجود داشته و منع مقابله به مثل را از مسلمانان برداشته، اما «صبر» را برایشان بهتر دیده. آیه ۱۲۷: معلوم می‌شود مشرکان و کافران به مسلمانان آسیب‌هایی وارد می‌کردند و این امر بر پیامبر(ص) بسیار گران بود اما آنحضرت بطور آشکار از درگیری منع شده بود و لذا باید می‌سوخت و می‌ساخت و ابتدای آیه حاوی مژده روزهای بهتر را می‌دهد.

ترجمه تفسیری آزاد

ای پیامبر! هنگامی که قرآن میخوانی، از شر شیطان رانده شده به خدا پناه بر (۹۸) که او تسلطی بر مومنانی که بر پروردگارشان توکل میکنند ندارد (۹۹) جز این نیست که تسلط او بر کسانی است که تسلط او را میپذیرند و نیز کسانی که با خداوند شریک قرار میدهند (۱۰۰)

و هنگامی که آیه ای را تبدیل به آیه ای دیگر کنیم در حالیکه خداوند آنچه را نازل میکند، بهتر میشناسد، میگویند جز این نیست که تو مفتری هستی. نه! بلکه اکثرشان علمی ندارند (۱۰۱) بگو آنرا روح القدس به حق از جانب پروردگارت نازل کرده تا مومنان را ثابت قدم کند و مژده ای برای مسلمانان باشد (۱۰۲) و البته میدانیم که با تاکید میگویند یک نفر بشر این چیزها را به او یاد میدهد. زبان کسی که این اشاره را به او میکنند عجمی است. و این قرآن به زبان عربی آشکار است (۱۰۳)

آنآنکه به آیات خدا ایمان نمی آورند خداوند هدایتشان نمی کند و عذاب دردناک خواهند داشت (۱۰۴) جز این نیست: فقط کسانی به خداوند دروغ می بندند که به آیات خدا ایمان ندارند و خودشان دروغگویند (۱۰۵) کسی که پس از ایمان به خداوند دوباره به او کفر ورزد و دلش را برای کفر گشاده گرداند، غضبی از جانب خداوند بر او خواهد بود و عذابی عظیم خواهد داشت مگر اینکه مجبور به اظهار کفر شده، و قلبش به ایمان مطمئن باشد، که وضع او فرق خواهد داشت (۱۰۶)

این به آن سبب است که کسانی که بدون اینکه تحت فشار باشند از ایمان به کفر برمیگردند، زندگی دنیا را به آخرت ترجیح داده اند و خداوند کافران را هدایت نمی کند (۱۰۷) آنها کسانی هستند که خداوند بر قلبهایشان و گوشهایشان و چشمهایشان مهر زده و از حقایق غافلند (۱۰۸)

چاره ای نیست جز اینکه آنها در آخرت زیانکارند (۱۰۹)

سپس پروردگارت نسبت به کسانی که پس از ناراحتی هائی که دچار شدند مهاجرت کردند و سپس جهاد کردند و صبر نمودند البته حتماً آمرزگار مهربان است (۱۱۰)

روزی می آید که هر کس گرفتار دفاع از خویشتن است و به هر کس هر چه کرده بطور کامل داده شده و هیچ ظلمی به آنان نمیشود (۱۱۱)

خداوند شهری را مثل میزند که امن و مطمئن بود و روزیش به فراوانی از همه جا میرسید آنگاه به نعمت هایش کفران ورزیدند و او نیز بسبب اعمالشان لباس گرسنگی و ترس بر آنها پوشانید (۱۱۲) و پیامبری از خودشان بسویشان آمد اما تکذیبش کردند و عذاب بگرفتشان در حالیکه ظالم بودند (۱۱۳)

پس، از آنچه خداوند از چیزهای حلال و دلپسند روزیتان کرده

بخورید، و نعمتش را شکر گوئید، اگر فقط او را عبادت می کنید (۱۱۴) جز این نیست که مردار و خون و گوشت خوک و آنچه اسم غیر خدا بر آن بخوانند بر شما حرام است. البته اگر کسی ناچار شد، در صورتیکه زیاده روی و تجاوز نکند، البته خداوند آمرزگار مهربان است (۱۱۵)

و به هر چه به زبانتان میرسد به دروغ نگوئید این حلال و این حرام است تا به خداوند دروغ بسته باشید. کسانی که به خدا دروغ بندند رستگار نخواهند شد (۱۱۶)

کسی که چنین کند نتیجه اش برخورداری اندک در این دنیا خواهد بود ولی در آخرت عذابی دردناک نصیبش میشود (۱۱۷)
ای پیامبر! آنچه را قبلا برایت گفتیم بر یهودیان حرام کردیم و به آنها ظلم نکردیم بلکه خودشان به خویش ظلم کردند (۱۱۸)
البته پروردگارت نسبت به کسانی که از روی جهالت کار زشتی نموده و سپس توبه کرده و اصلاح نمودند، آمرزگار مهربان است (۱۱۹)

ابراهیم خودش یک امت بود که در مقابل خداوند فروتن و یکتاپرست بود و از مشرکان نبود (۱۲۰) در مورد نعمتهایش نیز شکرگزار بود که برگزیدش و به سوی جاده مستقیم هدایتش نمود (۱۲۱) و در دنیا به او نیکی دادیم و در آخرت نیز از صالحان خواهد بود (۱۲۲)

آنگاه ای پیامبر! بتو وحی کردیم که دین ابراهیم را پیروی کن که یکتاپرست بود و از مشرکان نبود (۱۲۳) جز این نیست که حکم روز شنبه یهودیان علیه کسانی قرار داده شد که در آن اختلاف کردند و پروردگارت در قیامت درباره اختلافشان حکم خواهد نمود (۱۲۴)

به راه پروردگارت با حکمت و موعظه نیکو دعوت کن و با مخالفت به بهترین روش مبارزه کن.

پروردگارت بهتر میداند چه کسی از راهش منحرف شده و همو هدایت یافتگان را بهتر میشناسد (۱۲۵)

و اگر ظلمی را که بر شما شده، پیگیری میکنید، فقط نظیر آن آسیبی که دیده اید
پیگیری کنید و اگر صبر کنید، البته برای صابران بهتر است (۱۲۶)

ای پیامبر! صبر کن و صبر تو جز به یاری خداوند نیست و برایشان اندوهگین مباش
و درباره نیرنگهائی هم که میزنند دلتنگ مباش (۱۲۷)
البته خداوند با تقوا داران است و نیز با کسانی است که نیکوکارند (۱۲۸)

سوره فاطر

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولَى أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ يَرِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكُ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾ وَإِنْ يَكْذِبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿٥﴾ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾ الَّذِينَ كَفَرُوا هُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ هُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ أَفَمَنْ رُئِيَ لَهُ سُوءٌ عَمِلَهُ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾ وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَّاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فُسُقِنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّبٍ فَأَخْبَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْنِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَنْ كَانَ يَرْيِدُ الْغَزَا فَلِلَّهِ الْغَزَا جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ هُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يُبْورُ ﴿١٠﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٍ سَائِعٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمَنْ كَانَ تَأْكُلُونَ حِمًا طَرِيقًا وَتَسْتَخْرِجُونَ حَلِيَّةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَازِرَ لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ذَلِكَ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾ إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بَشْرِكَكُمْ وَلَا يَنْبُتُكَ مِثْلَ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾ وَلَا تَرَوْا وَارِزَةً وَرَزَّ أُخْرَى وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَى جَمَلِهَا لَا يَحْمِلُ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يُخْشَوْنَ رَحْمَتَ الْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَمَنْ تَرَكَا فِيمَا يُتْرَكُ لِنَفْسِهِ إِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَخْيَاءُ وَلَا الْأُمَوَاتُ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَإِنْ يَكْذِبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

طرز استخراج عصاره محتوای سوره (یعنی «درس» سوره)، برای کل ۱۱۴ سوره قرآن، در کتاب «خودآموز تفسیر قرآن» (از همین قلم) وجود دارد، و خود کتاب مذکور را

میتوانید در سایت (<https://tafsir.ganjei.com>) بیابید، و البته مبانی این موضوع نیز در ۱۶۰ صفحه اول کتاب «علوم قرآنی» (موجود در همان سایت) شرح داده شده است. و در مورد این سوره، عصاره محتوا، همان است که ذیلا دیده میشود.

درس: خداوند نظام جهان را مانند نظام کاشت و برداشت قرار داده و کافران که این را درک نمی کنند برای خود عذاب درست می کنند.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: گوشه ای از جهان نظام مند که مخلوق خداست و ذکر گوشه هایی از قدرت ها و نعمت های الهی، و اینکه ای مردم موقعیت مناسب خویش را در رابطه با خداوند و آخرت انتخاب کنید و مبدا مانند کافران شوید.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

اَحْمَدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولَى أَجْنَحَةٍ مِّثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعٍ يَرِیدُ فِی الْخَلْقِ مَا یَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ ﴿۱﴾

ریزدرب: اشاره ای به کارگزاران امور جهان که نظام مندی جهان را تامین میکنند.

۲

مَا یَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا یُمْسِكُ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِیزُ الْحَکِیمُ ﴿۲﴾ یَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَیْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَیْرِ اللَّهِ یَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآئِیْ تُؤْفَكُونَ ﴿۳﴾ وَإِنْ یُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿۴﴾ یَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَیَاةُ الدُّنْیَا وَلَا یُغُرَّنْكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿۵﴾ إِنَّ الشَّیْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا یَدْعُو حِزْبَهُ لَیَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِیرِ ﴿۶﴾ الَّذِینَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِیدٌ وَالَّذِینَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِیرٌ ﴿۷﴾ أَفَمَنْ زُیِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنْ اللَّهُ یُضِلْ مَنْ یَشَاءُ وَیَهْدِیْ مَنْ یَشَاءُ فَلَا تَذْهَبُ نَفْسُكَ عَنْهُمْ حَسْرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِیمٌ بِمَا یَصْنَعُونَ ﴿۸﴾

ریزدرب: ای مردم! خداوند است که آنچه را مطلوب شماست تامین میکند، آن را در جای غلط مجوئید.

وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَتُبِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ الشُّعُورُ ﴿٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدِ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يُبْورُ ﴿١٠﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمَنْ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ لَحْمٍ طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ جُلِيَّةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاجِرَ لَيَنْتَعُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ يُولِجُ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارُ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ذَلِكَمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾ إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دَعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بَشِرْكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾

ریزدرب: ای مردم! خداوند شما چنین علم و قدرتی دارد.

وَلَا تَرَوْا وَازِرَةً وَزَرَ أُخْرَى وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَى جِهَلٍهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَنْشَوْنَ رَهْمَ بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَمَنْ تَرَكَىٰ فَإِنَّمَا يَتَرَكَ لِنَفْسِهِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾ وَلَا الظُّلُّ وَلَا الْحُرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَن فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾

ریزدرب: ای مردم! چشمتان را برای دیدن آینده حتمی تان بگشایید و موقعیت مطلوب را احراز کنید.

إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَإِنْ يَكْذِبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾

ریزدرب: ای پیامبر! رفتار ت را متناسب با ماموریت تنظیم کن.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳ - آیات برجسته این پاراگراف

آیه ۱ به علت محتوای سنگینش، و نیز کثرت اقبال هنرمندان، اعم از خوشنویسان یا کاشیکاران که کارهای هنری خویش را زینت بخش مساجد و زیارتگاه ها نموده اند، جزء آیات برجسته قرآنی قرار گرفته است.

۴ - آیات مشکل

آیه ۱ به علت اختلاف نظر زیاد مفسران در آن، در زمره آیات مشکل قرآنی است.

۵ - در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه ۱ از این لحاظ که به ملائکه پرداخته که هیچ بنی بشری نمیتواند تصویری از آن داشته باشد، بالاتر از ذهنیات همه ما است، لذا برای مخاطبان اولیه نیز همینطور بوده.

آیه ۶ از این لحاظ که به شیطان پرداخته که هیچ بنی بشری نمیتواند تصویری از آن داشته باشد، بالاتر از ذهنیات همه ما است، لذا برای مخاطبان اولیه نیز همینطور بوده.

آیه ۱۰ از این لحاظ که مکانیزم آن برای بشر قابل تصور هم نیست، بالاتر از ذهنیت ما، و به طریق اولی بالاتر از ذهنیات مخاطبان اولیه است.

در آیه ۱۱ جمله «خلقکم من تراب»، از این لحاظ که تا قرن ۱۹ که زمان انتشار کتاب «اصل انواع» باشد هنوز گره گشائی نشده بود، بالاتر از ذهنیات مخاطبان اولیه و چندصد سال بعد است. آیه ۲۴ از این لحاظ که به دوره های ماقبل تاریخ بشر اشاره دارد و حتی بشر قرن حاضر نیز درکی از آن ندارد، بالاتر از ذهنیات مخاطب اولیه است.

۶- کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیات ۳ تا ۹ و ۱۳ تا ۲۳ و ۲۵ و ۲۶ بقیه «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلید های تفسیری

اصلی-فرعی:

دو آیه ۱۰ و ۱۲، بدون اینکه فرع بر آیه ای باشند پُرانتزی هستند. آیات ۱۵ تا ۱۸ گر چه فرع بر آیه ای نیستند اما پُرانتزی هستند زیرا اگر چشم خویش را بر آنها بندیم و انتهای آیه ۱۴ را به ابتدای آیه ۱۹ وصل کنیم می بینیم روال سخن صاف و یکدست می شود.

مبالغه:

با توجه به اینکه در جاهائی از قرآن کریم سخنی همعرض آن آیه ابتدای سوره یس دارد که میفرماید (ما انذر آباؤهم فهم غافلون) و از آنها معلوم میشود که اقوامی هم بوده اند که پیامبر به خویش ندیده بودند، قسمت انتهائی آیه ۲۴ (وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ) از باب مبالغه است، لذا، معنی آن اینطور میشود: تقریباً همه اقوام نذیر داشته اند.

کنایه

در آیه ۲۲، «زنده و مرده» کنایه است از مؤمن و کافر.

«قطمیر»

آنچه در انتهای آیه ۱۳ آمده حتی اگر معنی آن را هم ندانیم چیز زیادی را از دست نداده ایم زیرا در طرز بیان، معنی آن نیز القاء شده است که معنی چیزی را می دهد که در نهایت کم ارزشی باشد و البته لغت نیز همین را تأیید می کند که منظور از آن،

چیزِ «مو» مانندِ داخلِ شکافِ هسته خرما است.

«ملائکة» و «بال»

در رابطه با آیه ۱ البته تصور ملائکة بصورت انسانی (آنهم با صورت زنانه) و در حالیکه دو عدد بال مانند پرندگان نیز در شانه‌هایشان هست، خرافه و خیال است و هیچ واقعی ندارد.

اینکه فرموده «ملائکة را فرستادگانی قرار داد که دارای بالهائی هستند»، از کلمه «فرستادگان» معلوم می‌شود موجودات با شعور و آموزش یافته‌ای هستند که برای انجام امر معلومی مأموریت یافته‌اند اما اینکه فرموده «دارای بالهائی» هستند، به زبان مخاطب صحبت کرده و می‌باید «وسیلة نقل و انتقال» را مورد نظر قرار داده باشد. زیرا چنانکه می‌دانیم «بال» بدرد جائی می‌خورد که «هوا» موجود باشد و خارج از کره زمین، فقط تا ارتفاع چند کیلومتر آنقدر هوا هست که بتوان در آن «بال زد» آیا پس از آن که دیگر هوا نیست و امکان «بال زدن» وجود ندارد، دیگر ملائکة‌ای نیست؟ در حالیکه در آیه به وضوح تصریح بر «آسمانها» نموده که طبعاً در آنجا هم ملائکة هستند. اما اینکه فرموده «فرستادگانی» هستند بما کمک می‌کند موضوع را کمی بهتر بفهمیم.

در کلمه «فرستاده»، مفهوم «مأموریت»، «مبدأ» و «مقصد» و «توانائی بر انجام مأموریت» و از این نوع مفاهیم نهفته است. با توجه به آیه، چنین فهمیده می‌شود که ملائکة موجوداتی هستند:

- ۱- با شعور، ۲- آموزش یافته برای انجام امور خاص، ۳- دارای توانائی لازم برای انجام مورد مأموریت، ۴- دارای تفاوت و تنوع بسیار زیاد نسبت به یکدیگر.
- موضوع اخیر از آنجا فهمیده می‌شود که وقتی ما آدم‌ها که عیناً شبیه یکدیگر هستیم اینقدر تفاوت در درک و استعداد و قدرت و امکانات داریم، ملائکة که شبیه یکدیگر نیستند و از لحاظ اصل وجودشان با یکدیگر تفاوت اساسی زیادی دارند، چه تنوع و تفاوت عظیمی نسبت به یکدیگر می‌توانند داشته باشند.
- چنین بنظر می‌آید که ملائکة کارگزاران اداره امور جهان باشند.
- مثلاً یکی از چیزهائی که سبب اداره امور جهان می‌شود و اگر آن نباشد جهان مادی از هم می‌پاشد، جاذبه عمومی است.
- مثلاً می‌توان مفهوم جاذبه عمومی را با توجه به مطلب آیه ۱ چنین نامگذاری کرد:

«سازمان ملائکه نگه‌دار اجزاءِ عالم در کنار یکدیگر و مانع فروپاشی آن».

اگر چنین تعبیری بکار ببریم در آنصورت کل جهان را «زنده» و «هدفمند» و «راهسپار بسوی مقصدی خاص» احساس کرده‌ایم. زیرا برای هر امری مأموران با شعور قدرتمند آموزش یافته‌ای برای انجام آن‌ها متصور است و چون امور، زیاد و متنوع است، بی‌نهایت ملائکه نیز قابل تصور است.

مثلاً جاذبه، نور، آرزاق، حرکت کلی جهان، و وقوع قیامت، هر کدام به بی‌نهایت امور زیر مجموعه خویش بستگی دارد و هر یک به ملکی نیازمند است که برحسب موضوع، دارای دو امکان (= دو بال) یا سه امکان (= سه بال) یا چهار امکان (= چهار بال) یا بیشتر می‌باشد (که این «بیشتر» بودن در آیه محدود نشده است)

اعتقادات صحیح و عمل صالح

در رابطه با آیه ۱۰، اصل، همان «کلمه پاک» است که از جنس اعتقادات صحیح باشد و ظاهراً عمل صالح مانند «سوخت» است که به بالا رفتن آن کمک می‌کند. و از اینجا معلوم می‌شود که اصل، کسب اعتقادات صحیح است که در جهان بعدی بدرد می‌خورد اما عمل صالح، اعتقادات صحیح را بهتر و صحیح‌تر و تمیزتر و «بالا رونده»‌تر می‌کند.

همه به خداوند نیازمندند و او نیاز به هیچ چیز و هیچ کس ندارد

آیه ۱۵ تفسیر آیه ۲ سوره اخلاص است. خواننده ارجمند حتماً می‌دانند موضوعاتی که ذیل آنها توضیحی داده نمی‌شود، یا قبلاً در سوره‌های قبلی توضیح داده شده و یا با توجه به مجموعه «درس» و «درب» روشن است و بهمین خاطر است که ملاحظه می‌فرمائید که در ذیل آیه ۱ توضیح نسبتاً مفصلی عرض شد زیرا آن آیه در این زمینه (با توجه به لیست ترتیب نزول سوره‌ها) برای «اولین بار» مطرح می‌شد.

ترجمه تفسیری آزاد

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد مخصوص خداست که آسمانها و زمین را ایجاد و ملائکه را مامورانی قرار داد که دارای وسائلی هستند که ماموریت خویش را انجام دهند، دو تا وسیله و سه تا و چهارتا، هر چه بخواهد در آفرینش می‌افزاید که خداوند بر هر چیزی تواناست (۱)

آنچه خدا برای مردم از روی رحمت باز کند هیچکس نمیتواند ببیند و اگر ببیند هیچ کس نمیتواند بگشاید و همو پیروزمند فرزانه است (۲)

ای مردم! نعمت خدا را بر خویش بیاد آورید. آیا آفریننده ای غیر از خدا هست که از آسمان و زمین روزیتان دهد؟ خدائی جز او نیست. پس به کجا منحرف میشوید؟ (۳)

ای پیامبر! اگر تکذیب کنند رسولانِ قیل از تو نیز تکذیب شدند و همه امور بسوی خدا برمیگردد (۴)

ای مردم! وعده خدا حق است. پس مبادا زندگی دنیا گولتان زند و بخصوص مبادا فریب هائی شما را درباره خدا بفریبید (۵)
شیطان البته دشمن شماست. پس او را دشمن گیرید. جز این نیست که پیروانش را به اموری دعوت میکند که نتیجه اش این خواهد بود که اهل آن آتش سوزان باشند (۶)
کافران عذابى شدید، و مومنانِ صاحبِ عملِ صالحِ آمرزش و پاداشی بزرگ خواهند داشت (۷)

آیا کسی که عمل زشتش برایش جلوه داده شده و آن را نیکو می بیند مانند مومنان است؟ نه! بلکه خداوند هر که را که لایق گمراهی است گمراه میکند و هر که را لایق باشد هدایت میکند.
پس ای پیامبر! مبادا بعلت حسرتی که به حال مردم میخوری خود را از بین ببری. خداوند میداند آنها چه میکنند (۸)
و خداوند است که بادها را میفرستد و آنها ابرها را برمی انگیزند و آنها را بسوی زمین مرده میراند و بواسطه آنها آن زمین بعد از مرگش زنده می شود. زنده شدن پس از مرگ نیز چنین است (۹)

اگر کسی عزت بخواهد همه عزت ها از آن خداست. عقیده پاک بسوی او بالا میرود و عمل صالح است که آنرا بالا میبرد، و کسانیکه

به توطئه شوم میپردازند غذایی شدید خواهند داشت و توطئه شان هم نابود میشود (۱۰)

و خداوند شما را از خاکی آفرید، سپس از نطفه ای، سپس جفت‌هایی قرارشان داد، و هیچ ماده ای حملی برنمیدارد و وضع حملی نمی کند مگر به علم او، و هیچ صاحب عمری عمر طولانی نمی کند و هیچ مقدار از عمرش کم نمیشود مگر آنکه در کتابی هست. که این برای خدا آسان است (۱۱)

و آن دو دریا یکسان نیستند. این یکی شیرین و گوارا و آن یکی شور و تلخ است. و شما از هر دو گوشت تازه میخورید و چیزهای زینتی استخراج کرده و می پوشید و کشتی را می بینید که آب را می شکافد تا از فضل او روزی خویش جستجو کنید و شاید شکرگزارید (۱۲)

شب را داخل روز و روز را داخل شب میکنند و آفتاب و ماه را رام کرده و هر کدام تا سرآمدی معین درجریانند. این است خدای شما. فرمانروایی از آن اوست. و کسانی را که غیر از او میخوانید مالک حتی قطمیری نیز نیستند (۱۳)

اگر آنها را بخوانید صدایتان را نمی شنوند و اگر هم بشنوند اجابتان نمی کنند و روز قیامت نسبت به شرک شما کافرنند، و ای انسان! هیچکس تو را مانند آن خدای آگاه خبردار نمی کند (۱۴)

ای مردم! شما محتاج خدائید و خداوند بی نیاز ستوده است (۱۵) اگر بخواهد شما را میرد و آفریدگانی جدید می آورد (۱۶) و این برای خدا سخت نیست (۱۷) و هیچ کس در قیامت بار دیگری را برنمیدارد. و اگر کسی دیگری را برای برداشتن بارسنگینش بخواند چیزی از آن برنخواهد داشت. حتی اگر از خویشاوندان باشد. جز این نیست که تو کسانی را که در خلوت از پروردگارشان بیم دارند هشدار میدهی. همانها که نماز بپایدارند، و هر کس که پاکیزگی پیشه کند بنفع خود اوست و سرانجام همه بسوی خداست (۱۸)

و کور و بینا مساوی نیستند (۱۹) و نیز نور و تاریکیها (۲۰) و نیز سایه و هُرم گرما (۲۱) و همچنین زندگان و مردگان مساوی نیستند. خداوند به آنکه خواهد می شنواید و تو ای پیامبر! نمیتوانی به آنها که در قبرها هستند چیزی بشنوانی (۲۲)

تو جز هشدار دهنده ای نیستی (۲۳)

تو را به حق فرستاده ایم که مژده رسان و هشدار دهنده باشی و هیچ امتی نبوده که هشدار دهنده نداشته باشد (۲۴)

و اگر تکذیب کنند، چیز عجیبی نیست، پیشینیان آنها نیز پیغمبرانشان را که با دلیل های روشن و پیامها و کتابهای نور افشان بسویشان آمده بودند تکذیب کردند (۲۵)

آنگاه کافران را بگرفتیم و کیفرم چه سخت بود (۲۶)

فاطر ٢ آيات ٢٧ تا ٤٥

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ أَلْوَانُهُ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُؤْفِقَهُمُ اللَّهُ أَجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾ وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾ ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ إِذْنُ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾ جَنَّاتٌ عَذْنٌ يَدْخُلُوهَا يُحَلُّونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٤﴾ الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِن فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نُصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فِيمَوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِّنْ عَذَابِنَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِّحُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نَعْمَرْكُمْ مَّا تَتَذَكَّرُ فِيهِ مِن تَذَكُّرٍ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٣٧﴾ إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَكَم خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ فَمَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يُرِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ أَمْ آتَيْنَاهُمُ كِتَابًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْهُ بَلْ إِن يَبْدُو الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾ إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّن بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ اسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرُ السَّيِّئِ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئِ إِلَّا بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِن شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾ وَلَوْ يَوَاحِدُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِن دَابَّةٍ وَلَكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

پیش تفسیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: خداوند نظام جهان را مانند نظام کاشت و برداشت قرار داده و کافران که این را درک نمی کنند برای خود عذاب درست می کنند.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: ذکر گوشه هایی از صفات و نیز الطاف و نظامات آفرینش الهی و اینکه مردم در رابطه با حقایق الهی و وحی رفتارهای مختلفی دارند و به تناسب رفتارشان اوضاع و احوال آخرتی متفاوتی خواهند داشت و نکوهش کافران که علیرغم همه اینها افکار پوچ و باطل را پیروی می کنند.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالْدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾

ریزدرپ: ای مردم! خدایتان چنین علم و قدرتی دارد.

۲

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُؤْتِيَهُمْ أَجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

ریزدرپ: ای مردم! به چنین رفتارهایی رو کنید تا به چنین نتایجی برسید.

۳

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾
ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ
بِالْخَيْرَاتِ إِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾

ریزدرب: ای پیامبر! مردم دارای ظرفیت های مختلف اند، انتظارت از مردم را با واقعیت تنظیم کن.

۴

جَنَاتٌ عِدْنٌ يُدْخَلُوهَا يُحَلُّونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَقَالُوا
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٤﴾ الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ
لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ
فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِنَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَافِرٍ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا
أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ
فَأَدُّوهُمَا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٣٧﴾ إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ
الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾

ریزدرب: ای مردم! کدامیک از این دو نتیجه را می پسندید؟

۵

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا
مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ
أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْهُ بَلْ إِنَّهُمْ يَعْبُدُونَ
الطَّاغُوتَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾

ریزدرب: ای مردم! شما تنها ساکنان این زمین نیستید، از نتیجه رفتارهای باطل پیشینیان عبرتی بگیرید.

۶

إِنَّ اللَّهَ يُجَسِّدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ

خَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾

ریزدرپ: ای مردم! خدایتان چنین علم و قدرتی دارد.

۷

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَنِ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنَ إِحْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ اسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَكَّرَ السَّيِّئُ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِن شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾ وَلَوْ يَوَازِئُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهَرِهَا مِن دَابَّةٍ وَلَكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

ریزدرپ: ای مردم! بهانه آوری را تمام کنید، هم خدایتان را شناخته اید و هم عاقبت تکذیبگران سابق را میدانید.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لُب مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدرپها، و جمع بندی ریزدرپ ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای مردم! فراموش نکنید که این خداوند خلاق تنها مرجع خیر و نعمت رسانی به شماست و لذا پیامبرش را تکذیب نکنید و مبدا فریفته شده و از حق دور بیفتید و خداوند اینطوراست، اما این به اصطلاح «خدایان» شما، هیچ خاصیتی ندارند، و شما با پرستش آنها درحقیقت کار بیهوده میکنید و خداوند واقعی است، و این به اصطلاح «خدایان» واهی هستند، و نسبت کسی که این موضوع را بفهمد به کسی که نفهمد مانند

«زنده» و «بینا» و «نور» است، به «مرده» و «تابینا» و «ظلمت».

در این پاراگراف گوناگونی آفریدگان که نشانه عظمت نظامات الهی است را یادآوری می فرماید و ضمن جلب توجه به تفاوت های عظیم اخروی مؤمنان و کافران و اینکه کسانی که واقعا بسوی خدا می آیند از لحاظ «بهره عقلی» از دیگران بالاترند زیرا منفعت بلندمدت خویش را تشخیص میدهند، گوشه هایی از صفات و افعال الهی را یادآوری مینماید، و اینکه باوجود همه اینها کافران بهانه میگیرند و از عاقبت پیشینیان عبرت نمی گیرند و از مهلتی که خداوند داده استفاده نمی کنند.

۴ - سوالات

- ۱- منظور از «کم» در «جعلکم» (آیه ۳۹) کیست؟
- ۲- «کم» فوق الذکر، خلافت چه کسانی شدند؟
- ۳- چرا خداوند، از بین صفات ممکن، صفات مندرج در آیه های ۳۸ و ۴۱ را ترجیح داده؟
- ۴- چه سابقه ای از نوع استدلالی که در آیه ۴۰ بکاررفته، درسوره های قبل دارید؟
- ۵- زمان وقوع مکانیزم «فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ» (آیه ۳۹) چه هنگامی است؟
- ۶- مکانیزم پروسه قطعه فوق را تشریح کنید.
- ۷- در آیه ۳۹، «مقت رب» و «خسارت» را از یک ریشه و جنس دانسته است. موضوع را با دلایل قرآنی توضیح دهید.
- ۸- «آتیناهم» (آیه ۴۰) چه حالتی دارد؟ (جزء تقریرات خداوند به رسولش است؟ کلام مستقیم خداوند است؟ یا...؟)
- ۹- ایرادی که در آیه ۴۰ به شرک وارد میشود بطور دقیق چیست؟
- ۱۰- مثالی برای «إِنْ يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا» (آیه ۴۰) بزنید.

۵ - آیات برجسته این پاراگراف

دو آیه ۲۷ و ۲۸ از آیات بسیار دلکش است، و در بحث های کلامی راجع به چیستی علم و شاخه های آن بسیار مورد استناد واقع شده و از این لحاظ از آیات برجسته قرآنی است.

۶ - در این پاراگراف، کدام فقرات، فوق ذهنیات معاصران نزول است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیات ۳۳ تا ۳۸ مربوط به زندگی بعدی است و هیچ بنی بشری نه تجربه ای از آن داشته، (و نه مانند جنین که نمیتواند تصویری از این دنیا داشته باشد) نمیتواند داشته باشد، لذا برای مخاطبان اولیه نیز چنین بوده و بالاتر از ذهنیات آنان بوده است.

آیه ۴۱ فوق علم و فهم مخاطبان اولیه بوده، و تا ظهور نظریه جاذبه عمومی نزدیک به فهم نشده بوده، و فهم کامل آن، حتی برای بشر قرن حاضر نیز حاصل نشده است.

انتهای آیه ۴۳ که راجع به «سنت الهی» است برای بشر قرن حاضر نیز کاملاً جا نیفتاده، چه رسد به بشر ۱۴۰۰ سال قبل.

آیه ۴۴ که به باستان شناسی مربوط میشود، از آنجا که این علم هنوز در مراحل ابتدائی است، هنوز آنقدر دستاورد نداشته که جزئیاتی از تمدن های نابود شده را که برای فهم آیه مذکور لازم است بازگوید، لذا آیه مذکور بسیار بالاتر از ذهنیات عرب ۱۴۰۰ سال قبل است.

۷- کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۳۰ و ۳۱ تا ۴۰ و ۴۴، بقیه پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلید های تفسیری

اصلی-فرعی:

آیه ۴۰ بدون اینکه فرع بر آیه ای باشد پرانتزی است.

دریافت های کوتاه مستقیم

آیه ۴۵: به این معنی است که اعمال بشر در حد چنان مجازات شدیدی است که فقط به آنها محدود نمی شود و مانند آتش که خشک و تر را می سوزاند، اعمال مذکور نیز علاوه بر بشر و علاوه بر خوبان آنها، حتی حیوانات معصوم و بی گناه را نیز در بر می گیرد. (مانند اتفاقی که در داستان لوط در سوره های مختلف دیدیم) اما، خداوند مهلتی داده و تا سررسید آن مهلت عقوبتی نمیکند.

آیه ۴۳: کلمه «سنت» در این آیه اشاره به همان چیزی دارد که به آن «قانون الهی»

می‌گوئیم.

فعل خداوند قانونمند است

اینکه در آیه ۴۱ فرموده خداوند آسمانها و زمین را نگه می‌دارد با این مفهوم که نیروی جاذبه بین اجرام چنین می‌کند و یا اینکه به تعبیری که در پاراگراف اول ذکر شده، ملائکه چنین می‌کنند مخالفتی ندارد زیرا ملائکه مملوکان و بندگان خداوند هستند و به امر او و نیروی او عمل می‌کنند و عمل آنها در طول عمل خداوند است و همچنین نیروی جاذبه (که در حقیقت نوعی نام‌گذاری است که توسط بشر صورت گرفته است) در «ادامه» عمل خداوند (و اصطلاحاً در «طول» عمل خداوندی) عمل می‌کند.

آیا «علم»، فقط پزشکی و فقه است؟

در آیه‌های ۲۸-۲۷ «عالمان» را صاحب «خشیت» (= ترس حاصل از احترام قوی) می‌داند. و قبل از آن نیز نمونه‌هایی از پدیده‌هایی طبیعی از مقوله‌های کشاورزی و زمین‌شناسی و جانورشناسی ذکر کرده بنابراین از نظر قرآن، مقوله‌های فوق نیز جزء رشته‌های اصلی علوم است.

ذکر این نکته در اینجا حائز اهمیت است که پیشینیان ما حدیثی نقل می‌کردند که «العلم علمان علم الابدان و علم الادیان» (= علم دوتاست: پزشکی و دین‌شناسی) و بقیه رشته‌های علمی را نه از نوع «علم» که از نوع «فضل» محسوب می‌کردند و بنا بر یک روایت مشهور دیگر، علم را چنین معرفی می‌کردند که (آیه محکمه سنه جاریه و ...) و «آیه محکمه» را به قرآن (آنهم با آن نوع تفسیرها)، و «سنه جاریه» را به مستحبات تطبیق می‌کردند.

تازه بفرض صحت دو حدیث فوق، معنی آنها منحصر در آن معانی نیست و اگر بخواهیم شرح دهیم طولانی می‌شود و در حوصله اینجا نیست و خلاصه اینکه در نگاه سنتی برای علوم به معنی امروزی آن، شانی قائل نبودند، در حالیکه به وضوح دیده می‌شود که این نظر در مخالفت صریح با آیات این پاراگراف است که پس از ذکر نمونه‌هایی از آثار خداوند در صحنه و پهنه طبیعت، می‌فرماید که فقط علماء از خداوند خشیت دارند.

لذا بنابر همین آیات، علوم وابسته کشاورزی که خودش صدها رشته می‌شود و علوم مربوط به زمین‌شناسی که خودش به رشته‌های بسیار متنوعی تقسیم می‌گردد و نیز علوم مربوط به انسان‌شناسی و جانورشناسی که خواننده ارجمند خودش در جه تنوع

آن‌ها را می‌داند، بطور قطع و مسلم در داخل محدوده تعریف چیزی قرار می‌گیرد که آنرا «علم» می‌نامند. بطوری که در هر دو آیه این پاراگراف دیده میشود، موضوع «رنگ» در همه آنها ذکر شده و سه بار مورد تأکید قرار گرفته است. چه بسا که «رنگ‌شناسی» را نیز باید بعنوان یک رشته علمی مورد اهمیت قرار داده و درباره آن کار علمی در خوری صورت گیرد که تاکنون صورت نگرفته است. و همزمان باید به این نکته توجه کرد و دانست که ذکر این نمونه‌ها از باب نمونه است نه اینکه علوم منحصر به اینها باشد.

مقید به «اذن خدا»

با توجه به آیه ۳۲ چون سبقت در کارهای پسندیده از جنس «وجود» است (و کارهای ناپسند از جنس «عدم» است)، مطلب را به «اذن خدا» مشروط نموده است. البته از آنجا که «فعل خداوند قانونمند است» خود «اذن خدا» نیز مکانیزم و نظامات خاص پیچیده خود را دارد.

عبادت تاجران!

در بسیاری از کتب «اخلاق»ی و «عرفان»ی مطلبی به این مضمون از قول امیرالمومنین (ع) نقل میشود که من خداوند را به طمع بهشت عبادت نمیکنم که این عبادت تاجران است.

در حالیکه می‌بینیم در آیات فوق مردم را تشویق به «تجارتی که ورشکستگی ندارد» نموده، و درسوره صف نیز مردم را به تجارتی که سبب نجات می‌باشد دعوت فرموده، و این معنی منحصر به این دو مورد نیست.

اینک سوال اینجاست که در این دو موضوع متقابل ماباید چگونه بیان‌دیشیم. جواب این است که «ظاهر قرآن» حجت، و به هر چیزی که معارضش به نظر آید مرجح است. اما، آن فرمایش آن حضرت برای اشخاصی است که در سطح ایشان باشند و معارض این مفهوم مورد بحث (که برای «عموم مردم» است) نیست.

آیه آشنا

نوع استدلالی که در آیه ۴۰ انجام شده، شبیه همان استدلال‌هایی است که در انتهای سوره قلم، سوره طور، و سوره ذاریات شده است و در اینجا از تکرار شرح آنها معذوریم.

در پایان

در سرتاسر این سوره چنان خدانشناسی لطیفی موج می‌زند که واقعاً بی‌نظیر است، بطوریکه می‌توان گفت این سوره، تفسیر سوره توحید (اخلاص) است. فطرت جاری در تمام آسمانها و زمین، ملائکه، رحمت و رحمت که دائماً به زبانهای مختلف و عبارات گوناگون در این سوره موج می‌زند، نعمتها، آیات، حکمت، لطف و لطف و ...

در این سوره، با وضوح بیشتر، برای ایمان پایه عقلی می‌شناساند و آدرس علم را در طبیعت، در زندگی، در کشاورزی، در زمین و کوه‌ها، و در انسان و حیوان می‌دهد و هر چه درجه علم را بالاتر و نفوذ آن را عمیق‌تر می‌بیند، خشیت الهی را نیز در آنجا بیشتر می‌یابد.

ترجمه تفسیری آزاد

ای انسان! آیا ندیدی که خداوند از آسمان آبی فرستاد که با آن میوه‌هایی به رنگهای مختلف در آورد؟ و از کوه‌ها نیز رگه‌راه‌هایی دارای رنگهای مختلف سفید و سرخ و سیاه هست؟ (۲۷) و همچنین انسان و جنیندگان و چارپایان نیز با رنگهای مختلفند؟ چنین است که فقط بندگان دانا از خداوند بیم دارند که خداوند عزتمند آمرزشگر است (۲۸)

البته آنانکه کتاب خدا را تلاوت میکنند و نماز بپایدارند و از آنچه روزیشان کرده ایم پشمانی و آشکارا انفاق می‌کنند به تجارتی امید دارند که زبانی ندارد (۲۹) تا خداوند پاداششان را بطور کامل بدهد و از فضل خویش نیز به آن بیفزاید که او آمرزشگر شکرگزار است.

ای پیامبر! آنچه که از آن کتاب بتو وحی کرده ایم البته حق است، و تصدیق کتب آسمانی قبلی است. البته خداوند به بندگان آگاه بیناست (۳۰) سپس آن کتاب‌ها را به کسانی از میان بندگان خویش که آنها را برگزیده ایم به میراث دادیم (۳۱) از میان آنها کسانی بودند که به خویش ظلم کردند و بعضی معتدل بودند و برخی در کارهای خیر به اذن خدا سبقت می‌گرفتند. که آن خودش فضل

بزرگی است (۳۲)

بهشتهائی جاودان که داخل آن میشوند و زینت آلاتی از دستبند های زرین و مروارید می آویزند و لباسشان در آنجا حریر است (۳۳) و میگویند ستایش مخصوص خدائی است که اندوه را از ما زدود که پروردگارمان آمرزشگر شکرگزار است (۳۴) همانکه ما را از فضل خویش به محل اقامت دائمی آورد که در آن نه رنجی و نه ملالی به ما میرسد (۳۵)

و آنآنکه کافر شدند آتش جهنم خواهند داشت که نه کارشان را میسازد که بمیرند و نه تخفیفی می یابند و هر کفران پیشه ای را چنین مجازات می کنیم (۳۶) و در آنجا فریاد میزنند پروردگارا بیرونمان بیاور که عمل صالحی غیر از آنچه که قبلاً انجام میدادیم در پیش گیریم. خطاب میشود آیا به شما عمر ندادیم که در آن پند پذیر پند بپذیرد، و هشدار دهنده هم بسویتان آمد. پس بچشید که ظالمان یاوری ندارند (۳۷)

البته خداوند دانای نهان های آسمانها و زمین است، که حتی به اندیشه ها نیز داناست (۳۸) هموست که شما را جانشینان زمین قرار داد. پس هر کس که کفر ورزد کفرش به ضرر خود اوست و کفر کافران نزد پروردگارشان برای آنها چیزی جز خشم، و برای خودشان جز ضرر، اضافه نخواهد کرد (۳۹)

ای پیامبر! بگو آنهایی را که با خداوند شریکشان قرار میدهند دیده اید؟ نشانم دهید در زمین چه آفرینشی کرده اند یا اینکه در آسمانها چه مشارکتی دارند؟ یا اینکه کتابی به آنها داده ایم که از روی آن برای اعتقاد شرک آمیز خود دلیل می آورند؟ نه! بلکه ظالمان بعضی شان بعضی دیگر را با وعده فریب میدهند (۴۰)

خداوند است که آسمانها و زمین را از فروپاشی نگه میدارد و اگر فرو بپاشد هیچ کسی نیست که آنها را نگهدارد که همو حلیم آمرزنده است (۴۱)

و شدیدترین قسمها را به خدا میخورند که اگر هشدار دهنده ای بسویشان بیاید حتما هدایت یافته تر از همه امتهای خواهند شد. اما وقتی که هشدار دهنده ای بسویشان آمد، جز بر رمیدنشان نیفزود (۴۲) و نیز جز به گردنفرازی شان در روی زمین و توطئه بد نیفزودند. و توطئه بد جز بر اهل خودش فرود نمی آید. پس آیا انتظار چیز دیگری را غیر از سنتی که برپیشینیان جاری شد دارند؟ در حالیکه هرگز برای سنت خداوند دگرگونی نخواهی یافت. و هرگز برای سنت خداوند جابجائی نخواهی یافت (۴۳) آیا در زمین نگشتند تا عاقبت پیشینیان را که از اینان قوی پنجه تر بودند ببینند؟

و چیزی در آسمانها و زمین نیست که خداوند را ناتوان کند که او دانای قدرتمند است (۴۴) و اگر خداوند بسبب آنچه که مردم انجام میدهند مواخذه شان میکرد، هیچ جنینده ای بر پشت زمین باقی نمی ماند، ولیکن تا سر آمدی معین مهلتشان میدهد. پس هنگامی که اجلشان رسید البته خداوند خودش به وضع بندگانش بیناست (۴۵)

سوره روم

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾

الم ﴿۱﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿۲﴾ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿۳﴾ فِي بِضْعِ سَنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدِ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۴﴾ بَنَصِرَ اللَّهُ بِنَصْرٍ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۵﴾ وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۶﴾ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿۷﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿۸﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿۹﴾ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ أسَاءُوا السُّوْأَى أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ﴿۱۰﴾ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۱۱﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿۱۲﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفْعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿۱۳﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُنْفَخُونَ ﴿۱۴﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿۱۵﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿۱۶﴾

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

طرز استخراج عصاره محتوای سوره (یعنی «درس» سوره)، برای کل ۱۱۴ سوره قرآن، در کتاب «خودآموز تفسیر قرآن» (از همین قلم) وجود دارد، و خود کتاب مذکور را میتوانید در سایت (<https://tafsir.ganjei.com>) بیابید، و البته مبانی این موضوع نیز در ۱۶۰ صفحه اول کتاب «علوم قرآنی» (موجود در همان سایت) شرح داده شده است. و در مورد این سوره، عصاره محتوا، همان است که ذیلا دیده میشود.

درس: آیات الهی زیاد و آشکار است اما کافران از آنها غفلت می کنند.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: پیشگویی یک اتفاق خوشایند برای مومنان که ممکن است سبب غفلت زدائی کافران نیز بشود و توصیف خلق و خو و منش کافران و توضیح نتیجه آن و اینکه کافران در قیامت و پس از آن در وضعیت ناگوار قرار می گیرند.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

الم ﴿۱﴾

۲

غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿۲﴾ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿۳﴾ فِي بَضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلِ وَمِنْ بَعْدِ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۴﴾ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۵﴾ وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۶﴾ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿۷﴾

ریز در ب: یک آیه الهی بصورت پیشگوئی یک اتفاق خوشایند برای مومنان که ممکن است سبب غفلت زدائی کافران نیز بشود.

۳

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿۸﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿۹﴾ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ أُسَاوُوا السَّوْأَى أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِمَا يَسْتَهْزِئُونَ ﴿۱۰﴾

ریز در ب: ای مردم! تفکر در آفرینش و نیز در سرنوشت تکذیبگران سابق، سبب کشف آیات الهی است.

۴

اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۱۱﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿۱۲﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِّنْ شُرَكَائِهِمْ شُفْعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿۱۳﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُؤْمِنُونَ ﴿۱۴﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿۱۵﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿۱۶﴾

ریزدرپ: ای مردم! غفلت از آیات الهی سبب بد عاقبتی است.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه های ۲ تا ۶ فهمیده میشود حکومت روم (رم شرقی) در نقطه ای نزدیک به مکه در جنگی (لابد با ایران ساسانی) شکست خورده بود که خداوند پیشگوئی پیروزی قریب الوقوع آنها را در چند سال معدود کرده بود که سبب خوشحالی مومنان خواهد گردید.

از همینجا فهمیده میشود که هم مسلمانان و هم کافران این گفتمان غلط را داشته اند که پیروزی یا شکست در جنگ ها به دست آسمان است در حالیکه این امر یک امر زمینی است و نه پیروزی معلول صحت عقاید و نه شکست معلول غلطی آن است.

۴ - آیات برجسته این پاراگراف

آیه های ۲ تا ۶ بسیار مشهور است و در کتب معجزه قرآن بسیار به آنها استناد شده، و از این لحاظ جزء آیات برجسته قرآنی است.

۵ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه ۱ از حروف مقطعه است، و چنانکه قبلا عرض شد، چون تاکنون به نحو مقنعی رمزگشائی نشده، بالاتر از ذهنیات ما نیز میباشد، چه رسد به مخاطبان اولیه.

آیه ۸ از این لحاظ که به آفرینش اشاره دارد، از آنجا جزئیات مکانیزمش برای ما روشن نیست، بالاتر از ذهنیات ما است، ذ چه رسد به مردم ۱۴۰۰ سال قبل. همچنین است آیه ۱۱.

آیه ۹ از این لحاظ که اقوام درگذشته اشاره دارد، از آنجا که علم باستان شناسی هنوز در مراحل ابتدائی است، و جزئیاتی از زندگی آنان در دست نیست، بالاتر از ذهنیات ما میباشد، چه رسد به عرب ۱۴۰۰ سال قبل.

آیه های ۱۲ تا ۱۶ از آنجا که قیامتی است، کلا بالاتر از ذهنیات هر بنی بشری است، و طبعا در مورد مخاطبان اولیه نیز.

۶ - پیشگویی های تحقق یافته

در آیات ۲ تا ۴ میفرماید : روم مغلوب شد (۲) در نزدیک ترین سرزمین. و همانها پس از شکستشان بزودی غالب میشوند (۳) ظرف سالهائی اندک. زمام امور چه قبل (از آن) و چه بعد (از آن) بدست خداست. و مومنان در آنروز شاد میشوند (۴)

امپراطوری روم شرقی، بیزانس، که مرکز آن همان استانبول فعلی بوده ، شکست خورده بود و مسلمانان نسبت به سرنوشت آن کشور که هر چه باشد پادشاه آن مسیحی بوده، علاقمندتر بوده‌اند (تا طرف مقابل که به نظر آنها مشرک بوده) و این شکست روحیه مسلمانان را پائین آورده بود. در قرآن در این آیه ها خبر از پیروزی قریب‌الوقوع رومیان «فی بضع سنین» (یعنی در کمتر از ده سال) داده شده است. و ما برای واقع شدن این پیروزی و درست در آمدن این وعده، علاوه بر دلایل تاریخی، همین یک دلیل عقلی برایمان بس است که اگر اینطور نشده بود، امروز صدای خنده و مسخره کفار و منافقان و ملحدان حتی از پس این چهارده و اندی قرن،

گوش مان را پاره می‌کرد.

هم مسلمانان برای تحقق این وعده الهی روزشماری می‌کردند و هم کفار و منافقین حساس بودند که اگر این وعده عملی نشود خوب دستاویزی برای آنها پیدا می‌شود تا اساس اسلام را مورد تخریب قرار دهند.

اما در سال نهم پس از نزول این آیه، این پیروزی محقق گشت. و کفار و منافقین یکبار دیگر سرخورده گردیدند. پیش‌بینی به این روشنی، آنها با ذکر مدت، آنها دربارۀ چیزی که مسلمین هیچ اثر و نقشی در تحقق آن نداشتند، غیر از آنکه به مبدأ امر نسبت داده شود راه عقلی دیگری ندارد.

۷ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۱ و ۶ و ۸ و ۹ و ۱۱ تا ۱۶ ، بقیه آیات «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

چند دریافت کوتاه مستقیم

آیه ۲: «روم» مورد اشاره «رم شرقی» است یعنی همان جایی که استانبول فعلی مرکز آن بوده است.

آیه ۳: عبارت «نزدیک‌ترین زمین» که در آیه مطرح شده، «نزدیک‌ترین زمین نسبت به مکه» بوده زیرا هنگام نزول این سوره، هنوز هجرت وقوع نیافته بود.

آیه ۷: کلمه «آخرت» در اینجا بمعنی قیامت و بهشت و جهنم و این نوع مفاهیم نیست بلکه بمعنی «عمق» و «باطن»، و در مقابل «ظاهر» است.

آیه ۹: یعنی عاقبت کسانی که از کفار قریش هنگام نزول این آیات (و قبل از هجرت) قوی‌تر بودند و در زمین عمران و آبادی بیشتر کردند.

آیه ۱۰: عادت به گناه سبب می‌شود ضمیر آدمی تغییر کند و به جایی برسد که آیات خدا را تکذیب و مسخره کند.

نه پیروزی به معنای حقانیت است، و نه شکست به معنی عدم حقانیت

۵ آیه از این ۶ آیه، مربوط است به اینکه روم پس از شکست، مجدداً پیروز خواهد شد و مسلمانان شاد خواهند شد. همین تأکید نشان می‌دهد که این واقعه مورد بهره‌برداری تبلیغاتی کفار علیه مسلمین شده بود.

در این آیات، علیرغم خبر دادن از این اتفاق در آینده، این نکته را نیز به وضوح مطرح می‌کند که موفقیت یا عدم موفقیت در زندگی این جهانی که پیروزی در جنگ‌ها نیز یکی از وجوه آن است ربطی به کفر و ایمان ندارد. و ممکن است مؤمن در جنگ شکست بخورد و کافر پیروز شود و موفقیت در زندگی مادی، دلیل حقانیت نیست و عدم موفقیت نیز دلیل عدم حقانیت نمی‌باشد.

ترجمه تفسیری آزاد

بسم الله الرحمن الرحيم

الم (۱)

روم مغلوب شد (۲)

در نزدیک ترین سرزمین نسبت به مسلمانان.

و همانها پس از شکست بزودی غالب میشوند (۳)

ظرف سالهائی اندک.

زمام امور چه قبل از آن و چه بعد از آن بدست خداست.

و مومنان در آنروز شاد میشوند (۴) به یاری خدا.

که هر که را خواهد یاری می‌کند و همو پیروزمند مهربان است (۵)

این وعده ای الهی است. و خداوند هرگز در وعده اش تخلف نمی‌کند.

ولیکن اکثر مردم نمیدانند (۶)

یک چیزی از ظواهر زندگی این دنیا را میدانند اما از عاقبت امور غفلت دارند (۷)

آیا با خود نیندیشیده اند که خداوند آسمانها و زمین و آنچه را که بین آنهاست جز به حق و سر آمدی معین نیافریده؟ و البته بسیاری از مردم نسبت به ملاقات پروردگارشان کافرنند (۸)

و آیا در زمین گردش نکرده اند که ببینند عاقبت پیشینیان که از آنان قوی تر بودند و در زمین هم عمران و آبادی بیشتری کردند چه شد؟ همانها که پیامبران با دلایل روشن بسویشان می آمدند اما آنها کفر میورزیدند؟ و اینطور نیست که خداوند به آنان ظلم کرده باشد ولیکن آنها به خودشان ظلم کردند (۹) آنگاه عاقبت آنهایی که بدی ها را به بدترین وجه مرتکب میشدند این شد که آیات خداوند را تکذیب نمایند و مسخره اش کنند (۱۰)

خداوند آفرینش را شروع نموده سپس اعاده اش میکند و بالاخره بسوی او باز میگردید (۱۱) و روزی که قیامت بپا شود مجرمان پژمرده میگردند (۱۲) و هیچیک از کسانی که با خدا شریک قرار داده بودند به شفاعت آنها اقدامی نمی کنند و آنها به همان شریکان کافر میشوند (۱۳) و روزی که قیامت بپا شود از یکدیگر جدا میشوند (۱۴) ولی کسانی که ایمان آورده و عمل شایسته کرده باشند در باغی شاد و خرم خواهند بود (۱۵) اما کسانی که کفر ورزیدند و آیاتمان و ملاقات آخرت را تکذیب کردند برای عذاب احضار خواهند شد (۱۶)

روم ۲ آیات ۱۷ تا ۴۰

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُخْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْتَبِرُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خُوفًا وَطَمَعًا وَيُنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْجِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُ مِنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهٍ قَانُونٌ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُوهُمْ خَافَوْهُمْمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَ هُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾ فَاقْصِرْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ مُبِيِّنَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلٌّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾ وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُبِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ أَنْزَلْنَاهُمْ عَلَيْهِنَّ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ فَاتَّذَا الْقُرْآنُ حَقُّهُ وَالْمُسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ رِزْقٍ لِيَرْتَوْ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْتَوْ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ زَكَاةٍ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْغَفُونَ ﴿٣٩﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: آیات الهی زیاد و آشکار است اما کافران از آنها غفلت می کنند.

برایند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: یادآوری بعضی از آیات الهی که چون بشر غرق در آنهاست توجه زیادی به آنها ندارد و اینکه ای مردم! با این همه آیات، چرا غفلت؟ روزی بدست خداست. زندگی تان هم بدست خداست. زندگی بعدی هم بدست خداست. به خود بیایید و ای انسان! تو که به یک مویز گرمی و به یک غوره سردیت می‌شود، این گردنکشی‌ها برای چه؟

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْتَبِرُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاجْتِافٍ أَلْسِنَتِكُمْ وَالْوُحُوشِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَاجْتِافُوكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُسْمِعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْرِجُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهٍ قَانُتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

ریزدرب: یادآوری بعضی از آیات الهی که چون بشر غرق در آنهاست توجه زیادی به آنها ندارد.

۲

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُوهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَا هُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

ریزدرب: آیا خداوند که خالق همه چیز و همه کس (واز جمله همانهائی که برایش شریک حساب کرده اید) است، با آنها مساوی است؟

۳

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَرِيمُ وَلَكِنْ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ مَنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

﴿۳۱﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ جَزٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿۳۲﴾
ریزدرب: ای مردم! به خداوند با عقاید طبیعی نزدیک شوید.

۴

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُبِينِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿۳۳﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿۳۴﴾ أَمْ أَنْزَلْنَاهُ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿۳۵﴾ وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿۳۶﴾

ریزدرب: ای انسان! تو که به یک مویز گرمی و به یک غوره سردیت می‌شود، این گردنکشی‌ها برای چه؟

۵

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۳۷﴾ فَآتَ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأَوْلَىٰكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۳۸﴾ وَمَا آتَيْتُم مِّن رَّبًّا لَّيْرَتُو فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرَوْنَ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْغِفُونَ ﴿۳۹﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِن شُرَكَائِكُمْ مَن يَفْعَلُ مِثْلَ ذَلِكَ مِّن شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۴۰﴾

ریزدرب: روزی بدست خداست. زندگی تان هم بدست خداست. زندگی بعدی هم بدست خداست. به خود بیاید.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لبّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: روم که مغلوب شده بود ظرف چند سال غالب می‌گردد و ای مسلمانان! سطح فکر کافران دربند ظواهر است و از درک حقایق ناتوانند و دوائر این فکر

سطحی به ادامه گناهان می پردازند و کارشان به تکذیب و تمسخر آیات الهی می کشد و بد عاقبتی دارند.

در این پاراگراف گوشه‌ای از آیات لطف و رحمت و قدرت الهی را یادآوری می فرماید و اینکه ای مردم! به آن هدایت که از سوی خداوند نموده شده ادامه دهید و اینکه اکثر انسان‌ها در مقابل هر دو وضعیت خوشی و ناخوشی ضعیف‌اند اما با وجود این به سوی خداوند رو نمی‌کنند.

۴ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه ۳۹ فهمیده میشود در زمان نزول این آیه رباخواری یک امر عرفی و عادی بوده و حتی اندکی تقدس نیز داشته است.

۵ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

در آیات ۲۰ تا ۲۵ به آیاتی از علم و قدرت الهی اشاره شده، که به شرحی که کمی پائین تر عرض کرده ایم، بالاتر از ذهنیات مخاطبان اولیه، بلکه حتی مخاطبان تا چند قرن بعد نیز، بوده است. آیه ۲۶ از این لحاظ که به مخلوقات اشاره کرده که حتی مانیز به آنها دسترسی نیافته و ذهنیتی از آنها نداریم، بالاتر از ذهنیات ما و طبعاً مخاطبان اولیه نیز، هست. آیه ۲۷ از این لحاظ که به آفرینش اشاره دارد، از آنجا جزئیات مکانیزمش برای ما روشن نیست، بالاتر از ذهنیات ما است، چه رسد به مردم ۱۴۰۰ سال قبل.

۶ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه ۱۹ و ۲۹ و ۳۳ و ۳۴ و ۴۰، بقیه آیات «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

بحث متنی

آیه ۳۵ بدون اینکه فرع بر آیه‌ای باشد پرانتزی است.
دو آیه ۳۸ و ۳۹ بدون اینکه فرع بر آیه‌ای باشند پرانتزی می‌باشند.

چند دریافت کوتاه مستقیم

آیه‌های ۱۷ و ۱۸: موضوع این آیه‌ها به این معنی است که در مواقع مذکور ذکر خدا کنید اما در غروب‌ها و صبحگاهان بیشتر سبحان‌الله مورد نظرتان باشد و ظهر و شامگاهان الحمدالله.

عبارت دیگر از اول روز با سبحان‌الله شروع، و سپس الحمدالله، و بعد سبحان‌الله، و بالاخره با الحمدالله پایان دهید.

آیه ۲۸: موضوع مثال بطور خلاصه این است که خداوند خالق همه چیز و همه کس است و آن کسانی که مشرکان دارای قدرت و نفوذ می‌پندارند و آنها را به تصور خویش در بعضی جهات همتای خداوند می‌پندارند در حقیقت مخلوق خداوند هستند و هر چه دارند از خداوند دارند و هیچ کاری را بطور مستقل نمی‌توانند انجام دهند و لذا چه جای این نوع تلقی‌ها است؟

آیه ۳۰: معلوم می‌شود که اگر آدمی بحال خود رها شود و تحت تأثیر جریانانی ویژه اعم از بد (شیطانی) و خوب (رحمانی) قرار نگیرد، بطور طبیعی و عادی رفتار دینی معتدل (= حنیف) از خویش نشان خواهد داد.

آیه ۳۹: نکوهش خیلی ضعیف و کم‌رنگی از ربا بعمل آمده است و همین آیه دلیل است بر اینکه این سوره قبل از سوره بقره نازل شده که در آن ادامه دادن به ربا را بمنزله اعلان جنگ با خدا و رسول ذکر نموده است.

آیه ۳۹: توجه فرمائید که ممکن است زکات دادن سبب چندین برابر شدن اموال هر زکات‌دهنده نشود اما اگر عموم افراد جامعه به زکات دادن اقدام کنند اموال جمعی آن جامعه چندین برابر خواهد شد.

عبارت دیگر مطلبی که در آیه آمده، ممکن است راجع به یک فرد محقق نشود اما راجع به جامعه محقق می‌گردد.

به بیان دیگر، قوانینی هست که فقط بر افراد بشر حاکم است، وقوانینی نیز هست که

هم بر افراد بشر و هم بر جوامع بشری حاکم است، وقوانینی هم هست که فقط بر جوامع بشری حاکم است.

تناسب «آیات» با «ناظر»

در رابطه با آیات ۲۵ تا ۲۰، چنانکه ملاحظه می‌شود، «آیات» مختلفی ذکر شده است اما در انتهای هر دسته از آنها، ذکر شده اینها برای این اشخاص معینی (مثلاً قومی که عقل خویش را بکار می‌گیرند، یا قومی که یقین دارند، یا قومی که ...) آیه هستند و ما مطلب را در جدول مرتب کرده‌ایم:

- ۱ - آفرینش بشر از خاک و پخش نژاد او در کل زمین (مخاطب : همه) آیه ۲۰
- ۲ - آفرینش همسران و قرار دادن دوستی و مهربانی (مخاطب : اهل تفکر) آیه ۲۱
- ۳ - آفرینش آسمان‌ها و زمین و اختلاف زبانها و رنگهای بشر (مخاطب : اهل علم) آیه ۲۲
- ۴ - خواب در شب و جستجوی روزی در روز (مخاطب اهل شنیدن) آیه ۲۳
- ۵ - رعد و برق، باران، زنده کردن زمین پس از مرگش (مخاطب : اهل تعقل) آیه ۲۴
- ۶ - آسمان و زمین را به امر خویش برپا می‌دارد (مخاطب : همه) آیه ۲۵

چنانکه ملاحظه می‌شود آیه‌های ۲۰ و ۲۵ آنقدر واضح است که برای همه گونه مردم قابل درک است اما بقیه آیه‌ها، برای اشخاص خاصی قابل درک است که اندکی دقت در نوع مطالب درهای جدیدی از معارف را برای دقت کننده باز می‌کند که توصیه می‌شود چنین دقتی بشود زیرا این مختصر جای شرح بیشتر را ندارد، ولی لااقل ردیف‌های ۱ و ۶ که بیشتر عمومی و کمتر تخصصی است این سئوالات را مطرح می‌کند.

۱- نژاد های مختلف بشر (در آیه ۲۰) (مثلاً سفید پوست، زرد پوست، سرخ پوست، سیاه‌پوست) که در قاره‌های مختلف روی زمین وجود دارند چگونه پیدایش یافته؟ و با وجود جدائی تدریجی قاره‌ها در میلیون‌ها سال چگونه به وضعیت فعلی رسیده؟

۲- رابطه «امر خویش» (در آیه ۲۵) با نیروی جاذبه عمومی چیست؟
همچنین سئوالات زیاد دیگری قابل طرح است که فقط از باب نمونه آن دو سؤال را

عرض کردیم و اگر کسی بخواهد در خصوص همین پاراگراف تعمقی کند، خواهد دید که مطلب، بسیار متنوع و گسترده و عمیق و ضمناً جالب، نیز هست.

سرنخ علمی که مسلمانان به ابداع آنها تشویق شده اند، اما...

از متن آیات ۲۰ تا ۲۵ بطور عادی و طبیعی فهمیده میشود که در این چیزها «آیه» (= نشانه) خداوند هست، یعنی اینکه اگر این چیزها دنبال شود معرفت بهتری نسبت حاصل میشود:

۱ - در آفرینش انسانها - ۲ - در انتشار بشر در روی زمین - ۳ - در آرامشی که در اثر ازدواج برای آحاد بشری حاصل میشود - ۴ - در آفرینش آسمانها و زمین - ۵ - در اختلاف زبان های انسانها - ۶ - در اختلاف رنگ های انسانها - ۷ - در موضوع خواب - ۸ - در موضوع بیداری پس از خواب - ۹ - در نظام رزق رسانی انسانها - ۱۰ - در رعد و برق - ۱۱ - در حالات روانی متناقض همزمان آدمی - ۱۲ - در نزول باران - ۱۳ - در «زنده شدن» زمین در اثر آن - ۱۴ - در آسمان و برقراری و دوام آن - ۱۵ - (و در برخی چیزهای دیگر که برای رعایت اختصار از ذکر آنها چشم پوشیدیم)

حالا اگر کسی این سرنخ ها را دنبال کرد پا در وادی چه علمی گذاشته؟

۱ - زیست شناسی و دیرینه شناسی - ۲ - زمین شناسی و دیرینه شناسی
۳ - روان شناسی - ۴ - کیهان شناسی و زمین شناسی - ۵ - زبان شناسی
و دیرینه شناسی - ۶ - نژاد شناسی و دیرینه شناسی - ۷ و ۸ - روان شناسی
۹ - اقتصاد - ۱۰ - هواشناسی و فیزیک - ۱۱ - روان شناسی - ۱۲ - فیزیک
و مکانیک سیالات (مرتبط با تبدیل رطوبت ابرها و تجمع آنها به صورت
باران) - ۱۳ - فیزیک و شیمی خاک - ۱۴ - کیهان شناسی و فیزیک نجوم!
به عبارت دیگر در آیات مذکور سرنخ این علوم هست:

زیست شناسی، دیرینه شناسی، زمین شناسی، روان شناسی، نجوم، زبان
شناسی، انسان شناسی، اقتصاد، هواشناسی، فیزیک عمومی، مکانیک
عمومی، مکانیک سیالات، خاک شناسی (و همه اینها هم به ریاضیات نیاز
دارد، چه ریاضیات پایه و چه پیشرفته!)

ملاحظه فرمودید؟ اینها فقط سرنخ هائی است که فقط در ۸ آیه قرآن آمده است و تازه، ما در برشماری آنها به اختصار پرداختیم، و از این نوع آیات در قرآن خیلی زیاد است و اگر میخواستیم بربرشماریم آنقدر طولانی میشد که از حوصله بیرون میبود، بله، اینطور بود که قرآن مشوق و موجد و موسس علوم و فنون و تمدنی شد که بشر، دیروز و امروز و فردا و فرداهای دیگر، در گستره و قلمرو آن زندگی میکند.

ترجمه تفسیری آزاد

خداوند را در عبادت هایتان، در غروب ها و صبحگاهان به ذکر و دعا منزه بدارید (۱۷)
و همچنین اورا در ظهرها و شامگاهان به ذکر و دعا ستایش کنید (۱۸)

همو است که زنده را از مرده، و مرده را از زنده، در می آورد و زمین را پس از مرگش زنده می کند و شما را نیز همینطور از این دنیا بیرون می آورد و به آخرت داخل میکند (۱۹)

و از نشانه های اوست که شما را از خاک آفرید آنگاه شما بشری شده و منتشر گشته اید (۲۰)

و از نشانه های اوست که برای شما جفت ها ئی از خودهاتان آفریده تا بسوی آنان میل کنید و آرامش گیرید و بین شما دوستی و مهربانی قرار داد. البته در این موضوع برای کسانی که اهل تفکر باشند نشانه های زیادی هست (۲۱)

و از نشانه های او آفرینش آسمانها و زمین و اختلاف زبان ها و رنگهاتان است. البته در این موضوع برای اهل دانش نشانه های زیادی است (۲۲)

و از نشانه های او خواب شما در شب و روز، و جستجوی روزی تان از فضل اوست، البته در این موضوع برای شنوایان، نشانه هائی است (۲۳)

و از نشانه های خویش، برق را به شما می نمایاند که هم جای ترس و هم جای طمع دارد. و از آسمان آبی میفرستد و زمین را پس از مرگش زنده می کند. البته در این موضوع برای خردمندان نشانه هائی است (۲۴)

و از نشانه های او این است که آسمان و زمین را به امر خویش بر پا میدارد، آنگاه وقتی که شما را با فرا خوانی از زمین فرا بخواند، فوراً بیرون می آئید (۲۵)

و هر کس که در آسمان ها و زمین هست از آن اوست، که همگی مطیع او هستند (۲۶)

و اوست که آفرینش را شروع میکند و باز هم تجدیدش مینماید و آن برایش آسانتر است. و مَثَل بالاتر در آسمانها و زمین خاص اوست، و همو پیروزمند فرزانه است (۲۷)

برایتان از خود شما مثلی میزند: آیا بندگانِ دارید که جزء اموال شما باشند و آنگاه همانها در آنچه روزیتان کرده ایم با شما به تساوی شریک باشند بطوریکه همانطور که از خودهاتان حساب می برید، از آنها هم حساب ببرید؟ ما آیات را اینطور برای مردم عقل پیشه توضیح میدهیم (۲۸)

ظالمان از این همه نشانه ها، عبرتی نمیگیرند بلکه بدون علم، از آنچه دلشان میخواهد پیروی می کنند، و کسی را که خداوند گمراهش نموده چه کسی هدایت میکند و آنها هیچ یاورانی نخواهند داشت (۲۹)

پس ای پیامبر! توجه خویش یکسره به دین معتدل کن. به همان فطرت خدائی که مردم را براساس آن آفریده. در آفرینش خدا تغییری نیست. این است آن دین پاینده. ولیکن اکثر مردم نمیدانند (۳۰)

و ای مردم! به سوی او رو کنید و از او پروا نمائید و از مشرکان مباحثید (۳۱)
از همان کسانی مباحثید که دین خویش را فرقه فرقه نموده و دسته دسته شدند و هر گروهی به آنچه نزد خویش دارند شادمانند (۳۲)
و هنگامی که ناراحتی به مردم میرسد پروردگارشان را در حالیکه بسویش باز میگردند صدا میزنند. آنگاه پس از اینکه از جانب خویش رحمتی به آنان چشاند ناگهان عده ای از آنها به پروردگارشان شرک میورزند (۳۳) تا آنچه را که به آنان داده ایم کفران کنند. پس فعلاً بهره اندکی برگزید که بزودی خواهید فهمید (۳۴)
آیا دلیلی بر آنها فرستاده ایم که موافق آن شرکی که میورزند سخن میگویند؟ (۳۵)

و هنگامی که به مردم رحمتی بچشانیم به همان شاد میشوند و اگر بسبب آنچه که کرده اند بدیی به آنان رسد فوراً نومید میشوند (۳۶)
آیا نمی بینند که خداوند برای هر کسی که بخواهد روزیش را فراخ و یا محدود

میگرداند؟

البته در این برای آن‌آنکه ایمان دارند نشانه هائی است (۳۷)

پس ای پیامبر! به خوشاوندان نزدیک، و مساکین، و در راه ماندگان، حقشان را بده. این برای کسانی که رضایت خداوند را میخواهند بهتر است و رستگار خواهند شد (۳۸)

و ای مردم! «ربا»ئی که میدهید تا در اموال مردم زیاد شود نزد خدا زیادتی نخواهد داشت. اما زکاتی که برای رضایت خداوند میدهید اموال شما را زیاد خواهد کرد (۳۹)

خداوند است که شما را آفرید، آنگاه روزیتان داد، سپس شما را میمیراند، سپس زنده تان میکند. آیا هیچکس از آن کسانی که با او شریک قرار داده اید هیچیک از این کارها را می کنند؟ منزّه و بالاتر است از آنچه با او شریک قرار میدهند (۴۰)

روم ۳ آیات ۴۱ تا ۶۰

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾ فَاقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَدِيمِ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَن عَمِلَ صَالِحًا فَلَا نَفْسَ لَهُم بِمَنُودٍ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِن فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَمِنَ آيَاتِهِ أَن يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيَذِيقَكُم مِّن رَّحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فانتقمنا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُبْرِئُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسْفًا فَنَزِلُ الرُّسُلُ فَتُخْرِجُ مِنَ خِلَالِهِ إِذَا أَصَابَ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلِ أَن يُنْزَلَ عَلَيْهِم مِّن قَبْلِهِ لُمُوسِينَ ﴿٤٩﴾ فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخَيِّجِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُخَيِّبٍ الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ وَلَئِن أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَّظَلُّوا مِن بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾ فَإِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَى وَلَا تَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلُوا مَدِيرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أَنتَ بِمَادِي الْعُمَىٰ عَنِ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تَسْمَعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُّسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِّن ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِن بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِن بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِئُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِئْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبُعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبُعْثِ وَلَكِن كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعَدْرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِن جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولُنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّكُمْ إِلا أَنْتُمْ إِلا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذَلِكَ يَطْمَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفُّكَ الَّذِينَ لَا يُؤْقِنُونَ ﴿٦٠﴾

پیش تفهیم

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: آیات الهی زیاد و آشکار است اما کافران از آنها غفلت می کنند.

برآیند درسی فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: یادآوری بعضی دیگر از آیات الهی که بشر غرق در آنهاست و لذا توجه چندانی به آنها ندارد و انتقاد از کافران که علیرغم اینهمه آیات آشکار و آن آینده حتمی آخرتی چرا اینهمه غفلت می کنند؟ و ای مردم! به نتیجه اعمالتان، و به عواقب رفتارهای بد گذشتگان بنگرید، و سوی خداوند بازگردید، و ای پیامبر! از کفر کافران دلسرد نشو و وظیفه خود را پایدارانه پی بگیر.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾ قَاقِمٌ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَاسِمِ مِنْ قَبْلُ أَنْ يَأْتِي يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يُصَدِّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنَ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْأَنْفُلُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَانتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرُومُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسْفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنَ قَبْلِهِ لُمُبْسِينَ ﴿٤٩﴾ فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخَيِّ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُخَيِّ الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾

ریزدرپ: ای مردم! اینقدر از آیات الهی غفلت نکنید که ممکن است کافر شوید.

۲

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أَنْتَ بِمُخَوِّعٍ عَنِ صَالِحِهِمْ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُنْفِثُ الْمُحْزَمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مُعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَكِنْ جَنَّتُمْ بِآيَةِ لَيْقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفُّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

ریزدرب: ای پیامبر! تو فقط به ابلاغ رسالت بپرداز و در این راه استقامت بورز و تاثیر را بما واگذار.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

تَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: روم که مغلوب شده بود ظرف چند سال غالب می گردد و ای مسلمانان! سطح فکر کافران در بند ظواهر است و از درک حقایق ناتوانند و در اثر این فکر سطحی به ادامه گناهان می پردازند و کارشان به تکذیب و تمسخر آیات الهی می کشد و بد عاقبتی دارند.

در پاراگراف ۲ گوشه ای از آیات لطف و رحمت و قدرت الهی را یادآوری می فرماید و اینکه ای مردم! به آن هدایت که از سوی خداوند نموده شده ادامه دهید و اینکه اکثر انسان ها در مقابل هر دو وضعیت خوشی و ناخوشی ضعیف اند اما با وجود این به سوی خداوند رو نمی کنند.

در این پاراگراف: با ذکر گوشه دیگری از لطف و رحمت الهی میگوید ای مردم! قیامت خیلی نزدیک است، به نتیجه بد اعمالتان و به عواقب رفتارهای بد گذشتگان بنگرید و بدانید که نتیجه خوب و بد رفتار و اعمالتان به خودتان برمی گردد و اینکه ای پیامبر! انرژی را در جای

بی‌فایده هدر مده، به اندازه کافی اتمام حجت شده است. تو کار خودت را با صبر پیگیری باش.

۴ - آیات برجسته این پاراگراف

آیه ۴۱ بار زیست محیطی دارد و از این لحاظ خیلی مورد استناد واقع میشود و لذا از این منظر جزء آیات برجسته است.

۵ - پیشگویی‌های تحقق یافته

در آیه ۴۷ عاقبت اقوام پیشین را که بر کفر و تکذیب اصرار می‌ورزیدند ذکر کرده و تلویحا پیشگویی رفع شرک و کفر و موفقیت آنحضرت را نموده است.

در آیه های ۵۲ و ۵۳ به آنحضرت دل‌داری میدهد که تو پیامت را برسان و به تأثیرش کاری نداشته باش و به این ترتیب تلویحا وعده میدهد که موفق خواهی شد.

در آیه ۵۸ از کلمه قرآن برای مجموع نزولات وحی تا این زمان استفاده میکند و در این یک وعده محقق هست زیرا هنوز خیلی (بیش از ده سال، که پایان عمر شریفش باشد) مانده که نزول قرآن پایان پذیرد.

در آیه ۶۰ به آنحضرت توصیه صبر نموده و در این یک وعده مستتر است که موفق خواهی شد.

در آیه ۴۱ می‌فرماید: در خشکی ودریا، به سبب آنچه که مردم انجام داده اند، فساد پیدا شده،

این آیه بیش از هزار و چهارصد سال است که در قرآن وجود دارد اما امروز با توجه به بحث‌های زیست محیطی که از پنجاه سال اخیر به این طرف کم‌کم مطرح شده و اینک به اوج جلب توجه‌کنندگی خویش رسیده، گوئی آیه فوق دارد بهتر فهمیده می‌شود.

چون در بخش «شرح مختصر» به این موضوع پرداخته ایم، در اینجا بیش از این عرضی نمی‌کنیم.

۶ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه ۴۲ از این لحاظ که به اقوام درگذشته اشاره دارد، از آنجا که علم باستان شناسی هنوز در مراحل ابتدائی است، و جزئیاتی از زندگی آنان در دست نیست، بالاتر از ذهنیات ما میباشد، چه رسد به عرب ۱۴۰۰ سال قبل. همچنین است آیه ۴۷. آیه های ۵۵ تا ۵۷ از آنجا که «قیامتی» است، کلا بالاتر از ذهنیات هر بنی بشری است، و طبعاً در مورد مخاطبان اولیه نیز. آیه ۴۱ از آنجا تا قرن ۱۹ برای هیچکس معهود نبود، و فقط در قرن ۲۰ نمونه هایی از مطلبش در دریاها دیده شد، طبیعتاً برای عرب ۱۴۰۰ سال قبل نیز معهود نبود.

۷ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۴۲ تا ۴۵ و ۴۷ و ۵۰ و ۵۲ و ۵۳ و ۵۵ و ۵۷، بقیه آیات این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

اصلی-فرعی:

آیه ۴۷ پرانتری است.

آیه «محیط زیست»ی

امروز با توجه به بحث های زیست محیطی که از پنجاه سال اخیر به اینطرف کم کم مطرح شده و اینک به اوج جلب توجه کنندگی خویش رسیده، آیه ۴۱ گوئی دارد بهتر فهمیده می شود.

برای این نگارنده خیلی جالب است بدانند قدما از این آیه چه می فهمیده اند.

راجع به «فساد»ی که در قسمت مربوط به «زمین» پیدا شده، می توان خیلی

توجیهات مختلف، مثلاً ظلم‌ها، جنایت‌ها، خیانت‌ها و غیره، ابراز نمود اما در قسمت مربوط به «دریا» چطور؟

حداکثر قدمت این مشکلات زیست‌محیطی که در دریاها پیش آمده، شصت سال هم نمی‌شود. لذا این آیه حتی تا صد سال قبل هم مفهوم نبود. این همه سفرنامه‌های مختلف از ابن‌بطوطه و ناصر خسرو و مارکوپولو گرفته تا جهانگردان قرون جدید و پس از آنها کاشفین قرون حاضر مانند ماژلان و کاپتان کوک و دیگران، هیچکدامشان درباره «فسادی که در دریاها ظاهر شده» کوچکترین صحبتی نکرده‌اند.

با توجه به آلودگی زیست‌محیطی که در قرن بیستم در دریاها پیدایش یافت که از نشت نفت نفتکش‌ها، و ریزش آبهای رودخانه‌هایی که فاضلاب‌های صنعتی قبلاً در آنها ریخته شده، کم‌کم عبارت «و دریا»ی آیه فوق نیز مفهوم شد. لذا آیه فوق از لحاظ اشاره به «فساد در دریا» کاملاً نو، و کاملاً «امروزی»، و در عداد پیشگوئیهای تحقق یافته علمی و در نتیجه بار اعجازی دارد.

ترجمه تفسیری آزاد

در خشکی و دریا، به سبب آنچه که مردم انجام داده اند، فساد پیدا شده، تا سزای قسمتی از آنچه را که انجام داده اند به آنان بچسانیم، شاید باز گردند (۴۱)

ای پیامبر! به کافران بگو در زمین بگردید و ملاحظه کنید که عاقبت پیشینیان که اکثر شان هم مشرک بودند چه شد (۴۲)

ای مردم! روی خویش بسوی دین پایدار کنید. پیش از آنکه روزی برسد که خداوند دیگر اجازه برگشت ندهد و در آن روز همه از هم جدا شوند (۴۳)

هر کس که کفر ورزد کفرش به ضرر خود او خواهد بود و هر کس که عمل شایسته کند برای خویش ذخیره ای نموده است (۴۴)
خداوند آنان را که ایمان آورده و عمل شایسته کرده اند چنین از فضل خویش پاداش می‌دهد که او کافران را دوست نمی‌دارد (۴۵)

و از نشانه های اوست که بادها را که مژده آور باران هستند می فرستد تا از رحمت خویش به شما بچشاند و کشتی ها به امرش راه بروند و شما از فضل او روزی خویش را جستجو کنید، شاید شاگرد باشید (۴۶)

و البته ای پیامبر! قبل از تو فرستادگانی بسوی مردمشان فرستادیم که با دلایل روشن بر آنها در آمده اند، آنگاه از مجرمان انتقام گرفتیم و البته یاری مومنان بر عهده ما است (۴۷)

خداوند است که بادها را میفرستد تا ابرها را برانگیزد و آنها را در آسمان آنطور که بخواهد میگستراند و آنرا قسمت قسمت میکند، آنگاه می بینی که قطرات باران از خلال آنها بیرون می آید که آن را به هرکس از بندگان که برساند شاد میشوند (۴۸) گر چه قبل از فرستادن آن پژمرده بودند (۴۹)

پس به آثار رحمت خداوند نگاه کنید که چگونه زمین را بعد از مرگش زنده میکند.

البته همو زنده کننده مردگان هم هست، و او بر هر چیزی تواناست (۵۰)

و البته اگر بادی میفرستادیم که زراعتهايتان را زرد ببینید حتما پس از آن کفر میورزیدید (۵۱)

ای پیامبر! البته تو به مردگان و کران چیزی نمی شنوای. آنها که فوراً روی برگردانده و پشت می کنند نیز مانند آنها هستند (۵۲)

و تو هدایت کننده کوران از گمراهی شان نیستی. جز این نیست که تو فقط به کسانی حقایق را می شنوای که به نشانه های ما ایمان آورده و جزء تسلیم شدگان به حقیقت اند (۵۳)

خداوند هموست که شما را از ضعفی آفرید، سپس بعد از ضعف قوتی

قرار داد، سپس بعد از قوت ضعف و پیری قرار داد. هر چه بخواهد می آفریند و همو دانای تواناست (۵۴)

و روزی که قیامت بها شود مجرمان قسم میخورند که غیر از ساعتی بر آنها نگذشته است. قبلا هم اینطور به باطل گرایش می یافتند (۵۵)

و کسانی که علم و ایمان به آنان داده شده میگویند البته شما آنقدر که در کتاب خدا ذکر شده، یعنی تا روزبرانگیختگی، درنگ کرده اید، و این همان روز است ولیکن شما نمی دانید (۵۶)
پس در آن روز، معذرت خواهی دردی از ستمکاران دوا نمی کند واز آنها خواسته نمیشود که سرزنش ها را از خود دفع کنند (۵۷)

در این قرآن برای مردم از هر نوع مثلی زدیم. واگر با معجزه ای بسویشان بروی کافران خواهند گفت شما دارید بیهوده گوئی میکنید (۵۸)

خداوند چنین بر دل نادانان مهر میزند (۵۹)
پس ای پیامبر! صبور باش، وعده خداوند حق است، و مبادا آنان که یقین ندارند تو را به سبکسری وادارند (۶۰)

سوره رعد

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾

الْمُرْتَلِكِ آيَاتِ الْكِتَابِ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُّتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِّنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفِصِلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ وَإِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَإِذَا كُنَّا تُرَابًا أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ الْأَعْلَالُ فِي أَغْنَاقِهِمْ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾ وَبَسِطْ جُلُوسَكَ بِالْحَسَنَةِ قَبْلَ الْحُسَيْنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثَلَاتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾

پیش تفهیم

۱- استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

طرز استخراج عصاره محتوای سوره (یعنی «درس» سوره)، برای کل ۱۱۴ سوره قرآن، در کتاب «خودآموز تفسیر قرآن» (از همین قلم) وجود دارد، و خود کتاب مذکور را میتوانید در سایت (<https://tafsir.ganjei.com>) بیابید، و البته مبانی این موضوع نیز در ۱۶۰ صفحه اول کتاب «علوم قرآنی» (موجود در همان سایت) شرح داده شده است. و در مورد این سوره، عصاره محتوا، همان است که ذیلا دیده میشود.

درس: ای پیامبر در مقابل این کافران که به چنین خداوندی کافرنند و چنین اعمال و صفات زشتی دارند و حیی را که به تو می شود محکم بگیر و رسالتت را پیگیری کن.

برآیند درسی فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: یادآوری بعضی از آیات و نعمت های الهی و نشان دادن گوشه ای از رفتارها و گفتارهای کافران.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

المر تلك آيات الكتاب والذي أنزل إليك من ربك الحق ولكن أكثر الناس لا يؤمنون ﴿١﴾
ریز درب: ای پیامبر! آنچه که نزد تو است بالاترین است.

۲

الله الذي رفع السماوات بغير عمد ترونها ثم استوى على العرش وسخر الشمس والقمر كل يجري لأجل مسمى يدبر الأمر يفصل الآيات لعلكم بلقاء ربكم توقنون ﴿٢﴾ وهو الذي مد الأرض وجعل فيها رواسي وأهواراً ومن كل الثمرات جعل فيها زوجين اثنين يغشي الليل النهار إن في ذلك لآيات لقوم يتفكرون ﴿٣﴾ وفي الأرض قطع متجاورات وجنات من أعناب وزرع ونخل صنوان وغير صنوان يسقى بماء واحد ونفضل بعضها على بعض في الأكل إن في ذلك لآيات لقوم يعقلون ﴿٤﴾

ریز درب: ای پیامبر! به یاد مردم بیانداز که چنین خداوند دانا و توانائی دارند.

۳

وإن تعجب فاعجب قولهم أنذا كنا تراباً أننا لفي خلق جديد أولئك الذين كفروا بربهم وأولئك الأغلال في أعناقهم وأولئك أصحاب النار هم فيها خالدون ﴿٥﴾ ويستعجلونك بالسينة قبل الحسنة وقد خلت من قبلهم المثلث وإن ربك لذو مغفرة للناس على ظلمهم وإن ربك لشديد العقاب ﴿٦﴾ ويقول الذين كفروا لولا أنزل عليه آية من ربه إما أنت منبذ ولكل قوم هاد ﴿٧﴾
ریز درب: ای پیامبر! علیرغم استعجاب مردم به آنان موکداً یادآور شو که پس از این زندگی شان زندگی اخروی خواهند داشت که این رفتارهایشان در آن زندگی ارزیابی خواهد شد.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

تَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳ - سوالات

۱- الف و لام در «الکتاب» (آیه ۱) الف و لام عهد است یا جنس؟ و در صورت اول، منظور کدام کتاب است؟

۲- چه سابقه ای از آیه های ۲ و ۳ در سوره های قبل دارید؟

۳- حالت کلی این پاراگراف چگونه است؟ (نکوهش غفلت های کافران؟ تشویق مومنان به اینکه محکم به دین حق خویش بچسبند؟ یا...؟)

۴- «لکل قوم هاد» آیه ۷، چگونه با «ما انذر آباوهم» آیه ۶ سوره یس، قابل جمع است؟

۵- منظور از «قوم» (آیه ۷) چیست؟ آیا میتواند چند نسل متوالی را شامل باشد؟

۶- منظور از «هادی» (آیه ۷) چیست؟ (هدایت کننده به حق؟ یا...؟)

۷- آیا «هادی» مذکور لزوماً باید پیامبری از جانب خداوند باشد؟ (برای جواب خویش دلیل قرآنی بیاورید)

۸- آیا «هشاردهنده» (آیه ۷) در تقابل با «هادی» است یا در عرض یکدیگرند؟

۴ - پیشگوئی های تحقق یافته

در آیه های ۶ و ۷ معجزه خواهی بیجای آنها را مورد نکوهش قرار میدهد و در این نوع کلام نوعی وزانت و اطمینان نهفته است با القاء این نکته که موضع تو صحیح است و اهمیتی به بهانه جوئی های آنان مده و تلویحاً پیشگوئی موفقیت آنحضرت را در خویش دارد.

۵ - آیات برجسته این پاراگراف

آیه های ۲ تا ۴ از لحاظ زیبایی متن و اقبال هنرمندان خوشنویس و کاشیکار که تابلوهای خوشنویسی و کاشیکاری هائی زیبا آفریدند جزء آیات برجسته است.

۶ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

ابتدای آیه ۱ (المر) از حروف مقطعه است، و چنانکه میدانیم تا کنون رمز گشائی نشده، ولذا خارج از ذهنیات مخاطبان اولیه نیز بوده است.

آیه های ۲ و ۳ حاوی مطالبی است که در ایام نزول آنها نه تنها خارج از ذهنیات مخاطبان اولیه بلکه کل نوع بشر در آن روزها بوده و بیش از حدود ۱۰۰۰ سال طول کشید که دانشمندان اروپای پس از انقلاب علمی به آنها پی برند (مثلا بغیر عمدا ترونها و مدالارض و جعل فیها رواسی و زوجین اثنین)

آیه های مذکور هنوز هم حاوی مطالبی است که بالاتر از ذهنیات بشر قرن حاضر نیز هست، چه رسد بشر ۱۴۰۰ سال قبل (مانند ثم استوی علی العرش و سخر الشمس و القمر و کل یجری لاجل مسمی و یدبر الامر و یفصل الایات)

نیمه دوم آیه ۵ از آنجا که «قیامتی» است، کلا بالاتر از ذهنیات هر بنی بشری است، و طبعاً در مورد مخاطبان اولیه نیز.

نیمه اول آیه ۶ از این لحاظ که اقوام در گذشته اشاره دارد، از آنجا که علم باستان شناسی هنوز در مراحل ابتدائی است، و جزئیاتی از زندگی آنان در دست نیست، بالاتر از ذهنیات ما میباشد، چه رسد به عرب ۱۴۰۰ سال قبل.

۷ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیات ۱ تا ۳، بقیه آیات این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

نتایج نامساوی در شرایط مساوی

خلاصه مطلب آیه ۴ این است که در شرایطی که بنظر مساوی می آید نتایج نامشابه می بینید، جای تعجب نیست زیرا اینها از جنس نشانه های الهی است.

هر قومی هدایت کننده ای دارد

آیه ۷ یکی از آیات برجسته قرآنی است و نوع مفسران از آن چنین فهمیده اند که پیامبران منحصر در آن کسانی نیستند که نامشان در قرآن آمده بلکه به ازاء هر جامعه انسانی، «هدایت کننده» ای وجود دارد خواه یک پیامبر باشد یا وصی او. و به نظر آنان دلایل این موضوع زیاد است:

از جمله در سوره هائی «مجنوس» را در ردیف «اهل کتاب» ذکر کرده و بعبارت دیگر تلویحاً چنین گفته که دین مجوسیان اصلی، دین حق بوده و لذا آنها می باید پیامبری داشته باشند اما چنانکه می دانیم اسم آن پیامبر در قرآن نیامده است. یعنی اینکه نبودن اسم یک پیامبر در قرآن بمعنی نبودن او نمی باشد.

دلیل دیگر اینکه در آیه ای فرموده «رسولانی که قصه شان را بر تو گفتیم و رسولانی که قصه شان را بر تو نگفتیم» و از اینجا هم معلوم می شود که پیامبرانی هم بوده اند که اسامی آنها در قرآن نیامده است.

به نظر آنان، در آیه فوق، این موضوع را کاملاً تعمیم داده و می فرماید اساساً هیچ جامعه بشری نیست که «هدایت کننده» نداشته باشد.

اما، در آیه مذکور «هاد» از جنس «منذر» نیست، زیرا با «و» بین آنها فاصله افتاده، و اگر غیر از این بود (یعنی «هاد» از جنس «منذر» بود) معنی جمله مذکور چنین میشد که تو منذری و هر قومی هم منذری دارد که مفهوم اخیر با آیه ۶ سوره یس (و آیات مشابه آن که کم هم نیست) معارض میبود، بعلاوه اینکه با تاریخ اسلام هم

جور در نمی آید.

لذا، باید «هادی» آیه فوق را به عنوان «شخص فهمیده مورد اعتماد و مراجعه عموم» تلقی کنیم، و البته در همه جوامع بشری چنین کسانی بوده اند، مثلاً لقمان در میان قومش و عبد المطلب در مکه قبل از ظهور پیامبر (ص)

ترجمه تفسیری آزاد

بسم الله الرحمن الرحيم

المر.

این آیاتِ آن کتاب آسمانی است و آنچه که از جانب پروردگارت بسویت نازل شده حق است ولیکن اکثر مردم ایمان نمی آورند (۱)

خداوندی که آسمانها را با ستون هائی که دیده نمی شوند برافراشته و آنگاه بر عرش مستقر شد و خورشید و ماه را رام کرد که همگی تا سرآمدی معین حرکت دارند.

آن امر را تدبیر می کند.

آیات را تفصیل میدهد.

شاید به ملاقات پروردگارتان یقین آورید (۲)

وهموست که زمین را کشیده و در آن لنگرهائی و نیز نهروهائی قرار داده و از همه گونه میوه ها جفتی دوگانه نر و ماده در آن قرار داده و شب روز را می پوشاند.

البته در این نشانه هائی است برای کسانی که تفکر می کنند (۳) و در زمین قطعاتی پهلوی هم هستند و باغهائی از انگورها و کشت ها و خرماها، که از یک ریشه و نژادند یا از غیر یک ریشه، که با آب یکسانی آبیاری میشوند و با وجود این بعضی را از لحاظ طعم و خواص بر بعضی دیگر برتری یافته اند.

البته در این آیاتی است برای مردمی که به عقل درمی یابند (۴)

ای پیامبر! اگر تعجب می کنی، در حقیقت قول آنها عجیب است که میگویند آیا وقتی که خاک شدیم در آفرینشی جدید قرار خواهیم

گرفت؟

آنها کسانی هستند که به پروردگارشان کافر شدند و زنجیرهایی به گردن دارند و یاران آن آتش میباشند که در آن جاودانند (۵)

و آنها با عجله بدی را قبل از خوبی از تو میخواهند در حالیکه قبل از آنان آن چیزهای مثال زدنی گذشته بود و پروردگارت نسبت به مردم در مورد ظلمشان آمرزشگر است و البته پروردگارت در پیگیری هم شدید است (۶)

و کافران میگویند چرا نشانه ای از جانب پروردگار بر او نازل نشده؟ جز این نیست که تو فقط هشدار دهنده ای و هر قومی هدایت کننده ای دارد (۷)

رعد ۲ آیات ۸ تا ۱۷

اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾ سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾ لَهُ مُعَقَّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمَنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾ لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطٌ كَفِّهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دَعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظُلُمًا هُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿١٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهُ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حَلِيزَةٍ أَوْ مَنَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: ای پیامبر در مقابل این کافران که به چنین خداوندی کافرند و چنین اعمال و صفات زشتی دارند و حیی را که به تو می شود محکم بگیر و رسالتت را پیگیری کن.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: یادآوری بعضی دیگر از آیات و صفات و نعمت های الهی.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيصُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾ سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَن أَسْرَ الْقَوْلُ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾ لَهُ مُعَقَّبَاتٌ مِّن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمَنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ أَلْبَرَكُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَن يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾ لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطٍ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُم بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿١٥﴾

ریز درب: ای پیامبر! به این مردم یادآوری کن که چنین خداوندی دارند.

۲

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ نَعْمًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَبْتَغِي النَّاسُ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾

ریز درب: ای پیامبر! به این مردم یادآوری کن که چنین خداوندی دارند و این خداوند کجا و معبود های بی خاصیت آنها کجا.

تفطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقا با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لبّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقا می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

درپاراگراف ۱ می فرماید: ای پیامبر! این آیات ونعمت های الهی را ببادشان بیاور و به سوال های تکراری و دائما معجزه خواستن ولجajt آنها اهمیتی مده. در این پاراگراف به گوشه های دیگری از آیات علم و قدرت و رحمت الهی توجه میدهد.

۴- سوالات

- ۱- حالت کلی این پاراگراف چگونه است؟ (ذکرنعمت های الهی --رای جلب توجه نفوس مستعد؟ نکوهش کفار که شما به چنین کسی کافر میباشید؟ یا....؟)
- ۲- منظور از «ماتزداد» (آیه ۸) چیست؟
- ۳- چرا خداوند در اینجا از ضمیر «من» (يعلم عنده له یدیه خلف--ه یغیر اراد دونه هو یریکم ینشیئ حمده خیفته و.... (استفاده فرموده؟
- ۴- اگر میخواستیم از تیتتر «خواست خداوند قانونمند است» استفاده کنیم، می باید زیر کدام کلمات را خط بکشیم؟

۵- آیات برجسته این پاراگراف

نیمه دوم آیه ۱۱ (ان الله لا یغیر ما بقوم.) از قسمتهای بسیار برجسته است، علاوه بر اقبال زیاد هنرمندان، مورد استناد زیاد مصلحان دینی و مصلحان اجتماعی از قبیل سید جمال الدین اسد آبادی و دکتر شریعتی و امثال آن بزرگواران بوده و هنوز ادامه دارد.

۶ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

۱ - معنی بهتر نیمه اول آیه ۸ بطور قطع اینک بدست آمده که با سونوگرافی، لااقل مدتها قبل از اینکه نوزاد پا به این جهان بگذارد، جنسیتش معلوم میشود، لذا، همان نیمه اول آیه مذکور بالاتر از ذهنیات مخاطبان اولیه بوده است، اما تعیین جنسیت نوزاد، تمام علم راجع به آن نوزاد نیست، لذا، علم کامل در باره نوزاد هنوز دور از دسترس ما است و لذا همان قسمت آیه مذکور بالاتر از ذهنیات ما میباشد و به طریق اولی بالاتر از ذهنیت مخاطبان اولیه نیز.

همچنین است موضوع انشاء سحاب الثقال (انتهای آیه ۱۲) همچنین است «ماتغیض الارحام و ماتزداد» در همان آیه که حتی امروز نیز بالاتر از ذهنیات ما است چه رسد به عرب ۱۴۰۰ سال قبل.

همچنین است مطلب آیه های ۱۰ و ۱۱.

۲ - نیمه اول آیه ۱۱ از شئون الهی است و هنوز هم بالاتر از ذهنیات تمام ابناء بشر است چه رسد به عرب ۱۴۰۰ سال پیش. نیمه دوم همان آیه بالاتر از ذهنیات عرب ۱۴۰۰ سال قبل بوده، اما امروزه بطور نصفه نیمه، و بطور بفهمی- نفهمی، و با پیشرفت علم جامعه شناسی، تا حدودی مفهوم شده است.

۳ - موضوع آیه ۱۳ بکلی بالاتر از ذهنیات بشر امروز است. همچنین است موضوع آیه ۱۵.

۷ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

با توجه به ترتیب نزول سوره ها، تقریباً تمام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

چند دریافت کوتاه مستقیم

آیه ۱۱: مطلب ابتدای آیه همان مطلبی است که در سوره طارق آمده که فرموده «هیچکسی نیست مگر اینکه نگهبانی دارد» و در همانجا نیز شرح داده شده است. مطالبی که در این آیه آمده است ممکن است کسی را به این فکر بیاندازد که عمل آن «نگهبانان»، «علیرغم» و «در مقابل» و «در مخالفت» با «امر خدا» است. اما واضح است که چنین نیست بلکه به این معنی است که خود این حفاظت «از» امر خداست یعنی امر خدا بر این تعلق گرفته که چنین حفاظتی صورت گیرد. و دلایل زیادی برای این موضوع می‌توان آورد اما دلیل محکم ما «درب» است که از کل خود سوره و آیات این پاراگراف گرفته شده و ما بطور کلی در آن در مقام آشنائی با صفات الهی هستیم و معنی‌ای که عرض شد با «درب» قرابت بیشتری دارد.

آیه ۱۱: اینکه فرموده خداوند اوضاع و احوال مردمی را عوض نمی‌کند مگر اینکه ... به «جوامع» بشری مربوط است نه به افراد.

یعنی اینکه اگر مثلاً اهالی یک شهر تنبلی را کنار بگذارند و روحیه جستجو و کوشش را بر خویش حاکم نمایند، وضعشان از تهیدستی به ثروت و از ذلت به عزت متحول می‌شود. اما درباره هر فرد ممکن است صادق نباشد.

بعبارت دیگر جمله فوق بیان «یک قانون الهی حاکم بر جوامع بشری» است و نه حاکم بر افراد بشر.

زیرا بسیاری از افراد تنبل را می‌بینیم که ثروتمند هم هستند و برعکس بسیار افراد باهوش و کوشا را نیز می‌بینیم که فقیر می‌باشند.

آیه ۱۱: اینکه «اگر خداوند برای قومی اراده سوئی کند» ... با توجه به «خواست خداوند قانونمند است» کاملاً مفهوم است.

آیه ۱۲: «هم خوف و هم طمع دارید» یعنی اینکه از برق خوف دارید و به باران طمع دارید.

آیه ۱۳: حمد و تسبیح رعد نیز به همان معنی است که قبلاً دیده‌ایم که در چندین جا فرموده که آنچه در آسمانها و زمین است خداوند را تسبیح می‌کند و تسبیح هر

چیز همان رفتاری است که برای آن آفریده شده و لذا پر زدن پرندگان و آب فرو دادن و بیرون دادن ماهیان و جذب اجرام کوچک بطرف اجرام بزرگ، و هزاران مثال دیگر تسبیح آنهاست. رعد هم یکی از پدیده‌های این جهانی و مخلوق است و آن صدایش نیز جزء آفرینش اوست و لذا همان تسبیح اوست.

آیه ۱۴: به این معنی است که دعا دو نوع است. یکی آنکه موضوع دعا خداوند باشد (یعنی راز و نیاز و درخواست حاجت، بالا از خداوند باشد) که این دعا حق است و اگر موضوع دعا غیر از خداوند باشد، این دعا باطل و بی‌فایده و بی‌اثر و پوچ است مطابق همان مثالی که در آیه ۱۴ آمده است.

در آن مثال، کسی که بسوی خدا دعا می‌کند مانند کسی است که دستش را بطرف آب دراز کرده، اما کسی که بسوی دیگری دعا می‌کند مانند کسی است که دست خود را بطرف سراب (بی‌وجود، پوچ، ...) دراز کرده است.

آیه ۱۵: معنی سجده سایه‌ها را نیز مطابق آنچه که در شرح موضوع رعد و برق عرض کردیم در نظر آورید.

حرکت سایه، نوع رفتاری است که از سایه بر می‌آید و آفرینش این جهان طور نیست که اگر جائی نور و شیئی باشد، سایه هم هست.

«رفتار طبیعی سایه» نیز حرکت او به تناسب حرکت شیئی است. و مطابق آنچه عرض کرده‌ایم تسبیح و سجده و عبادت او نیز همان حرکت اوست.

زیرا سایه برای آن حرکت تابع شیئی، آفریده شده و وقتی که مقصود از آفرینش خویش را انجام می‌دهد دارد از خالق خود اطاعت می‌کند و «اطاعت» هم همان چیز است که در بسیاری از آیات با «عبادت» هم معنی است.

لذا به این معنی، حرکت سایه عبادت اوست یعنی حمد و تسبیح و سجده اوست.

آیه ۱۷: به این معنی است که پدیده‌های جهان را به آنچه در بوته ریخته‌گری اتفاق می‌افتد مثال می‌زند.

بوته ریخته‌گری یک محیط کوچک است که می‌توانیم جریانات داخل آن را ببینیم. می‌بینیم که در اثر حرارت، فلزات داخل بوته ذوب می‌شوند و ناخالصی‌ها، مانند کف روی سطح مذاب قرار می‌گیرند که بعداً ریخته‌گر آنها را کنار می‌زند و مذاب را در قالب‌ها می‌ریزد و غیره و غیره.

در حقیقت منظور از همه این کارها آن مذاب است که در قالب‌ها ریخته می‌شود و

کفِ روی سطح مذاب گرچه وجود دارد اما منظور و هدف آن عملیات نیست و بی-اهمیت است و کنار زده می‌شود. دراصل وسیع‌تر بدون اینکه دست بشر دخالت داشته باشد، در سیلاب‌ها همین موضوع دیده می‌شود. حرکت و جوشش و سر و صدای سهمگین و حرکت ترسناک و کف و خار و خاشاک و اشیاء و چه‌ها و چه‌ها، و بالاخره سکوت و سکون. اما آنچه از سیل بجا می‌ماند رسوبات مفیدی است که بذر غنای کشاورزی می‌خورد. (البته قبلاً و معاصر نزول این آیات که موضوع قطع جنگلها و تقلب و کلاهبرداری و فروش مسیل‌ها برای خانه‌سازی نبود، در اغلب موارد سیل چیز مفیدی بود اما امروز بعلل فوق، سیل یک بلای مهلک است) دراصل دیگر که جوامع انسانی باشد این مثال اینطور قابل طرح است که کافرانی هستند و مؤمنانی. گاهی کافران غالب و مسلطند و رفتارهای مغرورانه‌ای دارند که به حرکات تهاجمی و سیل‌آسایی می‌انجامد. اما در نهایت، آنچه که در تاریخ بشر می‌ماند، دین و دیانت و پیشرفت احکام الهی و روشن‌تر شدن چهره حق و تعلیم پیامبران است. زیرا آن حرکات ظاهری و موفقیت‌های کافران مانند آن کف است که به کناری می‌رود و ریشه‌ای ندارد.

علم خداوند

بحث «علم خدا» همیشه یکی از بحثهای اساسی بوده و باید بدانیم که در آن روزهایی که این آیات نازل می‌شد علم بشر به جایی نرسیده بود که بتواند ماهیت و سلامت و یا جنسیت جنین را تعیین کند. یا اینکه در آن زمان دوربین‌هایی که در شب‌ها هم کار می‌کنند و بوسیله آنها، آدمی می‌تواند در شبها نیز ببیند، اختراع نشده بود. اما امروز بشر به این مدارج رسیده است و ممکن است کسی بگوید چیزی که می‌تواند در حیطه علم بشری قرار گیرد چرا خداوند آنرا طوری بیان کرده که گوئی آنها در انحصار اوست. همیشه باید بدانیم که علم بشر نیز علم خداست زیرا خود بشر و استعدادهای بشری و کل جهان، مخلوق خدا هستند و ساخته‌های بشری ساخته خداست و با این نگاه، شبهه فوق حل می‌شود.

به علاوه باید این نکته را نیز در نظر داشت که مطابق آیه‌های ۲۶ و ۲۷ سوره جن، و برخی آیات دیگر مانند آیات اول سوره علق و غیره، خداوند بعضی از علوم خویش را از راه تعلیم، بتدریج به بشر منتقل می‌فرماید اما بشر به بعضی علوم راهی ندارد. (مثلاً نحوه بوجود آمدن قیامت و زمان آن، مطابق آیات آخر سوره نازعات و آخر سوره اعراف و غیره)

اساساً قرآن کریم سبب ایجاد افکار و اندیشه‌هایی شده که مسلمانان در پی علمی رفته و کشفیاتی کرده‌اند و اینکه خداوند کاری را یا علمی را به خویش نسبت دهد به این معنی نیست که بشر از انجام آن کار یا رسیدن به آن علم ممنوع یا عاجز باشد و بلکه در بسیاری از موارد، تشویق به انجام آن عمل و رسیدن به آن علم مورد نظر است زیرا بشر، چنانکه قبلاً در سوره‌های مختلف دیده‌ایم، خلیفه خداوند در روی زمین و مسجود ملائکه است یعنی جانشین خداوند در روی زمین و فرمانده عناصر و قوای حاکم بر امور جهان است و این مفهوم چنان موقعیتی برای بشر اثبات می‌کند که قابل تصور نیست و روزی می‌رسد که بشر امروز نسبت به بشر آن روز، مانند بشر هزاران سال پیش نسبت به بشر امروز باشد.

لذا اگر خداوند می‌داند که داخل رحم‌ها چیست و بشر امروز هم بکمک سونوگرافی و غیره، آنرا می‌داند، باید دانست، علم بشر، به تعلیم خداست و این استعداد را خدا در او، و در جهان گذاشته که به علم خدا تا حدودی که استعدادش اجازه می‌دهد عالم شود.

اگر بخواهیم مثالی که موضوع را به ذهن نزدیک می‌کند بزنیم باید به کارکرد روبات‌ها اشاره کنیم.

همانطور که می‌دانیم روبات ساخته دست بشر است و کارهایی هم می‌کند که قابل تحسین است.

آیا کارهای روبات، علیرغم خواست بشر است یا در جهت خواست و اراده بشر است؟ همین رابطه را بین بشر و خداوند در نظر بگیرید با این تفاوت که آن نسبتی که بین روبات و بشر برقرار است، کوچکتر است از نسبتی که بین بشر و خداوند برقرار است زیرا آن روبات و استعدادهای او نیز مخلوق خداوند است.

ترجمه تفسیری آزاد

خداوند میداند هر ماده ای به چه چیزی حامله است و رحم ها چه

چیزی را کم و زیاد می کنند و همه چیز در نزد او به اندازه است
(۸)

دانای پنهان و آشکار، و بزرگ و بلند مرتبه است (۹)
برای او فرقی نمی کند که کسی سخن را پنهان یا آشکار کند، و
کسی در شب پنهانی، و یا در روز آشکارا، روان شود (۱۰)
هر کس به امر خدا تعقیب کنندگانی دارد، که چه از جلو و چه از
پشت سر، حفظش میکنند.

البته خداوند اوضاع و احوال قومی را عوض نمی کند تا اینکه آنها
آنچه را که در خودهاشان است تغییر دهند.

و اگر خداوند برای قومی اراده سوئی کند برطرف کننده ای نخواهند
داشت و برایشان غیر از او ولیّ و سرپرستی نخواهد بود (۱۱)
هموست که برق را به شما می نمایاند که از آن، هم خوف و هم در
آن طمع دارید، و ابرهای بارور ایجاد می کند (۱۲)

و رعد به حمدش تسبیحش میکند و ملائکه نیز از بیم او چنان می
کنند و صاعقه ها را میفرستد و هر کس را که خواهد دچارش می
کند، اما آنها درباره خداوند جدل می کنند و همو سخت گیر است
(۱۳)

دعوت حق مخصوص اوست، و کسانی که غیر او را میخوانند اجابت
نمی شوند.

مانند کسی که دو دستش را بسوی آب باز کرده که به دهانش
برساند ولی به آن نمیرسد و دعای کافران جز در گمراهی نیست
(۱۴)

و هر کس که در آسمانها و زمین است، و سایه هایشان، چه به
دلخواه و چه نادلخواه، برای خداوند صبحها و شبها سجده می کنند
(۱۵)

ای پیامبر! بگو پروردگار آسمانها و زمین کیست؟ بگو خداوند است.
بگو پس آیا کور و بینا یا تاریکیها و نور مساویند؟ یا اینکه برای
خداوند شریکانی قرار داده اند که آفرینشی مانند آفرینش او دارند

و آفرینش ها بر آنها مشتبه شده؟ بگو خداوند آفریدگار همه چیز است و همو تنهای قهار است (۱۶)

از آسمان آبی فرو فرستاده و از هر جایی به اندازه اش سیلابی جریان می یابد. آن سیلاب کفی حمل می کند،
و بعضی چیزها که برای ساختن زیور آلات یا وسایلی در آتش میگذارند نیز کفی مانند آن دارد،
البته کف به کنار میرود و چیزی که برای مردم مفید است بجا میماند.

خداوند چنین مَثَل میزند (۱۷)

رعد ۳ آیات ۱۸ تا ۲۶

لِّلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ هُم مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ السُّوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوَاهُمُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾ أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولَٰؤُا الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾ الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ أُولَٰئِكَ هُمُ غَفَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾ جَنَّاتٌ عَذْنٌ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ هُمُ اللَّعَنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾ اللَّهُ يَنْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

پیش تفهیم

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: ای پیامبر در مقابل این کافران که به چنین خداوندی کافرند و چنین اعمال و صفات زشتی دارند و حیی راکه به تو می شود محکم بگیر و رسالتت را پیگیری کن.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: ای مردم! براه درست بیاید تا عاقبت شما اینطور باشد و آنطور نباشد.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

لِّلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ هُم مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ

لَا فَتَدَوُّ بِهِ أُولَئِكَ هُمْ سُوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبُئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

ریزدرب: تفاوت نوع برخورد با دعوت الهی منجر به تفاوت عظیم در زندگی اخروی میشود

۲

أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولَئِكَ الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾

ریزدرب: تفاوت نوع برخورد با دعوت الهی معلول تفاوت فهم و نفهمی است

۳

الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْفُسُونَ الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ هُمْ عَقِبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾ جَنَّاتٌ عَدْنٌ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْهِمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عَقِبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾ وَالَّذِينَ يَنْفُسُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ اللَّعَنَةُ وَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾

ریزدرب: ذکر برخی از مصادیق تفاوت نوع برخورد با دعوت الهی که معلول تفاوت فهم و نفهمی است و منجر به تفاوت عظیم در زندگی اخروی میشود

۴

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

ریزدرب: ولی این کافران معاصر، غافل از این حقایق اند

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لَبَّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقا می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: ای پیامبر! این آیات و نعمت های الهی را ببادشان بیاور و به سوال های تکراری و دائما معجزه خواستن ولجاعت آنها اهمیتی مده. در پاراگراف ۲ به گوشه های دیگری از آیات علم و قدرت و رحمت الهی توجه میدهد. در این پاراگراف می فرماید: عاقبت اشخاص مطلوب و مقبول، نیکویی، و عاقبت اشخاص نامطلوب و نامقبول بسیار بد است.

۴- در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه های ۲۳ و ۲۴ و ۲۵ از آنجا که «قیامتی» است، کلا بالاتر از ذهنیات هر بنی بشری است، و طبعا در مورد مخاطبان اولیه نیز چنین بوده است. آیه ۲۶ که به نمونه هایی از علم و قدرت الهی اشاره کرده، بالاتر از ذهنیات ما میباشد، چه رسد به مخاطبان اولیه.

۵- کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

در این پاراگراف آیاتی وجود دارد که برخی از فقرات آنها در سوره های قبلی (قبل و بعد نسبت به این سوره و بر اساس جدول ترتیب نزول ما) آمده، اما با تفاوت در لغت و الفاظ، لذا اگر بگوئیم قبلا نیامده، ناصحیح است، و اگر بگوئیم آمده، باز هم ناصحیح است، از جمله این نوع آیات، تمام این پاراگراف است!

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

بحث متنی

آیه ۲۶ بدون اینکه فرع بر آیه‌ای باشد پُرانتزی است. دلیلش هم اینکه اگر چشم خویش را بر آن ببندیم و انتهای آیه ۲۵ را به ابتدای آیه ۲۷ وصل کنیم خواهیم دید روال سخن صاف و یکدست و بی‌دست‌انداز خواهد شد.

باز هم چک لیست

الَّذِينَ يُوفُونَ بَعْدَ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَنْذِرُوهَا بِالْحَسَنَةِ أُولَئِكَ هُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾ جَنَّاتٌ عَدْنٌ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ يَدْخُلُونَ عَلَيْهَا مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ اللَّعَنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾

تقریبا میتوان گفت که در تمام مراحل نزول وحی چک لیست هایی تعبیه شده، برای کسانی که آمادگی تثبیت تعالی کسب کرده خویش را داشته باشند.

در سوره معارج (مرحله چهارم نزول) اولین چک لیست بلند دیده میشود و کیفیت آن نیز آنقدر نازل است که از همگان بر می آمد. علتش هم این است که پیروان آن روزهای آنحضرت خیلی زمخت و ناساخته بودند (البته به استثناء تک و توک خواص پیروان آنحضرت)

بعدا در مرحله ششم یک چک لیست قوی تری در ابتدای سوره مومنون می بینیم و علتش این است که کیفیت پیروان آنحضرت از مرحله چهارم تا ششم ارتقاء معنیداری یافته بود.

بعدا (در ابتدای) مرحله هشتم در انتهای سوره فرقان یک چک لیست سطح بالاتر را شاهدیم، و حالا (در انتهای) همین مرحله هشتم در این سوره که سوره رعد باشد، این چک لیست را داریم،

انصافا نگاهی به متن فوق (منهای قسمت پُرانتزی که با حروف غیربولد کارشده و معلوم است) بما میگوید این چک لیست شایسته بشر امروزی است و نوش جانش باد بر کسی که در این حد هست.

اینکه گفتیم «بشر امروزی»، به این خاطر است که این سوره تقریبا مقارن واقعه عظیم

هجرت است، و پیروان آنحضرت هر رشدی را که باید درک میکرده اند، درک کرده، و اینک آماده ورود به واقعیات پس از هجرت اند.

ترجمه تفسیری آزاد

برای کسانی که دعوت پروردگارشان را اجابت کردند پاداش نیکوئی هست. و برای آنهایی که اجابت نکردند اگر آنچه در زمین هست و همانند آن نیز از آن آنها باشد که به عوض آن بدهند فایده ای ندارد، و حساب سختی خواهند داشت و جایگاهشان جهنم خواهد بود که بد بستری است (۱۸)

آیا کسی که میداند که آنچه از جانب پروردگارت نازل شده حق است، مانند کسی است که کور است؟ جز این نیست که خردمندان پند میگیرند (۱۹)

همانها که به عهدشان با خداوند وفا می کنند و میثاق را نمی شکنند (۲۰)

و همانها که چیزی را که خداوند به وصلش فرمان داده وصل می کنند و از پروردگارشان بیم دارند و از حساب بد میترسند (۲۱) و همانها که برای کسب رضایت خداوند صبر می کنند و نماز بپا میدارند و از آنچه روزیشان کرده ایم پنهانی و آشکارا انفاق نموده و زشتی را با نیکی دور می کنند که خانه نهائی از آن آنهاست (۲۲)

باغهای جاودان که آنان، و نیز هر کس شایسته ای از پدرانشان و همسرانشان و فرزندانشان، داخلش میشوند و ملائکه نیز از هر دری برآنها در می آیند (۲۳) و میگویند سلام بر شما بواسطه صبری که کردید و خانه نهائی چه خوب است (۲۴)

اما کسانی که عهد خدا را پس از محکم کردنش می شکنند و آنچه را که خدا به وصلش فرمان داده قطع می کنند و در زمین فساد مینمایند، دوری از رحمت خدا و خانه ای بد خواهند داشت (۲۵)

خداوند است که روزی را برای هر که بخواهد گشاده میگرداند و یا
تنگ میگیرد و آنها به زندگی دنیا خوشحالند اما زندگی دنیا در
مقابل آخرت جز برخورداری اندک نیست (۲۶)

عدد ۴ آیات ۲۷ تا ۴۳

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أُنَابَ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ وَحَسُنَ مَا فِي كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لَتَتْلُو عَلَيْنِهِمُ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾ وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كَلِمَةٌ بِهِ الْمَوْتَى بَلِ اللَّهُ الْأَمْرُ جَمِيعًا أَلَمْ يَبْسُ الْذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ اسْتَهْزَأَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾ أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ بَظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ بَلْ زَيْنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرَهُمْ وَضُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ هُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا ذَاتُهُمْ وَطُفُلُهَا تَلْكُ عُقَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَنْ الْأَخْزَابِ مِنْ يُكْذِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ أُعْبِدَ اللَّهُ وَلَا أُشْرِكُ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٦﴾ وَكَذَلِكَ أُنزِلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَنْ أَتَّبِعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرُسُلٍ أَنْ يَأْتِيَ بَآيَةٍ إِلَّا يَأْذِنُ اللَّهُ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٍ ﴿٣٨﴾ يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ مَا تُرِيدُكَ بَعْضُ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفِّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾ أَوْ لَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ حُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

پیش تفسیر

۱- استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
 طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: ای پیامبر در مقابل این کافران که به چنین خداوندی کافرند و چنین اعمال و صفات زشتی دارند وحیی را که به تو می شود محکم بگیر و رسالتت را پیگیری کن.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: ای پیامبر! بگو معجزات مستقلاً سبب ایمان نمی شوند بلکه باید لیاقتی وجود داشته باشد تا ایمان بیاید و اینک که با چنین کافرانی روبرو هستی به کار رسالتت بچسب و نتیجه را به ما واگذار.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أُنَابَ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ وَحَسُنَ مَا فِي كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لَتَتْلُو عَلَيْهِنَّ الَّتِي أُوحِيَنا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

ریز درب: ای پیامبر! به بهانه های کافران چندان اهمیت مده و به همین اکتفا کن که بگوئی من مامور به ابلاغ میباشم.

۲

وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كَلِمَ بِهِ الْمَوْتَى بَل لَّيْلَهُ الْأَمْرُ جَمِيعًا أَلَمْ يَبْسُ الْاَذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّنْ دَارِهِمْ حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ اسْتَهْزَى بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَاَمَّا بِنْتُ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْنَاهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾

ریز درب: ای پیامبر! هر معجزه ای هم که بیاوری این کفار را به ایمان نمی آورد، مهلتی به اینان میدهم و به وقتش رفتارِ درخورِ خویش را خواهند دید.

أَفَمَنْ هُوَ قَاتِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ
 أَمْ يَظَاهِرُونَ الْقَوْلَ بَلْ زَيْنٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ
 ﴿٣٣﴾ هُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾ مَثَلُ
 الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظُلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى
 الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾

ریز درپ: ای پیامبر! هر معجزه ای هم که بیاوری این کفار را به ایمان نمی
 آورد، مهلتی به اینان میدهم و به وقتش رفتارِ درخورِ خویش را خواهند دید.

وَالَّذِينَ آمَنَّا هُمْ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ
 أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبٌ ﴿٣٦﴾ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ
 أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وِثْرٍ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ
 قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا هُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾
 يَحْجُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُنَبِّئُ عَنْهُهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ مَا تُرِيدُكَ بَعْضُ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَقَّعُكَ
 فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ
 يَخْصِمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا
 يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ
 مُرْسَلًا قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

ریز درپ: ای پیامبر! قدردان و حیی که بسویت میشود باش، نگران کارشکنی
 کفار مباش و در برابر آن پیشرفت نتایج رسالت را ببین، و برای این کفار
 لازم نیست خیلی مایه بگذاری.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

کُبّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳- از اول تا اینجا

درب پاراگراف ۱ می فرماید: ای پیامبر! این آیات و نعمت های الهی را بپادشان بیاور و به سوال های تکراری و دائماً معجزه خواستن ولجاعت آنها اهمیتی مده.

درب پاراگراف ۲ به گوشه های دیگری از آیات علم و قدرت و رحمت الهی توجه میدهد.

درب پاراگراف ۳ می فرماید: عاقبت اشخاص مطلوب و مقبول، نیکویی، و عاقبت اشخاص نامطلوب و نامقبول بسیار بد است.

درب این پاراگراف می فرماید: رفتارهای کافران به عذاب اخروی و رفتارهای صحیح به نعمت اخروی می رساند. و ای پیامبر! به کافران بگو اینقدر تقاضای معجزه نکنید و همین قرآن معجزه است و نیز اینکه به زودی شکست خواهند خورد و نیز خودت با جدیت کامل رسالت را پیگیری باش.

۴- حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

از آیه ۲۸ فهمیده میشود که ایمانی که مومنان در آن روزها از آن برخوردار بودند عاملی قوی برای ثبات و حفظ آنها در اردوگاه ایمان علیرغم آن شرایط ناگواری بود که آنها را احاطه کرده بود.

از آیه ۴۱ فهمیده میشود در زمان نزول این آیات بطور محسوسی از نفوذ کلام فعالان کفر کم و بر نفوذ کلام آنحضرت افزوده شده بود.

۵- آیات برجسته این پاراگراف

آیه های ۲۸ و ۲۹ (۰۰. الا بذکر الله تطمئن القلوب ۰۰) از آیه های بسیار مشهور قرآن میباشد و علاقه هشرمندان و استناد اهل قلم و اهل منبر را به خود جلب کرده اند.

آیه ۳۹ از آنجا که دارای بار اعتقادی بالائی است، و جهان بینی خاصی را نمایندگی میکند، دارای برجستگی خاصی است.

۶ - آیات مشکل

آیه ۴۳ از این لحاظ که مفسران در تفسیرش سخنان مختلف و متفاوت و بعضا متضادی گفته اند در زمره آیات مشکل قرآنی است و این قلم تحت تیتر «ارزیاب چه کسی است؟» نظر خویش را در باره آن گفته، و در اینجا بحثی در این باب نمیکند. همچنین است آیه های ۳۹ و ۴۱.

۷ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه ۳۰ از این لحاظ که به اقوام در گذشته اشاره دارد، از آنجا که علم باستان شناسی هنوز در مراحل ابتدائی است، و جزئیاتی از زندگی آنان در دست نیست، بالاتر از ذهنیات ما میباشد، چه رسد به عرب ۱۴۰۰ سال قبل. همچنین است آیه ۳۸. از طرف دیگر به وحی اشاره دارد که از شئون الهی است و از ذهنیات ما بالاتر است و خواهد بود. آیه های ۳۴ و ۳۵ از آنجا که «قیامتی» است، کلا بالاتر از ذهنیات هر بنی بشری است، و طبعاً در مورد مخاطبان اولیه نیز. همچنین است آیه ۴۲.

۸ - پیشگویی های تحقق یافته

در آیه ۲۷ نیز کلامی آورده که شبیه چیزی است که در مورد آیه های ۶ و ۷ گفتیم.

در آیه ۳۱ که میگوید خداوند وعده اش را به تحقق میرساند، وعده های سابق خویش را مورد تاکید قرار میدهد و این نیز وعده تحقق یافته دیگری است به آن حضرت که تو را موفق میکنیم.

در آیه ۳۷ آنحضرت را از اینکه کوچکترین نرمشی (در مطالب

اعتقادی) در مقابل آنان نشان دهد بر حذر میدارد و در این نیز وعده ای دال بر موفقیت آنحضرت در آینده است.

در آیه ۴۳ به تحدی می پردازد که اگر در تعالیم این پیامبر شک دارید غیر از خداوند به «کتاب آسمانی شناس»ها مراجعه کنید، و در این نوع محاجه تایید آنحضرت و وعده تلویحی دال بر موفقیت آنحضرت نهفته است.

۹- کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه ۲۷ و ۳۰ و ۳۲ و ۳۵ و ۳۷ و ۴۲، بقیه «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

بحث متنی

آیه ۳۱ بدون اینکه فرع بر آیه‌ای باشد پرانتزی است. آیه ۳۳ نیز همین‌طور.

چند دریافت مستقیم کوتاه

آیه ۳۶: از آنجا که این سوره قبل از هجرت و نزدیکی‌های آن نازل شده، و یهودیان در کتب خود چیزهایی می‌دیدند که مصادیق آنها بر وجود مقدس رسول اکرم(ص) و نهضت اسلام منطبق می‌شد خوشحال بودند و خود را چنان می‌دیدند که در پناه این دین و این پیامبر به عزت و سعادت برسند.

البته از همین آیه فهمیده می‌شود که در میان همان یهودیان هم دسته‌بندی‌های مختلفی وجود داشت و آنها یکدست و یک دین نبودند و بعضی از گروه‌های آنان در مقام انکار بودند.

اما از ابتدای آیه فهمیده می‌شود روحیه امید و انتظار در میان یهودیان آن روز عربستان غلبه داشت.

آیه ۳۷: فهمیده می‌شود یهودیان پیشنهاداتی به پیغمبر می‌کردند که چنین و چنان بگو تا ما کاملاً از تو پیروی کنیم و نهی شدید خداوند در مقابل این امر نیز تازگی ندارد.

از سوره کافرون و عبس و حاقه و اسراء گرفته تا بعدها دائماً چنین نهی‌های شدیدی را دیده‌ایم.

منتها در اینجا کمی رقیق‌تر است زیرا شرایط تغییر یافته است و طرف مخالف، طمع کمتری دارد زیرا جبهه حق اینک از شرایطی که سوره‌های مذکور نازل می‌شدند بسیار قوی‌تر است.

آیه ۴۱: «هیچکس پیگیر حکم او نیست» به این معنی است که هیچکس در موقعیتی نیست که در حکم او تغییری بدهد.

موقعیت خداوند در این جهان

موضوع آیه ۳۹ یکی از آن مواردی است که بحث سنگین و نفس‌گیری را در متفکران و اندیشمندان و صاحبان آراء و عقاید در طول این ۱۵ قرن ایجاد کرده و یکی از برجسته‌ترین آیات در مقوله خداشناسی است.

البته این نگارنده بعنوان اینکه زمینه‌ای به خواننده گرامی بدهد ناچار است این مقدمه را عرض کند که:

به عقیده یهودیان موقعیت خداوند در مقابل جهان و مخلوقات اینطور ترسیم شده که خداوند این جهان را ساخت و پرداخت و کلید استارت را زد و خودش کنار نشست و این جهان از اول استارت اولیه تا آخرین لحظه وجود بصورت خودکار و اتوماتیک و از روی برنامه‌ای از پیش نوشته حرکت می‌کند و خداوند در حرکت و وجود آن نقشی ندارد. و «یدالله مغلوله» (دست خدا بسته است) که از قول یهودیان نقل شده دلیل این نوع تفکرات در میان یهودیان نسبت به رابطه خداوند و جهان است.

کفار و مشرکان نیز که به خدایان متعدد معتقد بودند آنها نیز جهان را محل تاخت و تاز و دخل و تصرف دائم انواع و اقسام خدایان می‌دانستند که وضعی بسیار متلاطم و غیرقابل پیش‌بینی و پراضطراب و بی‌ثبات برای هر امری از امور زندگی و جهان به ذهن می‌آورد و در چنین محل مضطرب پرخطری آدمی برای اینکه یک زندگی حداقلی داشته باشد باید خود را با آنهمه خدا هماهنگ کند تا از آنها در امان و از خیر آنها با نصیب باشد.

اما اسلام که خدای واحد را تبلیغ و تعلیم می‌کند چه تصویری ارائه می‌دهد؟ آنچه که تاکنون از سوره‌های قبلی دیده‌ایم، اولاً هر نوع شرکی نفی و تنها یک مؤثر تبلیغ می‌شود که آنهم خداست و اگر کسی می‌خواهد خود را هماهنگ کند تنها کافیست با یک جا و یک مرکز و یک محل و یک شخص هماهنگ شود که آنهم خداست و اگر چنین کند دلش آرام می‌گیرد و اوست که هیچ خیر و شری جز به اذن

او وقوع نمی‌یابد و آخرتی هم هست که برای هماهنگ‌ها تماماً خیر است و هیچ شری ندارد.

اما رابطه این «یک شخص مؤثر واقعی» با این جهان چه نوع رابطه‌ای است؟ این آیه می‌گوید موقعیت خداوند در جهان مطابق الگوی یهودیان نیست. یعنی اینطور نیست که خداوند یک جهان اتوماتیکی آفریده و آن را استارت کرده و خودش دیگر در آن دخل و تصرفی نداشته باشد. بلکه در آن دخل و تصرف دائمی دارد. و چنانکه تاکنون دیده‌ایم دائماً هم همه چیزهایی را که ما آنها را عادی و طبیعی می‌دانیم (مثلاً باران و روئیدن روئیدنی‌ها در بهار و غیره و غیره) و بلکه امور دیگر مانند هدایت و گمراهی و عذاب و انتقام و هلاکت اقوام و سعادت مردمان را بخویش نسبت می‌دهد و بخصوص در آیاتی مانند «یُبَدءُ و یُعید» (بوجود می‌آورد و اعاده می‌کند) آفرینش را امری دائمی معرفی می‌کند که با آن الگو بسیار تفاوت دارد. در الگویی که در این آیه می‌بینیم و با توجه به آیات و سوره‌های قبلی، خداوند آفریننده‌ای است که مجموعه‌ای را آفریده و برای آن غایت و هدفی دارد که آن مجموعه را بطرف آن هدف می‌راند و در این مسیر «راندن» دائماً تغییراتی و اصلاحاتی را که لازم است در امور آن (و حتی در وجود آن) اعمال شود اعمال می‌کند. «محو و اثبات»ی که در آیه ۳۹ آمده، همان اصلاحات و تغییرات لازمه است که در الگوی فوق مشاهده شد.

البته این موضوع یکی از موضوعات فکری و اعتقاداتی و فلسفی سنگین است، اما این معجزه قرآن است که چنین مطلب سنگینی را به این سادگی مطرح کرده است.

«ارزیاب» چه کسی است؟

آیه ۴۳ نیز یکی از آیات مشکل قرآنی و مورد مناقشه شدید مفسران ارجمند است. اما «درس» و «درب» بما کمک می‌کند که آنرا به سهولت درک کنیم. مطابق «درس» و «درب»، به پیامبر(ص) دل‌داری می‌دهد که اینهمه ناراحت نباش که تکذیب می‌کنند و همان موضع سوره کافرون را بگیر و بگو اگر شما مرا پیغمبر نمی‌دانید من اهمیتی به نظر شما نمی‌دهم. زیرا من خود را فرستاده کسی می‌دانم که هو همه چیز من است و من به نظر او اهمیت می‌هم و گواهی او و گواهی کسی که علم کتاب را دارد برای من کافی است. چیزی که مشکل ایجاد کرده قسمت اخیر آیه است که گواهی «کسی که علم آن

کتاب را دارد» را نیز «هم عرض» گواهی خداوند آورده است.

بعضی از مفسران فرموده‌اند معنی قسمت اخیر این است که ای کافران شما به اهل کتاب مراجعه کنید و گواهی آنها را بخواهید که آیا پیامبر بودن مرا تصدیق می‌کنند یا نه! و بعضی هم فرموده‌اند «کسی که علم کتاب نزد او هست» امیرالمؤمنین است یعنی گواهی خدا و گواهی امیرالمؤمنین برای من کافیست.

ما هم با توجه به «درس» و «درب» که از خود سوره استخراج شده است عرض می‌کنیم قسمت اول که می‌گوید «گواهی خدا برایم بس است» [[هم موضع]] با سوره کافرون است و آیات مشابه با آن نیز بسیار زیاد است، و قسمت دوم هم که می‌گوید «و کسی که علم آن کتاب نزد اوست»، [[هم موضع]] با آیاتی است که مبارزطلبی می‌کند (که اگر در اصالت این قرآن شکی دارید مانند آن را بیاورید. مانند آیاتی که در سوره‌های اسراء، هود، یونس و بقره ذکر شده است). گیریم که کسی یا کسانی پیدا شدند و سوره‌ای آوردند و ادعا هم کردند که این سوره مانند سوره‌های قرآن است، چه کسی باید صحت و سقم ادعای آنها را ارزیابی کند؟

اگر پیغمبر بگوید خدا گواهی می‌دهد که این سوره ادعائی «هم ارز» سوره‌های قرآن نیست کافیست؟

واضح است که داور باید از بیرون متخصصین باشد. طبیعی است که عده‌ای آدم سخن‌شناس باید ارزیابی کنند و ادعای مدعی را بپذیرند یا نپذیرند.

با توجه به «درس» و «درب» و سوره‌هایی مانند کافرون و آیه‌هایی مانند آیات «تحدی» در سوره‌هایی مانند هود و یونس و بقره و غیره، «کسی که نزد او علم آن کتاب هست» را می‌توان به مجموعه‌ای از مردم صاحب فهم سخن‌شناس که قابلیت ارزیابی اصالت این رسالت و این قرآن را دارند (که در همه زمانها هم وجود دارند و در دسترس می‌باشند) تطبیق نمود.

نکته فنی در اینجا این است که کلمه «من» در جمله «و من عنده علم الکتاب» را به معنی «چه کسی» گرفته‌اند در حالی که آن کلمه معنی «چه کسانی» را هم می‌دهد، و ما با توجه به درس و درب، معنی «چه کسانی» را ترجیح داده‌ایم. همچنین **نکته فنی** دیگر این است که الف و لام موجود در کلمه «الکتاب» را «الف لام عهد» گرفته‌اند

درحالی‌که به «الف لام جنس» بهتر می‌خورد، و آن بزرگواران این دو ترجیح نامناسب را نداده‌اند مگر تحت تاثیر روایاتی که در این باب وجود دارد و آن روایات را اصل

گرفته اند و معنی آنها را برآیه تحمیل کرده اند و نتیجه اش این شده که معنی نامعقول و نجسی برای آیه کرده اند زیرا اگر کسی از میان کافران بگوید «ماخودت راقبول نداریم چه رسد یکی از پیروانت را» جواب او چه خواهد بود؟ اما معنی که ماعرض کرده ایم با توجه به درس و درب است که از خود سوره به آن رسیده ایم، نه چیزی که از خارج قرآن آورده باشیم.

ترجمه تفسیری آزاد

ای پیامبر! کافران میگویند چرا معجزه ای از نزد پروردگارش بر او نازل نشده. بگو خداوند است که هر که را خواهد گمراه میکند و کسی را که بسویش باز آید هدایت می کند (۲۷)

همانها که ایمان آورده و دلهایشان به یاد خدا آرام میگيرد. بدانید که دلها با یاد خدا آرامش می یابد (۲۸)

همانها که ایمان آورده و عمل شایسته انجام دادند که خوشا بحالشان و عاقبت خوشی که دارند (۲۹)

چنین است که تو را به میان امتی فرستادیم که قبل از آنها امت های بسیاری گذشتند، تا بر آنها آنچه را که بر تو وحی کرده ایم بخوانی، در حالیکه آنها به خداوند رحمان کفر میورزند. بگو همو پروردگار من است که خدائی جز او نیست. بر او توکل کرده ام و بازگشتم بسوی اوست (۳۰) و اگر هم آن معجزه، قرآنی بود که بواسطه آن کوهها جابجا یا زمین تکه تکه میشد یا مردگان به سخن در می آمدند، باز هم ایمان نمی آوردند بلکه آن امر تماما با خداست. آیا مومنان از ایمان آوردن آنان مایوس نشدند؟ در حالیکه اگر خداوند میخواست همگی مردم را هدایت میکرد. و برای کافران همواره چنین است که بسبب اعمالشان کوبنده ای به آنان اصابت می کند یا نزدیک شهرهایشان فرود می آید. تا اینکه وعده خداوند فرا رسد که خداوند خلاف وعده نمی کند (۳۱)

و البته رسولان قبل از تو نیز مسخره شدند ولی به کافران مهلت دادم، آنگاه آنها را بگرفتم و پیگیریم چه سخت بود؟ (۳۲)

آیا خداوندی که بر هر کسی مراقب است، با خدائی که اینان به خدائی برگرفته اند یکی است؟

به اینان که برای خداوند شریکائی قرار داده اند، بگو مشخصات آنها را بیان کنید!

یا اینکه به او از چیزی که در زمین نمی شناسد خبر بدهید؟

یا اینکه همینطور ظاهری یک چیزی میگوئید؟

نه! بلکه نیرنگ کافران برایشان آرایش یافته و به همین علت از راه بدر شدند.

و کسی را که خداوند گمراهش کند هدایت کننده ای نخواهد داشت (۳۳)

آنها در زندگی دنیا عذابی خواهند داشت و البته عذاب آخرت بُرنده تر است،

و کسی در مقابل خداوند سپری ندارد (۳۴)

مثال بهشتی که به اهل تقوا وعده داده شده چنان است که نهرها در کف آن جاری

است. خوردنی ها و سایندهایش دائمی است، این عاقبت کسانی است که تقوا در

پیش گرفتند و عاقبت کافران آتش است (۳۵)

و اهل کتاب به سبب آنچه بر تو نازل شده شادمانی می کنند، و

بعضی از گروه ها بعضی دیگر را انکار می کنند. بگو من مأمورم که

خداوند را عبادت کنم و با او شریک نگیرم. بسوی او دعوت می کنم

و بازگشتم بسوی اوست (۳۶)

و بدین گونه قرآن را فرو فرستادیم، که حکمی به زبان روشن است.

و ای پیامبر! اگر امیال آنها را پس از اینکه آن علم بسویت آمده

پیروی کنی در مقابل خداوند هیچ سرپرست و نگهداری نخواهی

داشت (۳۷) و البته قبل از تو نیز فرستادگانی فرستادیم و برایشان

همسرانی و فرزندان قرار دادیم و هیچ رسولی را نمیرسد که جز به

اذن خدا معجزه ای بیاورد. برای هر سرآمدی نوشته ای هست (۳۸)

خداوند هر چه را خواهد محو میکند و هر چه را خواهد تثبیت می

کند و مادر کتابها نزد اوست (۳۹) و اگر قسمتی از آنچه را که به

آنان وعده میدهیم به تو بنمایانیم، یا تو را به وفات برسانیم چه

فرقی میکند؟ جز این نیست که رساندن آشکار بر عهده توست و

حساب برعهده ماست (۴۰)

آیا نمی بینند که ما به زمین می پردازیم و از اطرافش میکاهیم؟
خداوند حکم میکند، و هیچکس پیگیر حکم او نیست، و همو در
حسابرسی تند است (۴۱)

و البته پیشینیان آنها حيله ای زدند. و البته همه تدبیر ها مال
خداست. خداوند هر چیزی را که هر کس کسب میکند میداند و
کافران نیز بزودی خواهند دانست سرای نهائی از آن کیست (۴۲)

و کافران میگویند تو فرستاده خدا نیستی. بگو خداوند برای گواهی
بین من و شما کافی است، و همچنین کسانی که علم کتاب های
آسمانی را دارند (۴۳)

سوره ملک

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَفُوفُ ﴿٢﴾ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَافُوتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَابِسًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾ وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَيُسَمُّونَ الْمَصِيرُ ﴿٦﴾ إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورٌ ﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾ قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١١﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾

پیش تفهیم

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

طرز استخراج عصاره محتوای سوره (یعنی «درس» سوره)، برای کل ۱۱۴ سوره قرآن، در کتاب «خودآموز تفسیر قرآن» (از همین قلم) وجود دارد، و خود کتاب مذکور را میتوانید در سایت (<https://tafsir.ganjei.com>) بیابید، و البته مبانی این موضوع نیز در ۱۶۰ صفحه اول کتاب «علوم قرآنی» (موجود در همان سایت) شرح داده شده است. و در مورد این سوره، عصاره محتوا، همان است که ذیلا دیده میشود.

درس: جلب توجه به منعم بودن خداوند و نکوهش غافلان آن.

برآیند درس فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:

درب: ذکر وجوهی از منعم بودن خداوند که به آفرینش مربوط می شود و عاقبت غفلت از این موضوع، و برعکس نتیجه توجه به آن.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

۱

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٢﴾ الَّذِي خَلَقَ سَمَواتٍ طَبَاقًا مَّا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَاطُوتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِن فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾

ریزدرب: ذکر وجوهی از منعم بودن خداوند که به آفرینش مربوط می شود.

۲

وَاللَّذِينَ كَفَرُوا يَرْجَمُ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٦﴾ إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهيقًا وَهِيَ تَفُورُ ﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلُوهَا خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾ قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١١﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾

ریزدرب: گوشه ای از عاقبت بی توجهان به منعم بودن الهی

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقاً با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

بَب مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳ - پیشگوئی های تحقق یافته (علمی)

در آیه ۳ میفرماید: همو که هفت آسمان را طبقه بر طبقه آفرید. در آفرینش خدای رحمان تفاوتی نمی بینی. چشم بگردان و ببین آیا هیچ ضعف و اختلافی میبینی؟

امروز این موضوع ثابت شده است و از لحاظ متخصصان مربوط واضح است که اجرام آسمانی یعنی ستارگان و سیارات خارج از این مجموعه شمسی نیز از همین عناصری بوجود آمده اند که ما آنها را می شناسیم یعنی اینکه همه ستارگان و سیارات و کهکشان ها از همین عناصر مطرح در جدول مندلیف ساخته شده اند. و موضوعی که در این آیه مطرح شده اصلاً حتی در حد عالی ترین جوامع علمی پانزده قرن پیش نبوده و کاملاً «امروزی» است.

در آیه ۵ میفرماید: البته آسمان دنیا را با چراغ هائی آراستیم و آنها را مایه رماندن شیاطین قرار دادیم و نیز برایشان عذاب آتش مهیا کردیم.

در این آیه ستارگان را «چراغ» نامیده که تعبیری است که امروز بهتر فهمیده می شود زیرا ستارگانی که از زمین دیده می شوند هر کدام شبیه خورشید هستند و از خودشان نور تولید می کنند و مانند ماه نیستند که نور را از جسم دیگری گرفته باشند. و ذکر این تعبیر که از لحاظ علوم امروز پذیرفته است، در آن روزها، یک پیشگوئی علمی واضح است.

۴ - آیات برجسته این پاراگراف

آیات ۱ تا ۵ از آنجا که مورد اقبال زیاد هنرمندان خوشنویس و کاشیکار قرار گرفته و تابلوهای خوشنویسی و کاشیکاری های متنوع زیبا بوجود آورده اند که زینت بخش مساجد و زیارتگاه ها شده، از جمله آیات برجسته قرآنی هستند.

آیه ۲ بعلاوه آنچه ذکر شد منبع استفاده برخی فلاسفه مسلمان

است که در بحث های امر وجودی و امر عدمی مورد استناد واقع میشود، و ما نیز ذیلا اشاره ای به آن نموده ایم.

۵ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه های ۲ تا ۵ بالاتر از ذهنیات عرب ۱۴۰۰ سال قبل بوده و این واضح است، یکی به علت امر وجودی دانستن پدیده موت و یکی به علت سبع سماوات و یکی به علت عدم تفاوت در آفرینش و یکی به علت رجوما للشیاطین و یکی به علت عذاب سعیر که اغلب آنها حتی از ذهنیات بشر قرن حاضر نیز بالاتر است چه رسد به مخاطبان اولیه.

همچنین کل آیات ۶ تا ۱۲ از آنجا که «قیامتی» است، کلا بالاتر از ذهنیات هر بنی بشری است، و طبعا در مورد مخاطبان اولیه نیز.

۶ - چه عناصر فرا زمانی و فرا مکانی در این پاراگراف هست؟

محورسخن این پاراگراف این است که ای مردم! فایده رسانی خداوند به شما، درجهان بعدی بیشتر و بهتر آشکارمیشود. (عذاب را به معنی نبود نعمت تلقی کنید)

۷ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۵ و ۶ و ۹ و ۱۲، بقیه پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

خداوند پُر فایده

اینکه فرموده پربرکت است، (یعنی بسیار نفع رسان و خیرسان است) یعنی چه؟ ما و همه موجودات این جهان پر عظمت در هر لحظه از وجود خویش، اولاً، اصل وجود خویش را، و ثانياً، احتیاجات و وسائل رشد و ادامه وجود خویش را از او دریافت می کنیم.

آیا کسی که راجع به هر یک از ما چنین نقشی دارد، بسیار خیررسان و بسیار نفع‌رسان و بطور کلی پربرکت نیست؟
حالا این خیررسانی را ضرب کنید در تعداد انسانها، حیوانات، ملائکه و جن و روح و چیزهائی که بفکرمان هم نمی‌رسد و عظمت موضوع را درک کنید.

امر وجودی، امر عدمی

خداوند در آیه ۲، اولاً موت را جزء آفریده‌های خود ذکر کرده، ثانیاً آن را مقدم بر حیات آورده. لذا از اینجا معلوم می‌شود «موت» با مفهومی که ما از «مرگ» می‌فهمیم فرق دارد زیرا مرگ یک امر عدمی است و برای اینکه مفهوم آنرا تصور کنیم باید «نه حیات» را تصور کنیم و باین ترتیب حیات آفریدنی است و معلوم و مفهوم است و مرگ، وقتی است که حیات نباشد لذا خود مرگ آفریدنی نیست.
اما در آیه، «موت» را بعنوان «آفریدنی» ذکر نموده لذا منظوری که در آیه از موت بدست می‌آید با مفهوم «نه حیات» یکی نیست.
اما اینکه «آفرینش» را راجع به آن مطرح نموده، شاید به این علت باشد که این موت، تمهیدات و سامندهی‌ها و مکانیزم‌ها و شرایط و عوامل و برنامه‌هائی دارد که بسیار پیچیده و وسیع و عمیق است، از قبیل طرز جدا شدن روح، و چگونگی بقاء آن، و عالم برزخ، و حفاظت از اعمال، و آماده ماندن آنها برای قیامت.
مفهوم «نه حیات» با این همه عناوین تطابقی ندارد و لذا به این علت است که کلمه «آفرینش» را راجع به «موت» بکار برده است.

در آفرینش «تفاوت» نمی‌بینی

در آفرینش تفاوتی نمی‌بینی یعنی چه؟ آیا تفاوت هست و تو نمی‌بینی؟ یا اینکه تفاوت نیست؟ و اساساً چه تفاوتی را باید جستجو کنیم که ببینیم یا نبینیم؟
در اینجا نکاتی هست که بهتر است آنها را یک به یک مورد دقت قرار دهیم:
۱- اول آسمان را ذکر کرده است بعداً فرموده تفاوتی نمی‌بینی و چشمت را بگردان. البته هرچه که خارج از زمین باشد آسمان است و با اینهمه آلات و ادوات کیهان‌شناسی که اختراع شده قدرت دید بشر خیلی افزایش یافته و لذا معنی سخن این می‌شود که در کل جهان آفرینش، هر قدر که قدرت نظارت تو اجازه می‌دهد، اگر نظاره کنی، تفاوت و فطوری و خللی و سستی نمی‌بینی.

و این سخن امروز، مفهوم و مقبول است.

زیرا دانشمندان کیهان‌شناسی معتقدند موادی که در کل جهان آفرینش وجود دارد همین موادی است که ما می‌شناسیم یعنی همین عناصر جدول مندلیف.

۲- در صورتی که شکاف و اختلالی در جایی پیدا بشود فوراً دیده می‌شود و احساس می‌گردد.

مثلاً همین لایه اوزون که اخیراً سوراخ شده چه مشکلاتی را برای بشر و حیوانات و بعضی از گونه‌های گیاهی درست کرده و چه کوشش عظیم بین‌المللی شکل گرفت که نتیجه آن این شد که تا دوازده سال دیگر (یعنی حدود سال ۲۰۲۰) این لایه به حال قبل از سوراخ‌شدگی‌اش بر گردد.

از همینجا قیاس بفرمایید اگر چیزی سر جایش نبوده و مختل شود، (مانند همان سوراخ شدن لایه اوزون) زندگی را چقدر دچار اختلال می‌کند و ما می‌فهمیم و همینکه عیب و علت دیگری نفهمیدیم و بیش از ۱۴۰۰ سال است که این ادعا در قرآن بوده و خوانده شده و هنوز علیرغم اینکه اسلام اینهمه دشمن دارد کسی نتوانسته آنرا رد کند، دو نکته از آن فهمیده می‌شود:

۱- اصل ادعا درست است،

۲- این آیه جزء معجزات علمی قرآن است.

زینت «آسمان دنیا» با «چراغ»ها

آنچه بعنوان «آسمان دنیا» نامیده و فرموده آنرا «با چراغها» زینت کردیم، معلوم می‌شود منظور از این «چراغها» همان ستارگان است.

زیرا از آسمان ما، ستاره‌ها دیده می‌شوند و همین ستاره‌ها هستند که آسمان ما را زیبا کرده‌اند. اما اینکه ستاره‌ها را «چراغ» نامیده، یک اعجاز علمی دیگر است.

زیرا امروز ثابت شده است که ستارگان، موجوداتی مانند خورشید هستند و خورشید مکرراً در قرآن، چراغ نامیده شده و این نکته علمی، آنهم در بیش از ۱۴۰۰ سال قبل، در حالیکه مقدار علم آن زمان‌ها و درجه صحت آن را می‌دانیم واقعاً تعجب دارد و چیزی جز یکی از نکات اعجازی نیست.

اما اینکه فرموده ستاره‌ها مایه رجم شیاطین هستند، در سوره‌های قبل با این مفهوم اندکی آشنا شده‌ایم.

«امتحان» برای درک خودمان است

بدیهی است که منظور از امتحان در آیه ۲ این نیست که خداوند بداند که کدامیک خوش عمل‌تر هستیم زیرا او همه چیز را می‌داند و نیاز به امتحان ندارد بلکه امتحان می‌کند تا ما خودمان بفهمیم که کدامیک خوش عمل‌تر هستیم. هر چه باشد، مرگ و آخرت، دو عاملی است که از لحاظ طرز برخورد با آنها، آدمیان با یکدیگر متفاوت می‌شوند و بهمین خاطر است که آن دو را مایه امتحان اعلام نموده است.

عذاب «هوشمند»

عذاب جهنم آنطور که در آیه ۷ ذکر شده، رفتارهایی مانند موجود زنده دارد و ما قبلاً با این مفهوم در سوره‌های سابق آشنا شده‌ایم.

«خشیت» و «ترس»

در رابطه با آیه ۱۲ «خشیت» را «ترس» معنی کرده‌اند که بنظر نمی‌آید درست باشد. مثلاً ما از مار و آتش و زلزله و تصادف می‌ترسیم. اگر به همین طریق بگوییم از خدا می‌ترسیم آیا صحیح است؟ قطعاً نه. زیرا از خداوند ضرری به ما نمی‌رسد بلکه چیزی که از او به ما می‌رسد خیر دائمی است. آنهم زیاد و وسیع و عمیق و فزاینده. لذا بهتر است در مقابل کلمه «خشیت»، کلماتی مانند: حرمت گذاشتن، احترام کردن، تواضع در مقابل عظمت او نمودن، و نگرانی از اُفت موقعیت در نظر او، و از این قبیل معانی بکار ببریم.

ترجمه تفسیری آزاد

بسم الله الرحمن الرحيم

پر برکت است کسی که فرماندهی همه چیز بدست اوست و همواره چیزی تواناست (۱) همو است که موت و حیات را آفرید تا بیازماید که کدامتان خوش عمل ترید و او پیروزمند بخشنده است (۲) همو که هفت آسمان را طبقه بر طبقه آفرید. در آفرینش خدای رحمان تفاوتی نمی‌بینی. چشم بگردان و ببین آیا هیچ ضعف و اختلالی می‌بینی؟ (۳) آنگاه باز هم چشم بگردان. چشم‌ت بسوی تو

خسته و پر حسرت برمیگردد، که نتوانسته فطور و اختلال بیابد (۴) البته آسمان دنیا را با چراغ هائی آراستیم و آنها را مایه ماندن شیاطین قرار دادیم و نیز برایشان عذاب آتش مهیا کردیم (۵) و برای آنانکه به پروردگارشان کفر ورزیدند نیز عذاب جهنم آماده کردیم، که بد بازگشتگاهی است (۶)

هنگامی که در آن می افتند از آن فریادی می شنوند و می جوشد (۷) نزدیک است از شدت خشم پاره شود. هر گاه که عده ای در آن می افتند نگهبانانش از آنان می پرسند: هشدار دهنده ای بسویتان نیامده بود؟ (۸) میگویند چرا البته که هشدار دهنده بسویمان آمد، اما تکذیب کردیم و گفتیم خدا اصلا هیچ چیزی نفرستاده و شما هم جز در گمراهی بزرگی نیستید (۹) و میگویند: اگر گوش فرامیدادیم یا تعقل میکردیم، حالا در زمره جهنمیان نبودیم (۱۰) پس به گناهشان اعتراف میکنند و نابودی بر جهنمیان باد (۱۱) البته کسانی که در پنهانی ها از پروردگارشان بیم دارند آمرزش و پاداشی بزرگ خواهند داشت (۱۲)

ملک ۲ آیات ۱۳ تا ۳۰

وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾ أَأَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ أَمْ أَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يَمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ أَمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ الرَّحْمَنِ إِنِ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾ أَمَّنْ هَذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ جُمُوءٌ فِي غَتِّهِمْ وَفُؤَرٍ ﴿٢١﴾ أَفَمَن يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّن يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٦﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّتَ وُجُوهَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكْنِي اللَّهُ وَمَن مَّعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ أَمَّنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَاءٍ مَّعِينٍ ﴿٣٠﴾

پیش تفهیر

۱ - استخراج عصاره محتوای سوره و پاراگراف (راه اول)

اول (چنانکه بارها و بارها دیده اید) عصاره محتوای سوره را استخراج میکنیم:
طرز استخراج عصاره محتوای سوره را (یعنی «درس» سوره را) در قسمت اول ارائه کرده ایم که مطابق ذیل است:

درس: جلب توجه به منعم بودن خداوند و نکوهش غافلان آن.
برآیند درسی فوق و متن پاراگراف درب خواهد بود، به شرح ذیل:
درب: ذکر وجوهی از نعمت ها که غافلان از آنها غفلت دارند.

۲ - استخراج عصاره محتوای پاراگراف (راه دوم)

ریز کردن پاراگراف تا حد امکان:

وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾ أَمِنتُمْ مَن فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ أَمْ أَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يَمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾

ریزدرب: ای مردم! خداوندتان چنین علم و قدرتی دارد.

أَمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَّكُمْ يَتَصَرَّكُم مِّنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِنِ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾ أَمَّنْ هَذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ جُمُوءٌ فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾ أَفَمَن يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَى أَمَّن يَمْشِي سَوِيًّا عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢٦﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكْنِي اللَّهُ وَمَنْ مَعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ أَمَّنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْحَبَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَّعِينٍ ﴿٣٠﴾

ریزدرب: ای پیامبرا به این فریب خوردگان بگو خود را از زنجیرهای اوهام برهانند و قدم را محکم و استوار در طریق واقعیت بنهند.

تقطیع:

در فوق دیده اید که ما پاراگراف را به تعدادی «ریزپاراگراف» تجزیه کرده ایم.

اصلی-فرعی

قسمت هایی را که می بینید فوقا با حروف پر رنگ (بولد) کار کرده ایم، اصلی است.

لُبِّ مطلب:

با توجه به ریزپاراگراف ها، و ریزدربها، و جمع بندی ریزدرب ها، همان درب پاراگراف که فوقاً می بینید حاصل خواهد شد و البته توجه دارید که درب مذکور از راه محاسبه استخراج شده است.

۳ - از اول تا اینجا

در پاراگراف ۱ می فرماید: پر برکت است خداوند قادر آفریدگار خالق آسمان ها و کافران عذاب جهنم و سرانجام بد، و دارندگان خشیت از خداوند مغفرت و پاداش بزرگ دارند. در این پاراگراف یادآوری گوشه‌ای از صفات و افعال و نعمت‌های الهی را می فرماید و اینکه ای پیامبر! توجه مردم را به نعمت های الهی (که چقدر به آن وابسته هستند) و قیامت و آخرت جلب کن.

۴ - حدسیاتی از اوضاع و احوال آن روزها

سیستم آبیاری اهالی مکه بر استفاده از چاه میتمنی بوده است (آیه ۳۰) و این به عنوان یک سرخ از میزان تمدن آنها قابل پیگیری است.

۵ - آیات برجسته این پاراگراف

آیات ۱۳ تا ۱۹ از آنجا که حالت «مو بر اندام راست کن» قوی دارد و نیز قدرت پاره کردن چُرت آدمی از خواب غفلت (ولو به لحظه ای) را دارد، میتواند جزء آیات برجسته قرآنی است.

۶ - آیات مشکل

آیه ۲۲ (. . یمشی مکّیاً .) از این لحاظ که مفسران در تفسیرش نظرات متخالف و متضاد داده اند جزء آیات مشکل قرآنی است.

۷ - در این پاراگراف کدام فقرات فوق ذهنیات مخاطبان

اولیه است؟

(این قسمت جواب برخی است که گفته اند قرآن فوق ذهنیات مخاطبان اولیه ندارد)

آیه ۱۳ از این لحاظ که به صفات الهی اشاره دارد، از آنجا جزئیات مکانیزمش برای ما روشن نیست، بالاتر از ذهنیات ما است، چه رسد به مردم ۱۴۰۰ سال قبل. همچنین است آیات ۱۶ تا ۱۸. آیه های ۲۴ تا ۲۷ از آنجا که «قیامتی» است، کلاً بالاتر از ذهنیات هر بنی بشری است، و طبعاً در مورد مخاطبان اولیه نیز همچنین.

۸ - کدام عناصر این پاراگراف «برای اولین بار» است؟

غیر از آیه های ۱۳ و ۱۴ و ۱۸ و ۲۰ و ۲۱ و ۲۳ تا ۲۶، بقیه آیات این پاراگراف «برای اولین بار» است.

شرح مختصر

کلیدهای تفسیری

بحث متنی

آیه ۲۷ بدون اینکه فرع بر آیه ای باشد پرانتزی است.

فعل خداوند قانونمند است

در آیه ۱۹ نگهداری پرندگان را در هوا به خداوند نسبت داده در حالیکه می دانیم ماندن آنان در هوا و سقوط نکردنشان در اثر کارکرد عوامل طبیعی مانند نیروی ارشمیدس است.

نیروی ارشمیدس و قوانین جاذبه و کل مقررات این عالم و ذره ذره این موجودات را چه کسی آفرید؟ به همین علت است که خداوند اعمال مخلوقاتش را به خویش نسبت می دهد.

چند دریافت کوتاه مستقیم

آیات ۲۷-۲۵: مانند انتهای سوره نازعات است و ضمن دعوت به ایمان (= علم کلی) و صحبت راجع به قیامت از بحث در جزئیات که ذهن ما کشش درک آنها را ندارد خودداری نموده است.

آیه های ۲۹-۲۸: این مفهوم را می رساند که هر طور که حساب کنیم، کافران پایگاهی ندارند و بالاخره عذاب خواهند داشت اما مؤمن پایگاه دارد. جایی را دارد و کسی را دارد که وقتی اصطلاحاً کم آورد، به او رجوع کند و در همه چیز از او کمک بگیرد.

آیه ۳۰: ما به استفاده از نعمت های الهی عادت کرده ایم و لذا اهمیت آنها را در نمی یابیم. اگر کسی یک احسان کوچک در حق ما بکند، از او تشکر می کنیم اما خداوند لحظه به لحظه دارد بزرگترین نعمت را بما می دهد یعنی نعمت وجود را و چون آنرا درک نمی کنیم، تشکری هم نمی کنیم. وقتی که یک لحظه در اثر تکان و اضطراب زمین زلزله پیش آمد و عده ای جان و مال خود و یا عزیزانشان را از دست دادند، آن موقع است که اهمیت و ارزش سکون و عدم اضطراب زمین را در می یابیم. نعمتهای الهی چنان ما را احاطه کرده و تعدادشان چنان زیاد است که واقعاً حیرت انگیز است. در این آیه به یکی از نعمتها اشاره می کند. ما عادت کرده ایم شیر آب را باز کنیم و آب هم بیاید. اگر یکبار باز کردیم و نیامد چه؟ و اگر این وضع طول کشید (مثلاً ده روز، بیست روز، یکماه، یکسال ...) آنگاه چه؟ این فقط یکی از نعمتهای الهی است.

کافران «مجبورترین» اشخاص هستند

کسی هست که راه می رود و هر وقت خواست آهنگ رفتنش را تند یا کند می کند و اگر خواست می ایستد. (مثل اکثر مردم)

کسی هم هست که راه می رود اما نمی تواند آهنگ رفتنش را تند و کند نماید و یا بایستد (مثل سربازان در حال رژه) چنین کسی قدرت تند و کند کردن و ایستادن را دارد اما نمی تواند این قدرت خویش را اعمال کند. بعبارت دیگر، نوع اول را «آزاد» می نامیم و نوع دوم را «مجبور».

حالا کسی را تصور کنید که زنجیر بگردنش انداخته اند و او را کشان کشان می برند. او نسبت به آن سرباز در حال رژه، یک درجه مجبورتر است زیرا اساساً قدرت تند و کند کردن و توقف را ندارد. فقط پائی دارد که می تواند قدم بردارد اما برنامه ریزی حرکت پاهایش بدست دیگران است.

از او مجبورتر کسی است که حتی پا هم نداشته باشد و او را کشان کشان می برند و از پایش هم استفاده نمی شود. مثلاً پاهایش را می گیرند و او را روی زمین می کشند در حالیکه پشتش به زمین است.

از او بدتر وضع کسی است که او را روی زمین کشان کشان می برند اما صورتش بطرف زمین است و او علاوه بر کشیده شدن، درد جانکاهی را هم تحمل می کند. و این حالت نشاندهنده شدت استیصال و نهایت اجبار اوست.

چرا خداوند در آیه ۲۲ وضع کفار را با چنین مثالی نشان داده است؟ این مثال بسیار لطیف است و به عالی‌ترین وجهی بازگو کننده حالت کفار است که گویی در این جهان پهناور هستی، از هیچ یک از قدرتهای خویش استفاده نمی‌کنند و اجازه می‌دهند عوامل محیطی و اجتماعی و نفسانی و شهوانی آنها را برانند. مثلاً غرایز آنها را دعوت به انجام اعمالی می‌کنند و آنها نیز فوراً آن اعمال را انجام می‌دهند، شهوات آنها را به گناہانی می‌خوانند و آنها نیز فوراً اجابت می‌کنند. بطور خلاصه، آنها تابع محض سوانق و شهوات و غرایز می‌باشند. اما مؤمن، به غایت و مقصود نگاه می‌کند و با دعوت کننده‌های محیط و غرایز و شهوات، بطور گزینشی برخورد می‌کند. آنها آنقدر که برای مقصد و مسیر او مفید است.

چرا «گوش» را مفرد و «چشم» و «دل» را جمع آورده؟

چرا در آیه ۲۳ گوش را مفرد ذکر کرده، اما برای چشم و دل صیغه جمع بکار برده است؟

در صورتیکه اگر به تعداد هم باشد، گوش و چشم از لحاظ تعداد، مساوی هستند اما دل، (= ذهن، روان، ...) یکی است.

یعنی کمتر است یعنی اینکه اگر می‌خواست با در نظر گرفتن تعداد، بفرماید، باید می‌فرمود: دو گوش و دو چشم و دل.

شاید علت این باشد که چشم و دل، در زمان واحد می‌توانند روی چند موضوع مشغول باشند اما گوش اینطور نیست و در حال استماع فقط می‌تواند روی یک موضوع اصطلاحاً «گوش بدهد»

نعمت بودن آنها واضح است، اما چرا از میان بی‌نهایت نعمت خویش، این سه نعمت را ذکر کرده؟

شاید علت این باشد که دو نعمت اول مایه کسب اطلاعات از جهان خارج و نعمت سوم مایه پردازش و استفاده آن اطلاعات است و در مجموع سبب می‌شود که آدمی در جایگاه شایسته خویش در این جهان قرار گیرد.

ترجمه تفسیری آزاد

چه سخنان خود را پنهان کنید و چه آشکار کنید او حتی به آنچه

در دلها هم میگذرد آگاه است (۱۳) آیا کسی که شما را آفریده نسبت به شما علم کامل ندارد؟ البته که دارد و همو بسیار ریز بین آگاه است (۱۴) اوست کسی که زمین را برایتان رام کرد. پس برگردید و از گام نپایید و از روزیش بخورید و بازگشت شما بسوی اوست (۱۵)

آیا ایمن شده اید که کسانی که در آسمان هستند زمین را بشکافند و آن بلرزند؟ (۱۶) آیا ایمن شده اید که کسانی که در آسمان هستند شما را سنگباران کنند تا بفهمید به چه چیزی هشدارتان میدادند؟ (۱۷)

ای پیامبر! البته آنانکه قبل از اینان بودند نیز تکذیب کردند. پس کیفرم چگونه بود؟ (۱۸)

آیا به پرندگان فراز سرشان که بال گشوده و بال بسته پرواز می کنند نمی نگرند که جز خدای رحمان کسی آنها را نگه نمیدارد؟ البته او به همه چیز بیناست (۱۹)

ای پیامبر! به اینان بگو این سپاهی که گوش به فرمان شماست و شما را در مقابل خداوند حمایت می کند کیست؟ کافران جز در فریبی پیش نیستند (۲۰) و کیست که به شما روزی میدهد و اگر دست از روزی دادن بکشد؟ چه خواهید کرد؟ بلکه لج نموده و از حق دوری می کنند و از آن بدشان می آید (۲۱) آیا آنکه بر صورتش بر زمین کشیده میشود هدایت یافته تر است یا آنکه بطور راست و درست بر صراطی مستقیم راه میرود؟ (۲۲)

بگو هموست که شما را بوجود آورد و برای شما گوش و چشمها و دل ها قرارداد، چه کم سپاس میگزاید (۲۳) بگو هموست که شما را در زمین آفرید و بسوی او بازمیگردید (۲۴)

و میگویند آن بازگشت چه وقت خواهد بود اگر راست میگویید؟ (۲۵)
بگو جز این نیست که علم آن نزد خداست و من فقط هشدار دهنده
ای آشکارم (۲۶)

و هنگامی که آنرا نزدیک ببینند چهره کافران درهم میشود و به
آنان گفته میشود این است آنچه که درخواستش میکردید (۲۷)

بگو نظرتان چیست: اگر خداوند مرا و همراهانم را چه هلاک کند و
چه رحمتان کند، در هر حال، چه کسی کافران را از عذاب دردناک
پناه خواهد داد؟ (۲۸)

بگو او خدای رحمان است که به او ایمان آوردیم و به او توکل می
کنیم و بزودی خواهید دانست چه کسی در گمراهی آشکار است
(۲۹)

بگو بمن بگوئید اگر آبتان در زمین فرو رود چه کسی برایتان آبی
گوارا خواهد آورد؟ (۳۰)